

**Ekonomikas ministrijas
pasūtītais pētījums EM Nr. 2004/25**

Pētījuma projekta nosaukums:

**Darba vietu attīstības tendenču
analīze tautsaimniecībā un atbilstošas statistiskās
novērošanas pilnveidošana**

Galaziņojums

2004. gads

**Ekonomikas ministrijas
pasūtītais pētījums EM Nr. 2004/25**

Pētījuma projekta nosaukums:

**Darba vietu attīstības tendenču analīze tautsaimniecībā un
atbilstošas statistiskās novērošanas pilnveidošana**

Izpildītāji:	<i>Tatjana Pļevako,</i>	<i>LSI vadošā pētniece, Dr.oec.</i>
	<i>Zaiga Priede,</i>	<i>CSP Darba statistikas daļas vadītāja</i>
	<i>Ervīns Rekke,</i>	<i>CSP Darba statistikas daļas vadītājas vietnieks</i>
	<i>Eno Valodiņš,</i>	<i>LSI asistents</i>
	<i>Svetlana Jakovļeva,</i>	<i>LSI asistente</i>
	<i>Ausma Orlovska,</i>	<i>LU docente, Dr.oec.</i>
Konsultante	<i>Nellijs Milča,</i>	<i>EM Tautsaimniecība struktūrpolitikas departamenta vecākā referente</i>

2004.gads

SATURS

IEVADS.....	5
1. DARBA VIETU JAUTĀJUMU SAISTĪBA AR NODARBINĀTĪBAS POLITIKU	6
1.1. DARBVIETU RADĪŠANA UN UZŅĒMEJDARBĪBAS ATTĪSTĪBA ES NODARBINĀTĪBAS STRATĒGIJAS KONTEKSTĀ.....	6
1.2. TERMINU UN DEFINĪCIJAS PĒTĪJUMA VEIKŠANAI.....	8
2. DARBVIETAS, DARBAVIETAS, NODARBINĀTĪBA.....	11
2.1. DARBVIETU SKAITA IZMAIŅAS SADALĪJUMĀ PĒC INFORMĀCIJAS AVOTIEM ANALĪZES METODOLOĢISKAIS ASPEKTS.....	11
2.2. INFORMĀCIJAS ANALĪZE PAR UZŅĒMUMU DEMOGRĀFIJU.....	24
2.2.1. Reāli dzimušie un reāli mirušie uzņēmumi.....	24
2.2.2. Ekonomiski aktīvo uzņēmumu sadalījums pēc to lieluma atkarībā no nodarbināto skaita.....	29
2.3. UZŅĒMUMU PĀRSKATU INFORMĀCIJAS PAR NODARBINĀTĪBU ANALĪZE.....	37
2.3.1. Nodarbināto iespējamie statusi pēc likumdošanas.....	37
2.3.2. Nodarbināto skaita analīze pamatdarbā un blakus darbā.....	39
2.3.3. Nodarbināto skaita sadalījums pilna un nepilna darba laika darbiniekos.....	43
2.3.4. Darbinieku skaita pamatdarbā un blakus darbā sadalījums pa profesiju pamatgrupām uzņēmumos.....	47
2.4. INFORMĀCIJAS PAR BRĪVAJĀM DARBVIETĀM RAKSTUROJUMS.....	49
2.5. CITU ES DALĪBVALSTU INFORMĀCIJA UN TĀS SALĪDZINĀŠANA AR LATVIJU... ..	52
3. DARBA TIRGUS STĀVOKLIS UN TENDENCES KONJUNKTŪRAS APSEKOJUMA REZULTĀTOS	54
3.1. DARBA TIRGUS KONJUNKTŪRAS APTAUJU METODOLOĢIJAS ĪSS APRAKSTS.....	54
3.2. DARBA TIRGUS KONJUNKTŪRA APSTRĀDES RŪPNIECĪBĀ.....	56
3.2.1. Nodarbināto struktūra.....	56
3.2.2. Darbinieku skaita izmaiņu tendences un to iemesli.....	57
3.2.3. Darba laika un uzņēmuma operatīvo stundu struktūra, darba režīms.....	61
3.2.4. Operatīvo stundu skaita izmaiņu tendences	64
3.2.5. Līdzekļi pētījumiem un uzņēmumu attīstībai.....	65
3.2.6. Jaunu darbvieta ieviešana.....	65
3.3. DARBA TIRGUS KONJUNKTŪRA MAZUMTIRDZNIECĪBĀ.....	71
3.3.1. Darbinieku struktūra.....	71
3.3.2. Darbinieku skaita izmaiņu tendences un to iemesli.....	72
3.3.3. Darba laika un uzņēmuma operatīvo stundu struktūra	74
3.3.4. Operatīvo stundu skaita izmaiņu tendences.....	74
3.3.5. Līdzekļi pētījumiem un uzņēmumu attīstībai.....	75
3.3.6. Jaunu darbvieta ieviešana.....	75
3.3.7. Darba tirgus konjunktūra mazumtirdzniecībā 1999.un 2004.gados.....	76
3.4. DARBA TIRGUS KONJUNKTŪRA PAKALPOJUMU SEKTORĀ.....	78
3.4.1. Darbinieku struktūra.....	78
3.4.2. Darbinieku skaita izmaiņu tendences un to iemesli.....	80

3.4.2.1. Darbinieku skaita izmaiņu tendences un to iemesli astoņās pakalpojuma nozarēs...	82
3.4.3. Darba laika un uzņēmuma operatīvo stundu struktūra	85
3.4.4. Operatīvo stundu skaita izmaiņu tendences.....	86
3.4.5. Līdzekļi pētījumiem un uzņēmumu attīstībai.....	87
3.4.6. Jaunu darbvieta ieviešana.....	87
3.4.6.1. Jaunu darbvieta skaits un izmaiņu prognozes pakalpojuma sektora un astoņās pakalpojuma nozarēs.....	88
3.5.DARBA TIRGUS KONJUNKTŪRA LAUKSAIMNIECĪBĀ.....	92
3.5.1. Nodarbināto struktūra.....	93
3.5.2. Darbinieku skaita izmaiņu tendences un to iemesli.....	96
3.5.3. Darba laiks un uzņēmuma darbības stundu skaita izmaiņas.....	100
3.5.4. Līdzekļi pētījumiem un uzņēmumu attīstībai.....	102
3.5.5. Jaunu darbvieta ieviešana	103
4.NEFINANŠU INVESTĪCIJU IETEKME UZ STRĀDĀJOŠO SKAITA IZMAIŅĀM	107
4.1. Nefinanšu investīcijas un darba vieta skaits	107
4.2. Investīciju tehnoloģiskā struktūra un nodarbinātība	109
4.3. Nefinanšu investīcijas un nodarbinātība ražošanas un pakalpojumu sfērās	113
4.4. Attīstības tendences rūpniecībā	116
5.PĒTĪJUMA PAMATSECINĀJUMI, PRIEKŠLIKUMI, NOVĒRTĒJUMI.....	121
GALVENIE INFORMĀCIJAS AVOTI	132

IEVADS

Pētījuma tēma „Darba vietu attīstības tendenču analīze tautsaimniecībā un atbilstošas statistiskās novērošanas pilnveidošana” atspoguļo darba vietu izmaiņas valstī kvalitatīvā un kvantitatīvā aspektā, to iemesli, sekmējošie faktori un šķēršļi.

Tēma ir aktuāla saistībā ar:

- Nepieciešamību risināt sociālekonomiskās sfēras atbilstošus jautājumus nodarbinātības problēmu un darba resursu nodrošinājumu kontekstā, aktivizējot darba vietu radīšanu un pilnveidošanu tautsaimniecībā kvalitatīvā un kvantitatīvā nozīmē.
- ES Lisabonas stratēģijas formulētiem mērķiem nodarbinātības jomā, kuru sasniegšana dalībvalstīs prasa veicināt darbvietu radīšanu un uzņēmējdarbības attīstību.
- Plaši lietojuma termina „**darba vieta**” (statistikas pārskatos, apsekojumos, aptaujās, specifiskos pētījumos u.c.) izskaidrošanu.
- Terminu un definīciju viennozīmīgu lietošanu nepieciešamību atbilstoši izklāsta jautājumu būtībai.

Ziņojums ietver sagatavoto informāciju par pētījumā lietotiem terminiem – „darba vieta” „darbavieta” un “darbvieta”. Pamatota pētījuma veikšana pēc minēto terminu izskaidrotām definīcijām. Apkopojumi un galvenie secinājumi par nodarbinātības un darba tirgus stāvokli un attīstības tendencēm balstās uz apsekojumos, aptaujās, statistikas pārskatos un statistiskajā uzņēmumu reģistrā iegūto informāciju.

Dotajā pētījumā analizēti sekojošu apsekojumu un aptauju rezultāti: Centrālās statistikas pārvaldes Darbaspēka apsekojumi (DA), Nodarbinātības valsts aģentūras Darba devēju aptaujas (DDA), Latvijas Statistikas institūta Darba tirgus konjunktūras apsekojums (DKA) rezultāti. Tas ir darīts ar mērķi pēc iespējas pilnīgāk un salīdzinoši īsā laikā izskatīt jautājumus, kas saistīti ar „**darba vietām**”. Minēto apsekojumu un aptauju, kā arī statistikas pārskatu un uzņēmumu reģistra informācija papildina viena otru, atspoguļojot kopējo situāciju nodarbinātībā un darba tirgū, vai dod iespēju vienu un to pašu parādību šajā jomā izskatīt ar dažādu metodoloģiju palīdzību, jo – no vienas puses - DA statistikas novērošanas vienība ir persona, no otras puses – DDA, DKA un statistikas pārskatu novērošanas vienība ir uzņēmums. DA un statistikas pārskatu dati galvenokārt dod iespēju paplašināt analīzi, DKA un DDA – kā analīzi, tā arī prognozes.

Pētījuma detalizēta analītiska informācija ievietota pielikumā vai dota atsauce par ievietošanas adresi.

Pētījumu izstrādāja speciālisti ar teorētisko un praktisko pieredzi jautājumos, kas tieši vai netieši saistīti ar nodarbinātību un darba tirgu. Speciālistu viedokļu apvienošana vienā ziņojumā vispusīgi atspoguļo situāciju un procesus valstī darbvietu jomā un nepieciešamību tālāk pilnveidot analīzes metodoloģiju, statistisko novērošanu, datu savākšanu, rādītāju noteikšanas un aprēķināšanas metodikas.

1. DARBA VIETU JAUTĀJUMU SAISTĪBA AR NODARBINĀTĪBAS POLITIKU

1.1. DARBVIETU RADĪŠANA UN UZŅĒMEJDARBĪBAS ATTĪSTĪBA ES NODARBINĀTĪBAS STRATĒGIJAS KONTEKSTĀ

Nodarbinātības izmaiņas ir pamatkomponents Lisabonas stratēģijā, kuras mērķis – pārvērst ES par viskonkurētspējīgāko un visdinamiskāko savienību pasaulē ar ekonomiku, kas pamatojas uz zināšanām, ar spējīgu uz ilgstošu ekonomisku izaugsmi, ar vairāk un labākām darbvietām, ar stipru sociālo vienotību.

Kopējie mērķi ietver nodarbinātības stratēģijas galvenie mērķi 2010. gadam: kopējais nodarbinātības līmenis – 70%, sieviešu nodarbinātības līmenis – 60%, 15-64 gadu vecu personu nodarbinātības līmenis – 50%.

Latvijas nodarbinātības politikas mērķi ir definējami ES mērķu kontekstā. Līdz ar to, par galveno nodarbinātības politikas uzdevumu būtu uzskatāma nodarbinātības līmeņa paaugstināšana, perspektīvā sasniedzot ES noteiktos rādītājus, kā arī bezdarba problēmu risināšana.

Latvija salīdzinājumā ar ES mērķiem.

Nodarbinātības līmenis				Sieviešu nodarbinātības līmenis			15-64 gadu vecu personu nodarbinātības līmenis		
	2003	Starpība ar 2010 mērķiem	Izmaiņas 2002.-2003.	2003	Starpība ar 2010 mērķiem	Izmaiņas 2002.-2003.	2003	Starpība ar 2010 mērķiem	Izmaiņas 2002.-2003.
LV	61,8	8,2	1,4	57,9	2,1	1,1	44,1	5,9	2,4
EU15	64,3	5,7	0,1	56,0	4,0	0,4	41,7	8,3	1,6
EU25	62,9	7,1	0,1	55,0	5,0	0,3	40,2	9,8	1,5
2010 mērķi	70%			>60%			50%		

Avots: Employment in Europe 2004, European Commission, CSP Darbaspēka apsekojumu rezultāti.

2003. gadā apstiprinātajā ES dokumentā par nodarbinātības politikas vadlīnijām* no 2003. gada līdz 2006. gadam ir definēti trīs vispārīgie mērķi: pilna nodarbinātība; darba kvalitāte un produktivitāte; sociālā vienotība un atstumtības novēršana, un 10 specifiskās nodarbinātības vadlīnijas šo mērķu sasniegšanai. Viena no vadlīnijām – Darbvieta radīšana un uzņēmējdarbības attīstība, nosaka Dalībvalstīm veicināt vairāk labākas kvalitātes darbvieta radīšanu, attīstot uzņēmējdarbību, inovācijas, investīciju piesaisti un labvēlīgu uzņēmējdarbības vidi visiem uzņēmumiem.

Darbvieta skaita pieaugums, balstoties uz uzņēmējdarbības attīstību un jaunu uzņēmumu izveidošanu, ir būtiski svarīgs Lisabonas nodarbinātības līmeņa sasniegšanai.

Lai paplašinātā ES sasniegtu Lisabonas mērķus 2010. gadā, nepieciešams radīt apmēram 22 milj. darbvieta**.

Šajā kontekstā viens no nepieciešamiem momentiem dalībvalstīs (Employment taskforce recommendation) ir arī privāto investīciju pieaugums pētniecībā un inovācijā.

Starptautiskā tirdzniecība regulē darbvieta radīšanu caur inovācijām un efektivitāti, izlīdzinot situāciju darba tirgū un īsā laikā veidojot nepieciešamo darbvieta „dislokāciju”. Darbvieta pārveidošana (likvidācija un radīšana) ir pamatelements (būtiskā sastāvdaļa) dinamiskā ekonomikā.

OECD aprēķināja darbvieta likvidācijas, izveidošanas un pārveidošanas līmeņus un secināja, ka visām valstīm ir raksturīgi, ka nodarbinātības izmaiņas vienmēr ir daudz mazākas, nekā darbvieta radīšanas vai likvidēšanas izmaiņas.

* Council Decision of 22 July 2003 on guidelines for the employment policies of the Member States (2003/578/EC)

** Employment in Europe 2004, European Commission

Mūsdienās nodarbinātības politika prasa stiprināt uzņēmējdarbību, pievēršot uzmanību:

- jaunu uzņēmumu radīšanai,
- nodarbinātības pieaugumam jau eksistējošos uzņēmumos.

Dažos Savienībā veiktajos pētījumos ir atzīmēts fakts, ka parasti uzņēmums visvairāk jaunas darbvietas rada tā darbības uzsākšanas pirmā gadā. Pēc tam process (darbvieta radīšana) palēninās, pat apstājas, un atkal turpinās, kad uzņēmums nozīmīgi paplašina savu aktivitāti. Šajā sakarībā īpaši nozīmīgs ir nodarbinātības politikas mērķis – radīt jaunus uzņēmumus un atbalstīt agrāk izveidoto uzņēmumu aktivitātes.

2003. gada martā tika izveidota Eiropas Nodarbinātības darba grupa V.Koka (*Wim Kok*) vadībā, kas 2003. gada novembra ziņojumā identificēja kopīgos prioritāros darbības virzienus būtiskai situācijas uzlabošanai dalībvalstu darba tirgū, kā arī nepieciešamās specifiskās reformas katrai no ES 25 dalībvalstīm. Kas attiecas uz Latviju, tad viens no galveniem secinājumiem īsumā ir šāds: nepieciešams sasniegt augstu darbvieta radīšanas līmeni, vienlaikus sniedzot atbalstu pakalpojumu sfēras attīstībai.

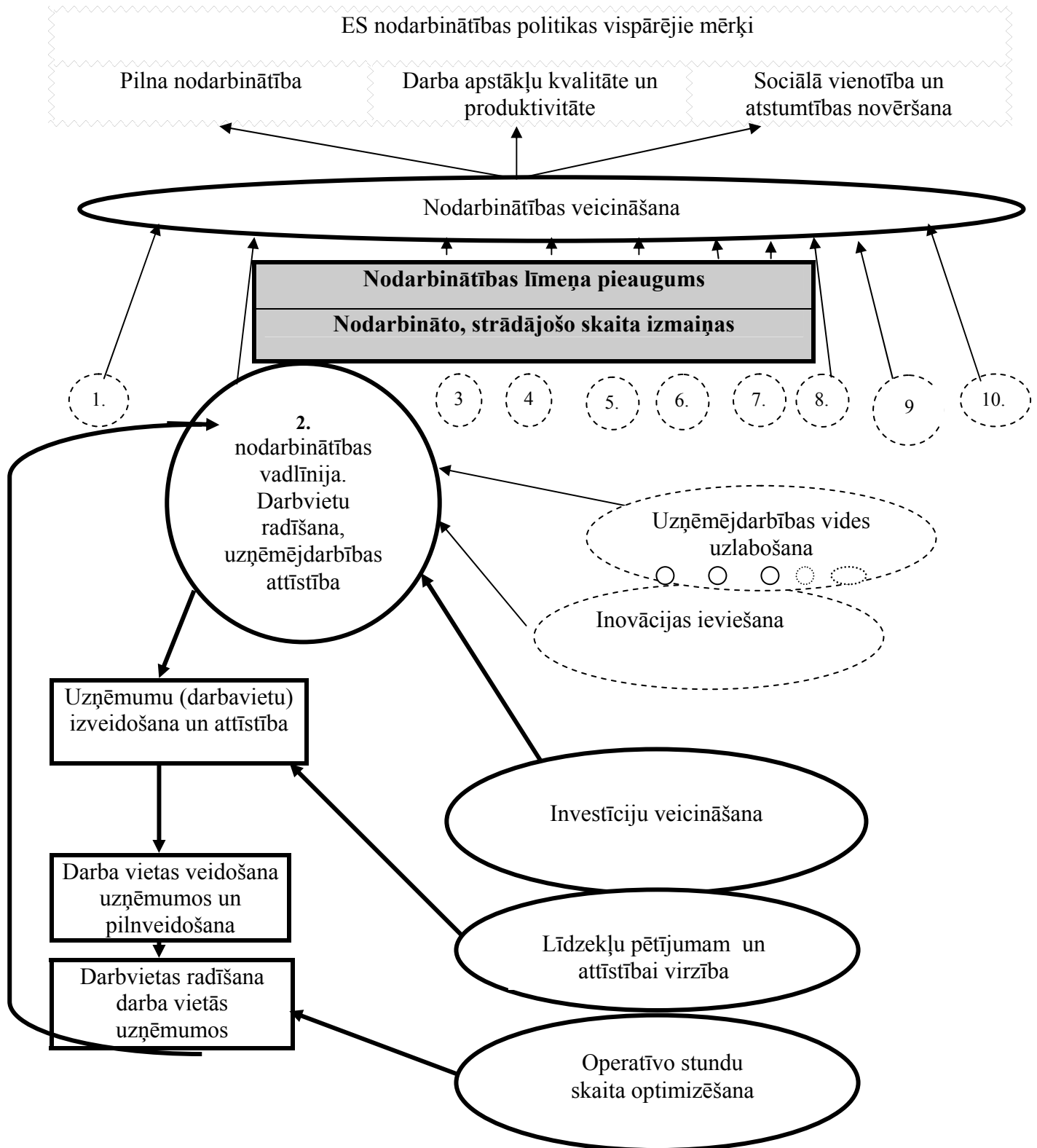
ES nodarbinātības stratēģija paredz dalībvalstīm ikgadēju Nacionālo rīcības plānu nodarbinātības veicināšanai sagatavošanu, iestrādājot tajos ES padomes apstiprinātās vadlīnijas. Lai Latvijas nodarbinātības politika atbilstu šīm prasībām un iekļautos nodarbinātības vadlīniju izstrādāšanas procesā, jau 1999. gadā Ministru kabinets akceptēja koncepciju “Par nodarbinātības veicināšanu valstī”, kura nosaka ar ES nodarbinātības politiku savienojama ikgadēja Latvijas Nacionālo rīcības plāna nodarbinātības veicināšanai izstrādi.

Nodarbinātības politikas mērķu un uzdevumu efektīvai realizēšanai ļoti svarīgi veikt visa veida analīzes un prognozes nodarbinātībā, darba tirgus jautājumos politikas pasākumu noteikšanai un pamatošanai. Šajā sakarībā darbvieta/darbavieta/ darba vieta kvantitatīva un kvalitatīva analīze, pilnveidojot statistisko novērošanu un datu savākšanu, izstrādājot priekšlikumus (rekomendācijas) metodoloģisko aspektu pilnveidošanai, būs informatīvā bāze kvalitatīvu politikas dokumentu sagatavošanai.

1.2. TERMINU UN DEFINĪCIJAS PĒTĪJUMA VEIKŠANAI

Lai pētījumam izdalītu izskatāmo jautājumu loku un līdz ar to veicinātu galveno terminu un definīciju izskaidrošanu ir sagatavota vienkāršota shēma pētījuma veikšanai.

Vienkāršotā shēma pētījuma veikšanai:

Pētījumā izskatītie elementi no kopēja nodarbinātības jautājumu konteksta izdalīti ar tumšākām līnijām

Pētījumā lietoti sekojošie pamattermini, kas ir izskaidroti balstoties uz LZA Latviešu valodas institūta izdevumu "Ekonomikas, lietvedības un darba organizācijas termini":

- Darba vieta(work place) – (aprīkota) strādāšanas vieta.
- Darbavieta (place of employment) – iestāde, uzņēmums.
- Darbvieta (job).

Darbvieta (job) definīcija.

Saskaņā ar Eiropas Kontu Sistēmu (EKS 1995) "darbvieta definē, kā tiešu vai netiešu līgumu starp personu un rezidenta institucionālo vienību par darba izpildi, saņemot pretī atlīdzinājumu noteiktā periodā vai līdz turpmākam paziņojumam".

Darbvieta jēdziens atšķiras no nodarbinātības jēdziena un tas ietver tās pašas personas otro, trešo un citas darbvieta. Persona otrā, trešā un citās darbvietās pārskata periodā (parasti nedēļā) var secīgi strādāt vienā pēc otras, vai arī paralēli, piemēram, vakara un dienas darbvietās.

Atšķirības starp darba vietu un darbvieta.

Vienā aprīkotā darba vietā maiņu darbā var būt nodarbinātas vairākas personas, līdz ar to, piemēram, pie 3 maiņu režīma šādā darba vietā jāuzskaita 3 darbvieta (jobs).

Līdzīga situācija veidojas, ja 2 personas strādā daļēju (nepilnu) darba laiku tajā pašā darba vietā, bet ne vienā laikā.

Saistībā ar 2. nodarbinātības vadlīnijas mērķiem, analizējams arī tāds rādītājs, kā darbvieta skaits (iestādes, uzņēmumi), kā galvenais darbvieta/darba vietu avots. Vadlīnijas monitoringa galvenie indikatori – jaunu uzņēmumu veidošana un nodarbināto iedzīvotāju skaita izmaiņas un konteksta indikatori – nodarbinātība jaunizveidos uzņēmumos un nodarbinātības līmenis pakalpojumu sfērā. Tātad, šī pētījuma kontekstā būtu svarīgi runāt arī par nodarbināto iedzīvotāju skaitu, neatkarīgi no tā, cik vienai personai ir darbvieta un uzskaitīt to, kā vienu.

No jauna radīto darbvieta skaits pilnībā neraksturo situāciju, nepieciešams ņemt vērā arī likvidēto darbvieta skaitu. Pie tam, jauna darbvieta var būt izveidota, pārveidojot jau eksistējušu vietu. Vislabāk nodarbinātības un darba tirgus situācijas raksturošanai izmantot kopējo darbvieta skaitu, no tām izdalot no jauna izveidotās un brīvās. Salīdzinot ar iepriekšējo periodu jāzina, cik ir likvidētu, pārveidotu darbvieta.

Rezumējot augstāk aprakstīto, nepieciešams papildināt pētījumā lietoto galveno terminu un definīciju sarakstu.

Darbvieta:

- Jauna darbvieta – kā tiešu vai netiešu pirmreizējo līgumu starp personu un rezidenta institucionālo vienību par jauna darba izpildi.
- Likvidēta darbvieta – tiešo vai netiešo līgumu starp personu un rezidenta institucionālo vienību par darba izpildi iespējas likvidēšanu.
- Pārveidota darbvieta – jauna darbvieta kura izveidota, pārveidojot jau eksistējušu vietu.
- Aizņemtā darbvieta – par aizņemtu darbvieta tiek uzskatīta darbvieta, par kuru noslēgts līgums par darba izpildi.
- Brīvā darbvieta – par brīvu darbvieta tiek uzskatīta darbvieta, par kuru nav noslēgts līgums, ieskaitot jaunizveidotu darbvieta, un darba devējs meklē piemērotu kandidatūru amatam, lai to aizpildītu nekavējoties vai tuvākajā nākotnē.

Pamatdarbs – darbs, kurā persona parasti nostrādā visvairāk stundu nedēļā. Neieskaita tās stundas, kas tiek nostrādātas citos darbos, bet skaita virsstundas un stundas, kas patērētas šī darba izpildei ārpus darba vietas. Ja persona strādā uz pusslodzi divās darba vietās, tad par pamatdarba vietu uzskata to, kurā tā strādā ar nodokļa grāmatiņu.

Blakusdarbs (papilddarbs) – visas darbības, kuras nav pamatdarbs, bet dod papildienākumus.

Pilnu darba laiku nodarbinātie – personas, kuras pieņemtas darbā uz pilnu darba laiku, vai parasti strādā vismaz 40 stundas nedēļā, kā arī to kategoriju darbinieki, kam noteikts saīsināts darba laiks, bet kuras pašas sevi uzskata par pieņemtām uz pilnu darba laiku.

Nepilnu darba laiku – personas, kuras pieņemtas darbā uz nepilnu darba laiku, vai parasti strādā mazāk par 40 stundām nedēļā, izņemot tās personas, kuras pašas sevi uzskata par pieņemtām uz pilnu darba laiku, neatkarīgi no nostrādāto stundu skaita.

Operatīvas stundas – par noteikta perioda operatīvām stundām saprotams vienas darba vietas vidējais ekspluatācijas stundu skaits noteikta periodā.

Nodarbinātie iedzīvotāji* – visas tās personas 15-74 gadu vecumā (līdz 2001. gadam 15 gadi un vairāk), kas pārskata nedēļā veica jebkuru darbu vai nu par samaksu naudā vai arī atlīdzību precēs vai pakalpojumos. Par nodarbinātiem uzskata arī pašnodarbinātās personas uzņēmējdarbībā, lauku saimniecībā vai profesionālajā praksē. Obligātajā militārajā dienestā iesauktie, kuri pārskata nedēļā veica kādu darbu par samaksu vai atlīdzību, netiek uzskaitīti par nodarbinātiem. Personas, kuras atrodas pagaidu prombūtnē no darba sakarā ar grūtniecības vai dzemdību atvaļinājumu, kā arī bērna kopšanas atvaļinājumā līdz 3 mēnešiem, uzskata par nodarbinātām, ja pēc atvaļinājuma beigšanās tām ir garantija atgriezties iepriekšējā darba vietā. Nodarbināto skaitā, atbilstoši ILO definīcijām, ietver arī tās personas, kas strādā, lai iegūtu produkciju pašu patēriņam, ja tas ir nozīmīgs iztikas avots personai vai tās ģimenei.

Strādājošie – uzņēmumos un iestādēs strādājošie. Nav ieskaitīti zemnieku saimniecībās, piemājas un personiskajās palīgsaimniecībās, individuālajā darbā nodarbinātie.

Dzimušais uzņēmums - uzņēmums, kurš pirms diviem gadiem nav bijis ģenerālkopā (nav bijis ekonomiski aktīvs).

Mirušais uzņēmums - uzņēmums, kurā ekonomiskā darbība nenotiek divus gadus pēc kārtas.

Nefinanšu investīcijas - reālie ieguldījumi uzņēmumu pamatlīdzekļos (ēkas, būves, iekārtas, transporta līdzekļi, instrumenti un citi), nemateriālie ilgtermiņa ieguldījumi un ieguldījumi apgrozāmo līdzekļu palielināšanai.

* Darbaspēka apsekojumi

2. DARBVIETAS, DARBAVIETAS, NODARBINĀTĪBA

2.1. DARBVIETU SKAITA IZMAIŅAS PĒC INFORMĀCIJAS AVOTIEM ANALIZES METODOLOĢISKAIS ASPEKTS

Nepārtrauktais Darbaspēka apsekojums

Darbaspēka apsekojums ir viens no plašākajiem informācijas avotiem par situāciju darba tirgū.

Latvijā šis apsekojums uzsākts 1995. gada novembrī un turpmāk notika 2 reizes gadā, sākot ar 2004. gadu – nepārtraukti, bet rezultāti tiek apkopoti ik ceturksni.

Veicot aptaujas mājsaimniecībās, apsekojumā iegūst informāciju par iedzīvotāju ekonomisko aktivitāti (tai skaitā nodarbinātību, darba meklēšanu) un to raksturojošajiem rādītājiem.

Viena no galvenajām sadaļām darbaspēka apsekojumā ir nodarbinātības raksturojums:

- nodarbinātības statuss,
- darbavietas ekonomiskās darbības veids,
- pilns vai nepilns darba laiks,
- iemesli nepilnam darba laikam,
- darba līguma veids,
- nostrādātās stundas,
- iepriekšējā darba pieredze u.c.

Atšķirībā no uzņēmumu pārskatu datiem, kas informāciju sniedz galvenokārt par algotajiem darbiniekiem uzņēmumos, uzņēmējsabiedrībās, iestādēs, organizācijās ar darbaspēka apsekojumu ir aptvertas arī

- zemnieku saimniecības,
- pašnodarbinātās personas,
- kā arī algotu darbu strādājošie, ar kuriem nav noslēgts oficiāls līgums un viņi strādā pamatojoties uz mutisku vienošanos.

Saistībā ar pētāmo tēmu par darbvietām jāatzīmē, ka no 1998. līdz 2001. gadam darbaspēka aptaujas anketā bija iekļauts jautājums, vai respondentam bija kāds papilddarbs vai nodarbošanās, no kuriem var gūt ienākumus, tālāk nenoskaidrojot, cik tieši papilddarbu bija. Līdz ar to faktiski aizpildīto darbvietu skaita aprēķins nav pilnīgs, lai gan iespējams, ka minētajā laika posmā pavisam nelielai daļai nodarbināto bija vairāk kā viens papilddarbs

2.1.1 tabula

Faktiski aizņemto darbvietu skaits pamatdarbā un papilddarbā nodarbinātajiem 1998.- 2001.gadā

tūkst.

	1998	1999	2000	2001
Faktiski aizņemto darbvietu skaits, kopā	1029,4	1010,9	983,6	1008,7
tai skaitā				
pamatdarbā nodarbinātajiem	982,0	965,1	939,0	960,0
papilddarbā nodarbinātajiem	47,4	45,7	44,6	48,7

Avots: Darbaspēka apsekojuma rezultāti

Analizējot situāciju valstī kopumā, jāsecina, ka no 1998.gada līdz 2000.gadam darbvietu skaits samazinājās par 45,8 tūkst. jeb 4,4%. Galveno ietekmi uz kopējo samazinājumu atstāja lauksaimniecība, medniecība un mežsaimniecība (turpmāk – lauksaimniecība), kur samazinājums veidoja 57,1 tūkst. darbvietu, kā arī apstrādes rūpniecība – atbilstoši 12,6 tūkst. Tomēr ne visos

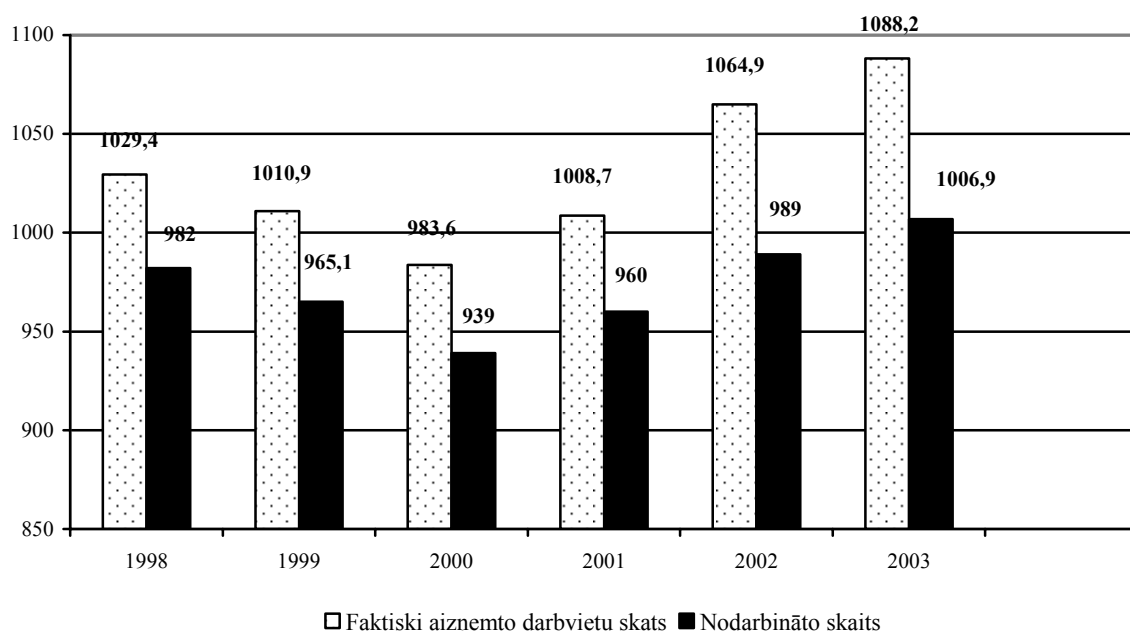
darbības veidos darbvietu skaits samazinājās. Tā, piemēram, operācijās ar nekustamo īpašumu, nomā un citā komercdarbībā pieaugums šajā laika posmā veidoja 11,1 tūkst.

Savukārt, sākot ar 2001. gadu, vērojams faktiski aizņemto darbvietu skaita pieaugums, kas turpinās arī nākošajos gados. Salīdzinot ar 2000. gadu, 2001. gadā to kopējais skaits palielinājās par 25,1 tūkst., tai skaitā būvniecībā 12,7 tūkst., lauksaimniecībā – 9,2 tūkst., tirdzniecībā – 5,4 tūkst. Samazinājums turpinājās apstrādes rūpniecībā – par 5,3 tūkst., valsts pārvaldē – par 3,8 tūkst.

Sākot ar 2002. gadu darbaspēka apsekojumā jautājumā par papilddarbu papildināti atbilžu varianti : ir 1 papilddarbs un vairāk kā 1 papilddarbs. Līdz ar to aizņemto darbvietu skaita aprēķins ir nedaudz atšķirīgs par 2002. un 2003. gadu un nav pilnībā salīdzināms ar iepriekš minētajiem. Piemēram, faktiski aizņemto darbvietu kopējais skaits 2002. gadā veidojas = nodarbināto iedzīvotāju kopskaits 989,0 tūkst. + 65,2 tūkst vienā papilddarbā + 5,4 tūkst *2, pieņemot, ka ir vismaz 2 papilddarbi. Rezultātā iegūst 1064,9 tūkst darbvietu.

2.1.1. zīmējums

Faktiski aizņemto darbvietu skaits un pamatdarbā nodarbināto iedzīvotāju skaits*

* Nodarbināto iedzīvotāju skaits, neatkarīgi no tā, cik vienai personai ir darbvietu un uzskaitīta to, kā viena, tapēc salīdzinājumam grafikā pieņemts, ka viens nodarbinātais pielīdzināts vienai darbvietai.

2.1.2 tabula

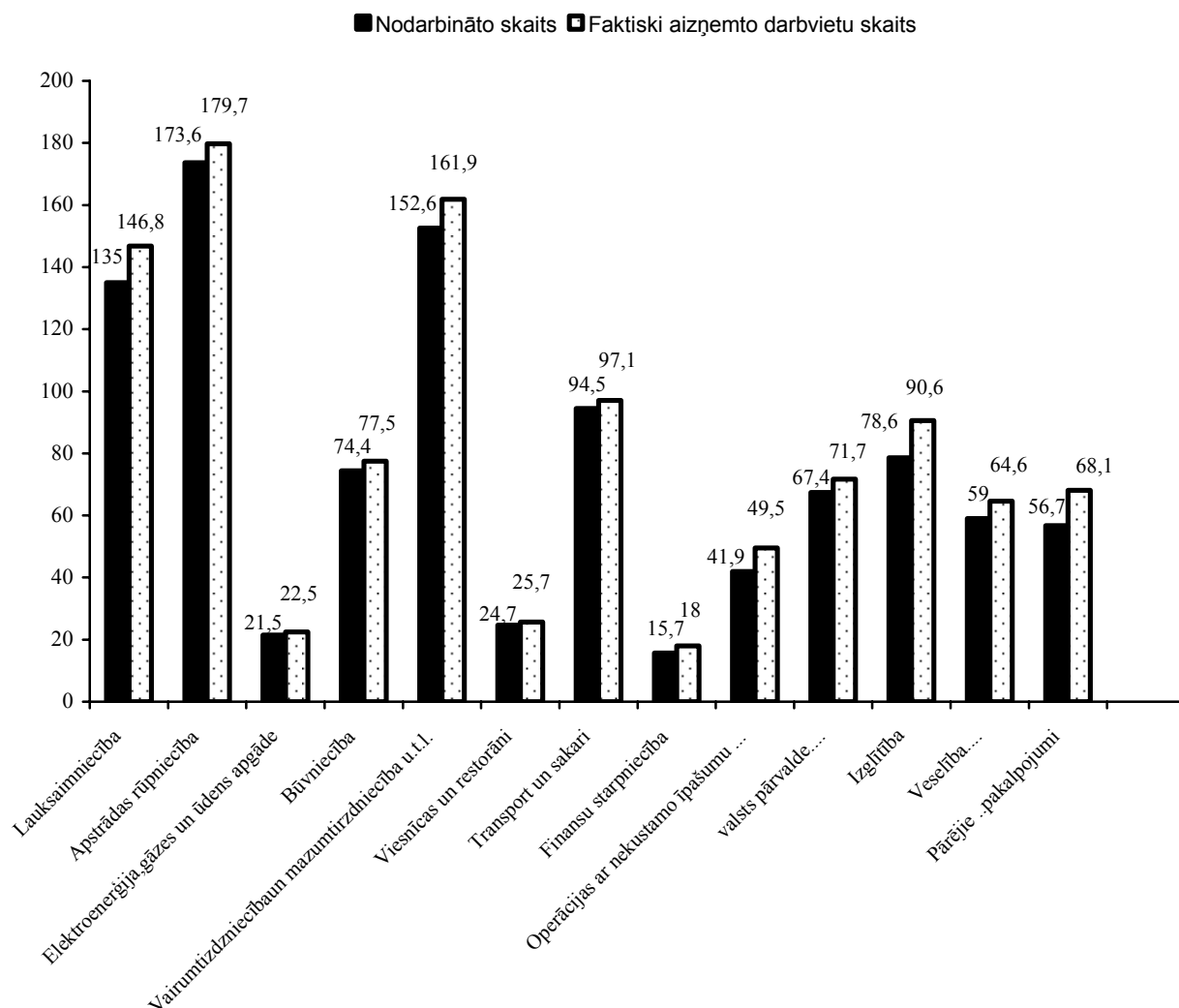
Faktiski aizņemto darbvietu skaits pamatdarbā un papilddarbā nodarbinātajiem 2002. un 2003. gadā

tūkst.

	2002	2003
Faktiski aizņemto darbvietu skaits, kopā	1064,9	1088,2
tai skaitā		
pamatdarbā nodarbinātajiem	989,0	1006,9
1 papilddarbā nodarbinātajiem	65,2	69,2
vairāk kā 1 papilddarbā nodarbinātajiem	10,8	12,2

Avots: Darbaspēka apsekojuma rezultāti

Faktiski aizņemto darbviētu skaita un pamatdarbā nodarbināto iedzīvotāju skaita* sadalījums pa darbības veidiem 2003.g., tūkst

*Nodarbināto iedzīvotāju skaits, neatkarīgi no tā, cik vienai personai ir darbvieta un tā uzskaitīta to, kā viena, tāpēc salīdzinājumam grafikā pieņemts, ka viens nodarbinātais pielīdzināts vienai darbvietai.

Darbviētu skaita izmaiņas pa gadiem sadalījumā pa ekonomiskās darbības veidiem skat.

2.1._1.pielikumu un pamatdarbā nodarbināto iedzīvotāju skaits pa ekonomiskās darbības veidiem skat. 2.1._2.pielikumu.

Faktiski aizņemto darbviētu skaita sadalījumā pa profesiju pamatgrupām nepieciešams minēt sekojošas atšķirības:

- 1) darbviētu kopskaitā un arī sadalījumā nav iekļauta 0 profesiju pamatgrupa "Militārās profesijas",
- 2) sakarā ar to, ka darbaspēka apsekojums sniedz sīkāku informāciju tikai par pirmo papilddarbu, šajā sadalījumā aprēķins veikts pieņemot, ka arī 2002.un 2003. gadā visiem blakusdarbā strādājošajiem bija tikai viens papilddarbs

Izvērtējot aizņemto darbvieta skaita sadalījumu pa profesijām jāsecina, ka vislielāko grupu veido kvalificēti strādnieki un amatnieki, pie kam tas attiecināms uz visiem gadiem no 1998. līdz 2003. gadam.

Stabila darbvieta skaita pieauguma tendence vērojama 5. pamatgrupā “Pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki”, kas izskaidrojams ar nodarbināto skaita pieaugumu pakalpojumu sektorā.

Kā jau iepriekš minēts, darbvieta skaita izmaiņas lielā mērā ietekmēja situācija lauksaimniecības nozarē, ko apstiprina arī tabulā uzrādītie dati par darbvieta skaita izmaiņām 6. profesiju pamatgrupā “Kvalificēti lauksaimniecības un zivsaimniecības darbinieki”. Jāatzīmē, ka daļa nozarē nodarbināto ietilpst arī citās profesiju grupās, piemēram, “Vienkāršās profesijas”.

2.1.3. tabula

Faktiski aizņemto darbvieta skaita sadalījums pa profesiju pamatgrupām 1998 – 2003.g*

tūkst.

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Darbvieta skaits, pavisam**	1028,7	1009,9	982,1	1007,2	1058,5	1081,1
1. Likumdevēji, valsts vecākās amatpersonas, vadītāji	78,9	87,8	101,0	102,3	100,3	96,3
2. Vecākie speciālisti	123,6	117,4	117,2	124,3	128,8	127,8
3. Speciālisti	123,2	131,8	130,4	125,5	143,8	140,6
4. Kalpotāji	52,0	49,0	44,5	49,9	48,2	58,0
5. Pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki	121,4	133,8	130,5	136,2	136,0	143,0
6. Kvalificēti lauksaimniecības un zivsaimniecības darbinieki	129,0	102,9	85,8	90,2	94,5	95,3
7. Kvalificēti strādnieki un amatnieki	151,3	141,4	137,9	140,2	152,4	156,3
8. Iekārtu un mašīnu operatori un izstrādājumu montieri	111,2	109,3	101,4	105,9	109,9	113,7
9. Vienkāršās profesijas	138,1	136,5	133,4	132,7	144,6	150,1

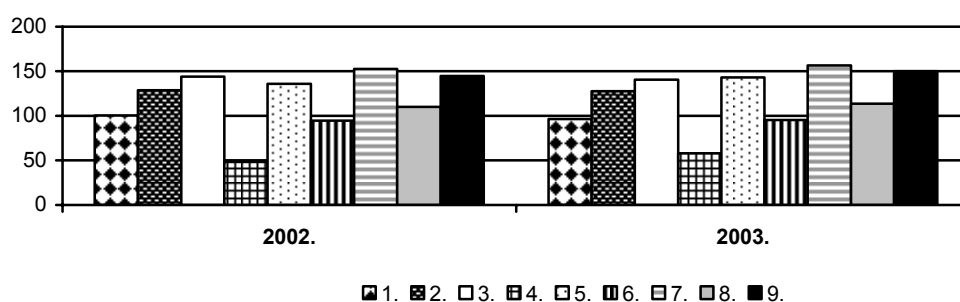
*) darbvieta skaits par visiem gadiem aprēķināts, pieņemot, ka katram blakusdarbā (papilddarbā) nodarbinātajam bija tikai viens blakusdarbs (papilddarbs)

**) kopskaitā un sadalījumā nav iekļauta 0 profesiju pamatgrupa “Militārās profesijas”

Avots: Darbaspēka apsekojuma rezultāti

2.1.3. zīmējums

Faktiski aizņemto darbvieta skaita sadalījums pa profesiju pamatgrupām

Izmantojot pieejamo informāciju par faktiski aizņemto darbvieta skaita sadalījumu pamatdarbā un blakusdarbā (papilddarbā) nodarbinātajiem, jāsecina, ka pēdējos 2 gados palielinās darbvieta skaits

un īpatsvars papilddarbā. Kopš 1998. gada arvien pieaug darbvietu skaits papilddarbā vecākajiem speciālistiem, kas liecina par lielākām iespējām šīs grupas pārstāvjiem atrast papildus ienākumu gūšanas veidu. Šīs grupas pārstāvju vidū jāmin vecākie veselības aprūpes, mācību iestāžu speciālisti, grāmatveži, juristi, radošo profesiju vecākie speciālisti. Līdzīga situācija vērojama dažādu nozaru speciālistu vidū.

Tajā pat laikā jāatzīmē, ka maz iespēju papilddarbam ir kalpotājiem, kā arī mašīnu un iekārtu operatoriem.

Informācija teritoriālajā dalījumā pa reģioniem aplūkota saskaņā ar 2004. gada 28. aprīlī pieņemto LR Ministru kabineta rīkojumu nr.271 "Par Latvijas Republikas statistiskajiem reģioniem un tajos ietilpstošajām administratīvajām vienībām" (skat. 2.1._3. pielikumu).

2.1.4. tabula

Faktiski aizņemto darbvietu skaita sadalījums pa reģioniem 1998 – 2003.g*

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Darbvietu skaits, pavisam	1029,4	1010,9	983,6	1008,7	1064,9	1088,2
Rīga	339,9	346,4	344,8	348,3	378,0	391,5
Pierīga	167,8	163,7	159,3	165,0	163,1	171,6
Vidzeme	107,7	113,3	108,2	109,0	114,5	111,2
Kurzeme	139,2	133,5	127,7	128,5	138,5	142,7
Zemgale	126,6	119,5	115,7	121,2	128,4	129,7
Latgale	148,3	134,5	127,8	136,7	142,4	141,6

*) 1998. – 2001.g darbvietu skaits papilddarba aprēķināts, pieņemot, ka katram papilddarbā nodarbinātajam bija tikai viens papilddarbs, 2002. – 2003.g. ņemts vērā, ka daļai nodarbināto bija vairāk kā viens papilddarbs.

Avots: Darbaspēka apsekojuma rezultāti

Nedaudz vairāk kā trešā daļa visu darbvietu atrodas Rīgā, savukārt, tikai desmitā daļa Vidzemes reģionā.

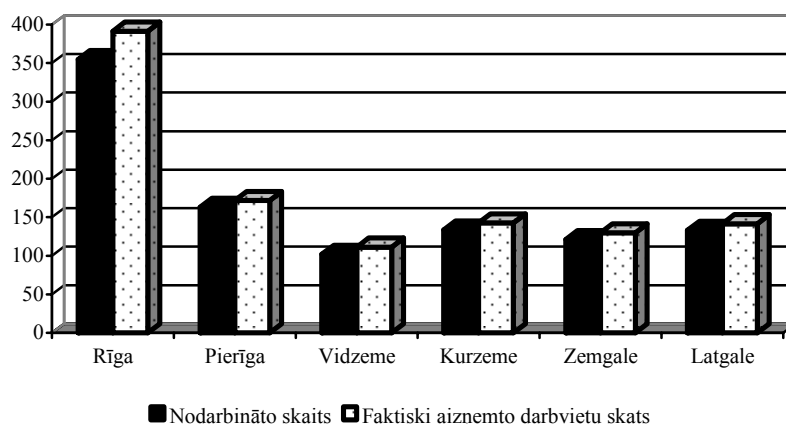
Rīga sniedz vislielākās iespējas iedzīvotāju nodarbinātībai, par ko liecina arī faktisko darbvietu skaita pieaugums ik gadu kopš 1999.gada, ar nebūtisku izņēmumu 2000.gadā.

Vislielākās izmaiņas faktiski aizņemto darbvietu skaitā vērojamas Latgales reģionā. Laika posmā no 1998. – 2000. gadam minētajā reģionā darbvietu skaits samazinājās par 20,5 tūkstošiem, kas veidoja gandrīz pusi no kopējā samazinājuma valstī. Nākamā gada laikā darbvietu skaits palielinājās par 9 tūkstošiem un sastādīja trešo daļu no kopējā pieauguma valstī.

Pamatdarbā nodarbināto iedzīvotāju skaita sadalījums pa reģioniem skat. 2.1._4.pielikumu un 2.1.4.zīmējumu.

2.1.4. zīmējums

Faktiski aizņemto darbviētu skaita un pamatdarbā nodarbināto iedzīvotāju skaita* sadalījums pa reģioniem 2003.g., tūkst.

* Nodarbināto iedzīvotāju skaits, neatkarīgi no tā, cik vienai personai ir darbviētu un tā uzskaitīta to, kā viena, tāpēc salīdzinājumam grafikā pieņemts, ka viens nodarbinātais pielīdzināts vienai darbvietai.

Darbspēka apsekojums sniedz arī sīkāku informāciju par nepilnu darba laiku strādājošajiem, noskaidrojot iemeslus, kādēļ viņi izvēlējušies strādāt nepilnu laiku.

2.1.5 tabula

Pamatdarbā pilnu un nepilnu laiku nodarbinātie, nodarbināto sadalījums pēc nostrādāto stundu skaita nedēļā

	2002		2003	
	1000	%	1000	%
Nodarbinātie	989,0	100,0	1006,9	100,0
No tiem:				
pilnu laiku strādājošie	891,9	90,2	903,6	89,7
nepilnu laiku strādājošie ¹	97,0	9,8	103,2	10,3
Tai skaitā:				
mācījās, atradās apmācībās vai mācību praksē	9,2	9,4	15,3	14,8
paša slimība, darbnespēja	6,5	6,7	5,2	5,1
nevarēja atrast darbu ar pilnu darba laiku	41,2	42,5	40,5	39,2
negribēja darbu ar pilnu darba laiku	15,3	15,7	13,4	13,0
pieskatīja savu/-s bērnu/-s	5,2	5,4	7,6	7,4
citu personisku vai ģimenes apstākļu dēļ	9,6	9,9	11,9	11,5
citi iemesli	9,3	9,6	9,3	9,0

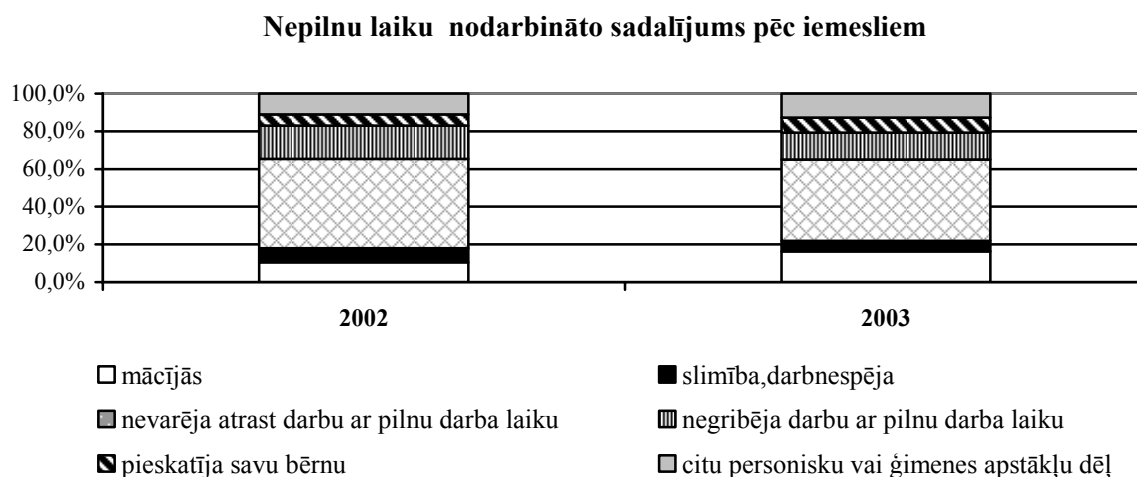
¹ - Kopējā skaitā ietilpst arī personas, kuras nav uzrādījušas nepilna laika strādāšanas iemeslu.

Avots: Darbspēka apsekojuma rezultāti

Tabulā redzamie dati liecina, ka vairāk kā 40 tūkst. nodarbināto iedzīvotāju nevarēja atrast darbu ar pilnu darba laiku, tādēļ bija spiesti strādāt nepilnu laiku un līdz ar to arī saņemt atbilstoši mazāku samaksu. Jāatzīmē, kā šādu nodarbināto skaits 2003. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, ir nedaudz (par 0,7 tūkst. cilvēku) samazinājies. Savukārt, nepilnu laiku strādāja gandrīz 8 tūkst. nodarbināto, jo pieskatīja savu bērnu (bērnus) un gandrīz 12 tūkst. citu personisku vai ģimenes apstākļu dēļ. Abu pēdējo minēto iemeslu dēļ nepilnu laiku nodarbināto skaits ir pieaudzis. Tā kā nav pieejama detalizētāka informācija par vēlmēm mainīties situācijai, var pieņemt, ka daļa no viņiem šādu darba

laiku ir izvēlējušies dažādu apstākļu spiesti, ko viņi nedarītu kaut vai rodoties iespējai bērnus vest uz bērnudārzu pirmajā gadījumā vai , algojot palīgu mājas darbu veikšanai otrajā gadījumā.

2.1.6.zīmējums

Apsekojumā tiek iegūta informācija arī par ekonomiski neaktīvo iedzīvotāju darba nemeklēšanas iemesliem. Nedaudz vairāk, kā 40 tūkst. 2003.gadā bija zaudējuši cerības atrast darbu. Palielinoties nodarbinātības iespēju piedāvājumam, daļa šo cilvēku kļuva ekonomiski aktīvi vai pat nodarbināti.

Uzņēmumu, uzņēmēj sabiedrību, iestāžu pārskati par darbu

Regulārā uzņēmumu statistika līdz 2004. gadam nodrošināja informāciju tikai par aizņemtajām darbvietām, pie kam uzskaitot darbvietu skaitu strādājošajiem pamatdarbā un blakusdarbā, kā arī uzņēmumos strādājošās pašnodarbinātās personas.

2.1.6. tabula

Uzņēmumos iestādēs, organizācijās faktiski aizņemto darbvietu skaita sadalījums pēc nodarbinātības statusa 1998 – 2003.g*

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Darbvietu skaits, pavisam	764,5	793,5	795,7	805,5	809,1	838,7
tai skaitā						
pamatdarbā strādājošajiem	694,0	717,5	715,7	722,1	722,0	744,5
blakusdarbā strādājošajiem	63,8	69,6	74,6	79,2	82,4	91,6
pašnodarbinātajām personām	6,7	6,5	5,4	4,2	4,7	2,6

Avots: uzņēmumu, uzņēmēj sabiedrību, iestāžu, organizāciju pārskatu rezultāti

Uzņēmumu pārskatu dati liecina, ka faktiski aizņemto darbvietu skaits laika posmā no 1998. līdz 2003.gadam pakāpeniski pieauga un kopumā palielinājies par gandrīz 10% jeb 74,2 tūkst. Lielākā daļa no tām ir pamatdarbā strādājošajiem, un tas nozīmē, ka vēl 50 tūkst cilvēku ir varējuši atrast algotu darbu. Darbvietu skaits palielinājies arī blakusdarbā strādājošajiem, kas gandrīz 28 tūkst. jau kādā darbā strādājošajiem deva iespēju iegūt papildus ienākumus.

Straujākais darbvietu skaita pieaugums vērojams atsevišķās pakalpojumu sfēras nozarēs: viesnīcas un restorāni – par 50%, operācijas ar nekustamo īpašumu, noma, datorpakalpojumi, zinātne un citi komercpakalpojumi – par 49%, tirdzniecībā – par 42% jeb minētajās nozarēs kopā 72,1 tūkst. darbvietu.

Par trešo daļu samazinājies darbvietu skaits lauksaimniecībā, bet nepieciešams atgādināt, ka ar uzņēmumu pārskatiem nav aptvertas zemnieku saimniecībās strādājošie, kas veido lielāko daļu nozarē nodarbināto.

Atsevišķās nozarēs darbvietu skaits un to izmaiņas pa gadiem skat. 2.1._5. pielikumu.

2.1.7. tabula

**Uzņēmumos faktiski aizņemto darbvietu skaita sadalījums pa reģioniem
1998 – 2003.g.***

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Darbvietu skaits, pavisam**	800,9	797,2	789,8	800,9	817,7	843,4
Rīga	355,1	366,9	359,7	369,9	381,2	396,7
Pierīga	96,2	94,1	95,8	96,5	96,0	100,7
Vidzeme	71,6	69,3	68,4	69,6	70,1	70,9
Kurzeme	95,9	94,6	95,4	95,2	97,1	98,2
Zemgale	76,7	73,3	72,3	72,8	74,0	76,4
Latgale	105,4	99,0	98,3	97,0	99,2	100,4

*) Gada beigās, pēc faktiskās darba vietas

**) Kopskaitā iekļautas arī darbvieta citās valstīs strādājošajiem

Avots: uzņēmumu, uzņēmēj sabiedrību, iestāžu, organizāciju pārskatu rezultāti

Saskaņā ar uzņēmumu pārskatu datiem gandrīz puse visu darbvietu atrodas Rīgā, pie kam tā ir vienīgā teritorija, kur ar nelielu izņēmumu 2000.gadā darbvietu skaits pieaug. Citiem reģioniem kopīga iezīme ir tā, ka darbvietu skaitam bija mainīga tendence pārsvarā no 1998. gada līdz 2001.gadam, bet pēdējos divos gados vērojams pieaugums. Atšķirībā no darbaspēka apsekojuma rezultātiem, uzņēmumu statistika neliecina par tik krasām izmaiņām darbvietu skaitā, kas ļauj secināt, ka liela ietekme uz iedzīvotāju nodarbinātību ir situācijai lauksaimniecības nozarē (laika apstākļiem, produkcijas realizēšanas iespējām, subsīdiu pieejamībai u.c.)

Lai panāktu pilnīgāku atbilstību Eiropas Savienības prasībām, sākot ar 2004.gada pārskatiem, veiktas sekojošas izmaiņas uzņēmumu regulārajā ceturkšņa pārskatā (skat. 2.1._6. pielikumu) par darbu, saistītas ar pētāmo tēmu:

- darbinieku skaits uzņēmumā tiek dalīts pilnu un nepilnu darba laiku strādājošajos (iepriekš pamata un blakus darbu strādājošajos),
- atjaunoti rādītāji par darbinieku kustību pārskata periodā (pieņemti darbā un atlaisti no darba),
- ieviests jauns rādītājs par brīvo darbavietu skaitu.

2.1.8. tabula

Darbvietu skaits

	2004.gada 1.ceturksnis	2004.gada 2.ceturksnis
Kopējais darbvietu skaits, tūkst	882,8	882,3
tai skaitā		
aizņemtās darbvieta, tūkst	873,2	873,8
brīvās darbvieta	9,6	8,5
Brīvo darbvietu īpatsvars, %	1,1	1,0

Avots: uzņēmumu pārskats par darbu

Kopējais darbvietu skaits uzņēmumos 2.ceturkšņa laikā ir nedaudz (par 0,5 tūkst.) samazinājies, par 1,1 tūkst. mazāks ir arī brīvo darbvietu skaits.

Analizējot situāciju pa ekonomiskās darbības veidiem, jāsecina, ka vairāk kā ceturta daļa visu brīvo darbvieta ir valsts pārvaldē un aizsardzībā, obligātajā sociālajā apdrošināšanā (1. ceturksnī - 2,9 tūkst., 2.ceturksnī – 2,3 tūkst.).

Izmantojot minēto informāciju, pēc sekojošas formulas iespējams noteikt **brīvo darbvieta** īpatsvaru:

$\text{Brīvās darbvieta} * 100 / (\text{Brīvās darbvieta} + \text{Aizņemtās darbvieta})$.

Saskaņā ar pārskatu datu rezultātiem brīvo darbvieta īpatsvars 2004.gada 1.ceturksnī Latvijā bija 1,1%, bet 2.ceturksnī – 1,0%.

Līdz 2004.gadam informāciju par brīvajām darbvieta tika apkopota tikai Nodarbinātības valsts aģentūrā (NVA). Sākot ar 2004. gada 1. ceturksni iespējams salīdzināt NVA un CSP datus.

2.1.9. tabula

Brīvo darbvieta skaits pēc informācijas avotiem

	NVA	CSP
Brīvās darbvieta pārskata perioda beigās, tūkst.		
2004.gada 1.ceturksnis	3,335	9,587
2004.gada 2.ceturksnis	4,528	8,582
Uzņēmumu, iestāžu skaits, kuri snieguši ziņas par brīvajām darbvieta		
2004.gada 1.ceturksnis	1488*)	1974
2004.gada 2.ceturksnis	1490**)	1838
Iespējama informācija sadalījumā pa		
ekonomiskās darbības veidiem		X
profesijām	X	

*) Kopējais skaits martā

**) Kopējais skaits jūnijā

Avots: NVA, Pārskats par bezdarbniekiem

CSP, uzņēmumu pārskats par darbu

Atšķirības abu institūciju apkopotajā informācijas metodoloģijā 2004.gadā:

1. NVA apkopo informāciju katru mēnesi, tai skaitā arī brīvo darbvieta kustību mēneša laikā, līdz ar to arī uzņēmumu skaits norādīts mēneša laikā, savukārt, CSP tikai uz ceturkšņa beigām.
2. NVA informācija aptver darba devējus, kas paši snieguši ziņas filiālēm, bet CSP uzņēmumus, kas iekļauti respondentu sarakstos 2004.gada ceturkšņiem.
3. Sakarā ar to, ka NVA apkopo filiāļu savākto informāciju, statistiskā vienība atsevišķos gadījumos ir vietējā vienība, savukārt, CSP visos gadījumos – uzņēmums. Līdz ar to tas ir vēl viens no iemesliem, kādēļ tabulā 2.1.9. uzrādītajos datos vērojamas izmaiņas abos informācijas avotos nav salīdzināmas.

Eiropas dalībvalstu informācija par brīvajām darbvieta

Sakarā ar to, ka pašlaik vēl nav izstrādāts Eiropas Savienības likumdošanas akts (Regula) par brīvo darbvieta statistiku, bet datu lietotāji informāciju pieprasa, datu nosūtīšana notiek, pamatojoties uz vienošanos.

Lielākajā daļā valstī šī statistika tikai tiek veidota un vienotajām prasībām atbilst tikai daļēji. Galvenās atšķirības:

1. Brīvo darbvieta definīcija.
2. Nav aptverti visi darbības veidi (galvenokārt, izslēgta lauksaimniecība, zvejniecība un pārvalde).
3. Datu apstrādes ilgums.

Jāņem vērā arī tas, ka jauni rādītāji ir papildus slodze respondentiem (uzņēmumiem).

Jaunajām dalībvalstīm uzsākts kopējs projekts, lai paātrinātu Eiropas Savienības prasībām atbilstošas brīvo darbvietu statistikas izveidošanu katrā valstī ar mērķi no 2005.gada 1.ceturkšņa sākt saņemt savstarpēji salīdzināmu informāciju.

Latvija plāno datus sākt nosūtīt Eurostat no 2005.gada 1.ceturkšņa.

Pašlaik ir apkopota 12 dalībvalstu nosūtītā informācija par brīvajām darbvietām. Šo valstu iedzīvotāji veido 61% visu dalībvalstu iedzīvotāju kopskaita, kas ļauj novērtēt brīvo darbvietu īpatsvaru visās 25 dalībvalstīs, kas pēc Eurostat speciālistu vērtējuma 2004.gada 2.ceturksnī bija 1,7% no kopējo darbvietu skaita. Salīdzinājumā ar šī gada 1.ceturksni īpatsvars nav mainījies.

Plānotās izmaiņas uzņēmumu pārskatos par 2005. gadu

Lai pilnībā nodrošinātu Eiropas Savienības prasības, nepieciešams savākt informāciju arī par brīvajām darbvietām sadalījumā pa profesijām. Informācija šādā dalījumā tiek pieprasīta tikai reizi gadā, bet, ņemot vērā sezonas ietekmi uz nodarbinātību atsevišķās nozarēs, Eurostat izstrādātā metodoloģija paredz datu savākšanu katru ceturksni un gada vidējo rādītāju noteikšanu.

Uzņēmumu pārskatus plānots papildināt ar sekojošu iedaļu:

Darbinieku un brīvo darbvietu skaits perioda beigās pa profesiju pamatgrupām

	Darbinieku skaits ceturkšņa pēdējā kalendārajā darba dienā, cilvēki	Brīvo darbvietu skaits ceturkšņa pēdējā kalendārajā darba dienā
A	1	2
Kopā		
1. Likumdevēji, valsts vecākās amatpersonas un vadītāji		
2. Vecākie speciālisti		
3. Speciālisti		
4. Kalpotāji		
5. Pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki		
6. Kvalificēti lauksaimniecības un zivsaimniecības speciālisti		
7. Kvalificēti strādnieki un amatnieki		
8. Iekārtu un mašīnu operatori un izstrādājumu montieri		
9. Vienkāršās profesijas		
0. Armijas profesijas		

Metodoloģija, kas tiks izmantota

Par brīvu darbvietu tiek uzskatīta darbvieta, par kuru:

- nav noslēgts līgums, ieskaitot jaunizveidotu darbvietu,
- paziņojums izsludināts ārpus uzņēmuma,
- tiks noslēgts līgums tuvākajā nākotnē /tuvāko 3 mēnešu laikā,
- darba devējs veic aktīvus pasākumus, lai atrastu darbvietai piemērotu kandidātu. Aktīvi pasākumi ir: paziņošana Nodarbinātības valsts aģentūras filiālei, sludinājums laikrakstā vai Internetā, tieša kontaktēšanās ar iespējamo kandidātu.

Brīvo darbvietu skaitā iekļauj:

- darbvieta, kas atbrīvojušas uz laiku vai pastāvīgi
- darbvieta pilnam un daļējam darba laikam,

- darbvietas, kas atbrīvojušās darbinieku ilgstošas prombūtnes dēļ (ilgstoša slimība, grūtniecības un dzemdību atvaļinājums).

Brīvo darbvietu skaitā neiekļauj:

- darbvietas, kas paredzētas tikai pretendentiem no uzņēmuma darbinieku vidus
- darbvietas, kurās strādās neapmaksāti mācekļi vai apakškontraktori,
- ja darbinieks atrodas apmaksātā vai neapmaksātā atvaļinājumā un noteikts datums, kad viņš atgriezīsies darbā.

Priekšlikumi informācijas vākšanai par brīvajām darbvietām no uzņēmumiem:

1. Ieviest vienotas terminoloģijas un metodoloģijas lietošanu
2. Atrisināt pagaidām neskaidros jautājumus par kopējā darbvietu skaita noteikšanu (piemēram, kā iekļaut sievietes, kuras atrodas grūtniecības un dzemdību atvaļinājumā, jo ne visos gadījumos tiek pieņemts darbinieks uz laiku un darbvietā var palikt brīva, vai arī pārējiem darbiniekiem tiek palielināts darba apjoms (slodze) un papildus darbinieks netiek pieņemts)

Šobrīd nav pietiekamas informācijas, lai sagatavotu ieteikumus.

Darba tirgus apsekojumi rūpniecībā, mazumtirdzniecībā, pakalpojumu sektorā, lauksaimniecībā

Šī apsekojuma metodoloģija un rezultāti sīkāk aplūkoti pētījuma 3. sadaļā.

Nodarbinātības valsts aģentūras veiktās Darba devēju aptaujas

Pēc NVA informācijas, aptaujas tiek veiktas 2 reizes jūnijā un decembrī gadā kopš 1994. gada.

Minēto aptauju mērķis saistībā ar pētāmo tēmu bija:

1. veikt nodarbinātības situācijas attīstības analīzi pa ekonomiskās darbības veidiem gan nākamajiem 6, gan arī 18 mēnešiem,
2. prognozēt nodarbināto skaita izmaiņas jau minētajiem periodiem,
3. prognozēt darba vietu skaita palielinājumu un samazinājumu sadalījumā pa profesijām un ekonomiskās darbības veidiem,
4. veikt darba vietu skaita izmaiņu analīzi.

2003.gadā abās aptaujās piedalījās 7,1 tūkst darba devēju, kas veidoja 12% no 2002.gada decembrī Valsts ieņēmumu dienestā reģistrēto to darba devēju skaita, kuri ir snieguši ziņas par darba ņēmējiem un nodarbina savā uzņēmumā vai iestādē vismaz vienu darbinieku. Aptaujājamo darba devēju skaits tika izvēlēts proporcionāli darba devēju skaitam katrā ekonomiskās darbības veidā.

NVA veikto aptauju rezultāti liecina, ka 2003.gada 2. pusgadā un 2004.gada 1.pusgadā lielākais *darbvietu* palielinājums tika plānots sekojošos ekonomiskās darbības veidos:

- vairumtirdzniecībā un mazumtirdzniecībā, automobiļu, motociklu, individuālās lietošanas priekšmetu un sadzīves aparātūras un iekārtu remontā,
- apstrādes rūpniecībā,
- būvniecībā

Savukārt, lielākais darbvietu samazinājums 2003.gada 2.pusgadā tika plānots:

- apstrādes rūpniecībā,
- lauksaimniecībā, medniecībā un mežsaimniecībā,
- būvniecībā,

bet samazinājums 2004.gada 1.pusgadā:

- apstrādes rūpniecībā,

- vairumtirdzniecībā un mazumtirdzniecībā, automobiļu, motociklu, individuālās lietošanas priekšmetu un sadzīves aparatūras un iekārtu remontā,
- pārējos komunālajos, sociālajos un individuālajos pakalpojumos.

Minētajās NVA aptaujās darba devējiem tika jautāts arī par plānotajām darbvietu izmaiņām sadalījumā pa profesijām (skat. 2.1. _7., 2.1. _8. pielikumu).

Viens no galvenajiem uzdevumiem – darba devēju vēlmes apzināšana par darbinieku vajadzību pēc profesijām. Tas nepieciešams lai savlaicīgi veiktu bezdarbnieku profesionālo apmācību un pārkvalifikāciju ar mērķi nodrošināt darba devēju ar kvalificēto darbaspēku un darbiniekiem - izredzi uz darbvietām

2004.gada aprīlī bija veikta darba devēju aptauja par darba devēju pieprasījumu pēc speciālistiem NVA organizētajai bezdarbnieku apmācībai laikposmā no 2004. līdz 2006. gadam. Balstoties uz minēto darba devēju aptaujas rezultātiem, 2.1.9 tabulā atspoguļoti apkopotie dati pa atsevišķām profesiju pamatgrupām.

2.1.9. tabula

**Atbilstoši darba tirgus prasībām speciālistu vēlama sagatavošana
2004.-2006.gadam bezdarbnieku profesionālā apmācībā un kvalifikācijas paaugstināšanā
sadalījumā pēc profesiju pamatgrupām***

Profesiju pamatgrupa atbilstoši LR Profesiju klasifikatoram	Nepieciešam o speciālistu skaits	Vēlamais speciālistu sagatavošanas gads		
		2004.	2005.	2006.
2. Vecākie speciālisti	198	64	92	42
3. Speciālisti	776	187	363	226
4. Kalpotāji	190	55	78	57
5. Pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki	1774	554	628	592
6. Kvalificēti lauksaimniecības un zivsaimniecības speciālisti	319	84	125	110
7.Kvalificēti strādnieki un amatnieki	3451	1036	1375	1040
8. Iekārtu un mašīnu operatori un izstrādājumu montieri	1409	442	499	468
9. Vienkāršās profesijas	60	18	21	21

Tabulā nav iekļauta informācija par profesijām , specialitātēm, kurām pamatbāzē nebija norādīts 6 zīmju Profesiju klasifikatora kods .

Tabulas dati rāda, ka darba devēji prognozē vislielāko vajadzību pēc kvalificētiem strādniekiem un amatniekiem, pakalpojumu un tirdzniecības darbiniekiem, iekārtu un mašīnu operatoriem un izstrādājumu montieriem. Vienkāršās profesijas darbiniekiem cerība uz darbvietām ir krasi mazāka.

Atbilstošo informāciju reģionu sadalījumā var redzēt 2.1. _9.pielikumā.

* Dati izlases veidā apkopoti pamatojoties uz 2004.gada NVA Darba devēju apsekojuma rezultātiem (Darba tirgū nepieciešamo profesiju saraksts bezdarbnieku profesionālai apmācībai un kvalifikācijas paaugstināšanai)

Novērtējot šo aptauju rezultātus apstiprinās jau iepriekš minētais, ka nevar runāt tikai par jaunu darbvieta izveidošanu, bet jāņem vērā arī to samazinājums (likvidēšana, pārveidošana). Pēc zviedru ekspertu ieteikuma, turpmāk darba devēju izlasei lietderīgi būtu izmantot statistikā veikto uzņēmumu izlasi.

Secinājumi

Darbaspēka apsekojums ir viens no plašākajiem informācijas avotiem par situāciju darba tirgū. Saskaņā ar apsekojuma rezultātiem faktiski aizņemto darbvieta skaits no 1998. gada līdz 2000. gadam valstī kopumā samazinājās par 45,8 tūkst., vislielāko ietekmi uz kopējo samazinājumu atstāja izmaiņas lauksaimniecības nozarē, kur darbvieta skaits samazinājās par 57,1 tūkst. Sākot ar 2001. gadu vērojams darbvieta skaita pieaugums.

Nedaudz vairāk kā trešā daļa visu darbvieta atrodas Rīgā, kas sniedz vislielākās iespējas iedzīvotāju nodarbinātībai.

Vairāk kā 40 tūkst. nodarbināto iedzīvotāju nevarēja atrast darbu ar pilnu darba laiku, tādēļ bija spiesti strādāt nepilnu laiku un līdz ar to arī saņemt atbilstoši mazāku samaksu. Tikpat liels skaits (nedaudz vairāk kā 40 tūkst.) bija ekonomiski neaktīvi, jo zaudējuši cerības atrast darbu, bet palielinoties nodarbinātības iespēju piedāvājumam tie kļuva ekonomiski aktīvi.

Uzņēmumu, uzņēmēj sabiedrību, iestāžu, organizāciju pārskatu dati liecina, ka faktiski aizņemto darbvieta skaits laika posmā no 1998. līdz 2003. gadam pakāpeniski pieauga un kopumā palielinājās gandrīz par 10% jeb 74,2 tūkst.. Lielākā daļa no tām ir pamatdarbā strādājošajiem, kas liecina, ka vēl 50 tūkst. cilvēku ir varējuši atrast algotu darbu.

Straujākais darbvieta skaita pieaugums vērojams atsevišķās pakalpojumu sfēras nozarēs. Sākot ar 2004. gadu uzņēmumu, uzņēmēj sabiedrību, iestāžu, organizāciju pārskatos iekļauts rādītājs par brīvo darbvieta skaitu. 2004. gada 1. ceturksnī brīvo darbvieta īpatsvars kopējā darbvieta skaitā bija 1,1%, bet 2. ceturksnī 1,0%.

Nodarbinātības valsts aģentūras apkopotā informācija par brīvajām darbvieta pilnībā neatbilst Eiropas Savienības prasībām, tādēļ nepieciešams papildināt statistikas pārskatus ar rādītājiem par brīvo darbvieta skaitu pa profesiju pamatgrupām un pilnveidot metodoloģiju, lai varētu nodrošināt Eiropas savienības statistikas biroju ar starptautiski salīdzināmu informāciju.

Pašlaik apkopota 12 **ES dalībvalstu** nosūtītā informācija par brīvajām darbvieta. Šo valstu iedzīvotāji veido 61% no visu dalībvalstu iedzīvotāju kopskaita, kas ļauj novērtēt brīvo darbvieta īpatsvaru visās 25 dalībvalstīs kopumā. Pēc Eurostat speciālistu vērtējuma gan 2004. gada 1., gan 2. ceturksnī šis īpatsvars bija 1,7% no kopējā darbvieta skaita.

Latvija plāno datu nosūtīšanu Eurostat sākt ar 2005. gada 1. ceturksni.

2.2 INFORMĀCIJAS ANALĪZE PAR UZŅĒMUMU DEMOGRĀFIJU

2.2.1. Reāli dzimušie un reāli mirušie uzņēmumi

Datu avots: Analizēts CSP Uzņēmumu un organizāciju reģistra datu materiāls, kas gatavots saskaņā ar Eirostata projektu. Projekts neaptvēra uzņēmumus NACE sekcijās A – lauksaimniecība, medniecība un mežsaimniecība, B – zvejniecība, L – valsts pārvalde un aizsardzība; obligātā sociālā apdrošināšana.

Reāli dzimušie ir uzņēmumi, kuri nav bijuši ekonomiski aktīvi divus (abus) iepriekšējos gadus, bet atsākuši darbību. Reāli dzimušajos uzņēmumos neieskaita tos, kas nosacīti turpina kāda cita uzņēmuma darbību. Tad tiek papildus analizēts darbības pārtraukuma ilgums, ja tāds ir bijis, lai noteiktu, vai uzņēmumu uzskatīt par reāli dzimušu no jauna. Pilnīgi jauni uzņēmumi, kuri nav radušies uz citu uzņēmumu vai to daļu bāzes, tiek uzskatīti par reāli dzimušiem ar ekonomiskās darbības uzsākšanas gadu.

2.2.1. tabula

Reāli dzimušie uzņēmumi un nodarbināto skaits tajos

Nozare	2000.		2001.		2002.	
	Uzņēmumu skaits	Nodarbināto skaits	Uzņēmumu skaits	Nodarbināto skaits	Uzņēmumu skaits	Nodarbināto skaits
KOPĀ	6613	28906	4124	17240	4605	19375
Ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde (C)	2	6	3	21	3	52
Apstrādes rūpniecība (D)	698	5985	462	3222	491	3187
Elektroenerģija, gāzes un ūdens apgāde (E)	32	144	30	184	27	86
Būvniecība (F)	366	1839	221	1123	278	1347
Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība (G)	3063	11203	1592	5453	1879	6644
Viesnīcas un restorāni (H)	346	2059	235	1234	249	1559
Transports, glabāšana un sakari (I)	431	1598	386	1755	297	1430
Finanšu starpniecība (J)	65	231	51	183	65	182
Operācijas ar nekustamo īpašumu, noma, datorpakalpojumi, zinātne, u.c. komercpakalpojumi (K)	1175	4014	733	2404	1021	3398
Izglītība (M)	66	296	42	146	45	257
Veselība un sociālā aprūpe (N)	78	337	69	416	42	189
Sabiedriskie, sociālie un individuālie pakalpojumi (O)	291	1194	300	1099	208	1044

Reāli dzimušo uzņēmumu skaits 2000.g. valstī bija 6,6 tūkst. (16,1% no visiem ekonomiski aktīvajiem), 2001.g. – 4,1 tūkst. (10,5%), 2002.g. – 4,6 tūkst. (11,3%).

Vislielākais dzimušo uzņēmumu īpatsvars minētajos gados vērojams nozarē, kas saistīta ar operācijām ar nekustamo īpašumu, nomu, datorpakalpojumiem, zinātni un citiem komercpakalpojumiem (K) – 13-22%, finanšu starpniecībā (J) – 13-19%, sabiedrisko, sociālo un individuālo pakalpojumu uzņēmumos (O) – 12-18%.

Tas deva jaunas darbvietas 2000.g. – 28,9 tūkst. darbinieku, 2001.g. – 17,2 tūkst. darbinieku, 2002.g. – 19,4 tūkst. darbinieku.

Nodarbināto skaits jaundzimušajos uzņēmumos pret visu ekonomiski aktīvo uzņēmumu nodarbināto skaitu 2000.g. sastādīja 4,9%, 2001.g. – 2,9%, 2002.g. – 3,2%.

Līdzās uzņēmumiem, kuri uzsāk ekonomisko darbību, citi uzņēmumi pārtrauc darbību vai likvidējas.

Tā, 1999.g. reāli miruši 4,2 tūkst. uzņēmumu, 2000.gadā – 5,3 tūkst., bet 2001.g. – 3,6 tūkst. Kopējais darbvietu skaits šajos uzņēmumos bija 42,5 tūkst.

2.2.2. tabula

Reāli mirušie uzņēmumi

Nozare	1999.		2000.		2001.	
	Uzņēmumu skaits	Darbvietu skaits	Uzņēmumu skaits	Darbvietu skaits	Uzņēmumu skaits	Darbvietu skaits
KOPĀ	4163	12089	5329	18558	3564	11895
Ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde (C)	4	6	1	5	1	21
Apstrādes rūpniecība (D)	440	2018	595	3602	387	2111
Elektroenerģija, gāzes un ūdens apgāde (E)	3	15	11	43	15	41
Būvniecība (F)	184	632	240	907	187	790
Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība (G)	2327	5873	2943	8396	1892	5526
Viesnīcas un restorāni (H)	192	732	304	1013	215	951
Transports, glabāšana un sakari (I)	230	734	273	1035	194	684
Finanšu starpniecība (J)	39	198	33	241	33	132
Operācijas ar nekustamo īpašumu, noma, datorpakalpojumi, zinātne, u.c. komercpakalpojumi (K)	490	1177	622	2132	441	1045
Izglītība (M)	37	92	45	244	32	103
Veselība un sociālā aprūpe (N)	40	123	63	383	45	171
Sabiedriskie, sociālie un individuālie pakalpojumi (O)	177	489	199	557	122	320

Tomēr, reāli dzimušo uzņēmumu skaits ir lielāks nekā reāli mirušo uzņēmumu skaits un jaunās darbvietas ir vairāk nekā likvidētās. Ja salīdzina datus par reāli dzimušajiem uzņēmumiem 2000., 2001., 2002.g. un reāli mirušajiem uzņēmumiem 1999., 2000., 2001.g., lai arī tie nav vieni un tie paši, reāli dzimušo uzņēmumu ir par 2,3 tūkst. vairāk nekā reāli mirušo uzņēmumu, bet darbvietu skaits ir par 23,0 tūkst. vairāk nekā likvidētās. Vislielākā starpība starp dzimušajiem un mirušajiem uzņēmumiem ir operāciju ar nekustamo īpašumu, nomas, datorpakalpojumu, zinātnes un citu komercpakalpojumu uzņēmumos (K) – pieaugums par 1,4 tūkst. uzņēmumu un 5,5 tūkst. darbvietu, un transporta, glabāšanas un sakaru uzņēmumos (I) – pieaugums par 0,4 tūkst. uzņēmumu un 2,3 tūkst. darbvietu. Bez tam, jāatzīmē apstrādes rūpniecība (D), kurā darbvietu skaits pieaudzis par 4,7 tūkst.

Sakarā ar strauju lielveikalu veidošanos, vienīgi tirdzniecības nozarē (G) reāli mirušo uzņēmumu ir par 0,6 tūkst. vairāk nekā reāli dzimušo. Darbvietu skaits reāli dzimušajos šīs nozares uzņēmumos ir par 3,5 tūkst. vairāk nekā reāli mirušajos uzņēmumos.

2000. un 2001.gadā kopā reāli dzimušo uzņēmumu ir par 1,8 tūkst. vairāk nekā reāli mirušo uzņēmumu, bet darbvietu skaits ir par 15,7 tūkst. vairāk nekā likvidētās.

Reāli dzimušo uzņēmumu izdzīvošanu raksturo sekojoši dati.

2.2.3. tabula

Reāli dzimušo 2000.gadā uzņēmumu izdzīvošana

Nozare	Reāli dzimušie uzņēmumi 2000.g.	tai skaitā		Īpatsvars, %	
		izdzīvojuši 1 gadu	izdzīvojuši 2 gadus	kas izdzīvojuši 1 gadu	kas izdzīvojuši 2 gadus
KOPĀ	6613	5491	4640	83,0	70,2
Ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde (C)	2	2	2	100,0	100,0
Apstrādes rūpniecība (D)	698	575	496	82,4	71,1
Elektroenerģija, gāzes un ūdens apgāde (E)	32	30	28	93,8	87,5
Būvniecība (F)	366	315	264	86,1	72,1
Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība (G)	3063	2511	2065	82,0	67,4
Viesnīcas un restorāni (H)	346	284	231	82,1	66,8
Transports, glabāšana un sakari (I)	431	381	338	88,4	78,4
Finanšu starpniecība (J)	65	58	51	89,2	78,5
Operācijas ar nekustamo īpašumu, noma, datorpakalpojumi, zinātne, u.c. komercpakalpojumi (K)	1175	972	842	82,7	71,7
Izglītība (M)	66	54	48	81,8	72,7
Veselība un sociālā aprūpe (N)	78	76	69	97,4	88,5
Sabiedriskie, sociālie un individuālie pakalpojumi (O)	291	233	206	80,1	70,8

No reāli dzimušajiem 2000.gadā 6613 uzņēmumiem pēc 1 gada darbību pārtrauca 1121 uzņēmums jeb 17 %, bet pēc 2 gadiem – vēl 851 uzņēmums.

Visvairāk no 2000.gadā dzimušajiem uzņēmumiem, kas neizdzīvoja divus gadus, ir viesnīcās un restorānos – 33,2% un tirdzniecībā – 32,6% (no reāli dzimušajiem attiecīgajā nozarē).

No reāli dzimušajiem 2001.gadā 4124 uzņēmumiem pēc 1 gada darbību pārtrauca 586 uzņēmumi jeb 14,2%.

2.2.4. tabula

Reāli dzimušo 2001.gadā uzņēmumu izdzīvošana

Nozare	Reāli dzimušie uzņēmumi 2001.g.	tai skaitā		Īpatsvars, %	
		izdzīvojuši 1 gadu	izdzīvojuši 2 gadus	kas izdzīvojuši 1 gadu	kas izdzīvojuši 2 gadus
KOPĀ	4124	3538	...	85,8	...
Ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde (C)	3	3	...	100,0	...
Apstrādes rūpniecība (D)	462	390	...	84,4	...
Elektroenerģija, gāzes un ūdens apgāde (E)	30	17	...	56,7	...
Būvniecība (F)	221	196	...	88,7	...
Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība (G)	1592	1361	...	85,5	...
Viesnīcas un restorāni (H)	235	192	...	81,7	...
Transports, glabāšana un sakari (I)	386	336	...	87,0	...
Finanšu starpniecība (J)	51	45	...	88,2	...
Operācijas ar nekustamo īpašumu, noma, datorpakalpojumi, zinātne, u.c. komercpakalpojumi (K)	733	644	...	87,9	...
Izglītība (M)	42	41	...	97,6	...
Veselība un sociālā aprūpe (N)	69	65	...	94,2	...
Sabiedriskie, sociālie un individuālie pakalpojumi (O)	300	248	...	82,7	...

Nodarbināto skaitam reāli dzimušajos uzņēmumos ir tendence pieaugt nākamajos darbības gados. Tā, reāli dzimušajos 2000.gadā uzņēmumos 2001.gadā nodarbināto skaits pieauga par 4,5%, bet 2002.gadā pret 2001.gadu – par 3,9%.

2.2.5. tabula

Nodarbināto skaits reāli dzimušajos 2000.gadā uzņēmumos

Nozare	Nodarbināto skaits reāli dzimušajos 2000.g. uzņēmumos			2001.g. pret 2000.g., %	2002.g. pret 2000.g., %
	2000.	2001.	2002.		
KOPĀ	28906	30194	31386	104,5	108,6
Ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde (C)	6	11	12	183,3	200,0
Apstrādes rūpniecība (D)	5985	5808	5475	97,0	91,5
Elektroenerģija, gāzes un ūdens apgāde (E)	144	176	173	122,2	120,1
Būvniecība (F)	1839	1957	2071	106,4	112,6
Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība (G)	11203	11546	13076	103,1	116,7
Viesnīcas un restorāni (H)	2059	1917	1636	93,1	79,5
Transports, glabāšana un sakari (I)	1598	1895	1967	118,6	123,1
Finanšu starpniecība (J)	231	293	265	126,8	114,7
Operācijas ar nekustamo īpašumu, noma, dato-pakalpojumi, zinātne, u.c. komercpakalpojumi (K)	4014	4541	4557	113,1	113,5
Izglītība (M)	296	344	415	116,2	140,2
Veselība un sociālā aprūpe (N)	337	386	437	114,5	129,7
Sabiedriskie, sociālie un individuālie pakalpojumi (O)	1194	1320	1302	110,6	109,0

Savukārt, reāli dzimušajos 2001.gadā uzņēmumos 2002.gadā nodarbināto skaits pieauga par 8,2%.

2.2.6. tabula

Nodarbināto skaits reāli dzimušajos 2001.gadā uzņēmumos

Nozare	Nodarbināto skaits reāli dzimušajos 2001.g. uzņēmumos			2002.g. pret 2001.g., %	2003.g. pret 2001.g., %
	2001.	2002.	2003.		
KOPĀ	17240	18654	...	108,2	...
Ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde (C)	21	14	...	66,7	...
Apstrādes rūpniecība (D)	3222	3272	...	101,6	...
Elektroenerģija, gāzes un ūdens apgāde (E)	184	193	...	104,9	...
Būvniecība (F)	1123	1294	...	115,2	...
Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība (G)	5453	6120	...	112,2	...
Viesnīcas un restorāni (H)	1234	1254	...	101,6	...
Transports, glabāšana un sakari (I)	1755	1686	...	96,1	...
Finanšu starpniecība (J)	183	202	...	110,4	...
Operācijas ar nekustamo īpašumu, noma, dato-pakalpojumi, zinātne, u.c. komercpakalpojumi (K)	2404	2851	...	118,6	...
Izglītība (M)	146	179	...	122,6	...
Veselība un sociālā aprūpe (N)	416	493	...	118,5	...
Sabiedriskie, sociālie un individuālie pakalpojumi (O)	1099	1096	...	99,7	...

Aplūkosim kā izmainās nodarbināto skaits tikai tajos uzņēmumos, kuri ir izdzīvojuši.

Reāli dzimušajos 2000.gadā un izdzīvojušajos 1 gadu uzņēmumos nodarbināto skaits pieauga par 17%, bet uzņēmumos, kas izdzīvoja divus gadus, nodarbināto skaits, salīdzinot ar 2000.gadu pieauga par 38,7%.

Lielākie nodarbināto pieaugumi divu gadu laikā vērojami izglītībā – 77,4%, finanšu starpniecībā – 58,7%, tirdzniecībā – 52,3%, būvniecībā – 45,8%.

Reāli dzimušajos 2001.gadā un izdzīvojušajos 1 gadu uzņēmumos nodarbināto skaits pieauga par 19,2%. Visvairāk tas pieauga elektroenerģijas, gāzes un ūdens apgādē (E) – par 41%, operācijās ar nekustamo īpašumu, nomas, datorpakalpojumu, zinātnes un citu komercpakalpojumu uzņēmumos (K) – par 29%, būvniecībā (F), kā arī tirdzniecībā (G) – par 24%

2.2.7. tabula

Nodarbināto skaita izmaiņas reāli dzimušajos 2000.gadā un izdzīvojušajos uzņēmumos

Nozare	No reāli dzimušajiem 2000.gadā uzņēmumiem					
	Nodarbināto skaits uzņēmumos, kas izdzīvojuši 1 gadu (2000.-2001.)			Nodarbināto skaits uzņēmumos, kas izdzīvojuši 2 gadus (2000.-2002.)		
	Nodarbināto skaits 2000.g.	Nodarbināto skaits 2001.g.	2001.g. pret 2000.g., %	Nodarbināto skaits 2000.g.	Nodarbināto skaits 2002.g.	2002.g. pret 2000.g., %
KOPĀ	25810	30194	117,0	22624	31386	138,7
Ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde (C)	6	11	183,3	6	12	200,0
Apstrādes rūpniecība (D)	5346	5808	108,6	4752	5475	115,2
Elektroenerģija, gāzes un ūdens apgāde (E)	138	176	127,5	135	173	128,1
Būvniecība (F)	1642	1957	119,2	1420	2071	145,8
Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība (G)	9884	11546	116,8	8588	13076	152,3
Viesnīcas un restorāni (H)	1824	1917	105,1	1447	1636	113,1
Transports, glabāšana un sakari (I)	1490	1895	127,2	1393	1967	141,2
Finanšu starpniecība (J)	216	293	135,6	167	265	158,7
Operācijas ar nekustamo īpašumu, noma, datorpakalpojumi, zinātne, u.c. komercpakalpojumi (K)	3613	4541	125,7	3183	4557	143,2
Izglītība (M)	250	344	137,6	234	415	177,4
Veselība un sociālā aprūpe (N)	333	386	115,9	320	437	136,6
Sabiedriskie, sociālie un individuālie pakalpojumi (O)	1068	1320	123,6	979	1302	133,0

2.2.8. tabula

Nodarbināto skaita izmaiņas reāli dzimušajos 2001.gadā un izdzīvojušajos uzņēmumos

Nozare	No reāli dzimušajiem 2001.gadā uzņēmumiem					
	Nodarbināto skaits uzņēmumos, kas izdzīvojuši 1 gadu (2001.-2002.)			Nodarbināto skaits uzņēmumos, kas izdzīvojuši 2 gadus (2001.-2003.)		
	Nodarbināto skaits 2001.g.	Nodarbināto skaits 2002.g.	2002.g. pret 2001.g., %	Nodarbināto skaits 2001.g.	Nodarbināto skaits 2003.g.	2003.g. pret 2001.g., %
KOPĀ	15650	18654	119,2	...	...	...
Ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde (C)	21	14	66,7	...	...	...
Apstrādes rūpniecība (D)	2895	3272	113,0	...	...	...
Elektroenerģija, gāzes un ūdens apgāde (E)	137	193	140,9	...	...	...
Būvniecība (F)	1040	1294	124,4	...	...	...
Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība (G)	4920	6120	124,4	...	...	...
Viesnīcas un restorāni (H)	1115	1254	112,5	...	...	...
Transports, glabāšana un sakari (I)	1585	1686	106,4	...	...	...
Finanšu starpniecība (J)	171	202	118,1	...	...	...
Operācijas ar nekustamo īpašumu, noma, datorpakalpojumi, zinātne, u.c. komercpakalpojumi (K)	2202	2851	129,5	...	...	...
Izglītība (M)	145	179	123,4	...	...	...
Veselība un sociālā aprūpe (N)	410	493	120,2	...	...	...
Sabiedriskie, sociālie un individuālie pakalpojumi (O)	1009	1096	108,6	...	...	...

Secinājumi.

Katru gadu valstī reāli dzimušo uzņēmumu ir vairāk nekā reāli mirušo. Arī nodarbināto skaita izmaiņas ir ar pozitīvu bilanci. Reāli dzimušie un izdzīvojušie uzņēmumi pēc gada un pēc diviem gadiem arvien palielina darbvietu skaitu.

Analizējot datus tikai par gadiem, par kuriem informācija ir pieejama, darbvietu pieauguma saldo (reāli dzimušās mīnus reāli mirušās), lai arī ir pozitīvs (10,3 tūkst. darbvietas 2000.gadā un 5,3 tūkst. darbvietas 2001.gadā), tomēr ar samazinājuma tendenci. Tas nozīmē, ka nodarbinātības līmeņa paaugstināšanos valstī nodrošina pārējie uzņēmumi.

2.2.2. Ekonomiski aktīvo uzņēmumu sadalījums pēc to lieluma atkarībā no nodarbināto skaita

Uzņēmumi pēc to lieluma zemāk tiek grupēti sekojoši: mazie uzņēmumi – nodarbināto skaits līdz 49 ieskaitot; vidējie uzņēmumi – no 50 līdz 249 ieskaitot; lieli uzņēmumi – 250 un vairāk. Uzņēmumu sadalījumā pēc to lieluma izmantoti uzņēmumu gada pārskati (nr.1-gada). Nodarbināto skaits uzņēmumos uzrādīts uz gada beigām. Sadaļā nav ieslēgti dati par budžeta iestādēm un sabiedriskajām organizācijām.

Ekonomiski aktīvo uzņēmumu skaits Latvijā līdz 2000.gadam strauji auga par vairākiem tūkstošiem gadā, sasniedzot 42 tūkstošus. Gandrīz viss uzņēmumu skaita pieaugums šajā periodā attiecas uz mazajiem uzņēmumiem. Vidējo un lielo uzņēmumu skaits līdz 2000.g. nedaudz samazinājās.

Pēdējos gados mazo ekonomiski aktīvo uzņēmumu skaits ir nostabilizējies, bet ar tendenci samazināties. Turpretī vidējie un mazie uzņēmumi uzrāda nelielu pieauguma tendenci.

Šādu ainu varētu izskaidrot ar to, ka vairāki mazie uzņēmumi paplašina savu uzņēmējdarbību un kļūst par vidējiem uzņēmumiem, bet daži vidējie uzņēmumi izaug līdz lieliem uzņēmumiem. Par to arī liecina mazo uzņēmumu īpatsvara samazināšanās no 95,5% 2000.gadā līdz 95,0% 2003.gadā.

Ekonomiski aktīvo uzņēmumu skaita sadalījums pēc to lieluma pa gadiem redzams tabulā 2.2.9.

2.2.9. tabula

Ekonomiski aktīvo uzņēmumu skaita sadalījums pēc to lieluma kopā Latvijā

Gads	Uzņēmumu skaits				Pieaugums pret iepriekšējo gadu,%				Sadalījums pēc lieluma, %			
	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie
1995.	22229	20288	1641	300					100,0	91,3	7,4	1,3
1996.	28009	26167	1562	280	26,0	29,0	-4,8	-6,7	100,0	93,4	5,6	1,0
1997.	31091	29165	1643	283	11,0	11,5	5,2	1,1	100,0	93,8	5,3	0,9
1998.	35132	33211	1642	279	13,0	13,9	-0,1	-1,4	100,0	94,5	4,7	0,8
1999.	39174	37289	1608	277	11,5	12,3	-2,1	-0,7	100,0	95,2	4,1	0,7
2000.	42633	40724	1635	274	8,8	9,2	1,7	-1,1	100,0	95,5	3,8	0,6
2001.	40467	38541	1660	266	-5,1	-5,4	1,5	-2,9	100,0	95,2	4,1	0,7
2002.	42094	40139	1683	272	4,0	4,1	1,4	2,3	100,0	95,4	4,0	0,6
2003.	41726	39637	1801	288	-0,9	-1,3	7,0	5,9	100,0	95,0	4,3	0,7

Nodarbināto skaita sadalījums pa uzņēmumu lieluma grupām ir sekojošs.

2.2.10. tabula

Nodarbināto skaita sadalījums pēc uzņēmuma lieluma kopā Latvijā

Gads	Nodarbināto skaits				Pieaugums pret iepriekšējo gadu, %				Sadalījums pēc lieluma, %			
	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie
1995.	534328	143878	169245	221205					100,0	26,9	31,7	41,4
1996.	535964	169528	161964	204472	0,3	17,8	-4,3	-7,6	100,0	31,6	30,2	38,2
1997.	553381	186355	166097	200929	3,2	9,9	2,6	-1,7	100,0	33,7	30,0	36,3
1998.	595990	245507	163497	186986	7,7	31,7	-1,6	-6,9	100,0	41,2	27,4	31,4
1999.	602523	256504	160810	185209	1,1	4,5	-1,6	-1,0	100,0	42,6	26,7	30,7
2000.	600661	256943	162734	180984	-0,3	0,2	1,2	-2,3	100,0	42,8	27,1	30,1
2001.	610588	262055	164629	183904	1,7	2,0	1,2	1,6	100,0	42,9	27,0	30,1
2002.	622663	268632	167588	186443	2,0	2,5	1,8	1,4	100,0	43,1	26,9	29,9
2003.	645097	273472	177872	193753	3,6	1,8	6,1	3,9	100,0	42,4	27,6	30,0

Nodarbināto skaitam Latvijā ir tendence pieaugt, un tā redzama tabulā 2.2.10.

Kopā visos uzņēmumos nodarbināto skaits pēdējos gados pieauga arvien straujāk: 2001.g. (pret iepriekšējo gadu) – par 1,7%, 2002.gadā – par 2,0%, 2003.gadā – par 3,6%.

Nodarbināto skaits pēdējos trīs gados pieaudzis visās uzņēmumu lieluma grupās.

Neskatoties uz to, ka mazo uzņēmumu skaits 2003.gadā uzrāda samazināšanās tendenci, nodarbināto skaits tajos pieaug. Tas nozīmē, ka vidēji viens mazais uzņēmums nodarbina aizvien vairāk darbinieku, kas redzams tabulā 2.2.11.

2.2.11. tabula

Vidējais nodarbināto skaits vienā uzņēmumā

Gads	Vidējais nodarbināto skaits vienā uzņēmumā			
	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie
1995	24,0	7,1	103,1	737,4
1996	19,1	6,5	103,7	730,3
1997	17,8	6,4	101,1	710,0
1998	17,0	7,4	99,6	670,2
1999	15,4	6,9	100,0	668,6
2000	14,1	6,3	99,5	660,5
2001	15,1	6,8	99,2	691,4
2002	14,8	6,7	99,6	685,5
2003	15,5	6,9	98,8	672,8

Tālāk apskatīsim uzņēmumu skaitu un nodarbināto skaitu pa atsevišķām nozarēm (visi nodarbinātie ietilpst uzņēmuma galvenajā nozarē). Sadalījumā pa nozarēm datus dažkārt nedaudz ietekmē strukturālās izmaiņas, to starpā uzņēmuma galvenās nozares maiņa.

Vislielākā nozare pēc nodarbināto skaita ir apstrādes rūpniecība. Tajā 2003.gadā nodarbināti 158,4 tūkst. darbinieku jeb 24,6% no visiem Latvijas uzņēmumos nodarbinātajiem. 1995.gadā nozares īpatsvars bija 30,8%.

Šajā nozarē 2003.gadā darbojās 5041 uzņēmums jeb 12,1% no visiem uzņēmumiem pret 13,4% 1995.gadā.

Apstrādes rūpniecībā uzņēmumu skaits pēdējos gados samazinās, bet nodarbināto skaits no 2000.gada pieaug katru gadu.

Lielo uzņēmumu skaits un nodarbināto skaits tajos no 1995.gada turpina samazināties gandrīz katru gadu.

2.2.12. tabula

Ekonomiski aktīvo uzņēmumu skaita sadalījums pēc to lieluma apstrādes rūpniecībā (D)

Gads	Uzņēmumu skaits				Izmaiņas pret iepriekšējo gadu,%				Sadalījums pēc lieluma, %			
	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie
1995.	2988	2427	430	131					100,0	81,2	14,4	4,4
1996.	3441	2874	444	123	15,2	18,4	3,3	-6,1	100,0	83,5	12,9	3,6
1997.	3967	3362	480	125	15,3	17,0	8,1	1,6	100,0	84,7	12,1	3,2
1998.	4314	3745	462	107	8,7	11,4	-3,8	-14,4	100,0	86,8	10,7	2,5
1999.	4754	4191	459	104	10,2	11,9	-0,6	-2,8	100,0	88,2	9,7	2,2
2000.	5103	4523	474	106	7,3	7,9	3,3	1,9	100,0	88,6	9,3	2,1
2001.	4901	4313	484	104	-4,0	-4,6	2,1	-1,9	100,0	88,0	9,9	2,1
2002.	5077	4493	481	103	3,6	4,2	-0,6	-1,0	100,0	88,5	9,5	2,0
2003.	5041	4411	530	100	-0,7	-1,8	10,2	-2,9	100,0	87,5	10,5	2,0

2.2.13. tabula

Nodarbināto skaita sadalījums pēc uzņēmuma lieluma apstrādes rūpniecībā (D)

Gads	Nodarbināto skaits				Pieaugums pret iepriekšējo gadu,%				Sadalījums pēc lieluma, %			
	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie
1995.	164509	25816	47255	91438					100,0	15,7	28,7	55,6
1996.	162807	29728	48733	84346	-1,0	15,2	3,1	-7,8	100,0	18,3	29,9	51,8
1997.	166362	33762	51076	81524	2,2	13,6	4,8	-3,3	100,0	20,3	30,7	49,0
1998.	152269	39619	49720	62930	-8,5	17,3	-2,7	-22,8	100,0	26,0	32,7	41,3
1999.	148908	42031	48879	57998	-2,2	6,1	-1,7	-7,8	100,0	28,2	32,8	38,9
2000.	152965	44412	49641	58912	2,7	5,7	1,6	1,6	100,0	29,0	32,5	38,5
2001.	154124	44846	50414	58864	0,8	1,0	1,6	-0,1	100,0	29,1	32,7	38,2
2002.	154252	46080	50957	57215	0,1	2,8	1,1	-2,8	100,0	29,9	33,0	37,1
2003.	158406	46479	56194	55733	2,7	0,9	10,3	-2,6	100,0	29,3	35,5	35,2

Otra lielākā nozare Latvijā ir tirdzniecība. Tajā 2003.gadā nodarbināti 153,3 tūkst. darbinieku jeb 23,8% no visiem Latvijas uzņēmumos nodarbinātajiem. 1995.gadā nozares īpatsvars bija 15,4%. Šajā nozarē 2003.gadā darbojās 17501 uzņēmums jeb 41,9% no visiem uzņēmumiem pret 43,7% 1995.gadā.

Tirdzniecībā pēdējos gados samazinās mazo uzņēmumu skaits, bet pieaug vidējo uzņēmumu skaits.

2.2.14. tabula

Ekonomiski aktīvo uzņēmumu skaita sadalījums pēc to lieluma vairumtirdzniecībā un mazumtirdzniecībā (G)

Gads	Uzņēmumu skaits				Izmaiņas pret iepriekšējo gadu,%				Sadalījums pēc lieluma, %			
	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie
1995.	9711	9446	239	26								
1996.	13497	13239	237	21	39,0	40,2	-0,8	-19,2	100,0	97,3	2,5	0,3
1997.	14906	14637	248	21	10,4	10,6	4,6	0,0	100,0	98,1	1,8	0,2
1998.	16717	16432	261	24	12,1	12,3	5,2	14,3	100,0	98,2	1,7	0,1
1999.	18617	18324	267	26	11,4	11,5	2,3	8,3	100,0	98,3	1,6	0,1
2000.	19921	19600	297	24	7,0	7,0	11,2	-7,7	100,0	98,4	1,4	0,1
2001.	18148	17813	311	24	-8,9	-9,1	4,7	0,0	100,0	98,4	1,5	0,1
2002.	17987	17640	323	24	-0,9	-1,0	3,9	0,0	100,0	98,2	1,7	0,1
2003.	17501	17129	342	30	-2,7	-2,9	5,9	25,0	100,0	98,1	1,8	0,1

Nodarbināto skaits pieaug katru gadu, it sevišķi lielajos uzņēmumos.

2.2.15. tabula

Nodarbināto skaita sadalījums pēc uzņēmuma lieluma vairumtirdzniecībā un mazumtirdzniecībā (G)

Gads	Nodarbināto skaits				Pieaugums pret iepriekšējo gadu,%				Sadalījums pēc lieluma, %			
	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie
1995.	82208	47313	23537	11358					100,0	57,6	28,6	13,8
1996.	90482	58585	22842	9055	10,1	23,8	-3,0	-20,3	100,0	64,7	25,2	10,0
1997.	100266	67495	23441	9330	10,8	15,2	2,6	3,0	100,0	67,3	23,4	9,3
1998.	131270	96626	23663	10981	30,9	43,2	0,9	17,7	100,0	73,6	18,0	8,4
1999.	137212	99897	24026	13289	4,5	3,4	1,5	21,0	100,0	72,8	17,5	9,7
2000.	137600	100410	26602	10588	0,3	0,5	10,7	-20,3	100,0	73,0	19,3	7,7
2001.	144725	101050	28980	14695	5,2	0,6	8,9	38,8	100,0	69,8	20,0	10,2
2002.	145772	98619	30398	16755	0,7	-2,4	4,9	14,0	100,0	67,7	20,9	11,5
2003.	153295	99704	31967	21624	5,2	1,1	5,2	29,1	100,0	65,0	20,9	14,1

Trešā lielākā nozare Latvijā pēc nodarbināto skaita ir transports, glabāšana un sakari. Tajā 2003.gadā nodarbināti 72,3 tūkst. darbinieku jeb 11,2% no visiem Latvijas uzņēmumos nodarbinātajiem. 1995.gadā nozares īpatsvars bija 14,2%.

Šajā nozarē 2003.gadā darbojās 2746 uzņēmumi jeb 6,6% no visiem uzņēmumiem pret 4,5% 1995.gadā.

Transportā, glabāšanā un sakaros bija vērojams liels mazo uzņēmumu skaita pieaugums, kas pēc 2000.gada kļuva mazāks, bet 2003.gadā jau samazinājās. Toties, sākot ar 2001.gadu, pieaug vidējo uzņēmumu skaits.

2.2.16. tabula

Ekonomiski aktīvo uzņēmumu skaita sadalījums pēc to lieluma transportā, glabāšanā un sakaros (I)

Gads	Uzņēmumu skaits				Izmaiņas pret iepriekšējo gadu,%				Sadalījums pēc lieluma, %			
	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie
1995.	1004	847	124	33					100,0	84,4	12,4	3,3
1996.	1522	1366	119	37	51,6	61,3	-4,0	12,1	100,0	89,8	7,8	2,4
1997.	2041	1893	115	33	34,1	38,6	-3,4	-10,8	100,0	92,7	5,6	1,6
1998.	2185	2036	117	32	7,1	7,6	1,7	-3,0	100,0	93,2	5,4	1,5
1999.	2438	2303	106	29	11,6	13,1	-9,4	-9,4	100,0	94,5	4,3	1,2
2000.	2669	2539	103	27	9,5	10,2	-2,8	-6,9	100,0	95,1	3,9	1,0
2001.	2722	2592	105	25	2,0	2,1	1,9	-7,4	100,0	95,2	3,9	0,9
2002.	2803	2663	115	25	3,0	2,7	9,5	0,0	100,0	95,0	4,1	0,9
2003.	2746	2586	135	25	-2,0	-2,9	17,4	0,0	100,0	94,2	4,9	0,9

Nodarbināto skaits katru gadu samazinās lielajos uzņēmumos

2.2.17. tabula

Nodarbināto skaita sadalījums pēc uzņēmuma lieluma transportā, glabāšanā un sakaros (I)

Gads	Nodarbināto skaits				Pieaugums pret iepriekšējo gadu, %				Sadalījums pēc lieluma, %			
	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie
1995.	76011	6264	12190	57557					100,0	8,2	16,0	75,7
1996.	76270	10003	11310	54957	0,3	59,7	-7,2	-4,5	100,0	13,1	14,8	72,1
1997.	73800	11946	10747	51107	-3,2	19,4	-5,0	-7,0	100,0	16,2	14,6	69,3
1998.	73791	14710	10647	48434	0,0	23,1	-0,9	-5,2	100,0	19,9	14,4	65,6
1999.	72066	17326	9995	44745	-2,3	17,8	-6,1	-7,6	100,0	24,0	13,9	62,1
2000.	68663	16190	9837	42636	-4,7	-6,6	-1,6	-4,7	100,0	23,6	14,3	62,1
2001.	70042	17747	10428	41867	2,0	9,6	6,0	-1,8	100,0	25,3	14,9	59,8
2002.	71671	19412	11463	40796	2,3	9,4	9,9	-2,6	100,0	27,1	16,0	56,9
2003.	72461	19898	12969	39594	1,1	2,5	13,1	-2,9	100,0	27,5	17,9	54,6

Vislielākais nodarbināto skaita pieaugums pēdējos trīs gados vērojams būvniecībā (F) – 18,8%. Nozarē 2003.gadā bija nodarbināti 47,8 tūkst. darbinieku jeb 7,4% no visiem Latvijas uzņēmumos nodarbinātajiem. 1995.gadā nozares īpatsvars bija 7,1%. Būvniecībā (F) 2003.gadā darbojās 2545 uzņēmumi jeb 6,1% no visiem uzņēmumiem pret 7,3% 1995.gadā.

Būvniecībā vērojams mazo un vidējo uzņēmumu skaita pieaugums.

Nodarbināto skaita pieaugums pēdējos trīs gados vērojams visās uzņēmumu grupās.

2.2.18. tabula

Ekonomiski aktīvo uzņēmumu skaita sadalījums pēc to lieluma būvniecībā (F)

Gads	Uzņēmumu skaits				Izmaiņas pret iepriekšējo gadu, %				Sadalījums pēc lieluma, %			
	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie
1995.	1623	1411	201	11					100,0	86,9	12,4	0,7
1996.	1813	1638	170	5	11,7	16,1	-15,4	-54,5	100,0	90,3	9,4	0,3
1997.	1711	1520	178	13	-5,6	-7,2	4,7	160,0	100,0	88,8	10,4	0,8
1998.	1932	1755	167	10	12,9	15,5	-6,2	-23,1	100,0	90,8	8,6	0,5
1999.	2111	1933	165	13	9,3	10,1	-1,2	30,0	100,0	91,6	7,8	0,6
2000.	2338	2161	163	14	10,8	11,8	-1,2	7,7	100,0	92,4	7,0	0,6
2001.	2389	2201	173	15	2,2	1,9	6,1	7,1	100,0	92,1	7,2	0,6
2002.	2579	2386	179	14	8,0	8,4	3,5	-6,7	100,0	92,5	6,9	0,5
2003.	2545	2330	199	16	-1,3	-2,3	11,2	14,3	100,0	91,6	7,8	0,6

2.2.19. tabula

Nodarbināto skaita sadalījums pēc uzņēmuma lieluma būvniecībā (F)

Gads	Nodarbināto skaits				Pieaugums pret iepriekšējo gadu,%				Sadalījums pēc lieluma, %			
	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie
1995.	38112	16092	18369	3651					100,0	42,2	48,2	9,6
1996.	34747	16507	16394	1846	-8,8	2,6	-10,8	-49,4	100,0	47,5	47,2	5,3
1997.	36838	16104	16086	4648	6,0	-2,4	-1,9	151,8	100,0	43,7	43,7	12,6
1998.	41279	21347	16094	3838	12,1	32,6	0,0	-17,4	100,0	51,7	39,0	9,3
1999.	40035	19352	15888	4795	-3,0	-9,3	-1,3	24,9	100,0	48,3	39,7	12,0
2000.	40261	19156	16058	5047	0,6	-1,0	1,1	5,3	100,0	47,6	39,9	12,5
2001.	42481	20552	16596	5333	5,5	7,3	3,4	5,7	100,0	48,4	39,1	12,6
2002.	45119	21720	17751	5648	6,2	5,7	7,0	5,9	100,0	48,1	39,3	12,5
2003.	47849	22282	19615	5952	6,1	2,6	10,5	5,4	100,0	46,6	41,0	12,4

Otra nozare ar vislielāko nodarbināto skaita pieaugumu ir operācijas ar nekustamo īpašumu, noma, datorpakalpojumi, zinātne, u.c. komercpakalpojumi (K) – pieaugums pēdējos trīs gados ir 16,4%.

Nozarē 2003.gadā bija nodarbināti 61,5 tūkst. darbinieku jeb 9,5% no nodarbinātajiem visu nozaru uzņēmumos. 1995.gadā nozares īpatsvars bija 6,2%.

Šajā nozarē 2003.gadā darbojās 6822 uzņēmumi jeb 16,3% no visiem uzņēmumiem pret 10,6% 1995.gadā.

Operāciju ar nekustamo īpašumu, nomas, datorpakalpojumu, zinātnes, u.c. komercpakalpojumu (K) nozarē nepārtraukti gandrīz katru gadu pieaug uzņēmumu skaits un nodarbināto skaits gan mazajos, gan vidējos, gan arī lielajos uzņēmumos.

2.2.20. tabula

Ekonomiski aktīvo uzņēmumu skaita sadalījums pēc to lieluma operācijās ar nekustamo īpašumu, nomā, datorpakalpojumos, zinātnē, u.c. komercpakalpojumos (K)

Gads	Uzņēmumu skaits				Izmaiņas pret iepriekšējo gadu,%				Sadalījums pēc lieluma, %			
	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie
1995.	2354	2198	144	12					100,0	93,4	6,1	0,5
1996.	2852	2711	131	10	21,2	23,3	-9,0	-16,7	100,0	95,1	4,6	0,4
1997.	3175	3011	153	11	11,3	11,1	16,8	10,0	100,0	94,8	4,8	0,3
1998.	4062	3882	164	16	27,9	28,9	7,2	45,5	100,0	95,6	4,0	0,4
1999.	4975	4799	159	17	22,5	23,6	-3,0	6,3	100,0	96,5	3,2	0,3
2000.	5622	5446	159	17	13,0	13,5	0,0	0,0	100,0	96,9	2,8	0,3
2001.	5525	5339	168	18	-1,7	-2,0	5,7	5,9	100,0	96,6	3,0	0,3
2002.	6523	6332	174	17	18,1	18,6	3,6	-5,6	100,0	97,1	2,7	0,3
2003.	6822	6626	175	21	4,6	4,6	0,6	23,5	100,0	97,1	2,6	0,3

2.2.21. tabula

Nodarbināto skaita sadalījums pēc uzņēmuma lieluma operācijās ar nekustamo īpašumu, nomā, datorpakalpojumos, zinātnē, u.c. komercpakalpojumos (K)

Gads	Nodarbināto skaits				Pieaugums pret iepriekšējo gadu, %				Sadalījums pēc lieluma, %			
	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie
1995.	33190	12958	13704	6528					100,0	39,0	41,3	19,7
1996.	35260	16520	12698	6042	6,2	27,5	-7,3	-7,4	100,0	46,9	36,0	17,1
1997.	38912	17326	14797	6789	10,4	4,9	16,5	12,4	100,0	44,5	38,0	17,4
1998.	49809	26273	15543	7993	28,0	51,6	5,0	17,7	100,0	52,7	31,2	16,0
1999.	54410	30767	15687	7956	9,2	17,1	0,9	-0,5	100,0	56,5	28,8	14,6
2000.	52895	29193	15663	8039	-2,8	-5,1	-0,2	1,0	100,0	55,2	29,6	15,2
2001.	53863	29959	15541	8363	1,8	2,6	-0,8	4,0	100,0	55,6	28,9	15,5
2002.	56870	32617	16153	8100	5,6	8,9	3,9	-3,1	100,0	57,4	28,4	14,2
2003.	61546	35551	16586	9409	8,2	9,0	2,7	16,2	100,0	57,8	26,9	15,3

Trešā nozare ar vislielāko nodarbināto skaita pieaugumu ir viesnīcas un restorāni (H) – pieaugums pēdējos trīs gados ir 14,1%.

Nozarē 2003.gadā bija nodarbināti 19,6 tūkst. darbinieku jeb 3,0% no nodarbinātajiem visu nozaru uzņēmumos. 1995.gadā nozares īpatsvars bija 1,9%.

Šajā nozarē 2003.gadā darbojās 2001 uzņēmums jeb 4,8% no visiem uzņēmumiem pret 4,0% 1995.gadā.

Uzņēmumu skaita stabils pieaugums pēdējos trīs gados vērojams vidējo uzņēmumu grupā (no 28 uzņēmumiem līdz 44 uzņēmumiem).

2.2.22. tabula

Ekonomiski aktīvo uzņēmumu skaita sadalījums pēc to lieluma viesnīcās un restorānos (H)

Gads	Uzņēmumu skaits				Izmaiņas pret iepriekšējo gadu, %				Sadalījums pēc lieluma, %			
	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie
1995.	891	853	32	6					100,0	95,7	3,6	0,7
1996.	1305	1276	24	5	46,5	49,6	-25,0	-16,7	100,0	97,8	1,8	0,4
1997.	1431	1403	26	2	9,7	10,0	8,3	-60,0	100,0	98,0	1,8	0,1
1998.	1714	1683	28	3	19,8	20,0	7,7	50,0	100,0	98,2	1,6	0,2
1999.	1797	1767	28	2	4,8	5,0	0,0	-33,3	100,0	98,3	1,6	0,1
2000.	2037	2006	28	3	13,4	13,5	0,0	50,0	100,0	98,5	1,4	0,1
2001.	1882	1848	31	3	-7,6	-7,9	10,7	0,0	100,0	98,2	1,6	0,2
2002.	2008	1972	34	2	6,7	6,7	9,7	-33,3	100,0	98,2	1,7	0,1
2003.	2001	1952	47	2	-0,3	-1,0	38,2	0,0	100,0	97,6	2,3	0,1

2.2.23. tabula

Nodarbināto skaita sadalījums pēc uzņēmuma lieluma viesnīcās un restorānos (H)

Gads	Nodarbināto skaits				Pieaugums pret iepriekšējo gadu, %				Sadalījums pēc lieluma, %			
	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie
1995.	10200	5304	3025	1871					100,0	52,0	29,7	18,3
1996.	11863	7913	2435	1515	16,3	49,2	-19,5	-19,0	100,0	66,7	20,5	12,8
1997.	12945	9671	2701	573	9,1	22,2	10,9	-62,2	100,0	74,7	20,9	4,4
1998.	14741	11336	2564	841	13,9	17,2	-5,1	46,8	100,0	76,9	17,4	5,7
1999.	16349	12970	2804	575	10,9	14,4	9,4	-31,6	100,0	79,3	17,2	3,5
2000.	17202	12787	2637	1778	5,2	-1,4	-6,0	209,2	100,0	74,3	15,3	10,3
2001.	17000	12162	3031	1807	-1,2	-4,9	14,9	1,6	100,0	71,5	17,8	10,6
2002.	19101	13981	3537	1583	12,4	15,0	16,7	-12,4	100,0	73,2	18,5	8,3
2003.	19635	13506	4357	1772	2,8	-3,4	23,2	11,9	100,0	68,8	22,2	9,0

Datus par pārējām nozarēm skatīt 22._1. – 2.2._7. pielikumā.

Secinājumi.

Valstī kopumā pēdējos trīs gados mazie uzņēmumi samazinājušies par 2,7%, bet vidējo un lielo uzņēmumu skaits pieaudzis attiecīgi par 10,2% un 5,1%. Tas norāda uz pozitīvu tendenci, ka uzņēmumi pēc nodarbināto skaita kļūst lielāki.

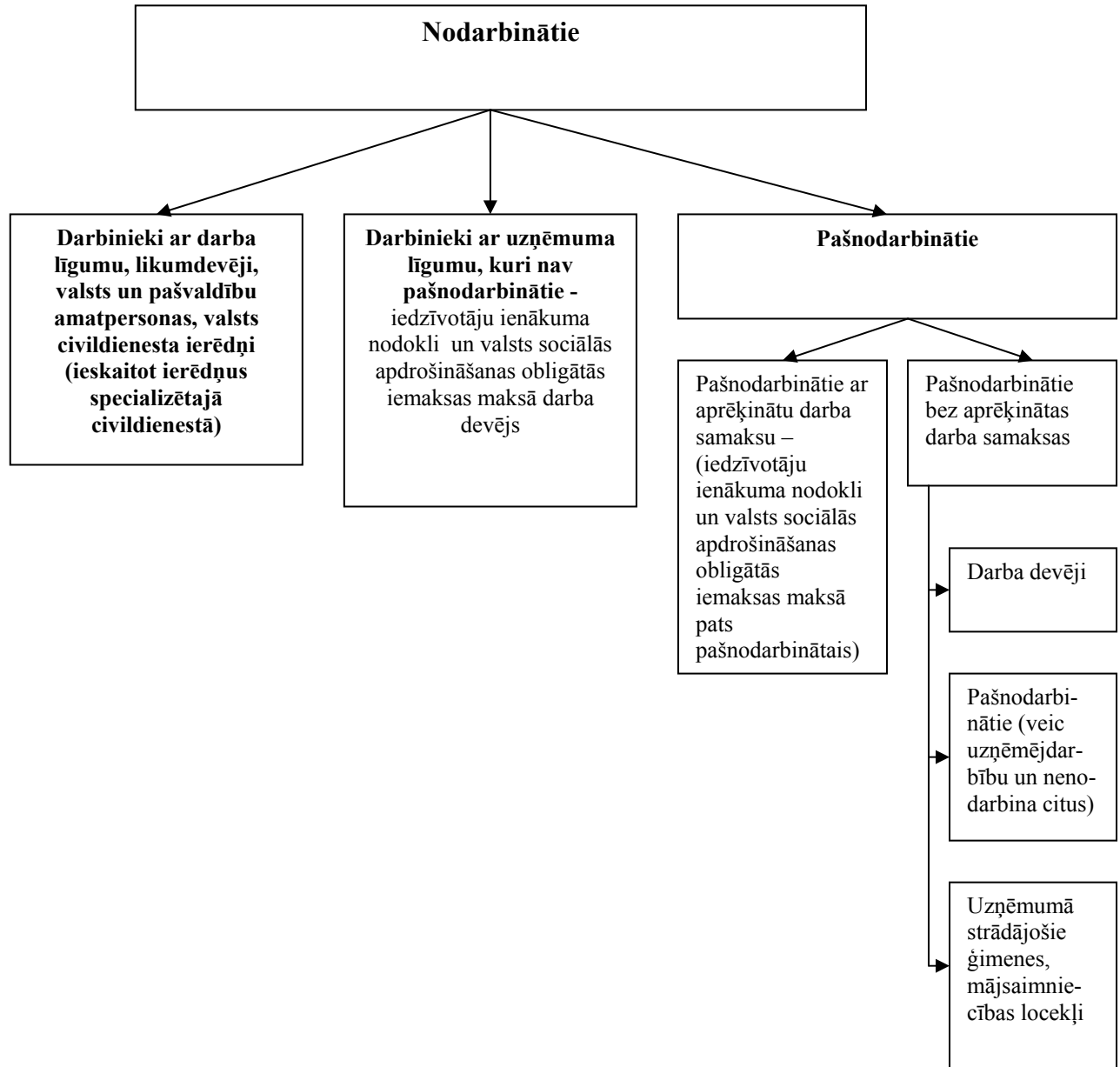
Nodarbināto skaita pieaugums uzņēmumos pēdējos trīs gados ir 7,4%. Vislielākās pieaugums šajā periodā ir būvniecībā (F) – 18,8%, operācijās ar nekustamo īpašumu, nomā, datorpakalpojumus, zinātnes un citu komercpakalpojumu uzņēmumos (K) – 16,4%, viesnīcās un restorānos (H) – 14,1%, vairumtirdzniecībā un mazumtirdzniecībā (G) – 11,4%.

2.3. UZŅĒMUMU PĀRSKATU INFORMĀCIJAS PAR NODARBINĀTĪBU ANALĪZE

2.3.1. Nodarbināto iespējamie statusi pēc likumdošanas

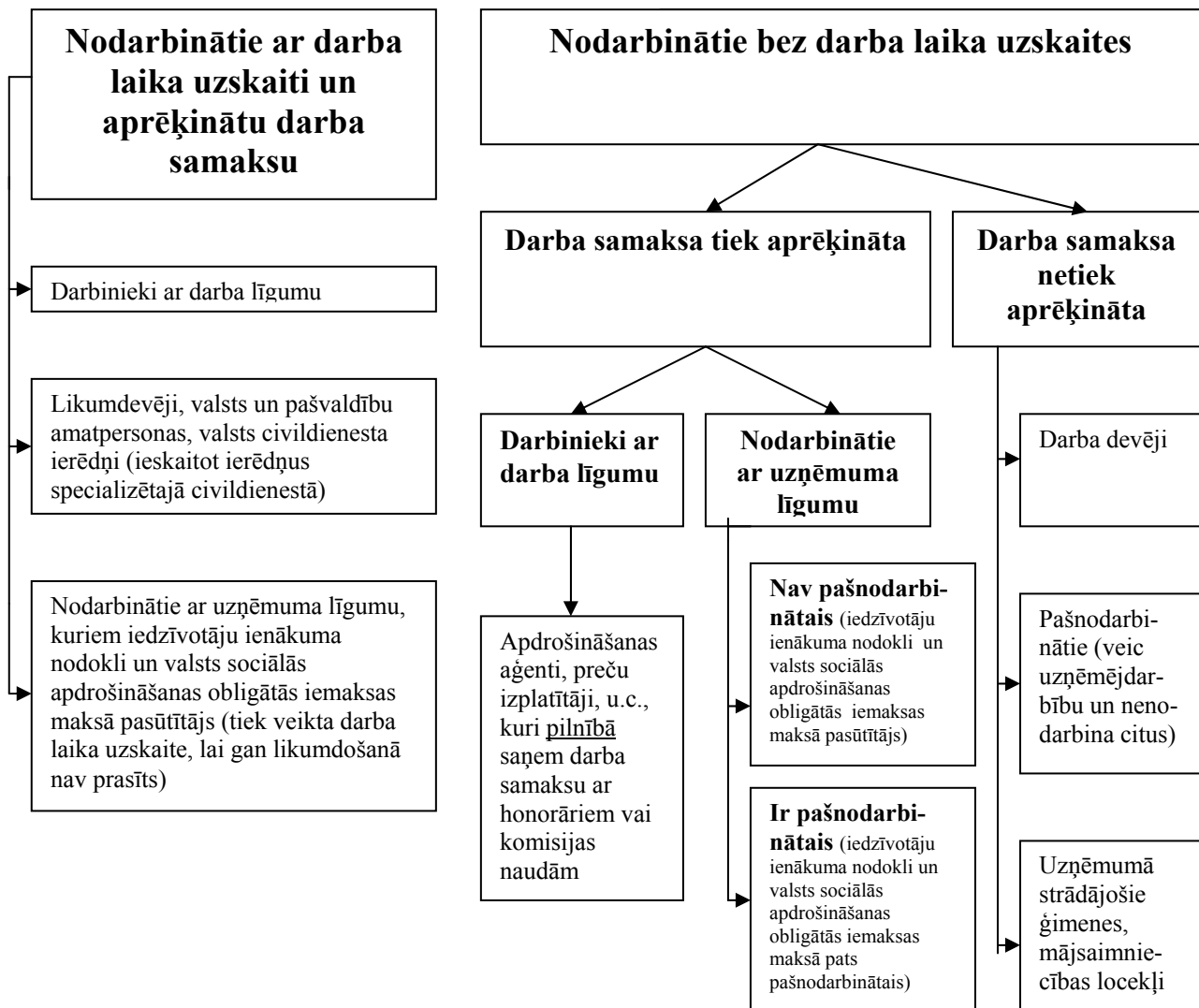
Ar nodarbinātajiem uzņēmumu, iestāžu un organizāciju statistikā pieņemts apzīmēt visu personu summu, kuras veic noteiktu legālu darbu uzņēmuma, iestādes vai organizācijas labā, pa visiem uzņēmumiem, iestādēm un organizācijām kopā.

Nodarbinātos statistikā var iedalīt trīs lielās grupās un attēlot sekojošā shēmā:

Šāda shēma jāpielieto, vācot pārskatus, kuros jāiegūst dati par kopējo nodarbināto skaitu uzņēmumā, iestādē vai organizācijā, tai skaitā pa darbības veida vienībām. Centrālā statistikas pārvalde pielietos šādu shēmu, savācot gada pārskatus par 2004.gadu.

Saskaņā ar vairākām ES Regulām, nodarbinātie ir jāgrupē arī pēc citiem kritērijiem. Viens no svarīgākajiem noteikumiem ir nostrādāto vai apmaksāto stundu atbilstība darbaspēka izmaksām. Tas nozīmē, ka informācijai par darba laiku un darba samaksu ir jābūt savāktai par vieniem un tiem pašiem darbiniekiem. Tā kā par visiem nodarbinātajiem nav jāved darba laika uzskaitē, nodarbinātie šādos apsekojumos tiek sadalīti sekojoši:

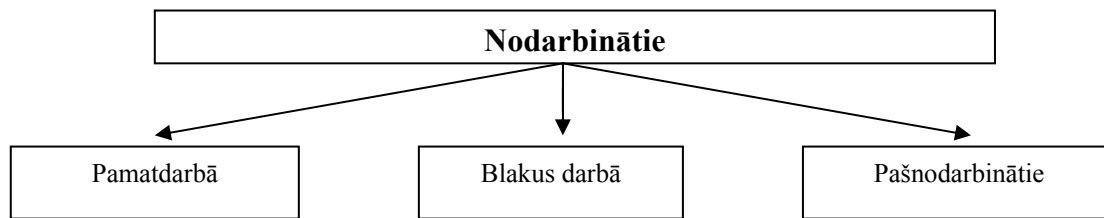
Saskaņā ar Civillikumu, par darbinieku ar uzņēmuma līgumu pasūtītājam (darba devējam) nav jāveic darba laika uzskaitē. Tomēr, tā kā atsevišķi darba devēji to tomēr veic, darbinieki ar uzņēmuma līgumu var tikt iekļauti gan pie darbiniekiem ar darba laika uzskaiti, gan arī bez darba laika uzskaites.

Centrālā statistikas pārvalde pielieto šādu rādītāju sadalījumu ceturkšņa pārskatā par darbu.

Tā kā viens un tas pats cilvēks var strādāt pie vairākiem darba devējiem, kā arī būt vēl pašnodarbinātais, tad summējot uzņēmumos, iestādēs, organizācijās nodarbinātos, iegūst aizņemtās darbvietas, kuras tiek sauktas par nodarbinātām personām, t.i. viena un tā pati persona tiek saskaitīta tik reizes, cik tai ir darbvietas.

Darbaspēka apsekojuma kopsavilkumu informācijā vārds “nodarbinātais” uzskaita vienu un to pašu personu tikai vienu reizi.

Lai iegūtu nodarbināto personu skaitu kā Darbaspēka apsekojumā, uzņēmumu, iestāžu un organizāciju statistikā tiek prasīts personu skaits pamatdarbā (ar algas nodokļa grāmatiņu), jo, saskaņā ar likumdošanu, algas nodokļa grāmatiņa var būt tikai viena.

Tomēr, ja darbinieks ir pensionārs, dažkārt algas nodokļa grāmatiņas darba devējam netiek iesniegtas, jo pensionāram aprēķinot nodokļus, netiek ņemts vērā neapliekamais minimums, un viņam aprēķinātā neto alga izmaksai ir vienāda gan ar algas nodokļa grāmatiņu, gan bez tās.

Jāatzīmē, ka vārdam “nodarbinātais” ir pilnīgi dažādas nozīmes uzņēmumu, uzņēmējiesabiedrību, iestāžu, organizāciju apsekojumos un informācijā, kuru iegūst no Darbaspēka apsekojuma (mājsaimniecību apsekojums).

Nākotnē būtu nepieciešams vai nu lietot dažādus vārdus, vai informācijas lietotājiem sniegt papildu skaidrojumu.

Sadaļā nav apskatīti citi līguma veidi kā graudniecības līgums, pārvadājumu līgums, autorlīgums, kuri Latvijas uzņēmumos tiek pielietoti samērā maz un atsevišķās nozarēs. Sadaļā nav izdalīti atsevišķi arī nodarbinātie steidzamos, īslaicīgos, vienreizējos darbos (ne vairāk kā 43 stundas mēnesī vai 10 stundas nedēļā).

Secinājumi.

Turpmāk būtu nepieciešams precizēt lietojamo vārdu “nodarbinātie” uzņēmumu, iestāžu un organizāciju statistikā. Priekšlikums ir lietot “aizņemta darbvietā”, jo tas pēc definīcijas ietver vienas personas visas darbvietas.

Bez tam, perspektīvā būtu nepieciešams papildināt un izvērst darbvietu sadalījumu gan pēc citiem līguma veidiem, gan spēkā esošajiem nodokļu samaksas principiem.

2.3.2. Darbinieku skaita analīze pamatdarbā un blakus darbā

Datu avots ir statistiskie gada pārskati 1-gada un 2-gada. Sadaļā ieslēgti dati gan par uzņēmumiem, gan arī budžeta iestādēm un sabiedriskajām organizācijām. Darbinieku skaitā pamatdarbā un blakusdarbā iekļauj darbiniekus, par kuriem tiek veikta darba laika uzskaitē.

Darbinieku skaits pamatdarbā līdz 2000.gadam gan pieauga, gan arī samazinājās, bet ar 2001.gadu vērojama tendence ik gadu pieaugt un arvien straujāk. 2001.gadā tas pieauga par 7,3 tūkst., 2002.gadā – par 10,1 tūkst., bet 2003.gadā – par 22,1 tūkst. Kopā pret 2000.gadu darbinieku skaits pamatdarbā pieaudzis par 39,4 tūkst. darbinieku.

Vienīgās nozares, kurās no 1997.gada ir novērojams darbinieku skaita pamatdarbā pieaugums katru gadu, ir tirdzniecība (G) un finanšu starpniecība (J). Pēdējos trīs gados darbinieku skaita pieaugums pamatdarbā šajās nozarēs bija attiecīgi 14,2 tūkst. un 2,0 tūkst. darbinieku.

Pēdējos gados šāda tendence ir arī apstrādes rūpniecībā (D), kur no 1999.gada darbinieku skaits pamatdarbā ir pieaudzis par 8,8 tūkst. darbinieku, būvniecībā (F), kur no 2000.gada darbinieku skaits pamatdarbā pieaudzis par 7,1 tūkst., transportā, glabāšanā un sakaros (I), kur no 2000.gada darbinieku skaits pamatdarbā pieaudzis par 3,1 tūkst. darbinieku, operācijās ar nekustamo īpašumu, nomā, datorpakalpojums, zinātnē, u.c. komercpakalpojums (K), kur no 2000.gada darbinieku skaits pamatdarbā pieaudzis par 7,4 tūkst. darbinieku.

Darbinieku skaits pamatdarbā pa nozarēm redzams 2.3.1. tabulā.

2.3.1. tabula

Darbinieku skaits pamatdarbā gada beigās

Nozare	1997.	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.
KOPĀ	699232	721683	717342	705269	712412	722495	744630
Lauksaimniecība, medniecība un mežsaimniecība (A)	30492	28088	20931	18364	17423	17139	17443
Zvejniecība (B)	1961	1993	1898	1906	1336	1378	1479
Ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde (C)	1611	1401	1719	1504	1418	1726	1702
Apstrādes rūpniecība (D)	158720	144633	141773	145843	146656	147062	150524
Elektroenerģija, gāzes un ūdens apgāde (E)	19909	19512	18945	16998	16152	17290	18308
Būvniecība (F)	34223	37120	36653	35470	37954	39982	42615
Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība (G)	92752	118032	123018	123241	129435	130192	137397
Viesnīcas un restorāni (H)	12291	13678	14905	15362	15352	17158	17076
Transports, glabāšana un sakari (I)	70710	69934	68509	64828	65591	66998	67915
Finanšu starpniecība (J)	12104	12310	12417	12874	13713	14093	14903
Operācijas ar nekustamo īpašumu, noma, datorpakalpojumi, zinātne, u.c. komercpakalpojumi (K)	35124	42440	46350	44228	44743	47297	51594
Valsts pārvalde un aizsardzība; obligātā sociālā apdrošināšana (L)	59832	61763	61393	60583	61833	60318	61450
Izglītība (M)	87054	85904	85533	82637	81130	81468	82289
Veselība un sociālā aprūpe (N)	51243	50595	49937	47590	46370	45870	45004
Sabiedriskie, sociālie un individuālie pakalpojumi (O)	31206	34280	33361	33841	33306	34524	34921

Darbinieku skaita pamatdarbā pieaugums pret iepriekšējo gadu valstī 2001.g. bija 1,0%, 2002.g. – 1,4%, 2003.g. – 3,1%.

Visvairāk darbinieku skaits pamatdarbā pēdējos trīs gados pieaudzis būvniecībā (F) – par 20,1%, operācijās ar nekustamo īpašumu, nomā, datorpakalpojumos, zinātnē, u.c. komercpakalpojumos (K) – par 16,7%, finanšu starpniecībā (J) – par 15,8%.

Darbinieku skaita pamatdarbā izmaiņas procentos redzamas 2.3.2. tabulā.

2.3.2. tabula

Darbinieku skaita pamatdarbā gada beigās pieaugums pret iepriekšējo gadu, %

Nozare	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.
KOPĀ	3,2	-0,6	-1,7	1,0	1,4	3,1
Lauksaimniecība, medniecība un mežsaimniecība (A)	-7,9	-25,5	-12,3	-5,1	-1,6	1,8
Zvejniecība (B)	1,6	-4,8	0,4	-29,9	3,1	7,3
Ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde (C)	-13,0	22,7	-12,5	-5,7	21,7	-1,4
Apstrādes rūpniecība (D)	-8,9	-2,0	2,9	0,6	0,3	2,4
Elektroenerģija, gāzes un ūdens apgāde (E)	-2,0	-2,9	-10,3	-5,0	7,0	5,9
Būvniecība (F)	8,5	-1,3	-3,2	7,0	5,3	6,6
Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība (G)	27,3	4,2	0,2	5,0	0,6	5,5
Viesnīcas un restorāni (H)	11,3	9,0	3,1	-0,1	11,8	-0,5
Transports, glabāšana un sakari (I)	-1,1	-2,0	-5,4	1,2	2,1	1,4
Finanšu starpniecība (J)	1,7	0,9	3,7	6,5	2,8	5,7
Operācijas ar nekustamo īpašumu, noma, datorpakalpojumi, zinātne, u.c. komercpakalpojumi (K)	20,8	9,2	-4,6	1,2	5,7	9,1
Valsts pārvalde un aizsardzība; obligātā sociālā apdrošināšana (L)	3,2	-0,6	-1,3	2,1	-2,5	1,9
Izglītība (M)	-1,3	-0,4	-3,4	-1,8	0,4	1,0
Veselība un sociālā aprūpe (N)	-1,3	-1,3	-4,7	-2,6	-1,1	-1,9
Sabiedriskie, sociālie un individuālie pakalpojumi (O)	9,9	-2,7	1,4	-1,6	3,7	1,1

Lai palielinātu savus ienākumus, aizvien vairāk cilvēku valstī līdzās pamatdarbam meklē vēl kādu citu darbu – blakus darbu. Blakus darbam ir gan pozitīvās gan negatīvās puses, bet, tā kā pēc tā ir pieprasījums, blakus darbs veicina uzņēmējdarbības attīstību un jaunu darbvieta rašanos. Darbinieku skaitam blakus darbā valstī ir tendence nepārtraukti pieaugt, par ko liecina sekojoši statistiskie dati:

2.3.3. tabula

Darbinieku skaits blakus darbā gada beigās

Nozare	1997.	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.
KOPĀ	63776	72807	74602	81681	84806	93090	97344
Lauksaimniecība, medniecība un mežsaimniecība (A)	963	938	829	947	971	1105	1206
Zvejniecība (B)	73	66	57	147	139	139	155
Ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde (C)	86	58	101	105	101	115	127
Apstrādes rūpniecība (D)	7642	6945	6640	6690	7107	7334	7728
Elektroenerģija, gāzes un ūdens apgāde (E)	821	870	832	758	820	898	947
Būvniecība (F)	2615	3795	3063	4670	4267	5003	5173
Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība (G)	7519	9982	11208	12892	13840	14843	15143
Viesnīcas un restorāni (H)	654	633	1122	1694	1460	1786	2387
Transports, glabāšana un sakari (I)	3262	3743	3488	3819	4414	4751	5429
Finanšu starpniecība (J)	2615	2463	2733	3328	3534	3854	2531
Operācijas ar nekustamo īpašumu, noma, datorpakalpojumi, zinātne, u.c. komercpakalpojumi (K)	5064	7791	8630	9183	9097	10899	11926
Valsts pārvalde un aizsardzība; obligātā sociālā apdrošināšana (L)	6590	7233	7442	7199	7535	9515	8241
Izglītība (M)	13363	14589	15079	15339	15961	16486	17581
Veselība un sociālā aprūpe (N)	6178	6650	6859	7368	7592	7930	7806
Sabiedriskie, sociālie un individuālie pakalpojumi (O)	6331	7051	6519	7542	7968	8432	10937

Par to liecina arī tas, ka ik gadu pieaug blakus darbā strādājošo darbinieku īpatsvars kopējā darbinieku skatā (pamatdarbs un blakus darbs kopā). Ja 1997.gadā šis īpatsvars bija 8,4%, tad 2003.gadā tas sasniedz jau 11,6%. No 1997.gada darbinieku skaits blakus darbā pieaudzis par 33,6 tūkst. darbinieku.

Pēdējos trīs gados darbinieku skaits blakus darbā valstī pieaudzis par 19,2%. Visvairāk tas šajā periodā pieauga sabiedrisko, sociālo un individuālo pakalpojumu nozarē(O) – par 45,0%, transportā, glabāšanā un sakaros (I) – par 42,2%, viesnīcās un restorānos – par 40,9%.

Darbinieku skaita blakus darbā pieauguma tempi pret iepriekšējo gadu redzami 2.3.4. tabulā.

2.3.4. tabula

Darbinieku skaita blakus darbā gada beigās pieaugums pret iepriekšējo gadu, %

Nozare	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.
KOPĀ	14,2	2,5	9,5	3,8	9,8	4,6
Lauksaimniecība, medniecība un mežsaimniecība (A)	-2,6	-11,6	14,2	2,5	13,8	9,1
Zvejniecība (B)	-9,6	-13,6	157,9	-5,4	0,0	11,5
Ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde (C)	-32,6	74,1	4,0	-3,8	13,9	10,4
Apstrādes rūpniecība (D)	-9,1	-4,4	0,8	6,2	3,2	5,4
Elektroenerģija, gāzes un ūdens apgāde (E)	6,0	-4,4	-8,9	8,2	9,5	5,5
Būvniecība (F)	45,1	-19,3	52,5	-8,6	17,2	3,4
Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība (G)	32,8	12,3	15,0	7,4	7,2	2,0
Viesnīcas un restorāni (H)	-3,2	77,3	51,0	-13,8	22,3	33,7
Transports, glabāšana un sakari (I)	14,7	-6,8	9,5	15,6	7,6	14,3
Finanšu starpniecība (J)	-5,8	11,0	21,8	6,2	9,1	-34,3
Operācijas ar nekustamo īpašumu, noma, datorpakalpojumi, zinātne, u.c. komercpakalpojumi (K)	53,9	10,8	6,4	-0,9	19,8	9,4
Valsts pārvalde un aizsardzība; obligātā sociālā apdrošināšana (L)	9,8	2,9	-3,3	4,7	26,3	-13,4
Izglītība (M)	9,2	3,4	1,7	4,1	3,3	6,6
Veselība un sociālā aprūpe (N)	7,6	3,1	7,4	3,0	4,5	-1,6
Sabiedriskie, sociālie un individuālie pakalpojumi (O)	11,4	-7,5	15,7	5,6	5,8	29,7

Apskatot darbinieku skaitu pa statistiskajiem reģioniem jāatzīmē, ka darbinieku skaits pamatdarbā visvairāk pieaudzis Rīgā un Pierīgas reģionā. Pēdējos trīs gados pieaugums bija attiecīgi 9,7% un 3,8%. Vismazāk tas šajā periodā pieaudzis Latgales reģionā – par 0,4%.

Analizējot pēdējo gadu datus, varētu prognozēt, ka pamatdarbā nodarbināto skaitam turpmāk būtu jāpieaug visos reģionos.

2.3.5. tabula

Darbinieku skaits pamatdarbā pēc faktiskās darba vietas adreses gada beigās pa statistiskajiem reģioniem

Darbinieku skaits pamatdarbā gada beigās pēc faktiskās darba vietas								Pieaugums pret iepriekšējo gadu, %					
	1997.	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.
KOPĀ	698942	721399	717056	704919	712139	722350	744185	3,2	-0,6	-1,7	1,0	1,4	3,0
Rīga	299433	315211	325641	315178	323218	330905	345751	5,3	3,3	-3,2	2,6	2,4	4,5
Pierīga	84031	86687	84923	85485	85850	85032	88747	3,2	-2,0	0,7	0,4	-1,0	4,4
Vidzeme	62403	64586	62364	61197	62130	62069	62375	3,5	-3,4	-1,9	1,5	-0,1	0,5
Kurzeme	86830	86642	85610	86112	85467	86561	87085	-0,2	-1,2	0,6	-0,7	1,3	0,6
Zemgale	68820	69993	66616	65744	65966	66683	68646	1,7	-4,8	-1,3	0,3	1,1	2,9
Latgale	97425	98280	91902	91203	89508	91100	91581	0,9	-6,5	-0,8	-1,9	1,8	0,5

Piezīme. Nav ieslēgti strādājošie citās valstīs

Atšķirībā no darbinieku skaita pamatdarbā, darbinieku skaits blakus darbā no 2000.g. ir pieaudzis visos reģionos.

Jāatzīmē, ka reģionos, kuros ir vismazākais pamatdarba darbinieku pieaugums un vislielākais darba meklētāju īpatsvars, ir visstraujākais blakus darba darbinieku pieaugums. Tā, Latgales reģionā tas pēdējos trīs gados pieaudzis par 25,8%, bet Kurzemes reģionā – par 23,1%. Turpretī Rīgā – par 16,3% un Pierīgas reģionā – par 20,2%.

2.3.6. tabula

Darbinieku skaits blakus darbā pēc faktiskās darba vietas adreses gada beigās pa statistiskajiem reģioniem

	Darbinieku skaits blakus darbā gada beigās pēc faktiskās darba vietas							Pieaugums pret iepriekšējo gadu, %					
	1997.	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.
KOPĀ	63779	72806	74599	81673	84801	93092	97298	14,2	2,5	9,5	3,8	9,8	4,5
Rīga	31325	36870	38612	42904	44039	48906	49894	17,7	4,7	11,1	2,6	11,1	2,0
Pierīga	8037	8697	8458	9811	10305	10821	11793	8,2	-2,7	16,0	5,0	5,0	9,0
Vidzeme	5652	6178	6381	6935	7290	7875	8347	9,3	3,3	8,7	5,1	8,0	6,0
Kurzeme	7099	8038	8248	8809	9314	10147	10846	13,2	2,6	6,8	5,7	8,9	6,9
Zemgale	5595	6249	6174	6302	6596	7274	7724	11,7	-1,2	2,1	4,7	10,3	6,2
Latgale	6071	6774	6726	6912	7257	8069	8694	11,6	-0,7	2,8	5,0	11,2	7,7

Piezīme. Nav ieslēgti strādājošie citās valstīs

Secinājumi.

Darbinieku skaits pamatdarbā pēdējos trīs gados valstī pieaudzis par 5,6%, bet blakus darbā – par 19,2%. Blakus darba darbvietas attīstās straujāk nekā pamatdarba darbvietas.

2.3.3. Darbinieku skaita sadalījums pilna un nepilna darba laika darbiniekos

Informācijas avots: ceturkšņa pārskats nr.2-darbs “Pārskats par darbu” 2004.gadā.

Regulārajā ceturkšņa pārskatā rādītājs ievietots, sākot ar 2004.g.1.ceturksni. Izlasē ieslēgti uzņēmumi, kā arī budžeta iestādes un daļa no sabiedriskajām organizācijām.

Pilna un nepilna darba laika darbiniekos ieskaita tikai tos, par kuriem tiek veikta darba laika uzskaitē.

Pilna un nepilna darba laika darbinieku sadalījums uzņēmumos 2004.gada jūnija beigās, tai skaitā pa uzņēmumu grupām, ir sekojošs:

2.3.7. tabula

Darbinieku sadalījums pilna un nepilna darba laika darbiniekos pa uzņēmumu grupām kopā valstī 2004.g. jūnija beigās

Darbinieki	Kopā	Mazajos uzņēmumos	Vidējos uzņēmumos	Lielajos uzņēmumos	Kopā,%	Mazajos,%	Vidējos,%	Lielajos,%
Kopā Latvijā	673874	120654	332783	220437	100,0	100,0	100,0	100,0
Pilna laika	563335	93229	268811	201295	83,6	77,3	80,8	91,3
Nepilna laika	110539	27425	63972	19142	16,4	22,7	19,2	8,7

2004.g. jūnija beigās uzņēmumos strādāja 673,9 tūkst. darbinieku, no kuriem 563,3 tūkst. jeb 83,6% bija pilna darba laika darbinieki un 110,5 tūkst. jeb 16,4% nepilna darba laika darbinieki.

Mazajos uzņēmumos (0 – 49 strādājošie) pilna darba laika darbinieku īpatsvars ir 77,3%, vidējos uzņēmumos (50 – 249 strādājošie) – 80,8%, bet lielajos uzņēmumos (250+ strādājošie) 91,3%.

Kopumā valstī lielākos uzņēmumos pēc darbinieku skaita ir mazāks nepilna darba laika darbinieku skaits.

Pa nozarēm darbinieku sadalījums pēc pilna un nepilna darba laika ir sekojošs.

2.3.8. tabula

Darbinieku sadalījums pilna un nepilna darba laika darbiniekos pa nozarēm un uzņēmumu grupām kopā valstī 2004.g. jūnija beigās

Nozare/darbinieki	Kopā	Mazajos uzņēmumu- mos	Vidējos uzņēmumu- mos	Lielajos uzņēmumu- mos	Kopā,%	Mazajos, %	Vidējos,%	Lielajos, %
Lauksaim- niecība (A)	17873	4325	11133	2415	100,0	100,0	100,0	100,0
Pilna laika	14511	3165	8979	2367	81,2	73,2	80,7	98,0
Nepilna laika	3362	1160	2154	48	18,8	26,8	19,3	2,0
Zvejniecība (B)	1659	738	921	0	100,0	100,0	100,0	-
Pilna laika	1516	610	906	0	91,4	82,7	98,4	-
Nepilna laika	143	128	15	0	8,6	17,3	1,6	-
Ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde (C)	2982	557	1784	641	100,0	100,0	100,0	100,0
Pilna laika	2709	486	1594	629	90,8	87,3	89,3	98,1
Nepilna laika	273	71	190	12	9,2	12,7	10,7	1,9
Apstrādes rūpniecība (D)	160093	24268	81121	54704	100,0	100,0	100,0	100,0
Pilna laika	141470	18796	71182	51492	88,4	77,5	87,7	94,1
Nepilna laika	18623	5472	9939	3212	11,6	22,5	12,3	5,9
Elektroenerģija, gāzes un ūdens apgāde (E)	16244	2061	2663	11520	100,0	100,0	100,0	100,0
Pilna laika	15453	1591	2594	11268	95,1	77,2	97,4	97,8
Nepilna laika	791	470	69	252	4,9	22,8	2,6	2,2
Būvniecība (F)	51854	4929	34393	12532	100,0	100,0	100,0	100,0
Pilna laika	47041	4054	30809	12178	90,7	82,2	89,6	97,2
Nepilna laika	4813	875	3584	354	9,3	17,8	10,4	2,8
Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība (G)	161855	41313	89451	31091	100,0	100,0	100,0	100,0
Pilna laika	129553	33601	68514	27438	80,0	81,3	76,6	88,3
Nepilna laika	32302	7712	20937	3653	20,0	18,7	23,4	11,7
Viesnīcas un restorāni (H)	21969	3869	15260	2840	100,0	100,0	100,0	100,0
Pilna laika	15370	2842	9996	2532	70,0	73,5	65,5	89,2
Nepilna laika	6599	1027	5264	308	30,0	26,5	34,5	10,8
Transports, glabāšana un sakari (I)	74912	10998	22655	41259	100,0	100,0	100,0	100,0
Pilna laika	65710	9083	19403	37224	87,7	82,6	85,6	90,2
Nepilna laika	9202	1915	3252	4035	12,3	17,4	14,4	9,8
Finanšu starpniecība (J)	18911	1920	3346	13645	100,0	100,0	100,0	100,0
Pilna laika	17559	1312	2820	13427	92,9	68,3	84,3	98,4
Nepilna laika	1352	608	526	218	7,1	31,7	15,7	1,6
Operācijas ar nekustamo īpašumu, noma, datorpakalpojumi, ziņātne, u.c. komercpakalp. (K)	66803	15333	37022	14448	100,0	100,0	100,0	100,0
Pilna laika	53143	10875	28861	13407	79,6	70,9	78,0	92,8

Nozare/darbinieki	Kopā	Mazajos uzņēmumu- mos	Vidējos uzņēmumu- mos	Lielajos uzņēmumu- mos	Kopā,%	Mazajos, %	Vidējos,%	Lielajos, %
Nepilna laika	13660	4458	8161	1041	20,4	29,1	22,0	7,2
Valsts pārvalde; obligātā sociālā apdrošināšana (L)	2263	311	1109	843	100,0	100,0	100,0	100,0
Pilna laika	2183	257	1094	832	96,5	82,6	98,6	98,7
Nepilna laika	80	54	15	11	3,5	17,4	1,4	1,3
Izglītība (M)	6860	1324	4329	1207	100,0	100,0	100,0	100,0
Pilna laika	3685	731	2428	526	53,7	55,2	56,1	43,6
Nepilna laika	3175	593	1901	681	46,3	44,8	43,9	56,4
Veselība un sociālā aprūpe (N)	40588	2887	14633	23068	100,0	100,0	100,0	100,0
Pilna laika	33873	1841	11352	20680	83,5	63,8	77,6	89,6
Nepilna laika	6715	1046	3281	2388	16,5	36,2	22,4	10,4
Sabiedriskie, sociālie un individuālie pakalpojumi (O)	29008	5821	12963	10224	100,0	100,0	100,0	100,0
Pilna laika	19559	3985	8279	7295	67,4	68,5	63,9	71,4
Nepilna laika	9449	1836	4684	2929	32,6	31,5	36,1	28,6

Vislielākais pilna darba laika darbinieku īpatsvars ir valsts pārvaldes uzņēmumos (L) – 96,5%, elektroenerģijas, gāzes un ūdens apgādes uzņēmumos (E) – 95,1%, un finanšu starpniecībā (J) – 92,9%.

Savukārt, vislielākais nepilna darba laika darbinieku īpatsvars ir izglītības uzņēmumos (M) – 46,3%, sabiedrisko, sociālo un individuālo pakalpojumu uzņēmumos (O) – 32,6%, viesnīcās un restorānos (H) – 30,0%.

Atsevišķās nozarēs lielāks nepilna darba laika darbinieku īpatsvars ir vidējos, nevis mazajos uzņēmumos. Tā, tirdzniecības uzņēmumos (G) tas ir attiecīgi 23,4% un 18,7%, viesnīcās un restorānos (H) – 34,5% un 26,5%, sabiedrisko, sociālo un individuālo pakalpojumu uzņēmumos (O) – 36,1% un 31,5%.

Pašlaik nav pietiekošas informācijas, lai veiktu šī rādītāja laikrindu analīzi. Nepilna darba laika darbinieku izmaiņām vajadzētu būt līdzīgām ar blakus darba pieauguma tempiem, jo blakus darbā strādājošajiem vajadzētu būt nepilna darba laika darbiniekiem. Vienīgais datu avots salīdzināšanai ir Darba samaksas struktūras apsekojuma dati par 2002.gadu. Šajā apsekojumā tika apsekoti uzņēmumi pa nozarēm C līdz K.

Veicot salīdzināšanu, tikai divās nozarēs vērojams nepilna darba laika darbinieku īpatsvara kāpums. Tā, elektroenerģijas, gāzes un ūdens apgādes uzņēmumos (E) tas pieauga no 3,3% 2002.gadā līdz 4,9% 2004.g. vidū, un operācijās ar nekustamo īpašumu, nomā, datorpakalpojums, zinātnē, u.c. komercpakalpojums (K) – attiecīgi no 19,1% līdz 20,4%.

Visās pārējās nozarēs vērojams kritums. Piemēram, apstrādes rūpniecībā (D) – no 13,7% 2002.g. līdz 11,6% 2004.g. vidū, būvniecībā (F) – attiecīgi no 12,9% līdz 9,3%, tirdzniecībā (G) – no 23,8% līdz 20,0%.

Iespējams, ka atšķirības starp apsekojumu datiem rodas nelielo metodoloģisko atšķirību dēļ, kā arī atšķirīgo gada periodu dēļ.

Savukārt, analizējot tikai regulāro ceturkšņu pārskatu informāciju un tikai par pamatdarba darbiniekiem, jāsecina, ka pamatdarba darbinieku skaits, kas strādā nepilnu darba laiku, ir ievērojami pieaudzis. Tā, uzņēmumos šādu darbinieku skaits no 1999.gada līdz 2003.gadam ir palielinājies vairāk kā divas reizes (no 29,5 tūkst. līdz 62,1 tūkst.). To īpatsvars visos pamatdarba darbiniekos pieaudzis no 4,1% 1999.gadā līdz 8,3% 2003.gadā.

Šādu nepilna darba laika darbinieku skaita pieaugumu pamatdarbā daļēji var izskaidrot ar daudzu privāto uzņēmumu vadītāju nevēlēšanos maksāt darba devēja nodokļus no pilnas darba algas. Lai maksātu mazākus nodokļus, privātā sektora darba devēji bieži vien oficiāli pieņem darbinieku pamatdarbā uz pusslodzi, bet darbinieks strādā pilnu slodzi, un otru algas daļu saņem aploksnē.

Teikto apstiprina nepilna darba laika nodarbināto zemāks īpatsvars pēc darbaspēka apsekojuma rezultātiem 2003.gadā – 10,2%, kurā, aptaujājamā persona, visticamāk, atbild, ka strādā pilnu darba laiku, bet uzņēmumu, iestāžu un organizāciju pārskatos tiek uzrādīts nepilns darba laiks. Kopā pa uzņēmumiem, iestādēm un organizācijām nepilna darba laika darbinieku īpatsvars 2004.g. vidū bija 15,8%.

Budžeta iestādēs pilna un nepilna darba laika darbinieku sadalījums ir sekojošs

2.3.9. tabula

Darbinieku sadalījums pilna un nepilna darba laika darbiniekos budžeta iestādēs 2004.g. jūnija beigās

Darbinieki	Kopā	Kopā,%
Kopā	195303	100,0
Pilna laika	170264	87,2
Nepilna laika	25039	12,8

Kā redzams, budžeta iestādēs nepilna darba laika darbinieku īpatsvars ir mazāks nekā uzņēmumos – 12,8% pret 16,4% uzņēmumos.

Budžeta iestāžu darbinieku sadalījums pilna un nepilna darba laika darbiniekos pa nozarēm ir sekojošs:

2.3.10. tabula

Darbinieku sadalījums pilna un nepilna darba laika darbiniekos pa nozarēm budžeta iestādēs 2004.g. jūnija beigās

Nozare/darbinieki	Kopā	Kopā, %
Lauksaimniecība (A)	2957	100,0
Pilna laika	2699	91,3
Nepilna laika	258	8,7
K Operācijas ar nekustamo īpašumu, noma, datorpakalpojumi, zinātne, u.c. komercpakalpojumi (K)	2352	100,0
Pilna laika	2191	93,2
Nepilna laika	161	6,8
Valsts pārvalde; obligātā sociālā apdrošināšana (L)	71090	100,0
Pilna laika	62966	88,6
Nepilna laika	8124	11,4
Izglītība (M)	89356	100,0
Pilna laika	78829	88,2
Nepilna laika	10527	11,8
Veselība un sociālā aprūpe (N)	13338	100,0
Pilna laika	11050	82,8
Nepilna laika	2288	17,2
Sabiedriskie, sociālie un individuālie pakalpojumi (O)	15488	100,0
Pilna laika	11895	76,8
Nepilna laika	3593	23,2

Vislielākais nepilna darba laika darbinieku īpatsvars ir sabiedrisko, sociālo un individuālo pakalpojumu iestādēs(O) – 23,2% un veselības un sociālās aprūpes iestādēs – 17,2%.

Secinājumi. Latvijas uzņēmumos pilna darba laika darbinieku īpatsvars ir 83,6%, bet nepilna – 16,4%, budžeta iestādēs attiecīgi 87,2% un 12,8%.

Nepilna darba laika darbinieku skaits uzņēmumos ievērojami pieaudzis starp pamatdarba darbiniekiem – no 4,1% 1999.gadā līdz 8,3% 2003.gadā.

Turpmākās analīzes nolūkā būtu nepieciešams ceturkšņa pārskatā gan pamatdarba, gan blakus darba darbiniekus perioda beigās sadalīt gan pilna, gan nepilna darba laika darbiniekos.

2.3.4. Darbinieku skaita sadalījums pa profesiju pamatgrupām

Datu avots ir statistiskais pārskats par darbinieku skaita sadalījumu pa profesijām un pēc darba samaksas lieluma, **kas tiek savākts no 1997.gada katru gadu par oktobra mēnesi**. Respondenti ir uzņēmumi, iestādes un organizācijas. Darbinieku skaitā tiek iekļauti pamatdarba un blakus darba darbinieki, par kuriem tiek veikta darba laika uzskaitē un ir aprēķināta darba samaksa.

Sadaļā aplūkots darbinieku skaita sadalījums pa profesijām tikai uzņēmumos un uzņēmēj sabiedrībās. Dati par budžeta iestādēm nav sniegti sakarā ar valsts civildienesta ierēdņu profesiju kodu maiņu starp profesiju pamatgrupām (nepieciešams veikt pārrēķinus par 1998.-2002.g., lai sakārtotu dinamiskās rindas).

2.3.11. tabula

Darbinieku skaita pamatdarbā un blakus darbā sadalījums pa profesiju pamatgrupām uzņēmumos

Gads	Kopā	Vadītāji (1)	Vecākie speciā- listi (2)	Speciālisti (3)	Kalpotāji (4)	Pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki (5)	Kvalificēti lauksaim- niecības un zivsaimnie- cības darbinieki (6)	Kvalificēti strādnieki un amatnieki (7)	Iekārtu un mašīnu operatori un izstrādājumu montieri (8)	Vienkāršās profesijas (9)
1997.	523256	43434	37753	50219	47308	72375	9345	122233	76075	64514
1998.	540982	51044	48431	53042	47060	78349	7682	118320	75970	61084
1999.	572010	57349	56285	57907	48282	91146	6200	117289	75695	61857
2000.	582590	62081	60748	58809	49426	92885	5144	115933	75340	62224
2001.	589800	66833	60731	61807	51069	90948	4741	114389	78007	61275
2002.	599639	69595	62756	63051	53144	93927	4889	113689	78541	60047
2003.	647481	76470	65653	68264	59058	105771	4973	117412	83575	66305

Analizējot darbinieku sadalījumu pēc LR Profesiju klasifikatora pamatgrupām, visvairāk darbinieku 2003.g. valstī ir pamatgrupā “kvalificēti strādnieki un amatnieki (7.pamatgrupa)” – 117,4 tūkst. jeb 18,1%. Šīs pamatgrupas darbinieku īpatsvars katru gadu samazinās. No 1997.gada, kad īpatsvars bija 23,4%, tas samazinājies par 5,2 procentu punktiem.

Otra lielākā pamatgrupa ir “pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki (5.)”, kur nodarbināti 105,8 tūkst. darbinieku jeb 16,3%. Šīs pamatgrupas darbinieku īpatsvars ar katru gadu pieaug – no 1997.g. tas pieaudzis par 2,5 procentu punktiem.

Trešā lielākā pamatgrupa ir “iekārtu un mašīnu operatori un izstrādājumu montieri (8.)”, kur nodarbināti 83,6 tūkst. darbinieku jeb 12,9%. No 1997.gada šīs pamatgrupas īpatsvars samazinājies par 1,6 procentu punktiem.

Ceturta lielākā pamatgrupa 2003.gadā ir “vadītāji (1.)”, kur nodarbināti 76,5 tūkst. darbinieku jeb 11,8%. Vadītāju īpatsvars kopējā darbinieku skaitā pieaug katru gadu. No 1997.gada tas palielinājies par 3,5 procentu punktiem. Šī ir pamatgrupa, kuras īpatsvars ir palielinājies visvairāk.

Darbinieku skaita īpatsvari pa profesiju pamatgrupām redzami 2.3.12. tabulā.

2.3.12. tabula

**Darbinieku skaita pamatdarbā un blakus darbā sadalījums
pa profesiju pamatgrupām uzņēmumos, procentos**

Gads	Kopā	Vadītāji	Vecākie speciālisti	Speciālisti	Kalpotāji	Pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki	Kvalificēti lauksaimniecības un zivsaimniecības darbinieki	Kvalificēti strādnieki un amatnieki)	Iekārtu un mašīnu operatori un izstrādājumu montieri	Vienkāršās profesijas)
1997.	100,0	8,3	7,2	9,6	9,0	13,8	1,8	23,4	14,5	12,3
1998.	100,0	9,4	9,0	9,8	8,7	14,5	1,4	21,9	14,0	11,3
1999.	100,0	10,0	9,8	10,1	8,4	15,9	1,1	20,5	13,2	10,8
2000.	100,0	10,7	10,4	10,1	8,5	15,9	0,9	19,9	12,9	10,7
2001.	100,0	11,3	10,3	10,5	8,7	15,4	0,8	19,4	13,2	10,4
2002.	100,0	11,6	10,5	10,5	8,9	15,7	0,8	19,0	13,1	10,0
2003.	100,0	11,8	10,1	10,5	9,1	16,3	0,8	18,1	12,9	10,2

Kopējais darbinieku skaits pēc apsekojuma 2003.gadā, salīdzinot ar 1997.gadu, pieaudzis par 23,7%. Analizējot datus pa profesiju pamatgrupām, vislielākais pieaugums un virs vidējā līmeņa šajā periodā ir vadītājiem (1) – 76,1%, vecākajiem speciālistiem (2) – 73,9%, pakalpojumu un tirdzniecības darbiniekiem (5) – 46,1%, speciālistiem (3) – 35,9%, kalpotājiem (4) – 24,8%.

Dati par darbinieku skaita izmaiņām pret iepriekšējo gadu uzrādīti 2.3.13. tabulā.

2.3.13. tabula

**Darbinieku skaita pamatdarbā un blakus darbā pa profesiju pamatgrupām
pieaugums pret iepriekšējo gadu uzņēmumos, procentos**

Gads	Kopā	Vadītāji	Vecākie speciālisti	Speciālisti	Kalpotāji	Pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki (5)	Kvalificēti lauksaimniecības un zivsaimniecības darbinieki	Kvalificēti strādnieki un amatnieki	Iekārtu un mašīnu operatori un izstrādājumu montieri	Vienkāršās profesijas
1998.	3,4	17,5	28,3	5,6	-0,5	8,3	-17,8	-3,2	-0,1	-5,3
1999.	5,7	12,4	16,2	9,2	2,6	16,3	-19,3	-0,9	-0,4	1,3
2000.	1,8	8,3	7,9	1,6	2,4	1,9	-17,0	-1,2	-0,5	0,6
2001.	1,2	7,7	0,0	5,1	3,3	-2,1	-7,8	-1,3	3,5	-1,5
2002.	1,7	4,1	3,3	2,0	4,1	3,3	3,1	-0,6	0,7	-2,0
2003.	8,0	9,9	4,6	8,3	11,1	12,6	1,7	3,3	6,4	10,4

Secinājumi.

Latvijas uzņēmumos vērojama tendence pieaugt darbinieku skaitam profesijās, kas saistītas ar uzņēmumu vadību, kā arī profesijās, kuru darbu izpildei vajadzīgs augsts teorētisko, profesionālo vai tehnisko zināšanu līmenis, vai pieredze dabas, sociālo vai humanitāro zinātņu nozarēs (1. līdz 3.pamatgrupā). Darbinieku skaits kopā šajās pamatgrupās sastāda gandrīz trešdaļu no visiem darbiniekiem (210,4 tūkst. jeb 32,5%) un no 1997.gada pieaudzis par 79,0 tūkst. jeb 60,1%.

Bez tam, sakarā ar tirdzniecības nozares attīstību, palielinās arī pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki (5.). No 1997.gada šādu darbinieku skaits pieaudzis par 33,4 tūkst. jeb 46,1%.

2.4. INFORMĀCIJAS PAR BRĪVAJĀM DARBVIETĀM RAKSTUROJUMS

Informācijas avots: ceturkšņa pārskats nr.2-darbs "Pārskats par darbu". Iedaļā uzrādītie dati attiecas uz 2004.g. jūnija beigām.

Regulārajā ceturkšņa pārskatā rādītājs ievietots, sākot ar 2004.g.1.ceturksni. Izlasē ieslēgti uzņēmumi, kā arī budžeta iestādes un daļa no sabiedriskajām organizācijām.

Informācija par brīvajām darbvietām attiecas tikai uz tiem darbiniekiem, par kuriem tiek veikta darba laika uzskaitē.

Brīvo darbvietu skaits **visos uzņēmumos, iestādēs un organizācijās** 2004.g. vidū bija 8,6 tūkst., jeb 1,0% no kopējo darbvietu skaita. Vislielākais īpatsvars bija Rīgā – 1,3%, Pierīgas un Latgales reģionā – 0,8%, bet viszemākais – Kurzemes reģionā – 0,3%.

Brīvo darbvietu skaits **uzņēmumos** 2004.g.jūnija beigās bija 5,2 tūkst.

Analizējot brīvo darbvietu sadalījumu pa nozarēm jāatzīmē, ka 19,0% no visām brīvajām darbvietām bija tirdzniecības uzņēmumos (G), 18,6% – operāciju ar nekustamo īpašumu, nomas, datorpakalpojumu, zinātnes un citu komercpakalpojumu uzņēmumos (K), 16,9% – transporta, glabāšanas un sakaru uzņēmumos (I), 14,1% – apstrādes rūpniecībā (D).

Apskatot brīvo darbvietu skaitu pa uzņēmumu grupām, redzams, ka to skaits visvairāk ir vidējos uzņēmumos – 2,6 tūkst. (50%) un lielajos uzņēmumos – 2,0 tūkst. (38%), bet vismazāk – mazajos uzņēmumos – 0,6 tūkst. (12%).

Tomēr tādās nozarēs kā transports, glabāšana un sakari(I), un veselība un sociālā aprūpe (N) vislielākais brīvo darbvietu skaits ir lielajos uzņēmumos – attiecīgi 0,6 tūkst. un 0,3 tūkst.

Brīvo darbvietu īpatsvars (pret kopējo darbvietu skaitu) 2004.g. jūnija beigās uzņēmumos bija 0,8%. Vislielākais tas bija valsts pārvaldes uzņēmumos (L) – 3,2%, finanšu starpniecībā (J) – 1,8%, operāciju ar nekustamo īpašumu, nomas, datorpakalpojumu, zinātnes un citu komercpakalpojumu uzņēmumos (K) – 1,4%, viesnīcās un restorānos (H) un transportā, glabāšanā un sakaros (I) – 1,2%.

Apskatot brīvo darbvietu īpatsvaru pa uzņēmumu lieluma grupām valstī kopā, redzams, ka tas ir lielāks lielākos uzņēmumos. Tā, lielajos uzņēmumos brīvo darba vietu īpatsvars ir 0,9%, vidējos uzņēmumos – 0,8%, mazajos uzņēmumos – 0,5%.

2.4.1. tabula

Brīvo darbvietau sadalījums pa nozarēm un uzņēmumu lieluma grupām

Nozare	Brīvo darbvietau skaits				% pret visām brīvajām darbvietaām nozarē				Sadalījums pa nozarēm, %			
	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie
Kopā	5198	621	2594	1983	100,0	11,9	49,9	38,1	100,0	100,0	100,0	100,0
Lauksaimniecība (A)	17	9	8	0	100,0	52,9	47,1	0,0	0,3	1,4	0,3	0,0
Žvejniecība (B)	10	8	2	0	100,0	80,0	20,0	0,0	0,2	1,3	0,1	0,0
Ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde (C)	3	3	0	0	100,0	100,0	0,0	0,0	0,1	0,5	0,0	0,0
Apstrādes rūpniecība (D)	732	141	288	303	100,0	19,3	39,3	41,4	14,1	22,7	11,1	15,3
Elektroenerģija, gāzes un ūdens apgāde (E)	43	0	11	32	100,0	0,0	25,6	74,4	0,8	0,0	0,4	1,6
Būvniecība (F)	261	65	196	0	100,0	24,9	75,1	0,0	5,0	10,5	7,6	0,0
Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība (G)	986	192	539	255	100,0	19,5	54,7	25,9	19,0	30,9	20,8	12,9
Viesnīcas un restorāni (H)	266	40	226	0	100,0	15,0	85,0	0,0	5,1	6,4	8,7	0,0
Transports, glabāšana un sakari (I)	877	34	206	637	100,0	3,9	23,5	72,6	16,9	5,5	7,9	32,1
Finanšu starpniecība (J)	339	15	226	98	100,0	4,4	66,7	28,9	6,5	2,4	8,7	4,9
Operācijas ar nekustamo īpašumu, noma, datorpakalpojumi, zinātne, u.c. komercpakalpojumi (K)	965	67	622	276	100,0	6,9	64,5	28,6	18,6	10,8	24,0	13,9
Valsts pārvalde; obligātā sociālā apdrošināšana (L)	75	20	23	32	100,0	26,7	30,7	42,7	1,4	3,2	0,9	1,6
Izglītība (M)	28	0	28	0	100,0	0,0	100,0	0,0	0,5	0,0	1,1	0,0
Veselība un sociālā aprūpe (N)	427	16	70	341	100,0	3,7	16,4	79,9	8,2	2,6	2,7	17,2
Sabiedriskie, sociālie un individuālie pakalpojumi (O)	169	11	149	9	100,0	6,5	88,2	5,3	3,3	1,8	5,7	0,5

Tomēr atsevišķās nozarēs aina ir citāda. Tā, būvniecības uzņēmumos (F) vislielākais brīvo darbvietau īpatsvars ir mazajos uzņēmumos (1,3%). Savukārt, dažās nozarēs šis īpatsvars vislielākais ir vidējos uzņēmumos: viesnīcās un restorānos (H) – 1,5%, finanšu starpniecībā (J) – 6,3%, sabiedrisko, sociālo un individuālo pakalpojumu uzņēmumos (O) – 1,1%.

2.4.2. tabula

Brīvo darbvietau īpatsvars kopējo darbvietau skaitā pa nozarēm un uzņēmumu lieluma grupām

Nozare	Kopējais darbvietau skaits				tai skaitā brīvo darbvietau skaits				Brīvo darbvietau īpatsvars nozarē,%			
	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie	Kopā	Mazie	Vidējie	Lielie
Kopā	679072	121275	335377	222420	5198	621	2594	1983	0,8	0,5	0,8	0,9
Lauksaimniecība (A)	17890	4334	11141	2415	17	9	8	0	0,1	0,2	0,1	0,0
Zvejniecība (B)	1669	746	923	0	10	8	2	0	0,6	1,1	0,2	-
Ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde (C)	2985	560	1784	641	3	3	0	0	0,1	0,5	0,0	0,0
Apstrādes rūpniecība (D)	160825	24409	81409	55007	732	141	288	303	0,5	0,6	0,4	0,6
Elektroenerģija, gāzes un ūdens apgāde (E)	16287	2061	2674	11552	43	0	11	32	0,3	0,0	0,4	0,3
Būvniecība (F)	52115	4994	34589	12532	261	65	196	0	0,5	1,3	0,6	0,0
Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība (G)	162841	41505	89990	31346	986	192	539	255	0,6	0,5	0,6	0,8
Viesnīcas un restorāni (H)	22235	3909	15486	2840	266	40	226	0	1,2	1,0	1,5	0,0
Transports, glabāšana un sakari (I)	75789	11032	22861	41896	877	34	206	637	1,2	0,3	0,9	1,5
Finanšu starpniecība (J)	19250	1935	3572	13743	339	15	226	98	1,8	0,8	6,3	0,7
Operācijas ar nekustamo īpašumu, noma, datorpakalpojumi, zinātne, u.c.komerccpakalpojumi (K)	67768	15400	37644	14724	965	67	622	276	1,4	0,4	1,7	1,9
Valsts pārvalde; obligātā sociālā apdrošināšana (L)	2338	331	1132	875	75	20	23	32	3,2	6,0	2,0	3,7
Izglītība (M)	6888	1324	4357	1207	28	0	28	0	0,4	0,0	0,6	0,0
Veselība un sociālā aprūpe (N)	41015	2903	14703	23409	427	16	70	341	1,0	0,6	0,5	1,5
Sabiedriskie, sociālie un individuālie pakalpojumi (O)	29177	5832	13112	10233	169	11	149	9	0,6	0,2	1,1	0,1

Budžeta iestādēs brīvo darbvietau skaits 2004.g. jūnija beigās bija 3,4 tūkst. jeb 1,7% no visām darbvietaām, kas ir augstāks rādītājs nekā uzņēmumos.

2.4.3. tabula

Brīvo darbvietau īpatsvars kopējo darbvietau skaitā pa nozarēm budžeta iestādēs

Nozare	Kopējais darbvietau skaits	tai skaitā brīvo darbvietau skaits	Brīvo darbvietau īpatsvars nozarē,%	Brīvo darbvietau sadalījums pa nozarēm,%
Kopā	198684	3381	1,7	100,0
Lauksaimniecība (A)	3074	117	3,8	3,5
Zvejniecība (B)	3	0	0,0	0,0
Elektroenerģija, gāzes un ūdens apgāde (E)	247	1	0,4	0,0
Būvniecība (F)	129	0	0,0	0,0
Transports, glabāšana un sakari (I)	379	39	10,3	1,2
Operācijas ar nekustamo īpašumu, noma, datorpakalpojumi, u.c.komerccpakalpojumi (K)	2484	132	5,3	3,9
Valsts pārvalde; obligātā sociālā apdrošināšana (L)	73363	2273	3,1	67,2
Izglītība (M)	89818	462	0,5	13,7
Veselība un sociālā aprūpe (N)	13587	249	1,8	7,4
Sabiedriskie, sociālie un individuālie pakalpojumi (O)	15488	108	0,7	3,2

Secinājumi.

Brīvo darbvieta skaits Latvijā 2004.g.jūnija beigās bija 8,6 tūkst., jeb 1,0% no kopējo darbvieta skaita.

Brīvo darbvieta skaits uzņēmumos 2004.g. vidū bija 5,2 tūkst. Brīvo darbvieta īpatsvars (pret kopējo darbvieta skaitu) 2004.g. vidū uzņēmumos bija 0,8%.

Budžeta iestādēs brīvo darbvieta skaits 2004.g. jūnija beigās bija 3,4 tūkst. jeb 1,7% no visām darbvieta, kas ir augstāks rādītājs nekā uzņēmumos.

2.5. CITU ES DALĪBVALSTU INFORMĀCIJA UN TĀS SALĪDZINĀŠANA AR LATVIJU

Salīdzinot nodarbināto skaita sadalījumu pa uzņēmumu grupām ar Eiropas Savienības (ES) uzņēmumu datiem par 1999.gadu, jāatzīmē, ka lielākajā daļā nozaru ES darbinieku skaits vairāk koncentrēts lielākos uzņēmumos. Vislielākās atšķirības ir tirdzniecībā (G) un viesnīcās un restorānos (H), kur ES strādāja attiecīgi 27,9% un 20,0% no nozarē nodarbinātajiem, bet Latvijā tikai 9,7% un 3,5%.

Vairākās nozarēs nodarbināto koncentrācijas īpatsvars lielajos uzņēmumos Latvijā ir līdzīgs ar ES dalībvalstīm. Tā tas ir apstrādes rūpniecībā (D), būvniecībā (F), kā arī transporta, glabāšanas un sakaru nozarē (I), kur Latvijā nodarbināto īpatsvars ir pat lielāks (ES – 56,8%, Latvijā – 62,1%).

ES krasāk nekā Latvijā nodarbinātie ir koncentrēti mazajos uzņēmumos būvniecībā (F) – ES 72,6%, Latvijā 48,3%. Toties Latvijā būvniecībā (F) nodarbināto īpatsvars ir daudz lielāks vidējos uzņēmumos – 39,7% Latvijā pret 14,3% ES. Šāds nodarbināto sadalījums kā Latvijā būtu vērtējams pozitīvāk, jo vidējiem uzņēmumiem ir lielākas attīstības iespējas.

Līdzīga situācija, bet ne tik krasi izteikta, vērojama arī apstrādes rūpniecībā (D) un transportā, glabāšanā un sakaros (I).

2.5.1. tabula

Nodarbināto skaita sadalījums pēc uzņēmuma lieluma pa atsevišķām nozarēm 1999. gadā, procentos

Nozare	Mazie uzņēmumi		Vidējie uzņēmumi		Lielie uzņēmumi	
	Latvija	ES	Latvija	ES	Latvija	ES
Apstrādes rūpniecība (D)	28,2	35,1	32,8	23,3	38,9	41,5
Būvniecība (F)	48,3	72,6	39,7	14,3	12,0	13,0
Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība (G)	72,8	60,3	17,5	11,7	9,7	27,9
Viesnīcas un restorāni (H)	79,3	70,1	17,2	9,9	3,5	20,0
Transports, glabāšana un sakari (I)	24,0	30,7	13,9	12,5	62,1	56,8
Operācijas ar nekustamo īpašumu, noma, datorpakalpojumi, zinātne, u.c. komercpakalpojumi (K)	56,5	51,2	28,8	16,5	14,6	32,2

Piezīme. Par pārējām nozarēm ES datu nav. ES datu avots: Eurostats, Strukturālā biznesa statistika.

Priekšlikumi statistiskās informācijas pilnveidošanai

Uzņēmumu, iestāžu un organizāciju apsekojumā par profesijām, kas notiek katru gadu par oktobri, 2004.gadā ieviests darbinieku sadalījums pilna un nepilna darba laika darbiniekos. Tiek prasīti dati par tiem darbiniekiem, par kuriem ir jāveic darba laika uzskaitē un kuriem aprēķināta darba samaksa par oktobri.

Tā kā bez nodarbināto rādītājiem apsekojuma mērķis ir arī darba samaksa oktobra mēnesī, tad gan darbinieku skaits, gan apmaksātās stundas, gan darba samaksa apsekojumā tiek prasīta tikai par tiem darbiniekiem, kuri nostrādājuši pilnu oktobri un darba samaksu neietekmēja prombūtne.

Pārējie darbinieki, t.i., kuri dažādu iemeslu dēļ nav nostrādājuši pilnu oktobri vai viņu darba samaksu ietekmēja prombūtne, jāuzrāda kopā (pilna un nepilna darba laika darbinieku skaits, neuzrādot apmaksātās stundas un darba samaksu).

Šāds sadalījums pilnīgāk un precīzāk raksturo nodarbinātos un viņu darba samaksu, un tas atbilst Eirostata nostādnēm.

Lai analizētu sakarības starp darbinieku skaitu pamatdarbā, blakus darbā, un pilna, nepilna darba laika darbiniekiem, būtu vēlams 2005.gada ceturkšņu pārskatā par darbu sadalīt darbinieku skaitu pamatdarbā un blakus darbā pilna un nepilna darba laika darbiniekos.

Lai pilnīgāk veiktu nodarbinātības analīzi, CSP plāno 2005.-2006.gadā izmantot Valsts ieņēmumu dienesta datus par nodarbinātajiem un veikt dažādus aprēķinus. Ir iespējas izmantot darba devēja gada paziņojumu par algas nodokli par katru personu, kā arī informāciju par katru pašnodarbināto personu, kuri pati maksā algas nodokli.

Izmantojot VID datu bāzi, iespējams noteikt cik darbavietās strādā viena un tā pati persona jeb iegūt personu sadalījumu pēc darbavietu skaita. VID datu bāzes analīze būtu papildus avots nodarbināto skaita noteikšanai valstī un salīdzināšanai ar esošiem datu avotiem.

3. DARBA TIRGUS STĀVOKLIS UN TENDENCES KONJUNKTŪRAS APSEKOJUMA REZULTĀTOS

3.1. DARBA TIRGUS KONJUNKTŪRAS APTAUJU METODOLOĢIJAS ĪSS APRAKSTS

Tāpat kā visā Eiropā, arī Latvijā bezdarbs kļūst par nopietnu ekonomisko un sociālpolitisko problēmu. Daudz ES valstu veic darba tirgus apsekojumus, un šajos apsekojumos iekļaujas arvien vairāk valstu, izmantojot līdzīgu metodiku. Pirmais darba tirgus apsekojums ES valstīs notika 1985.gadā. 1994.gadā apsekojumā piedalījās 11 ES valstis. 1999.gadā par darba tirgus situāciju datus vāca jau 15 valstis. Darba tirgus apsekojums ir viens no visticamākajiem informācijas avotiem, kas sniedz iespēju detalizēti analizēt darba tirgus tendences. Šādi apsekojumi tiek atkārtoti ar 5 gadu periodiskumu. Apsekojumu rezultāti ir nozīmīgs informācijas avots nodarbinātības politikas efektīvai pilnveidošanai.

Arī Latvijā 1999.gadā pirmo reizi un 2004.gada jūnijā otro reizi tika veikts šāds darba tirgus apsekojums. Apsekojumus veica Latvijas Statistikas institūts. 1999.gada apsekojums aptvēra divas nozares – rūpniecību un mazumtirdzniecību, bet 2004.gadā jau četras nozares – arī pakalpojumu sektoru un lauksaimniecību.

Darba tirgus apsekojums *nenotika* būvniecībā, kaut arī tā ir viena no nozarēm, kas pašlaik Latvijā attīstās visstraujāk. Tas izskaidrojams ar grūtībām darba tirgus aptaujas metodikas izveidošanā šajā sfērā. Darba sezonālais raksturs, sevišķi inženierbūvju uzņēmumos (tiltu, ceļu, cauruļvadu u.c.), kavē vispārējo nodarbinātības tendenču noteikšanu. Bez tam, būvniecībā, kur plaši izplatīta ēnu ekonomika, nodarbināto skaita ticamība grupējumos bija sagaidāma visai zema. Būvdarbu specifika neļauj veikt uzņēmuma operatīvā darba laika uzskaiti, kas salīdzinājumā ar darba līgumā noteiktajām darba laika stundām veido priekšnoteikumus nodarbinātības potenciāla noteikšanai nozarē. Jāatzīmē, ka arī pārējās ES valstīs, arī vecajās, darba tirgus apsekojums būvniecībā līdz šim nav organizēts.

Izstrādājot aptaujas anketas un metodiku, ņemta vērā citu valstu pieredze. 1999.gadā darba tirgus apsekojums tika veikts kā uzņēmumu vadītāju “kvalitatīva” aptauja. 2004.gada aptaujas anketās tika uzdoti „kvantitatīvi” jautājumi par nodarbināto skaitu un struktūru uzņēmumā, par jaunu darbavietu ieviešanu, un “kvalitatīvi” jautājumi par strādājošo skaita palielināšanu vai samazināšanu perspektīvā, par šo izmaiņu iemesliem, darba laika struktūru un to tendencēm. Uzņēmumu vadītāji vērtēja stāvokli, izvēloties atbildes no jau uzdotas atbilžu skalas: “palielinās”, “nemainās”, “samazinās” vai citām līdzīgām. Aptaujas lapas tika sastādītas saskaņā ar ES prasībām darba tirgus apsekojumu veikšanai, ar Valsts statistikas likumu un saskaņotas ar Centrālo statistikas pārvaldi un apstiprinātas oficiālā kārtībā. Darba tirgus aptauju anketu paraugi visām četrām nozarēm iekļauti 3.1_1. – 3.1_4.pielikumā.

3.1.1. tabula atspoguļo 2004.gada darba tirgus apsekojumā Latvijā ietverto nozaru izlases.

3.1.1. tabula

Latvijas darba tirgus aptauju izlases

	Izlases iekļauto respondentu skaits	Atbildējušo respondentu skaits	Atbildējušo respondentu īpatsvars
Rūpniecībā	637	475	75 %
Mazumtirdzniecībā	506	325	64 %
Pakalpojumu sektorā	668	443	66 %
Lauksaimniecībā	568*	398	70 %

* Iekļauti visi sabiedriskā sektora uzņēmumi

Aptaujās iegūti dati, kas atspoguļo nodarbinātības stāvokli augšminētajās nozarēs 2004.gada jūnija sākumā. Dati tika apkopoti vairākos griezumos. Visām nozarēm kopīgs šāds visu savākto datu dalījums: - nozarē kopumā, pa uzņēmumu lieluma pamatgrupām atkarībā no darbinieku skaita un pa apakšnozarēm. Dažās nozarēs, atbilstoši to īpatnībām, informācija apstrādāta arī citādu grupu vai sektoru griezumā (piem., atkarībā no ražoto preču pielietojuma, realizējamo preču veidiem, uzņēmumu īpašuma veida).

Pilnā apjomā iegūtā informācija atrodama Latvijas Statistikas institūta datu bāzē, bet lielākā daļa – 3.2.-3.5. pielikumā.

Jāpiebilst, ka uzņēmumu dalījums lieluma grupās *pēc nodarbināto skaita* konjunktūras apsekojumos ievērojami atšķiras no statistikas pārskatos lietotās gradācijas *pēc darbinieku skaita*, kas minēta nodaļā 2.3. Apstrādes rūpniecības uzņēmumi (NACE 15-37), atbilstoši ES darba tirgus aptaujas prasībām, dalīti četrās grupās: - *mazie, vidējie, lielie un ļoti lielie* uzņēmumi, ar nodarbināto skaitu, attiecīgi, *1-199, 200-499, 500-999 un 1000 un vairāk cilvēku* (skat.3.1.2. tabulu). Šāda gradācija ir vēsturiski izveidojusies un plaši lietota tieši rūpniecības uzņēmumu darbības konjunktūras analīzei.

Savukārt, mazumtirdzniecībā, pakalpojumu sektorā un lauksaimniecībā lietotas trīs no rūpniecības atšķirīgas grupas, kas veidotas pēc vienāda nodarbināto dalījuma - *mazie, vidējie un lielie* uzņēmumi, ar nodarbināto skaitu, attiecīgi *1-19, 20-49 un 50 un vairāk cilvēku* (skat. turpat).

Sākotnējo datu struktūra darba tirgus aptaujā kā pēc uzņēmumu skaita, tā nodarbināto skaita apstrādes rūpniecībā, mazumtirdzniecībā, pakalpojumu sektorā un lauksaimniecībā redzama 3.1.2. tabulā.

3.1.2. tabula

Darba tirgus aptaujās atbildējušo respondentu raksturojums

Uzņēmumu grupas	Darbinieku skaits grupā (cilvēki)	Apstrādes rūpniecība	Tirdzniecība	Pakalpojumu sektors	Lauksaimniecība
-----------------	-----------------------------------	----------------------	--------------	---------------------	-----------------

a) uzņēmumu skaits

V i s i uzņēmumi	x	475	325	443	398
1. Mazie uzņēmumi	1 – 199	387			
	1 - 19		164	198	245
2. Vidējie uzņēmumi	200 - 499	62			
	20 - 49		84	75	74
3. Lielie uzņēmumi	500 - 999	18			
	= > 50		77	170	79
4. Ļoti lielie uzņēmumi	= > 1000	8	x	x	x

b) darbinieku skaits 2004.gada jūnija sākumā

V i s i uzņēmumi	x	68 168	20 949	49 278	15 319
1. Mazie uzņēmumi	1 – 199	24 231			
	1 - 19		1 906	1 823	1 811
2. Vidējie uzņēmumi	200 - 499	19 047			
	20 - 49		2 594	2 828	2 246
3. Lielie uzņēmumi	500 - 999	11 029			
	= > 50		16 449	44 627	11 262
4. Ļoti lielie uzņēmumi	= > 1000	13 861	x	x	x

Turpmāk četrās apakšnodaļās 3.2.-3.5. analizēti darba tirgus rezultāti katrā no apsekotajām tautsaimniecības sfērām – apstrādes rūpniecībā, mazumtirdzniecībā, pakalpojumu sektorā, lauksaimniecības sabiedriskajā sektorā.

3.2. DARBA TIRGUS KONJUKTŪRA APSTRĀDES RŪPNIECĪBĀ

Darba tirgus apsekojums apstrādes rūpniecībā aptvēra 475 uzņēmumus, kuros kopā strādāja 68,2 tūkst. cilvēki, kas veidoja 45% no darbinieku kopskaita rūpniecībā.

Rezultāti iegūti apstrādes rūpniecībā kopumā, kā arī vairākos uzņēmumu grupējumos. Atkarībā no strādājošo skaita izdalītas *četrās uzņēmumu lieluma grupas*, bet atkarībā no ražoto preču pielietojuma – *trīs ražošanas pamatgrupas jeb sektori* (skat.3.2.1. tabulu). Ražošanas pamatgrupu noteikšanā izmantota rūpniecības konjunktūras izlases veidošanas principi, kas nodrošina reprezentatīvu uzņēmumu pārstāvniecību katrā no tām.

Apsekojuma rezultāti iegūti arī četrās svarīgākajās apstrādes rūpniecības nozarēs un astoņos radniecīgo nozaru grupējumos (vieglā rūpniecība, metāla un tā izstrādājumu ražošana, mašīnu un iekārtu ražošana u.c.). Šī informācija atrodama Latvijas Statistikas institūta datu bāzē un daļēji arī Pielikumā 3.2_1. – 3.2_8.

3.2.1. tabula

Apstrādes rūpniecības darba tirgus apsekojumā atbildējušo respondentu raksturojums

	Uzņēmumu skaits				Darbinieku skaits 2004.g. jūnija sākumā (cilv.)			
	Kopā	starppatēriņa preču ražošana	investīciju preču ražošana	patēriņa preču ražošana	Kopā	starppatēriņa preču ražošana	investīciju preču ražošana	patēriņa preču ražošana
V i s i uzņēmumi	475	166	112	197	68 168	26 848	13 188	28 132
Mazie uzņēmumi	387	117	101	169	24 231	10 645	5 145	8 441
Vidējie uzņēmumi	62	35	6	21	19 047	6 055	1 857	11 135
Lielie uzņēmumi	18	13	2	3	11 029	2 186	1 197	7 646
Ļoti lielie uzņēmumi	8	1	3	4	13 861	7 962	4 989	910

3.2.1. Nodarbināto struktūra

Apsekojuma anketas pirmajā daļā uzņēmumu vadītāji deva nodarbināto skaita struktūru savos uzņēmumos.

3.2.2. tabula

Pilna darba laika darbinieki un ražošanā nodarbinātie sadalījumā pēc uzņēmumu lieluma un pa ražošanas pamatgrupām 2004. gada jūnija sākumā

(% no nodarbināto skaita)

	Pilna darba laika darbinieki			Ražošanas procesā nodarbinātie		
	pavisam	vīrieši	sievietes	pavisam	vīrieši	sievietes
V i s o s uzņēmumos	95,27	54,13	41,15	76,31	43,96	32,35
Mazajos uzņēmumos	93,83	59,58	34,25	71,83	47,93	23,90
Vidējos uzņēmumos	96,78	48,37	48,41	74,37	35,50	38,87
Lielajos uzņēmumos	91,78	40,18	51,59	75,58	32,33	43,25
Ļoti lielajos uzņēmumos	98,53	63,60	34,93	87,37	57,90	29,47
Starppatēriņa preču ražošanā	94,29	61,58	32,71	78,73	52,22	26,50
Investīciju preču ražošanā	96,42	72,85	23,57	79,30	62,81	16,48
Patēriņa preču ražošanā	95,68	38,23	57,44	72,59	27,24	45,35

2004.gada jūnijā, saskaņā ar darba tirgus apsekojuma datiem, apstrādes rūpniecībā 95,3% darbinieku strādāja pilnu darba laiku un tikai 4,7% nepilnu darba laiku. Analogiska aina vērojama arī pārējos sektoros un uzņēmumu grupās, izņemot lielajos uzņēmumos ar nodarbināto skaitu no 500 līdz 999 cilvēkiem, kur nepilnu darba laiku nodarbināto ir vairāk (8,2%). Apstrādes rūpniecībā kopumā pilnu darba laiku strādājošo skaitā dominē vīrieši.

Apstrādes rūpniecībā ražošanas procesā iesaistīti 76,3% visu nodarbināto. No visiem apstrādes rūpniecībā nodarbinātajiem vīriešiem ražošanā strādā 78% un no visām sievietēm - 73%. Ne visās uzņēmumu grupās ražošanā nodarbināto sieviešu ir mazāk nekā vīriešu. Lielajos uzņēmumos ar strādājošo skaitu no 500 līdz 999 cilvēkiem un patēriņa preču ražošanā ražošanas procesā pārsvarā strādā sievietes, savukārt, investīciju preču ražošanā gandrīz 63% ir vīrieši.

Vērojama stabila tendence – ražošanā nodarbināto īpatsvars pieaug vienlaicīgi ar darbinieku skaita pieaugumu uzņēmumos. Ražošanas pamatgrupās augstāks un visai līdzīgs ražošanā strādājošo īpatsvars uzņēmumos ir investīciju un starppatēriņa preču ražošanā (79,3% un 78,7%).

3.2.3. tabula

**Darbinieku sadalījums pēc izglītības līmeņa,
pēc uzņēmumu lieluma un pa ražošanas pamatgrupām 2004.gada jūnija sākumā**
(% no nodarbināto skaita)

	Darbinieku sadalījums pēc izglītības līmeņa			Darbinieku sastāvs pēc darba līguma formas	
	ar zemu	ar vidēju	ar augstu	pastāvīgi	pagaidu (uz laiku)
V i s o s uzņēmumos	16,63	64,55	18,82	96,23	3,77
Mazajos uzņēmumos	15,72	64,07	20,22	96,76	3,24
Vidējos uzņēmumos	18,76	66,30	14,94	94,27	5,73
Lielajos uzņēmumos	13,46	68,83	17,72	95,83	4,17
Ļoti lielajos uzņēmumos	17,80	59,60	22,60	98,30	1,70
Starppatēriņa preču ražošanā	16,44	63,69	19,87	95,83	4,17
Investīciju preču ražošanā	18,12	59,89	21,99	97,08	2,92
Patēriņa preču ražošanā	16,10	67,56	16,34	96,20	3,80

Apstrādes rūpniecības uzņēmumos pārsvarā strādā cilvēki ar *vidējo* izglītību. Ļoti lielajos uzņēmumos strādājošo īpatsvars ar vidējo izglītību ir mazāks nekā citās grupās, bet ar augstāko izglītību – lielāks. Pakalpojumu sektorā un mazumtirdzniecībā ir pretēja tendence – augstākais darbinieku īpatsvars ar *augstāko* izglītību ir mazajos uzņēmumos. Visvairāk nodarbināto ar augstāko izglītību ir investīciju preču ražošanā, kur tomēr arī zemākās kvalifikācijas darbinieku ir procentuāli vairāk nekā citās uzņēmumu grupās.

Vīriešu skaits ar vidējo un augstāko izglītību apstrādes rūpniecībā ir 1,2 reizes lielāks nekā attiecīgi izglītoto sieviešu skaits. Patēriņa preču ražošanas uzņēmumos un vidējā lieluma uzņēmumu grupās parādās pretēja tendence – sieviešu īpatsvars ar vidējo un augstāko izglītību lielāks nekā attiecīgi izglītoto vīriešu skaits.

3.2.3. tabulā arī redzams, cik procentu nodarbināto strādā pastāvīgi un cik noslēdz darba līgumu uz laiku. 96,2% no kopējā nodarbināto skaita apstrādes rūpniecībā strādā pastāvīgi un tikai 3,8% pieņemti uz laiku (pagaidu darbiem).

3.2.2. Darbinieku skaita izmaiņu tendences un to iemesli

81,9% apstrādes rūpniecības uzņēmumu vadītāju atbildēja, ka darbinieku skaits viņu uzņēmumos 2004.gada jūnija sākumā ir atbilstošs pašreizējam produkcijas izlaides līmenim. Konjunktūras saldo šim jautājumam ir pozitīvs +5,1 procentpunkti, t.i., darbinieku skaits apstrādes rūpniecībā ir mazāks par nepieciešamo. Īpaši to izjūt lielie uzņēmumi ar strādājošo skaitu no 500 līdz 999 cilvēkiem (pozitīvs konjunktūras saldo +22,2%-punkti). Tikai vislielākajos uzņēmumos (ar 1000 cilvēkiem un vairāk) nodarbināto skaits atzīts par pārāk lielu (konjunktūras saldo negatīvs -12,5). Pirms pieciem

gadiem, pēc 1999.gada Latvijas rūpniecības darba tirgus apsekojuma datiem, darbinieku skaits Latvijas rūpniecībā kopumā bija lielāks nekā nepieciešams.

Darbinieku skaita izmaiņu prognozes nākošajiem 1-2 gadiem, atbilstoši uzņēmuma pašreizējiem plāniem, apstrādes rūpniecībā kopumā un dažāda lieluma uzņēmumos redzamas 3.2.4. tabulā. Šie dati attiecas tikai uz tiem darbiniekiem, kas strādā pilnu darba laiku.

3.2.4. tabula

**Darbinieku skaita izmaiņu prognoze pēc izglītības līmeņa nākamajiem 12 - 24 mēnešiem
apstrādes rūpniecības uzņēmumos**

(% no respondentu skaita)

		Palielināsies	Nemainīsies	Samazināsies	Nezinu
Visos uzņēmumos:	ar zemu izglītības līmeni	4,0	69,3	15,8	11,0
	ar vidēju izglītības līmeni	29,7	57,3	4,4	8,6
	ar augstu izglītības līmeni	23,4	65,3	2,5	8,8
Mazajos uzņēmumos	ar zemu izglītības līmeni	3,4	73,1	12,7	10,9
	ar vidēju izglītības līmeni	31,0	56,3	3,9	8,8
	ar augstu izglītības līmeni	21,2	68,0	2,1	8,8
Vidējos uzņēmumos	ar zemu izglītības līmeni	8,1	53,2	25,8	12,9
	ar vidēju izglītības līmeni	21,0	64,5	4,8	9,7
	ar augstu izglītības līmeni	30,7	54,8	3,2	11,3
Lielajos uzņēmumos	ar zemu izglītības līmeni	5,6	44,4	38,9	11,1
	ar vidēju izglītības līmeni	38,9	44,4	11,1	5,6
	ar augstu izglītības līmeni	44,4	44,4	5,6	5,6
Ļoti lielajos uzņēmumos	ar zemu izglītības līmeni	0,00	62,5	37,5	0,00
	ar vidēju izglītības līmeni	12,5	75,0	12,5	0,00
	ar augstu izglītības līmeni	25,0	62,5	12,5	0,00

Apstrādes rūpniecībā kopā, dažāda lieluma uzņēmumos un arī ražošanas pamatgrupās dominē atbildes (44,4% – 75,0%), ka tuvāko divu gadu laikā neparedz darbinieku skaita izmaiņas. Tas attiecas uz strādājošiem kā pilnu, tā nepilnu darba laiku.

Uzņēmumos ar darbinieku skaitu 200 un vairāk cilvēku (trīs grupas) vadītāji galvenokārt prognozē palielināt darbinieku skaitu ar augstāko izglītību. Piemēram, vislielāko uzņēmumu grupā plānots palielināt augsti izglītoto darbinieku skaitu divas reizes vairāk, nekā ar vidējo izglītības līmeni. Šajā grupā nav neviena uzņēmuma, kas gatavotos pieņemt darbiniekus ar zemu izglītības līmeni. Atšķirīga situācija ir mazāko uzņēmumu grupā (līdz 200 darbinieku), kur nākošo divu gadu laikā pārsvarā palielināsies darbinieki ar vidējo izglītības līmeni.

Arī ražošanas pamatgrupās atkarībā no ražojamās produkcijas veida uzņēmumu atbildes (54,3%-75,0%) pārsvarā apstiprina, ka darbinieku skaits pēc 1- 2 gadiem netiks mainīts.

Uz jautājumu „Vai Jūs plānojat mainīt darbinieku skaitu?” 60,6 % apstrādes rūpniecības uzņēmumu vadītāji atbildēja „nē” (pakalpojumu sektorā šādi atbildēja 60,7%, bet mazumtirdzniecībā – 63,4%), Tomēr gandrīz trešā daļa respondentu apstrādes rūpniecībā (31%) gatavojas *pieņemt jaunus* darbiniekus (1999.gada darba tirgus apsekojumā – viena piektā daļa) un tikai 8,4 % aptaujāto vadītāju gribētu *samazināt* savu uzņēmumu personālu. Šajā jautājumā konjunktūras saldo ir +22,5%-punkti. Šī gada vasaras darba tirgus apsekojuma dati liecina, ka gandrīz ceturtajai daļai apsekoto rūpniecības uzņēmumu ir *bāze jaunu darbvieta veidošanai*, daļēji palīdzot risināt bezdarbnieku problēmu. Vislielākais konjunktūras saldo uz šo jautājumu (+27,8) ir lielo uzņēmumu grupā ar darbinieku skaitu no 500 līdz 999 cilvēkiem un investīciju preču ražošanas sektorā (+26,8).

3.2.5. tabula

**Paredzamās darbinieku skaita izmaiņas
nozīmīgākajās apstrādes rūpniecības nozarēs un nozaru grupās**

(% no respondentu skaita)

	Kā plāno mainīt darbinieku skaitu:			
	palielināt	nemainīt	samazināt	SALDO
Apstrādes rūpniecība	30,95	60,63	8,42	22,53
Pārtikas produktu un dzērienu ražošana (NACE 15)	27,69	63,08	9,23	18,46
Tekstilizstrādājumu ražošana; apģērbu ražošana; kažokādu apstrāde un krāsošana; ādu mīcēšana un apstrāde; čemodānu, somu u tml.; zirglietu un apavu ražošana (NACE 17-19)	27,66	55,32	17,02	10,64
Koksnes, koka un korķa izstrādājumu ražošana, izņemot mēbeles; salmu un pīto izstrādājumu ražošana (NACE 20)	31,71	63,41	4,88	26,83
Celulozes, papīra un papīra izstrādājumu ražošana; izdevējdarbība, poligrāfija un ierakstu reproducēšana (NACE 21-22)	30,00	66,67	3,33	26,67
Koksa, naftas pārstrādes produktu un kodoldegvielas ražošana; ķīmisko vielu, to izstrādājumu un ķīmisko šķiedru ražošana; gumijas un plastmasas izstrādājumu ražošana (NACE 23-25)	21,95	63,41	14,63	7,32
Pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana (NACE 26)	32,35	58,82	8,82	23,53
Metālu ražošana; gatavo metālizstrādājumu ražošana, izņemot mašīnas un iekārtas (NACE 27-28)	35,71	53,57	10,71	25,00
Mašīnu un aparātu ražošana (NACE 29)	31,58	60,53	7,89	23,69
Biroja tehnikas un datoru ražošana; citur neklasificētu elektrisko mašīnu un aparātu ražošana; radio, televīzijas un sakaru iekārtu un aparatūras ražošana; medicīnisko, precīzijas un optisko instrumentu, pulksteņu ražošana (NACE 30-33)	33,33	64,71	1,96	31,37
Automobiļu, piekabju, puspiekabju ražošana; pārējo transportlīdzekļu ražošana (NACE 34-35)	21,43	71,43	7,14	14,29
Mēbeļu ražošana; citur neklasificēta ražošana; otrreizējā pārstrāde (NACE 36-37)	43,18	52,27	4,55	38,63

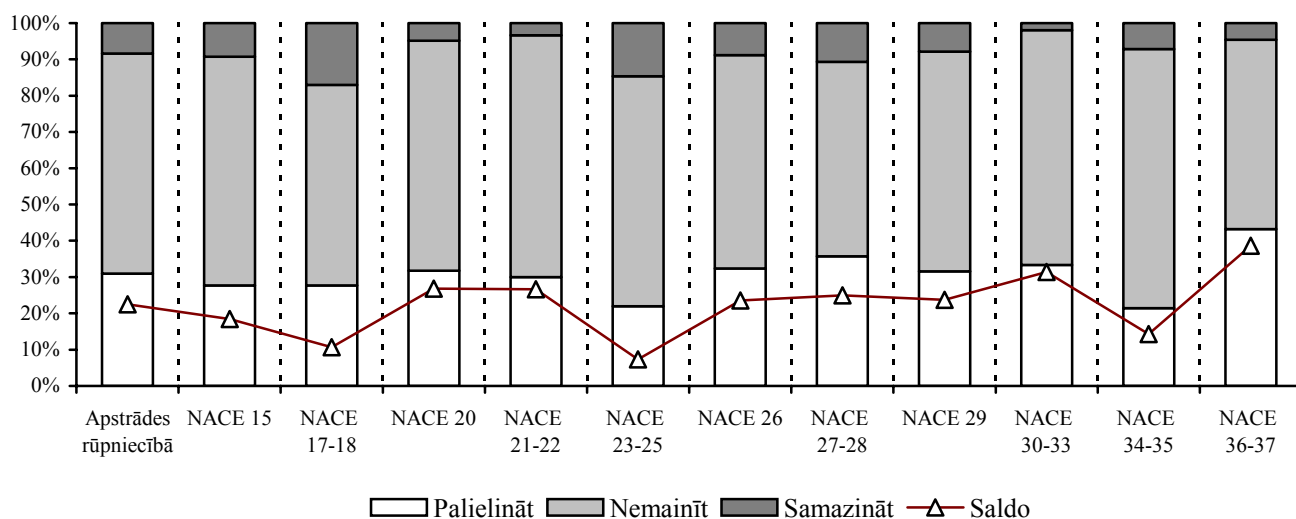
Kā apstrādes rūpniecībā kopumā, tā svarīgākajās nozarēs un to grupējumos gaidāmās nodarbinātības saldo ir pozitīvs, kas liecina par iespējamo darba vietu palielināšanos. Atsevišķās nozarēs gaidāmās nodarbinātības saldo jūkami atšķiras, mainoties no tā zemākā lieluma (+7,3) ķīmiskajā rūpniecībā un gumijas izstrādājumu ražošanā (NACE 23-25), līdz augstākajam rezultātam (+38,6) nozaru grupējumā, kur noteicošā ir mēbeļu ražošana (NACE 36-37).

Konjunktūras saldo gaidāmajai nodarbinātībai ietekmē atbilstoši skalas visu pozīciju īpatsvars katrā no uzņēmumu grupām. Skalas vidējā gradācija „nemainīt” raksturo situācijas stabilitāti. Visbiežāk vērtējums „nemainīt” (71,4%) minēts transporta mašīnbūvē (NACE 34-35), norādot uz lēnāku nodarbināto skaita maiņu nekā citās apstrādes rūpniecības nozarēs.

Otrajā vietā stabilitātes ziņā nodarbinātības prognoze (gradāciju „nemainīt” atzīmējuši 66,7% šī grupējuma respondenti) ir uzņēmumos papīra izstrādājumu ražošanai, kā arī ar izdevējdarbību un ierakstu reproducēšanai (NACE 21-22).

3.2.1. zīmējums

Paredzamās darbinieku skaita izmaiņas

Labākā situācija nekā citās rūpniecības nozarēs gaidāmās nodarbinātības ziņā ir biroja tehnikas un datoru ražošanā; citur neklasificētu elektrisko mašīnu un aparātu ražošanā u.c. (NACE 30-33), kur strādājošo samazināšanu prognozē nepilni 2%, bet palielināšanu - trešā daļa respondentu.

Gandrīz tikpat labvēlīga gaidāmās nodarbinātības situācija ir nozaru grupā ar dominējošo mēbeļu ražošanu (NACE 36-37), kur daudz lielākā pārsvarā ir uzņēmumi, kas prognozē nodarbināto skaita palielināšanos, nekā samazinājumu paredzošie. Tomēr, lai gan nozaru grupā (NACE36-37) atbilžu saldo ir visaugstākais, šajos uzņēmumos gradāciju „palielināties” un „samazināties” attiecība ir nedaudz sliktāka nekā elektrisko mašīnu un aparātu ražošanas nozarēm (NACE30-33).

Apsekojumā tika vērtēti darbinieku skaita palielināšanas un samazināšanas iemesli pēc to svarīguma. Nodarbinātību veicinošo faktoru izplatība katrā vērtējuma gradācijā parādīta 3.2.6. tabulā.

3.2.6. tabula

Darbinieku skaita palielināšanas iemesli apstrādes rūpniecībā, dažāda lieluma uzņēmumos un ražošanas pamatgrupās

(% no respondentu skaita katrā uzņēmumu grupā *)

	<i>Atbilžu svarīguma trīs pakāpes katrā atbilžu veidā</i>	Pašreizējais un paredzamais pieprasījuma līmenis izstrādājumiem	Jaunu tehnoloģiju vai izstrādājumu ieviešana	Pašreizējais un paredzamais darbaspēka izmaksu līmenis	Valdības pasākumi	Citi iemesli
V i s o s uzņēmumos:	<i>ļoti svarīgi</i> <i>svaīgi</i> <i>ne(tik) svarīgi</i>	13,68 11,79 5,47	8,42 12,21 10,32	1,26 12,00 17,68	2,32 5,89 22,74	3,37 1,05 26,53
Mazajos uzņēmumos	<i>ļoti svarīgi</i> <i>svaīgi</i> <i>ne(tik) svarīgi</i>	13,44 12,14 5,43	8,53 11,89 10,59	1,29 11,89 17,83	2,33 5,94 22,74	2,84 1,03 27,13
Vidējos uzņēmumos	<i>ļoti svarīgi</i> <i>svaīgi</i> <i>ne(tik) svarīgi</i>	14,52 12,90 4,84	8,06 14,52 9,68	1,61 12,90 17,74	3,23 4,84 24,19	8,06 0,00 24,19
Lielajos uzņēmumos	<i>ļoti svarīgi</i> <i>svaīgi</i> <i>ne(tik) svarīgi</i>	22,22 5,56 11,11	11,11 16,67 11,11	0,00 16,67 22,22	0,00 11,11 27,78	0,00 5,56 33,33

	<i>Atbilžu svarīguma trīs pakāpes katrā atbilžu veidā</i>	Pašreizējais un paredzamais pieprasījuma līmenis izstrādājumiem	Jaunu tehnoloģiju vai izstrādājumu ieviešana	Pašreizējais un paredzamais darbaspēka izmaksu līmenis	Valdības pasākumi	Citi iemesli
Ļoti lielajos uzņēmumos	<i>ļoti svarīgi</i> <i>svāīgi</i> <i>ne(tik) svarīgi</i>	0,00 0,00 0,00	0,00 0,00 0,00	0,00 0,00 0,00	0,00 0,00 0,00	0,00 0,00 0,00
Starppatēriņa preču ražošana	<i>ļoti svarīgi</i> <i>svāīgi</i> <i>ne(tik) svarīgi</i>	14,21 10,15 5,58	5,58 13,71 10,66	1,02 11,68 17,26	3,05 4,06 22,84	3,55 1,02 25,38
Investīciju preču ražošana	<i>ļoti svarīgi</i> <i>svāīgi</i> <i>ne(tik) svarīgi</i>	9,82 16,96 4,46	10,71 10,71 9,82	2,68 12,50 16,07	2,68 7,14 21,43	4,46 0,00 26,79
Patēriņa preču ražošana	<i>ļoti svarīgi</i> <i>svāīgi</i> <i>ne(tik) svarīgi</i>	15,66 10,24 6,02	10,24 11,45 10,24	0,60 12,05 19,28	1,20 7,23 23,49	2,41 1,81 27,71

* Atbilžu triju gradāciju īpatsvaru summa katrā atbilžu veidā atbilst visu atbildējušo „*palielināsies*” īpatsvaram katrā uzņēmumu grupā (piem., 30,95% visos uzņēmumos, kas minēts augstāk tekstā, 31,00% mazajos uzņēmumos, u.t.t.).

Darbinieku *skaita palielināšanas gadījumā* kā „ļoti svarīgs” iemesls tiek norādīts pašreizējais un paredzamais pieprasījuma līmenis: – 13,7% respondentu atzīmē šo faktorus. Par „svāīgu” pieprasījumu atzinuši 11,8% respondentu. Otro vietu aizņem faktors „jaunu tehnoloģiju vai izstrādājumu ieviešana”. Lielākā nozīme šim faktoram ir lielo uzņēmumu grupā ar darbinieku skaitu no 500 līdz 999 cilvēkiem. Vislielāko uzņēmumu grupā ar darbinieku skaitu 1000 un vairāk cilvēku neviens uzņēmuma vadītājs neplāno darbinieku skaita palielināšanu, tāpēc 3.2.5. tabulā attiecīgajā ailē faktoru vērtējuma nav.

Kā darbinieku *skaita palielināšanas, tā samazināšanas gadījumā* respondenti par galveno ietekmējošo faktoru uzskata produkcijas pieprasījumu. Otrajā vietā pēc izplatības darbinieku skaita *samazināšanas gadījumā* ir faktors „nepietiekama peļņas norma sakarā ar konkurējošām cenām”. Zināma loma darbinieku atbrīvošanai ir arī ražošanas procesa racionalizācijai.

3.2.3. Darba laika un uzņēmuma operatīvo stundu struktūra, darba režīms

Apsekojuma anketas ietvēra virkni jautājumu par darba laika ilgumu. Pēc ierakstiem anketēs tika aprēķināts **vienas darba vietas vidējais ekspluatācijas stundu (operatīvo stundu) skaits nedēļā**. Ar nedēļas operatīvām stundām saprotams vienas darba vietas vidējais ekspluatācijas stundu skaits nedēļā.

Minētais rādītājs apstrādes rūpniecībā ir 64,3 stundas; savukārt, strādājošam pilnu slodzi līgumā noteiktais vidējais darba stundu skaits nedēļā ir 40. Iepriekšējā 1999.gada darba tirgus apsekojumā šie rādītāji bija attiecīgi 49 un 39 stundas nedēļā. Pagājušajos 5 gados vidējais operatīvo stundu skaits nedēļā palielinājies 1,3 reizes, kas liecina par racionālāku ražošanas jaudu izmantošanu. Jāatzīmē, ka 1999.gadā Latvijas rūpniecībā stipri atbalsojās 1998.gada Krievijas ekonomiskā krīze. To apstiprina arī rūpniecības konjunktūras aptaujas rezultāti (1999.gada jūnijā rūpniecībā izmantoja tikai 57%, bet 2004.gada jūlijā 73% no iespējamajām ražošanas jaudām). 2004.gada jūnija darba tirgus aptaujā redzams - vidējais operatīvo stundu skaits nedēļā pieaug atkarībā no uzņēmuma lieluma: – jo lielāks uzņēmums, jo augstāks vienas darba vietas vidējais izmantošanas rādītājs. Piemēram, ļoti lielajos uzņēmumos ar 1000 un vairāk darbiniekiem tas ir 96,3 stundas, kas 1,5 reizes pārsniedz vidējo operatīvo stundu skaitu nedēļā mazāko uzņēmumu grupā (līdz 200 strādājošiem).

3.2.7. tabula

**Vidējais darba stundu un operatīvo stundu skaits nedēļā
apstrādes rūpniecības uzņēmumos**

	Atbilžu daudzums procentos uzņēmumos ar operatīvo stundu vidējo skaitu nedēļā					2004.gada apsekojums		1999.gada apsekojums	
	< 40	40 - 60	60 - 80	80 - 120	> 120	Vidējais operatīvo stundu skaits nedēļā	Vidējais darba stundu skaits nedēļā noteiktas līgumā	Vidējais operatīvo stundu skaits nedēļā	Vidējais darba stundu skaits nedēļā noteiktas līgumā
V i s i uzņēmumi	12,63	56,42	6,11	14,32	10,53	64,29	39,98	49	39
Mazie uzņēmumi	14,21	60,98	5,43	11,89	7,49	60,18	39,98	49	39
Vidējie uzņēmumi	6,45	40,32	6,45	25,81	20,97	79,68	40,05	49	40
Lielie uzņēmumi	5,56	22,22	22,22	27,78	22,22	85,00	39,78	44	38
Ļoti lielie uzņēmumi	0,00	37,50	0,00	12,50	50,00	96,25	40,00	56	39
Starppatēriņa preču ražošana	12,69	47,21	8,12	15,74	16,24	69,95	40,10	51	40
Investīciju preču ražošana	15,17	75,89	1,79	4,46	2,68	51,69	39,88	43	39
Patēriņa preču ražošana	10,84	54,22	6,63	19,28	9,04	66,04	39,92	50	39

Apstrādes rūpniecības ražošanas pamatgrupās vismazākais vidējais operatīvo stundu skaits nedēļā ir investīciju preču ražošanā (51,7 stundas). Starpība starp vidējo operatīvo stundu skaitu nedēļā un līgumā noteikto vidējo darba stundu skaitu nedēļā skaidrāk izteikta starppatēriņa preču ražošanā (gandrīz 30 stundas).

Aptaujas anketās bija ietverts arī jautājums par iespējām variēt ar nedēļas operatīvo stundu skaitu gada laikā, atbilstoši savām vajadzībām (3.2.8. tabula). Apstrādes rūpniecībā 67% respondentu atbildēja, ka uzņēmumā ir iespējas mainīt operatīvo stundu skaitu (1999.gada apsekojumā tādu bija 82%).

3.2.8. tabula

Iespējas variēt ar nedēļas operatīvo stundu skaitu gada laikā rūpniecības uzņēmumos

(% no respondentu skaita)

	Iespējas variēt		Sadalījums pēc variēšanas veida :					
			mainot darba stundu skaitu		mainot strādājošo skaitu		slēdzot uzņēmumu uz laiku	
	<i>ir</i>	<i>nav</i>	<i>svarīgi</i>	<i>nesvarīgi</i>	<i>svarīgi</i>	<i>nesvarīgi</i>	<i>svarīgi</i>	<i>nesvarīgi</i>
V i s i uzņēmumi	66,95	33,05	40,84	26,11	36,63	30,32	5,47	61,47
Mazie uzņēmumi	65,12	34,88	41,60	23,51	34,37	30,75	5,17	59,95
Vidējie uzņēmumi	72,58	27,42	35,48	37,10	41,94	30,65	8,06	64,52
Lielie uzņēmumi	77,78	22,22	33,33	44,44	55,56	22,22	5,56	22,22
Ļoti lielie uzņēmumi	87,50	12,50	62,50	25,00	62,50	25,00	0,00	87,50
Starppatēriņa preču ražoš.	67,51	12,49	41,62	25,89	40,61	26,90	5,08	62,44
Investīciju preču ražošana	63,39	36,61	41,07	22,32	28,57	34,82	6,25	57,14
Patēriņa preču ražošana	68,67	31,33	39,76	28,92	37,35	31,33	5,42	63,25

Par piemērotāko no trim piedāvātajiem nedēļas operatīvo stundu skaita variēšanas paņēmieniem apstrādes rūpniecībā 2004.gada darba tirgus aptaujā atzīta nedēļas darba stundu skaita maiņa (gandrīz 41%) Ap 37% respondentu atzīmē darbinieku skaita maiņu un tikai 5,5% respondentu pielieto uzņēmuma slēgšanu uz laiku.

Nedēļas darba stundu skaita maiņa izplatītākā ir vislielāko uzņēmumu grupā, otrajā vietā ir mazāko uzņēmumu grupa ar darbinieku skaitu līdz 200 cilvēkiem.

Nedēļas operatīvo stundu skaita variēšana, izmantojot strādājošo skaita maiņu, proporcionāla uzņēmuma lielumam (34,4% - 62,5%).

Ražošanas pamatgrupās darba stundu skaita maiņa tiek pielietota diezgan vienmērīgi, bet darbinieku skaita maiņa jūtami mazāk nekā citās grupās izmantota investīciju preču ražošanā.

No visiem aptaujātajiem uzņēmumu vadītājiem 36,6% atbildēja, ka uzņēmumā izmanto maiņu darbu, strādājot galvenokārt divās un trīs maiņās. Darbs maiņās (gan divās, gan trijās) relatīvi vairāk izplatīts lielākos rūpniecības uzņēmumos. Ražošanas pamatgrupās nodarbināšanu maiņās visvairāk pielieto starppatēriņa preču ražošanā, bet investīciju preču ražošanā darbs maiņās organizēts tikai 5-7% attiecīgās grupas respondentu.

3.2.9. tabula

Darbs maiņās apstrādes rūpniecības uzņēmumos un ražošanas pamatgrupās

(% no respondentu skaita)

	Vai ir darbs maiņās		M a i ņ u s k a i t s					Cits sadalījums	Vidējais maiņu skaits
	Jā	Nē	2	3	4	5	> 6		
V i s i u z ņ ģ ģ m u m i	36,63	63,37	21,05	13,05	0,42	0,00	0,00	1,68	2,4
Mazie uzņēmumi	29,20	70,80	19,12	8,01	0,26	0,00	0,00	1,29	2,3
Vidējie uzņēmumi	61,29	38,71	27,42	30,65	0,00	0,00	0,00	3,23	2,5
Lielie uzņēmumi	83,33	16,67	33,33	44,44	5,56	0,00	0,00	0,00	2,7
Ļoti lieli uzņēmumi	100,00	0,00	37,50	50,00	0,00	0,00	0,00	12,50	2,6
Starppatēriņa preču ražoš.	44,67	55,33	25,38	15,74	1,02	0,00	0,00	2,54	2,4
Investīciju preču ražošana	15,18	84,82	7,14	5,36	0,00	0,00	0,00	1,79	2,4
Patēriņa preču ražošana	41,57	58,43	24,10	15,66	0,00	0,00	0,00	1,20	2,4

Vidējais maiņu skaits rūpniecībā ir 2,4 (1999.gadā bija 2,5). Šis rādītājs ir līdzīgs visās trijās ražošanas pamatgrupās, bet nedaudz pieaug atkarībā no uzņēmuma lieluma (2,3-2,7).

Darba tirgus apsekojumā tika noskaidrots darbinieku procentuālais sadalījums pēc *darba režīma*.

3.2.10. tabula

Darbinieku sadalījums pēc darba režīma apstrādes rūpniecības uzņēmumos un ražošanas pamatgrupās

(% no kopēja darbinieku skaita)

	Maiņu darbs		Darbs sestdienās		Darbs svētdienās		Darbs naktīs	
	dažreiz	regulāri	dažreiz	regulāri	dažreiz	regulāri	dažreiz	regulāri
V i s i u z ņ ģ ģ m u m i	28,31	47,74	24,07	30,73	21,27	31,25	16,32	31,44
Mazie uzņēmumi	27,44	48,34	21,04	27,46	18,81	29,39	16,64	30,00
Vidējie uzņēmumi	33,70	46,88	33,31	36,48	31,17	35,75	17,14	33,75
Lielie uzņēmumi	20,00	46,31	30,75	34,33	30,33	27,00	9,00	25,67
Ļoti lieli uzņēmumi	21,50	45,88	27,00	36,50	10,00	34,20	21,50	40,80
Starppatēriņa preču ražošana	29,70	48,41	24,16	31,39	18,05	31,05	16,06	34,98
Investīciju preču ražošana	7,67	40,24	25,77	12,71	22,67	13,17	9,00	12,50
Patēriņa preču ražošana	29,65	48,95	22,96	33,66	25,57	35,17	17,50	31,58

Apstrādes rūpniecībā maiņu darbs regulāri ir 47,7%, bet dažreiz 28,3% darbinieku. Mazāk nekā trešā daļa apstrādes rūpniecībā nodarbināto regulāri strādā arī sestdienās, svētdienās un naktīs. Neregulārais darbs visizplatītākais ir sestdienās, mazāk izplatīts tas ir naktīs.

Procentuāli vairāk maiņu darbā iesaistīti mazāko apstrādes rūpniecības uzņēmumu darbinieki, bet sestdienās, svētdienās un naktīs strādājošo īpatsvara maiņai rūpniecības uzņēmumu grupējumos nav izteiktas likumsakarības.

Ražošanas pamatgrupu dalījumā regulārs maiņu darbs vismazāk izplatīts investīciju preču ražošanā (40,2% investīciju preču ražošanā nodarbināto), bet visvairāk – patēriņa preču ražošanā (49%).

3.2.4. Operatīvo stundu skaita izmaiņu tendences

Darba tirgus aptaujā respondentu vērtējumā noskaidrojās, ka operatīvo stundu skaits pēdējo piecu gadu laikā divās trešdaļās uzņēmumu nav mainījies, apmēram piektajā daļā – vairāk vai mazāk pieaudzis, bet 11% uzņēmumu pārsvarā nedaudz samazinājies.

Operatīvo stundu skaita prognoze tuvākajiem diviem gadiem apstrādes rūpniecībā galvenokārt orientēta uz situācijas nemainīgumu (79,4% uzņēmumu) vai operatīvo stundu pārsvarā nelielu pieaugumu, (15,6% uzņēmumu). Visvairāk operatīvo stundu skaita palielinājumu paredz vidējie uzņēmumi (ar 200-499 darbiniekiem) - 21% no tiem prognozē nelielu, 3,2% ievērojamu pieaugumu, kas nav raksturīgi citās apstrādes rūpniecības uzņēmumu grupās.

Ražošanas pamatgrupās tuvākos gados operatīvo stundu skaita pieaugumu vairāk prognozē investīciju preču ražošanas uzņēmumi – gandrīz katrs piektais šīs grupas respondents paredz lielāku vai mazāku operatīvo stundu skaita palielinājumu.

3.2.11. tabula

Operatīvo stundu skaita izmaiņu tendences apstrādes rūpniecības uzņēmumos un ražošanas pamatgrupās

(% no respondentu skaita)

	Operatīvo stundu skaits pēdējo piecu gadu laikā					Operatīvo stundu skaits nākošajos 12 – 24 mēnešos				
	ievēro- jami samazi- nāties	nedaudz samazi- nāties	nav mai- nījies	nedaudz palieli- nāties	ievēro- jami palieli- nāties	ievēro- jami samazi- nāties	nedaudz samazi- nāties	nemai- nīsies	nedaudz palieli- nāties	ievēro- jami palieli- nāties
V i s i uzņēmumi	2,95	8,21	66,53	16,63	5,68	1,26	3,79	79,37	14,74	0,84
Mazie uzņēmumi	2,84	7,49	68,48	16,54	4,65	1,78	3,10	82,17	13,44	0,51
Vidējie uzņēmumi	3,23	8,06	59,68	16,13	12,90	3,22	8,07	64,52	20,97	3,22
Lielie uzņēmumi	5,55	11,11	55,55	27,78	0,00	5,55	0,00	77,78	16,67	0,00
Ļoti lieli uzņēmumi	0,00	37,50	50,00	0,00	12,50	0,00	12,50	62,50	25,00	0,00
Starppatēriņa preču ražošana	3,05	9,13	65,99	15,74	6,09	1,52	5,08	80,71	12,18	0,51
Investīciju preču raž.	3,36	6,25	70,54	13,39	4,46	0,00	1,79	78,57	17,86	1,79
Patēriņa preču ražoš.	1,20	8,43	64,46	19,88	6,02	1,80	3,61	78,31	15,66	0,60
NACE 36-37	2,27	11,36	63,64	18,18	4,55	0,00	0,00	77,27	22,73	0,00

Darba tirgus aptaujā noskaidrojās, ka par iespēju samazināt produkcijas vienības pašizmaksu, palielinot operatīvo stundu skaitu, pārliecināti tikai 22,5% respondentu, pie tam, šis vērtējums nav tieši atkarīgs no uzņēmuma lieluma.

Ražošanas pamatgrupās par produkcijas vienības pašizmaksas samazināšanu, palielinot operatīvo stundu skaitu, vairāk pozitīvi noskaņoto ir starppatēriņa preču ražošanā (24,4%), mazāk (20,5%) - investīciju preču ražošanā.

Darba tirgus aptaujas lapā respondenti, kas varētu samazināt produkcijas pašizmaksu, palielinot operatīvo stundu skaitu, atzīmēja svarīgākos *ierobežojošos faktoros* šim procesam. Summējot faktoros pēc gradācijas „*ļoti svarīgi*” un „*svarīgi*”, redzam, ka galvenie ierobežojošie faktori, kas var samazināt pašizmaksu atkarībā no operatīvo stundu maiņas, ir nepietiekams pieprasījums, kvalificētu darbinieku trūkums, kā arī tehnoloģiski / iekārtu ierobežojumi (visai līdzīgā mērā tos atzīmē apmēram 13% visu respondentu). Nākošie nozīmīgākie un tuvi pēc savas ietekmes

ierobežojošie faktori (atzīmē ap 10% respondentu) ir „kvalificētu pretendentu trūkums” un „administratīvie (tiesiskie) noteikumi”. Faktoru „reorganizācijas izmaksas” abās gradācijās kopumā atzīmējuši ap 6% respondentu, bet vismazāk no uzdotajiem iemesliem traucē „noslēgtie darba koplīgumi”, ko minējuši mazāk nekā 5% aptaujāto.

Ražošanas pamatgrupās dotie pašizmaksas palielināšanu ierobežojošie iemesli vērtēti atšķirīgi.

Nepietiekams pieprasījums kā „*loti svarīgs*” un „*svarīgs*” kopumā vairāk atzīmēts starppatēriņa preču ražošanā (14,2%). Kvalificētu darbinieku trūkums gandrīz vienādā mērā ietekmē pašizmaksas samazināšanas iespējas patēriņa preču (13,8%) un investīciju preču (13,4%) ražošanas uzņēmumos. Kvalificētu pretendentu trūkums izteiktāks ir investīciju preču ražošanā (12,5%), bet jūtami mazāk šī problēma skar patēriņa preču ražotājus (7,8%). Administratīvie (tiesiskie) noteikumi (10,7%) vairāk ierobežo pašizmaksas samazināšanu starppatēriņa preču ražošanā, kur arī jūtama ietekme, nekā citās ražošanas pamatgrupās, ir faktoriem „reorganizācijas izmaksas” (9,1%) un „tehnoloģiski / iekārtas ierobežojumi” (15,2%). Kā redzams, patēriņa preču ražošanā pašizmaksas samazināšanā, mainot operatīvās stundas, galvenais faktors ir tehnoloģiski/ iekārtas ierobežojumi.

3.2.5. Līdzekļi pētījumiem un uzņēmumu attīstībai

Darba tirgus apsekojumā respondenti vērtē arī līdzekļu esamību un to pietiekamību pētījumiem un attīstībai.

3.2.12. tabula

Līdzekļu izlietojums pētījumiem un attīstībai un tā pietiekamības vērtējums apstrādes rūpniecības uzņēmumos

(% no respondentu skaita)

	Vai uzņēmums izlieto līdzekļus pētījumiem un attīstībai		Izdevumi pētījumiem un attīstībai ir:		
	<i>jā</i>	<i>nē</i>	vairāk kā pietiekami	pietiekami	nepietiekami
V i s i uzņēmumi	50,32	49,68	0,63	29,05	20,63
Mazie uzņēmumi	46,77	53,23	0,52	27,39	18,86
Vidējie uzņēmumi	59,68	40,32	1,61	29,03	29,03
Lielie uzņēmumi	77,78	22,22	0,00	55,56	22,22
Ļoti lieli uzņēmumi	87,50	12,50	0,00	50,00	37,50
Starppatēriņa preču ražošana	50,25	49,75	0,00	27,92	22,34
Investīciju preču ražošana	44,64	55,36	0,00	23,21	21,43
Patēriņa preču ražošana	54,22	45,78	1,81	34,34	18,07

2004.gada jūnijā apstrādes rūpniecībā līdzekļi pētījumiem un attīstībai paredzēti apmēram pusei aptaujāto uzņēmumu, tomēr gandrīz 21% visu respondentu tos vērtē kā nepietiekamus. Dažu uzņēmumu (0,63%) vadība uzskata, ka viņu uzņēmumā šim nolūkam atvēlēti pārāk lieli līdzekļi.

Jo lielāks uzņēmums, jo lielāka iespēja pētījumiem un attīstībai. Tikai mazākajā uzņēmumu grupā (līdz 200 strādājošo) minētais finansējums tiek piešķirts retāk nekā apstrādes rūpniecībā vidēji.

Ražošanas pamatgrupās biežāk līdzekļi pētījumiem un attīstībai tiek paredzēti patēriņa preču ražošanā (54,2% no grupas respondentu). Vairāk nekā trešdaļa grupas pārstāvju ar minēto finansējumu ir apmierināti, ievērojami pārsniedzot pārējo ražotāju vērtējumu, sevišķi starppatēriņa preču grupā. Vienlaicīgi patēriņa preču ražošanā daži uzņēmumi (1,8%) nav gatavi pilnībā izmantot doto attīstības iespēju.

3.2.6. Jaunu darbvieta ieviešana

Šajā nodaļā analizēta jaunu darbvieta ieviešana 2003.gadā, kā arī to izveidošanas prognozes līdz 2004.gada beigām un 2005.gadā. Dati apkopoti apstrādes rūpniecībā un augstāk minētajos

grupējumos kā pilnu laiku, tā nepilnu laiku strādājošiem. Salīdzināšanai aprēķināts, cik jaunas darbvietas ieviestas vai plānotas uz tūkstoti nodarbināto gan apstrādes rūpniecībā kopā, gan dažāda lieluma un atšķirīgu ražošanas pamatgrupu uzņēmumos.

Aprēķinātas arī, cik jaunas darbvietas izveidotas vai prognozētas vidēji vienā uzņēmumā pavisam un jaunas darba vietas vidēji vienā uzņēmumā darbiniekiem ar nepilnu darba laiku.

3.2.13. tabula

Jaunu darbvietau ieviešanas dinamika apstrādes rūpniecības uzņēmumos

	Jaunas darbvietas pavisam, skaits	t.sk. nepilna darba laika darbiniekiem, skaits	Jaunas darbvietas uz 1000 nodarbinātiem		Jaunas darbvietas vidēji vienā uzņēmumā	
			pavisam	t.sk. nepilna d/l darbiniekiem	pavisam	t.sk. nepilna d/l darbiniekiem
Visos uzņēmumos:						
<i>2003.gadā ieviestas</i>	2972	145	43,6	2,1	6,3	0,3
<i>2004.gadā ieviestas vai plānotas</i>	2372	181	34,8	2,7	5,0	0,4
<i>2005.gadā plānotas</i>	1708	96	25,1	1,4	3,6	0,2
Mazajos uzņēmumos:						
<i>2003.gadā ieviestas</i>	1704	140	70,3	5,8	4,4	0,4
<i>2004.gadā ieviestas vai plānotas</i>	1356	161	56,0	6,6	3,5	0,4
<i>2005.gadā plānotas</i>	1022	86	42,2	3,5	2,6	0,2
Vidējos uzņēmumos:						
<i>2003.gadā ieviestas</i>	764	4	40,1	0,2	12,3	0,1
<i>2004.gadā ieviestas vai plānotas</i>	765	14	40,2	0,7	12,3	0,2
<i>2005.gadā plānotas</i>	535	10	28,1	0,5	8,6	0,2
Lielajos uzņēmumos:						
<i>2003.gadā ieviestas</i>	277	1	25,1	0,0	15,3	0,1
<i>2004.gadā ieviestas vai plānotas</i>	183	6	16,6	0,0	10,2	0,3
<i>2005.gadā plānotas</i>	122	0	11,1	0,0	6,8	0,0
Ļoti lielajos uzņēmumos:						
<i>2003.gadā ieviestas</i>	227	0	16,4	0,0	28,4	0,0
<i>2004.gadā ieviestas vai plānotas</i>	68	0	4,9	0,0	8,5	0,0
<i>2005.gadā plānotas</i>	29	0	2,1	0,0	3,6	0,0
Starppatēriņa preču ražošana						
<i>2003.gadā ieviestas</i>	1244	40	46,3	1,5	6,3	0,2
<i>2004.gadā ieviestas vai plānotas</i>	912	51	34,0	1,9	4,6	0,3
<i>2005.gadā plānotas</i>	623	14	23,2	0,5	3,2	0,1
Investīciju preču ražošana						
<i>2003.gadā ieviestas</i>	462	18	35,0	1,4	4,1	0,2
<i>2004.gadā ieviestas vai plānotas</i>	367	34	27,8	2,6	3,3	0,3
<i>2005.gadā plānotas</i>	355	26	26,9	2,0	3,2	0,2
Patēriņa preču ražošana						
<i>2003.gadā ieviestas</i>	1266	87	45,0	3,1	7,6	0,5
<i>2004.gadā ieviestas vai plānotas</i>	1093	96	38,9	3,4	6,6	0,6
<i>2005.gadā plānotas</i>	730	56	25,9	2,0	4,4	0,4

Pēc darba tirgus aptaujas datiem apstrādes rūpniecībā laikā no 2003.gada līdz 2005.gada beigām tiks ieviestas 7052 jaunas darbvietas. Jaunu darbvietau veidošanās turpinās, taču prognoze to izveidošanai ar katru gadu samazinās – tempi krītas.

Jaunas darbvietas visvairāk tiek radītas mazāko uzņēmumu grupās. 2003.gadā 57% jauno darbvietau izveidotas uzņēmumos ar strādājošo skaitu līdz 200, bet nākošajā grupā (200-499 nodarbinātie) 25% no tām.. Uzņēmumos, kuros strādā 500 un vairāk cilvēku kopumā pagājušajā gadā atklātas tikai 10% no jauno darbvietau kopskaita.

Ražošanas pamatgrupās visvairāk jaunu darbvieta izveidots un vēl iecerēts patēriņa preču ražošanā. Diezgan augsts tas ir arī starppatēriņa preču ražošanas uzņēmumos. Jūtami mazāk ieviestas un arī turpmāk paredzētas jaunas darbvietas investīciju preču ražošanā, vienīgi to veidošanās tempi pa gadiem tiek prognozēti stabilāki nekā citās ražošanas pamatgrupās.

Augšminētā tendence piemīt arī jaunajām darbvietām nepilna darba laiku nodarbinātajiem. Jāatzīmē, ka šogad vērojama pastiprināta nepilnu darba laiku noslogoto darbvieta veidošanās kā apstrādes rūpniecībā kopumā, tā visās ražošanas pamatgrupās.

3.2.14. tabula

**Jaunu darbvieta ieviešana
nozīmīgākajās apstrādes rūpniecības nozarēs un nozaru grupās**

	Jaunas darbvieta pavisam, <i>skaitis</i>	t.sk. nepilna darba laika darbinie- kiem, <i>skaitis</i>	Jaunas darbvieta <i>uz 1000 nodarbinātiem</i>		Jaunas darbvieta <i>vidēji vienā uzņēmumā</i>	
			pavisam	t.sk. nepilna d/l darbinie- kiem	pavisam	t.sk. nepilna d/l darbinie- kiem
(NACE 15)						
2003.gadā ieviestas	505	59	44,1	5,2	7,8	0,9
2004.gadā ieviestas vai plānotas	481	67	42,0	5,9	7,4	1,0
2005.gadā plānotas	266	45	23,2	3,9	4,1	0,7
(NACE 17-19)						
2003.gadā ieviestas	327	7	32,7	0,7	7,0	0,2
2004.gadā ieviestas vai plānotas	165	4	16,5	0,4	3,5	0,1
2005.gadā plānotas	175	0	17,5	0,0	3,7	0,0
(NACE 20)						
2003.gadā ieviestas	287	9	32,8	1,0	7,0	0,2
2004.gadā ieviestas vai plānotas	211	7	24,1	0,8	5,2	0,2
2005.gadā plānotas	134	5	15,3	0,6	3,3	0,1
(NACE 21-22)						
2003.gadā ieviestas	79	1	24,0	0,3	2,6	0,0
2004.gadā ieviestas vai plānotas	84	2	25,5	0,6	2,8	0,0
2005.gadā plānotas	30	0	9,1	0,0	1,0	0,0
(NACE 23-25)						
2003.gadā ieviestas	113	7	25,6	1,6	2,8	0,2
2004.gadā ieviestas vai plānotas	92	7	20,9	1,6	2,2	0,2
2005.gadā plānotas	77	0	17,5	0,0	1,9	0,0
(NACE 26)						
2003.gadā ieviestas	27	5	11,1	2,1	0,8	0,2
2004.gadā ieviestas vai plānotas	26	10	10,7	4,1	0,8	0,3
2005.gadā plānotas	57	6	23,4	2,5	1,7	0,2
(NACE 27-28)						
2003.gadā ieviestas	404	19	55,5	2,6	7,2	0,3
2004.gadā ieviestas vai plānotas	422	16	58,0	2,2	7,5	0,3
2005.gadā plānotas	265	3	36,4	0,4	4,7	0,1
(NACE 29)						
2003.gadā ieviestas	185	13	36,4	2,6	4,9	0,3
2004.gadā ieviestas vai plānotas	164	17	32,3	3,4	4,3	0,5
2005.gadā plānotas	138	4	27,2	0,8	3,6	0,1
(NACE 30-33)						
2003.gadā ieviestas	607	11	140,7	2,6	11,9	0,2
2004.gadā ieviestas vai plānotas	239	14	55,4	3,2	4,7	0,3
2005.gadā plānotas	242	8	56,1	1,9	4,8	0,2
(NACE 34-35)						
2003.gadā ieviestas	84	5	15,7	0,9	3,0	0,2

	Jaunas darbvietas pavisam, skaitis	t.sk. nepilna darba laika darbinie- kiem, skaitis	Jaunas darbvietas uz 1000 nodarbinātiem		Jaunas darbvietas vidēji vienā uzņēmumā	
2004.gadā ieviestas vai plānotas	100	14	18,7	2,6	3,6	0,5
2005.gadā plānotas	117	16	21,8	3,0	4,2	0,6
(NACE 36-37)						
2003.gadā ieviestas	354	9	60,7	1,5	8,1	0,2
2004.gadā ieviestas vai plānotas	388	23	66,5	3,9	8,8	0,5
2005.gadā plānotas	207	9	35,5	1,5	4,7	0,2

Visās 3.2.14. tabulā minētajās apstrādes rūpniecības nozarēs un to grupās, izņemot „Pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana (NACE 26)” un „Automobiļu, piekabju, puspiekabju ražošana; pārējo transportlīdzekļu ražošana (NACE 34-35)”, no 2003.gada līdz 2005.gadam vērojama jaunu darbvieta ieviešanas tempu samazināšanās.

2005.gadā salīdzinot ar 2003.gadu, „Pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanā” (NACE 26), kas ir vietējo būvmateriālu ražošanas nozaru pamatā, jaunas darbvietas plāno palielināt divas reizes, bet „Automobiļu, piekabju, puspiekabju ražošana; pārējo transportlīdzekļu ražošanā” (NACE 34-35) -1,4 reizes.

Jaunu darbvieta ieviešanā 2005.gadā, tāpat kā 2004.gadā līdera pozīcijās varētu būt šādas nozares un to grupējumi:

- pārtikas produktu un dzērienu ražošana (NACE 15);
- metālu ražošana; gatavo metālizstrādājumu ražošana, izņemot mašīnas un iekārtas - (NACE27-28);
- elektrisko mašīnu un aparātu ražošanas nozares (NACE 30-33);
- mēbeļu ražošana; citur neklasificēta ražošana; otrreizējā pārstrāde (NACE 36-37).

* * *

95,3% apstrādes rūpniecībā nodarbināto strādā pilnu darba laiku, vairāk kā puse no tiem ir vīrieši (54,1%). Lielākais vīriešu īpatsvars ir investīciju preču ražošanā (apmēram 73%), bet patēriņa preču ražošanas uzņēmumos pārsvarā strādā sievietes (57,4%).

Ražošanas procesā tieši iesaistīti 76,3% no visiem apstrādes rūpniecībā nodarbinātajiem, kas ir attiecīgi 78% no visiem šajā sfērā strādājošiem vīriešiem un 73% no sievietēm. Pastāv stabila tendence – ražošanas procesā nodarbināto īpatsvars pieaug vienlaicīgi ar darbinieku skaitu uzņēmumos.

Apstrādes rūpniecībā pārsvarā strādā cilvēki ar vidēju izglītības līmeni (64,6%). Nedaudz lielāks nekā mazajos uzņēmumos (ar līdz 200 darbiniekiem) augstāk izglītoto darbinieku īpatsvars ir vislielākajos apstrādes rūpniecības uzņēmumos (ar 1000 un vairāk darbiniekiem).

Vīriešu skaits ar vidējo un augstāko izglītību apstrādes rūpniecībā ir 1,2 reizes lielāks, nekā attiecīgi izglītoto sieviešu skaits.

81,9% apstrādes rūpniecības uzņēmumos darbinieku skaits atbilst ražotās produkcijas apjomam, tomēr šī jautājuma konjunktūras saldo (+5,1%) rāda, ka darbinieku skaits kopumā apstrādes rūpniecībā ir mazāks par nepieciešamo. 1999.gada darba tirgus aptaujā nodarbināto skaits rūpniecības uzņēmumos tika atzīts par pārāk lielu ražošanas apjomam.

Kaut arī vairums apstrādes rūpniecības uzņēmumu neplāno nodarbināto skaita maiņu (60,6%), gandrīz trešā daļa uzņēmumu gatavojas pieņemt jaunus darbiniekus, bet samazināt – tikai 8,4%

respondentu. Tādējādi konjunktūras saldo apstrādes rūpniecībā ir +22,5%, kas nozīmē, ka gandrīz ceturtdaļa apsekoto rūpniecības uzņēmumu ir gatavi piedāvāt darbu tā meklētājiem.

Apstrādes rūpniecības darba tirgū ļoti lielajos uzņēmumos (1000 un vairāk darbinieku) un investīciju preču ražošanā vairāk pieprasīti augsti izglītoti darbinieki, bet mazākajos (līdz 200 darbiniekiem) – ar vidēju izglītības līmeni.

Darbinieku skaita palielināšanas iemeslus vērtējot, vairāk nekā ceturtdaļa respondentu (īpaši investīciju un patēriņa preču ražošanā) atzinuši, ka „*ļoti svarīgs*” un „*svarīgs*” ir pašreizējais un paredzamais pieprasījuma līmenis izstrādājumiem. Jaunu tehnoloģiju vai izstrādājumu ieviešana, kas kopumā atzīta par otro svarīgāko priekšnoteikumu, patēriņa preču ražošanā ir svarīgākais faktors citu starpā. Darbaspēka izmaksas visās ražošanas pamatgrupās ir trešajā vietā pēc nozīmīguma. Jāatzīmē, salīdzinoši visai zema nozīmība piešķirta valdības pasākumiem, ko par svarīgiem abās gradācijās kopā atzinuši aptuveni 8% respondentu.

Operatīvo stundu skaits nedēļā apstrādes rūpniecībā ir 64,3 stundas. Kopš 1999.gada vidējais operatīvo stundu skaits nedēļā palielinājies 1,3 reizes, liecinot par racionālāku darba vietu izmantošanu. Vidējais operatīvo stundu skaits nedēļā pieaug atkarībā no uzņēmumu lieluma. Vismazākais vidējais operatīvo stundu skaits nedēļā ir investīciju preču ražošanā (51,7 stundas).

Iespējas mainīt operatīvo stundu skaitu apstrādes rūpniecībā ir 67% respondentu (1999.gadā -82%). Respondenti galvenokārt izmanto nedēļas darba stundu maiņu (ap 41%) un strādājošo skaita maiņu (37%).

Nedēļas operatīvo stundu skaita variēšana, izmantojot strādājošo skaita maiņu, proporcionāla uzņēmuma lielumam (no 34,4 līdz 62,5% respondentu).

No visiem aptaujātajiem uzņēmumu vadītājiem 36,6% atbildēja, ka uzņēmumā izmanto maiņu darbu, strādājot galvenokārt divās un trīs maiņās. Vidējais maiņu skaits apstrādes rūpniecībā ir 2,4 (1999.gadā bija 2,5). Šis rādītājs ir līdzīgs visās trijās ražošanas pamatgrupās, bet nedaudz pieaug atkarībā no uzņēmuma lieluma (2,3-2,7).

Apstrādes rūpniecībā maiņu darbs regulāri ir 47,7%, bet dažreiz 28,3% darbinieku. Mazāk nekā trešā daļa apstrādes rūpniecībā nodarbināto regulāri strādā arī sestdienās, svētdienās un naktīs. Neregulārais darbs visizplatītākais ir sestdienās, mazāk izplatīts tas ir naktīs.

Ražošanas pamatgrupu dalījumā regulārs maiņu darbs vismazāk izplatīts investīciju preču ražošanā (40,2% darbinieku), bet visvairāk – patēriņa preču ražošanā (49%).

Darba tirgus aptaujā noskaidrojās, ka operatīvo stundu skaits pēdējo piecu gadu laikā divās trešdaļās uzņēmumu nav mainījies, apmēram piektajā daļā – vairāk vai mazāk pieaudzis, bet 11% uzņēmumu pārsvarā nedaudz samazinājies.

Ražošanas pamatgrupās tuvākos gados operatīvo stundu skaita pieaugumu vairāk prognozē investīciju preču ražošanas uzņēmumi – gandrīz katrs piektais šīs grupas respondents paredz lielāku vai mazāku operatīvo stundu skaita palielinājumu.

Par iespēju samazināt produkcijas vienības pašizmaksu, palielinot operatīvo stundu skaitu, pārliecināti tikai 22,5% respondentu, pie tam, šis vērtējums nav tieši atkarīgs no uzņēmuma lieluma. Ražošanas pamatgrupās par produkcijas vienības pašizmaksas samazināšanu, palielinot operatīvo stundu skaitu, vairāk pozitīvi noskaņoto ir starppatēriņa preču ražošanā (24,4%), mazāk (20,5%) - investīciju preču ražošanā.

Ražošanas pamatgrupās pašizmaksas palielināšanu ierobežojošie iemesli vērtēti atšķirīgi.

Nepietiekams pieprasījums kā „*ļoti svarīgs*” un „*svarīgs*” kopumā vairāk atzīmēts starppatēriņa preču ražošanā (14,2%). Kvalificētu darbinieku trūkums gandrīz vienādā mērā ietekmē pašizmaksas samazināšanas iespējas patēriņa preču (13,8%) un investīciju preču (13,4%) ražošanas uzņēmumos.

Kvalificētu pretendentu trūkums izteiktāks ir investīciju preču ražošanā (12,5%), bet jūtami mazāk šī problēma skar patēriņa preču ražotājus (7,8%). Administratīvie (tiesiskie) noteikumi (10,7%) vairāk ierobežo pašizmaksas samazināšanu starppatēriņa preču ražošanā, kur arī jūtamāka ietekme, nekā citās ražošanas pamatgrupās, ir faktoriem „reorganizācijas izmaksas” (9,1%) un „tehnoloģiski / iekārtas ierobežojumi” (15,2%). Kā redzams, patēriņa preču ražošanā pašizmaksas samazināšanā, mainot operatīvās stundas, galvenais faktors ir tehnoloģiski/ iekārtas ierobežojumi.

2004.gada jūnijā apstrādes rūpniecībā līdzekļi pētījumiem un attīstībai paredzēti apmēram pusei aptaujāto uzņēmumu, tomēr gandrīz 21% visu respondentu tos vērtē kā nepietiekamus. Dažu uzņēmumu (0,63%) vadība uzskata, ka viņu uzņēmumā šim nolūkam atvēlēti pārāk lieli līdzekļi

Jaunas darba vietas visvairāk tiek radītas mazāko uzņēmumu grupās. 2003.gadā 57% jauno darbvieta ir izveidoti mazajos uzņēmumos ar darbinieku skaitu līdz 200, bet nākošajā grupā (200-499 darbinieki) 25% no visām jaunajām darbvietām. Lielajos un ļoti lielajos uzņēmumos ar 500 un vairāk darbiniekiem kopumā pagājušajā gadā atklātas tikai 10% no jauno darbvieta kopskaita apstrādes rūpniecībā.

3.3. DARBA TIRGUS KONJUNKTŪRA MAZUMTIRDZNIECĪBĀ

Darba tirgus aptauja mazumtirdzniecībā aptvēra aptuveni 500 uzņēmumus. No izlasē iekļauto uzņēmumu skaita derīgas atbildes tika saņemtas no 65% uzņēmumu.

Datu apstrāde notika, grupējot uzņēmumus pēc to lieluma jeb nodarbināto skaita uzņēmumā (trīs grupās) un pēc realizējamo preču veidiem – pa 7 uzņēmumu grupām (skat. 3.3.1. tabulu).

Saņemto datu struktūru darba tirgus aptaujā mazumtirdzniecības uzņēmumos un nozarēs redzam 3.3.1. tabulā.

3.3.1. tabula

Mazumtirdzniecības darba tirgus apsekojumā atbildējušo respondentu raksturojums 2004. gada jūnijā

	Uzņēmumi		Nodarbinātie	
	skaits	% no skaita	cilvēki	% no skaita
V i s o s uzņēmumos	325	100	20 949	100
tai skaitā: ar darbinieku skaitu 1-19 cilvēki	164	50	1 906	9
ar darbinieku skaitu 20-49 cilvēki	84	26	2 594	12
ar darbinieku skaitu 50 un vairāk cilvēki	77	24	16 449	79
Atbilstoši realizējamo preču veidiem:				
pārtika, dzērieni, tabaka	67	21	11 501	55
tekstilizstrādājumi, apģērbi, apavi	51	16	971	5
sadzīves tehnika	43	13	1 029	5
pārējie mājtsaimniecības priekšmeti (ieskaitot mēbeles)	66	20	3 545	17
automašīnas, motocikli un to rezerves daļas	46	14	1 891	9
jauktas preces (universālveikali)	25	8	725	3
pārējās preces	27	8	1 287	6

86% uzņēmumu mazumtirdzniecībā ir tādi, kuros strādājošo skaits ir mazāk par 100 cilvēkiem. Tāpēc no 500 izsūtītajām anketām vairāk kā puse tika izsūtītas `mazajiem` uzņēmumiem.

Apsekojuma pamatrezultāti mazumtirdzniecībā pievienoti 3.3_1.- 3.3_4. pielikumā.

Šajā nodaļā netiek apskatīti darba tirgus rezultāti pēc otrā grupēšanas veida.

3.3.1. Darbinieku struktūra

Mazumtirdzniecībā pilnu darba laiku strādā 95,6% no visiem nodarbinātajiem; nepilnu darba laiku - tikai 4,4%. Mazajos uzņēmumos šī attiecība atšķiras:- pilna darba laika darbinieki sastāda 87,7% un nepilna 12,3% cilvēku. Pilna darba laika darbinieku struktūra redzama 3.3.2. tabulā.

3.3.2. tabula

Pilna darba laika darbinieku sadalījums pēc dzimuma un mazumtirdzniecības uzņēmumu lieluma 2004.gada jūnija sākumā (% no nodarbināto skaita)

	Pavisam	Vīrieši	Sievietes
V i s o s uzņēmumos	95,6	27,2	68,4
Mazajos uzņēmumos	87,7	31,1	56,6
Vidējos uzņēmumos	91,8	35,4	56,4
Lielajos uzņēmumos	97,1	25,5	71,6

Mazumtirdzniecībā, pretēji rūpniecībai un pakalpojumu sektoram pārsvarā ir nodarbinātas sievietes. No visiem aptaujātajiem uzņēmumiem mazumtirdzniecībā 71,5% nodarbināto ir sievietes un 28,5% vīrieši.

3.3.3. tabula

Darbinieku sadalījums pēc izglītības līmeņa un pēc dzimuma mazumtirdzniecības uzņēmumos 2004.gada jūnija sākumā

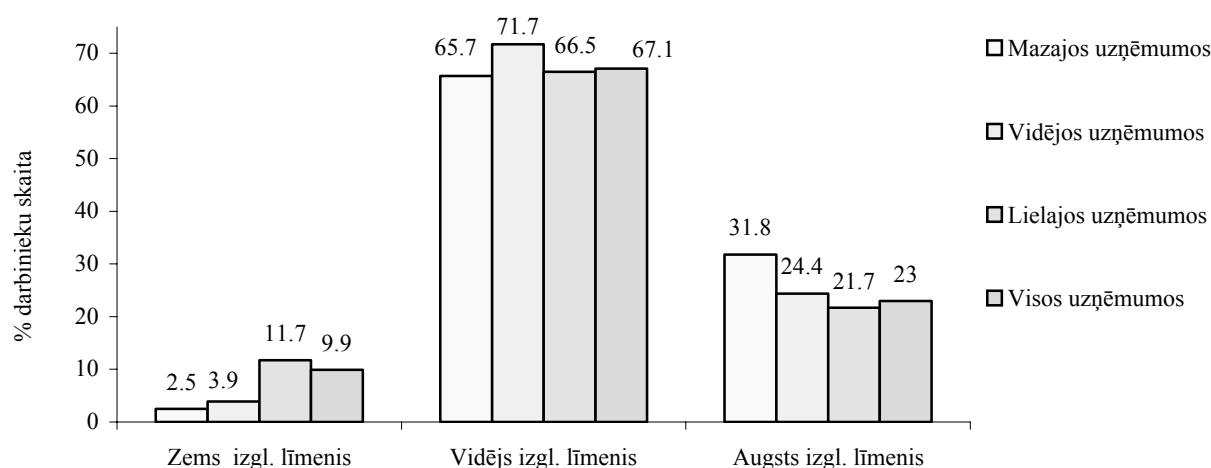
(% no nodarbināto skaita)

	Pavisam	Vīrieši	Sievietes
Darbinieki ar <i>zemu</i> izglītības līmeni	9,9	2,8	7,1
Darbinieki ar <i>vidēju</i> izglītības līmeni	67,1	18,4	48,7
Darbinieki ar <i>augstu</i> izglītības līmeni	23,0	7,3	15,7

3.3.3. tabulā redzama strādājošo struktūra pēc izglītības līmeņa. Vislielāko īpatsvaru veido darbinieki ar vidēju izglītības līmeni. Speciālisti ar augstu izglītības līmeni relatīvi vairāk strādā mazajos uzņēmumos (31,8%). Salīdzinājumam: lielajos uzņēmumos ar augstu izglītību nodarbināti 21,7%. Lielos uzņēmumos ir vairāk nodarbināti cilvēki ar zemu izglītības līmeni (11,7%). Mazajos uzņēmumos, savukārt, tādu ir tikai 2,5%.

3.3.1. zīmējums

Darbinieku sadalījums pēc izglītības līmeņa mazumtirdzniecības uzņēmumos

3.3.2. Darbinieku skaita izmaiņu tendences un to iemesli

Lielākajā daļā no visiem aptaujātajiem uzņēmumiem mazumtirdzniecībā darbinieku skaits ir atbilstošs pašreizējam apgrozījumam (84,9%). Konjunktūras saldo ir +3,4 procentpunkti, t.i., darbinieku skaits ir mazāks kā nepieciešams. Atšķiras uzņēmumu nodarbinātības pašvērtējumi dažādās uzņēmumu grupās. Arī uzņēmumu lieluma grupās atkarībā no tajos nodarbināto skaita pārsvarā darbinieku skaits ir pietiekošs. Mazo uzņēmumu grupā 11% respondentu ir atzīmējuši darbinieku nepietiekamību, lielo uzņēmumu grupā 10,4%. Savukārt, vidējo uzņēmumu grupā darbinieku skaitu lielāku kā nepieciešams min 8,3% respondentu, mazāku kā nepieciešams – 4,8%.

Darbinieku skaita izmaiņu prognozes mazumtirdzniecības uzņēmumos nākamajiem 2 gadiem, atbilstoši uzņēmuma pašreizējiem plāniem un saistībā ar izglītības / kvalifikācijas līmeni, redzamas 3.3.4. tabulā.

3.3.4. tabula

**Darbinieku skaita izmaiņu prognoze pēc izglītības līmeņa
nākamajiem 12 – 24 mēnešiem mazumtirdzniecības uzņēmumos**

(% no respondentu skaita)

	Palielināsies	Nemainīsies	Samazināsies	Nezinu
Visos uzņēmumos:				
ar zemu izglītības līmeni	2,2	79,7	8,0	10,2
ar vidēju izglītības līmeni	23,4	60,6	9,2	6,8
ar augstu izglītības līmeni	16,3	74,5	2,2	7,1
Mazajos uzņēmumos:				
ar zemu izglītības līmeni	1,2	89,6	1,2	7,9
ar vidēju izglītības līmeni	23,2	65,2	7,3	4,3
ar augstu izglītības līmeni	9,8	84,2	0,6	5,5
Vidējos uzņēmumos:				
ar zemu izglītības līmeni	3,6	73,8	8,3	14,3
ar vidēju izglītības līmeni	23,8	58,3	7,1	10,7
ar augstu izglītības līmeni	17,9	70,2	1,2	10,7
Lielajos uzņēmumos:				
ar zemu izglītības līmeni	2,6	64,9	22,1	10,4
ar vidēju izglītības līmeni	23,4	53,3	15,6	7,8
ar augstu izglītības līmeni	28,6	58,4	6,5	6,5

Līdzīgi kā nodarbinātības līmeņa vērtējumā lielākā daļa uzņēmumu vadītāju arī uz jautājumu par darbinieku skaita plānotajām izmaiņām nākamajos 12 – 24 mēnešos sniedza neitrālas atbildes – “*paliks nemainīgs*”. Šīs atbildes uzņēmumu lieluma grupās ir robežās no 60,6% - 80,3%. Apkopojot respondentu atbildes, redzams, ka 23,4% respondentu darbinieku skaitu ar vidēju izglītības līmeni plāno palielināt un nemainīt tikai 60,6%; ar augstāku izglītības līmeni palielināt 16,3% un nemainīt 74,5% respondentu. Atšķirīgākas atbildes ir devuši lielo uzņēmumu vadītāji. Šajā grupā vairāk uzņēmumu plāno palielināt darbinieku skaitu ar vidēju (23,4%) un augstāku (28,6%) izglītības līmeni un vairāk atteikties no darbiniekiem ar zemu izglītības līmeni. Lielo uzņēmumu grupā varētu būt lielāka darbinieku kustība, jo vienlaikus ir vairāk atbilžu par to, ka uzņēmumu darbinieku skaits varētu palielināties un arī samazināties. Jāatzīmē, ka arī mazo uzņēmumu grupā ir sagaidāma darbinieku skaita ar zemu izglītības līmeni samazināšanās, kamēr vidējo uzņēmumu grupā konjunktūras saldo ir neitrāls.

25,5% no aptaujātajiem respondentiem plāno *palielināt* darbinieku skaitu, un tā iemesli pēc to svarīguma pakāpes redzami 3.3.5. tabulā.

Samazināt darbinieku skaitu mazumtirdzniecības uzņēmumos plāno 11,1% respondentu. Biežāk atzīmētie iemesli samazināšanai ir: – 1) nepietiekama peļņa sakarā ar konkurējošām cenām, 2) nepietiekams pieprasījums, 3) valdības noteikumi. Citi iemesli tiek atzīmēti retāk.

3.3.5. tabula

**Darbinieku skaita palielināšanas iemesli,
sadalījumā pēc to svarīguma, mazumtirdzniecības uzņēmumos**

(% no respondentu skaita)

	Pieprasījuma līmenis	Jaunu tehnoloģiju, izstrādāj. ieviešana	Darbspēka izmaksu līmenis	Valdības pasākumi	Citi iemesli
Visos uzņēmumos:					
ļoti svarīgi	8,3	4,0	2,5	2,8	4,9
svarīgi	11,1	10,2	7,7	8,0	1,9
ne(tik) svarīgi	6,2	11,4	15,4	14,8	18,8
Mazajos uzņēmumos:					
ļoti svarīgi	6,7	3,1	1,83	2,4	3,1
svarīgi	10,4	9,8	6,1	4,9	1,8
ne(tik) svarīgi	6,7	11,0	15,85	16,5	18,9
Vidējos uzņēmumos:					
ļoti svarīgi	6,0	2,4	0,0	2,4	1,2
svarīgi	10,7	9,5	7,1	6,0	3,6
ne(tik) svarīgi	4,8	9,5	14,3	13,1	16,7
Lielajos uzņēmumos:					
ļoti svarīgi	14,3	7,8	6,5	3,9	13,0
svarīgi	13,0	11,7	11,7	16,9	0,0
ne(tik) svarīgi	6,5	14,3	15,6	13,0	20,8

3.3.3. Darba laika un uzņēmuma operatīvo stundu struktūra

Pilnu darba laiku strādājošiem līgumā noteiktais vidējais darba stundu skaits nedēļā mazumtirdzniecībā ir 40 stundas; mazajos uzņēmumos - 40,1 stundas; vidējos – 39,5 stundas, bet lielajos - 40,3 darba stundas.

Savukārt, vidējais operatīvo stundu skaits (kad uzņēmums ir atvērts pircējiem) mazumtirdzniecības uzņēmumos, pēc pārrēķinātiem konjunktūras aptaujas datiem, ir 56,6 stundas; mazajos uzņēmumos – 55, vidējos – 52,8, lielajos – 64,4 stundas. Nedēļas operatīvo stundu skaits mazumtirdzniecībā parādīts 3.3.6. tabulā.

3.3.6. tabula

Mazumtirdzniecības uzņēmumu sadalījums pēc vidējā operatīvo stundu skaita nedēļā

(% no respondentu skaita)

	Atbilžu daudzums uzņēmumos ar operatīvo stundu vidējo skaitu nedēļā						
	< 46	46 - 50	51 - 55	56 - 60	61 - 65	66 - 75	= > 76
V i s i uzņēmumi	27,7	13,9	16,6	7,7	5,5	8,6	20,0
Mazie uzņēmumi	25,6	18,3	22,6	7,3	4,9	4,3	17,1
Vidējie uzņēmumi	39,3	10,7	9,5	10,7	7,1	10,7	11,9
Lielie uzņēmumi	19,5	7,8	11,7	5,2	5,2	15,6	35,1

Variēt operatīvo stundu skaitu gada garumā uzņēmumā, atbilstoši savām vajadzībām, ir iespējams 60,3% mazumtirdzniecības uzņēmumu, mazajos uzņēmumos – 58,5%, vidējos – 53,6 un visvairāk lielajos uzņēmumos – 71,4%. Visvairāk izmantojamais veids, kā variēt operatīvo darba stundu skaitu, ir mainīt darba stundu vai virsstundu skaitu (35,4% atbilžu).

3.3.4. Operatīvo stundu skaita izmaiņu tendences

Pēdējos piecos gados operatīvo stundu skaits nedēļā mazumtirdzniecības uzņēmumos kopumā, pēc konjunktūras aptaujas rezultātiem, nav mainījies 72,6% uzņēmumu (respondentu). Uzņēmumu grupās operatīvo stundu skaitu nedēļā nav mainījuši 78,7% mazo uzņēmumu, 76,2% vidējo uzņēmumu un 55,8% lielo uzņēmumu. Mazumtirdzniecības uzņēmumu īpatsvars, kas ir

palielinājuši operatīvo stundu skaitu pēdējos piecos gados, ir nedaudz lielāks par uzņēmumu īpatsvaru, kas operatīvo stundu skaitu ir samazinājuši.

Vērtējot nedēļas operatīvo stundu skaita izmaiņu tendences nākamajiem 2 gadiem, daudz vairāk respondentu paredz nemainīt operatīvo stundu skaitu nedēļā (88%): mazo uzņēmumu grupā – 89%, vidējo – 91,7% un lielo – 81,8%. Apmēram vienāds skaits mazumtirdzniecības uzņēmumu paredz samazināt un palielināt operatīvo stundu skaitu nedēļā turpmākajos divos gados. Kā parasti atšķiras atbildes, ko devuši mazo un lielo uzņēmumu vadītāji. Ja mazo uzņēmumu grupā ir tendence samazināt operatīvo stundu skaitu nedēļā, tad lielo uzņēmumu grupā pretēji – palielināt.

Tikai 12,9% mazumtirdzniecības respondentu varētu paaugstināt rentabilitāti, palielinot operatīvo stundu skaitu. No šiem respondentiem kā svarīgākos iemeslus, kas ierobežo nedēļas operatīvo stundu skaita palielināšanu, atzīmē 1) nepietiekamu pieprasījumu, 2) kvalificētu pretendentu trūkumu, 3) administratīvos (tiesiskos) noteikumus.

3.3.5. Līdzekļi pētījumiem un uzņēmumu attīstībai

Līdzekļu izlietojums pētījumiem un attīstībai uzņēmumā un tā pietiekamības vērtējums parādīts 3.3.7. tabulā. 35,7% mazumtirdzniecības uzņēmumu izlieto līdzekļus pētījumiem un attīstībai. Kā redzams tabulā, lielāko uzņēmumu grupā ar darbinieku skaitu vairāk par 50 cilvēkiem, daudz lielāks īpatsvars uzņēmumu izmanto līdzekļus pētījumiem un attīstībai, un vienlaikus ir lielāks īpatsvars uzņēmumu, kas uzskata šos līdzekļus par nepietiekamiem.

3.3.7. tabula

Līdzekļu izlietojums pētījumiem un attīstībai un tā pietiekamības vērtējums mazumtirdzniecības uzņēmumos

(% no respondentu skaita)

	Vai uzņēmums izlieto līdzekļus pētījumiem un attīstībai		Ja „Jā”, kopējie pētījumu un attīstības izdevumi ir:		
	<i>jā</i>	<i>nē</i>	vairāk kā pietiekami	pietiekami	nepietiekami
V i s i uzņēmumi	35,7	64,3	0,6	22,5	12,6
Mazie uzņēmumi	28,1	71,9	0,0	15,9	12,2
Vidējie uzņēmumi	40,5	59,5	1,2	31,0	8,3
Lielie uzņēmumi	46,8	53,2	1,3	27,3	18,2

Tajā pašā laikā 64,3% no aptaujātajiem uzņēmumu vadītājiem līdzekļus pētījumiem un uzņēmuma attīstībai neizlieto. Mazo uzņēmumu grupā tādu ir 71,9%.

3.3.6. Jaunu darbvieta ieviešana

Jaunu darbvieta ieviešanas tendences mazumtirdzniecībā un dažāda lieluma uzņēmumu grupās 3 gadu periodā redzamas 3.3.8. tabulā. Pēc darba tirgus konjunktūras aptaujas rezultātiem darba vietu skaitam ir tendence samazināties gan kopā pa nozari, gan atsevišķās uzņēmumu grupās. 2005.gadā ir plānots ieviest mazāk darba vietu, nekā tas notika 2003.gadā.

**Jaunu darbvieta ieviešana mazumtirdzniecības uzņēmumos
dinamikā 2003. - 2005. g.**

	Jaunas darbvieta pavisam, skaits	t.sk. nepilnu darba laiku nodarbinātajiem skaits	Jaunas darbvieta uz 1000 nodarbināto		Jaunas darbvieta vidēji 1 uzņēmumā	
			pavisam	t.sk. nepilnu d/l darbiniek.	pavisam	t.sk. nepilnu d/l darbiniek.
<i>2003.gadā ieviestas:</i>						
mazumtirdzniecībā	2075	89	99,1	4,3	6,4	0,3
mazajos uzņēmumos	203	31	106,5	16,3	1,2	0,2
vidējos uzņēmumos	384	21	148,0	8,1	4,6	0,3
lielajos uzņēmumos	1488	37	90,5	2,3	19,3	0,5
<i>2004.gadā ieviestas vai plānotas:</i>						
mazumtirdzniecībā	1119	104	53,4	5,0	3,4	0,3
mazajos uzņēmumos	185	32	97,1	16,8	1,1	0,2
vidējos uzņēmumos	220	9	84,8	3,5	2,6	0,1
lielajos uzņēmumos	714	63	43,4	3,8	9,3	0,8
<i>2005.gadā plānotas:</i>						
mazumtirdzniecībā	953	53	2,53	2,5	2,9	0,2
mazajos uzņēmumos	119	18	62,4	9,4	0,7	0,1
vidējos uzņēmumos	192	10	74,0	3,9	2,3	0,1
lielajos uzņēmumos	642	25	39,0	1,5	8,3	0,3

Vairāk jaunu darbvieta (absolūtos skaitļos) ir izveidotas un tiek plānots izveidot lielajos uzņēmumos. Salīdzinot jaunu darbvieta radīšanu uz 1000 nodarbinātajiem, lielajos uzņēmumos tā ir mazāka kā vidējo un mazo uzņēmumu grupā. Pārņemot, cik jaunas darbvieta ir vai būs izveidotas vidēji vienā uzņēmumā, atkal augstāki rādītāji ir lielo uzņēmumu grupā.

Domājams, ka respondentiem pašreiz saistībā ar ļoti nestabilu, mainīgu ekonomisko vidi valstī, ir grūti atbildēt uz jautājumiem par nākotnes prognozēm. Tas izskaidro lielo neitrālo atbilžu īpatvaru par darbinieku skaita un vidējo operatīvo nedēļas stundu izmaiņām.

Jāatzīmē, ka lielie uzņēmumi jūtas pārliecinātāki. Lielo uzņēmumu vadītāji ir devuši mazāk neitrālo atbilžu nekā mazo uzņēmumu vadītāji. Lielie uzņēmumi ir elastīgāki un mobilāki, spējīgi ātrāk mainīties. Attiecībā uz darbinieku skaita izmaiņām turpmākajā laikā lielo uzņēmumu atbildēs vienlaicīgi ir vairāk pozitīvo (plāno palielināt darbinieku skaitu) un vairāk negatīvo (plāno samazināt) variantu. Tas attiecas arī uz vidējo operatīvo stundu skaitu nedēļā. Lieliem uzņēmumiem ir vairāk iespēju to mainīt, un tas arī tiek darīts.

3.3.7. Darba tirgus konjunktūra mazumtirdzniecībā 1999. un 2004.gados

Iepriekšējā darba tirgus konjunktūras aptauja mazumtirdzniecībā notika pirms pieciem gadiem - 1999.gada vasarā. Darbinieku skaita pietiekamība 1999.gadā ir vērtēta līdzīgi kā 2004.gadā.

**Darbinieku skaita pietiekamība mazumtirdzniecības uzņēmumos
1999.gada jūlija un 2004.gada jūnija aptaujās**

(% no respondentu skaita)

	1999	2004
Lielāks kā nepieciešams	4,5	5,9
Atbilstošs	88,6	84,9
Mazāks kā nepieciešams	6,9	9,2

1999.gadā 21,1% no aptaujātajiem respondentiem plānoja palielināt darbinieku skaitu, 2004.gada aptaujā – 25,5%.

Vidējais operatīvo stundu (kad uzņēmums ir atvērts pircējiem) skaits mazumtirdzniecības uzņēmumos pēc 1999.gada aptaujas rezultātiem ir 59,2 stundas, pēc 2004.gada aptaujas rezultātiem 56,6 stundas. Iespējas mainīt operatīvo stundu skaitu nedēļā ir novērtētas līdzīgi. 1999.gadā 59%, 2004.gadā 60% respondentu var mainīt operatīvo stundu skaitu nedēļā atbilstoši savām vajadzībām.

3.3.10. tabula

**Operatīvo stundu skaita izmaiņu tendences mazumtirdzniecības uzņēmumos
1999.gada jūlija un 2004.gada jūnija aptaujās**

(% no respondentu skaita)

Pēdējos piecos gados nedēļas operatīvo stundu skaits ir			Nākamajos 12-24 mēnešos nedēļas operatīvo stundu skaits		
	1999	2004		1999	2004
Ievērojami samazinājies	1,7	2,5	Ievērojami samazināsies	0,6	0,9
Nedaudz samazinājies	4,6	8,0	Nedaudz samazināsies	3,4	5,2
Nav mainījies	73,1	72,6	Nemainīsies	86,3	88,0
Nedaudz palielinājies	16,0	13,9	Nedaudz palielināsies	9,1	5,9
Ievērojami palielinājies	4,6	3,1	Ievērojami palielināsies	0,6	0,0

Tādējādi, Latvijas mazumtirdzniecības uzņēmumu darba tirgus konjunktūras aptauju rezultāti 1999.un 2004.gados ir aptuveni līdzīgi.

* * *

Mazumtirdzniecības uzņēmumu izlasē lielo uzņēmumu īpatsvars ar darbinieku skaitu vairāk par 50 cilvēkiem ir tikai 24%, toties šajos uzņēmumos ir noslogoti 79% nodarbināto.

Mazumtirdzniecībā pārsvarā ir nodarbinātas sievietes – 71,5% no visiem nodarbinātajiem.

84,9% mazumtirdzniecības uzņēmumi uzskata, ka ir pietiekami nodrošināti ar darbiniekiem. Tikai 25,5% no aptaujātajiem respondentiem plāno palielināt darbinieku skaitu.

Galvenais, visbiežāk minētais iemesls, kas ietekmē darbinieku skaita palielināšanu vai samazināšanu uzņēmumā, ir pieprasījuma līmenis.

Mazumtirdzniecības uzņēmumi ir atvērti pircējiem (operatīvās stundas) nedēļā vidēji 56,6 stundas. Turpmākajos 12 – 24 mēnešos operatīvo stundu skaitu nedēļā 88% uzņēmumu neparedz mainīt, 5,9% paredz nedaudz palielināt, 5,2% paredz nedaudz samazināt. Pilna darba laika darbiniekiem mazumtirdzniecības nozarē vidēji nedēļā līgumā ir noteiktas 40 stundas.

Salīdzinot ieviesto un paredzamo jauno darbvietu skaitu trīs gadu laikā (2003.-2005.g), jāatzīmē, ka mazumtirdzniecības nozarē šis skaits katru gadu samazinās.

Salīdzinot darba tirgus konjunktūras rādītājus starp mazumtirdzniecības uzņēmumu trīs lieluma grupām, atklājas, ka lielie uzņēmumi ir mobilāki gan darbinieku skaita, gan operatīvo stundu skaita ziņā.

Salīdzinot Latvijas mazumtirdzniecības uzņēmumu darba tirgus konjunktūras aptauju rezultātus 1999.un 2004.gados, jāsecina, ka tie ir aptuveni līdzīgi.

3.4. DARBA TIRGUS KONJUNKTŪRA PAKALPOJUMU SEKTORĀ

Darba tirgus aptauja pakalpojumu sektorā aptvēra 668 uzņēmumus ar 57026 nodarbinātajiem 8 pakalpojumu nozarēs: viesnīcas un restorāni (NACE 55), transports (NACE 60-62), tūrisma aģentūras (NACE 63.3), mašīnu un iekārtu noma (NACE 71), datori un ar tiem saistītās darbības (NACE 72), zinātniskās pētniecības darbs (NACE 73), cita komercdarbība (NACE 74), notekūdeņu un atkritumu likvidēšana, attīrīšana u.tml. darbība (NACE 90).

No izlasē iekļauto uzņēmumu skaita derīgas atbildes tika saņemtas no 66% uzņēmumu ar 86% nodarbināto.

Datu apstrāde notika gan pēc uzņēmumu lieluma grupējuma, gan pa atsevišķām pakalpojumu nozarēm. Visi pakalpojumu sektora uzņēmumi tika sadalīti 3 uzņēmumu grupās: ar 1-19 darbiniekiem (mazie), ar 20-49 darbiniekiem (vidējie) un 50 un vairāk darbiniekiem (lielie). Datu apstrāde tika veikta arī pa 8 augstāk minētajām pakalpojumu nozarēm. Apsekojuma rezultāti pakalpojumu sektorā kopā un uzņēmumu grupējumos pievienoti 3.4_1. – 3.4_4. pielikumā.

Saņemto datu struktūru darba tirgus aptaujā pakalpojumu sektora uzņēmumos un nozarēs redzam 3.4.1. tabulā.

3.4.1. tabula

Pakalpojumu sektora darba tirgus aptaujā atbildējušo respondentu raksturojums

	Uzņēmumi		Nodarbinātie	
	skaits	% no skaita	cilvēki	% no skaita
Pakalpojumu sektorā:	443	100	49 278	100
mazajos uzņēmumos	198	45	1 823	4
vidējos uzņēmumos	75	17	2 828	6
lielajos uzņēmumos	170	38	44 627	90
Viesnīcas un restorāni	68	15	4 386	9
Transports	115	26	28 388	58
Tūrisma aģentūras	29	7	381	1
Mašīnu un iekārtu noma	30	7	799	2
Datori un ar tiem saistītās darbības	45	10	2 107	4
Zinātniski pētnieciskais darbs	26	6	1 983	4
Cita komercdarbība	90	20	6 426	13
Notekūdeņu un atkritumu likvidēš.,attīrīš.u.tml.	40	9	4 808	9

Pakalpojumu sektorā pārsvarā strādā mazie uzņēmumi - virs 80%, tādēļ arī aptaujā atbildes tika saņemtas no 45% mazo uzņēmumu ar kopējo nodarbināto skaitu tikai 4% cilvēku. Datu reprezentativitāti nodrošina 38% lielie uzņēmumi ar nodarbināto skaitu 90% cilvēku visu no respondentu kopas.

Datu pārklājums pa pakalpojumu nozarēm ir samērā nevienmērīgs. Lai novērtētu aptaujā iegūto datu reprezentativitāti, nepieciešama to salīdzināšana ar ģenerālās kopas uzņēmumu un nodarbināto skaitu katrā pakalpojumu nozarē, kas būtu paplašinātās analīzes uzdevums.

3.4.1. Darbinieku struktūra

Pārsvarā nodarbinātie pakalpojumu sektorā strādā pilnu darba laiku (91,2%), tikai 8,8% ir nepilnu darba laika darbinieki. Pakalpojumu sektorā, līdzīgi kā rūpniecībā, bet pretēji mazumtirdzniecībai, pārsvarā ir nodarbināti vīrieši (54%). Nepilnu darba laiku nodarbinātie par 4,1 procentpunktu vairāk strādā mazajos uzņēmumos salīdzinājumā ar vidējiem un par 7,8 procentpunktiem vairāk nekā lielajos uzņēmumos. Nodarbināto struktūra pēc dzimuma ir apmēram vienāda visās uzņēmumu grupās.

Pilna darba laika darbinieku struktūra redzama 3.4.2. tabulā.

3.4.2. tabula

**Pilna darba laika darbinieku struktūra pakalpojumu sektora
uzņēmumos 2004.gada jūnija sākumā**

(% no nodarbināto skaita)

	Pavisam	Vīrieši	Sievietes
V i s o s uzņēmumos	91,2	55,7	35,5
Mazajos uzņēmumos	83,9	48,8	35,1
Vidējos uzņēmumos	88,0	54,2	33,8
Lielajos uzņēmumos	91,7	56,1	35,6

Pilnu darba laiku strādājošie par 3,7 procentpunktiem vairāk ir nodarbināti lielajos uzņēmumos, salīdzinājumā ar vidējiem, un par 7,8 procentpunktiem vairāk nekā mazajos uzņēmumos. Strādājošo struktūra pēc izglītības līmeņa redzama 3.4.3. tabulā.

3.4.3. tabula

**Darbinieku sadalījums pēc izglītības līmeņa
pakalpojumu sektora uzņēmumos 2004.gada jūnija sākumā**

(% no nodarbināto skaita)

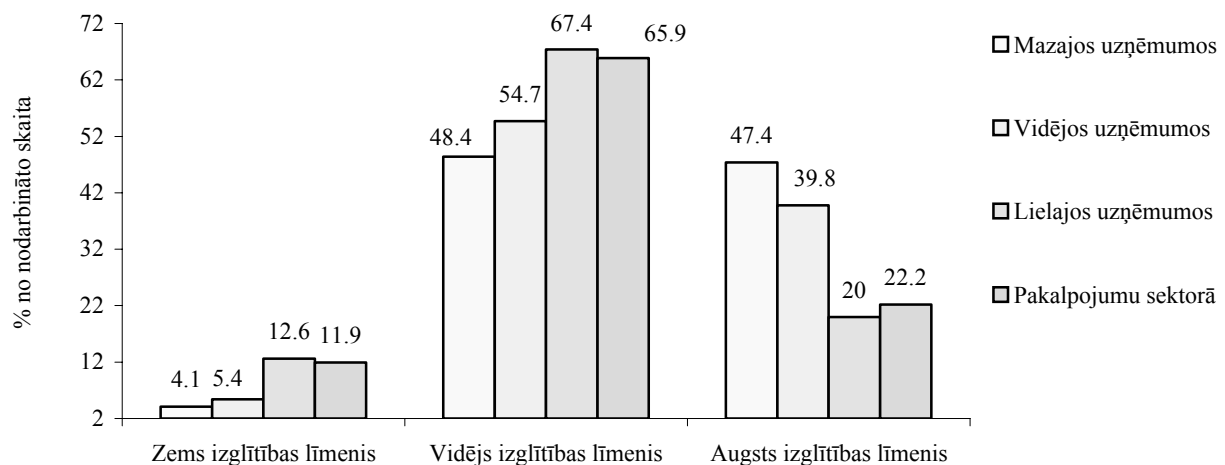
		Pavisam	Vīrieši	Sievietes
V i s o s uzņēmumos	ar zemu līmeni	11,9	7,3	4,6
	ar vidēju līmeni	65,9	41,1	24,8
	ar augstu līmeni	22,2	11,6	10,5
Mazajos uzņēmumos	ar zemu līmeni	4,1	1,3	2,8
	ar vidēju līmeni	48,4	30,4	18,0
	ar augstu līmeni	47,4	22,4	25,1
Vidējos uzņēmumos	ar zemu līmeni	5,4	3,6	1,8
	ar vidēju līmeni	54,7	34,6	20,2
	ar augstu līmeni	39,8	22,1	17,7
Lielajos uzņēmumos	ar zemu līmeni	12,6	7,8	4,9
	ar vidēju līmeni	67,4	41,9	25,4
	ar augstu līmeni	20,0	10,5	9,5

Pakalpojumu sektorā pārsvarā, no 48,4% mazajos uzņēmumos līdz 67,4% lielajos uzņēmumos, darbiniekiem ir *vidējā* izglītība.

Nodarbināto struktūru pēc izglītības līmeņa redzama 3.4.1. zīmējumā.

3.4.1. zīmējums

**Darbinieku sadalījums pēc izglītības līmeņa
pakalpojumu sektora uzņēmumos**

Lielajos uzņēmumos ar vidējo izglītību darbinieku īpatsvars ir par 12,7 procentpunktiem augstāks nekā vidējos un par 19 procentpunktiem lielāks, salīdzinājumā ar mazajiem uzņēmumiem. Mazajos uzņēmumos vīriešu īpatsvars ar vidējo izglītību ir par 12,4 procentpunktiem lielāks nekā sievietēm, vidējos - par 14,4 procentpunktiem lielāks un lielajos - par 16,5 procentpunktiem augstāks.

Īpatnēji, ka vislielākais darbinieku īpatsvars ar *augstāko* izglītību ir mazajos uzņēmumos - 47,4%, tas ir par 7,6 procentpunktiem augstāk nekā vidējos un par 27,4 augstāk, salīdzinājumā ar lielajiem uzņēmumiem. Vienīgi mazajos uzņēmumos nodarbināto sieviešu īpatsvars ir par 2,7 procentpunktiem augstāks, nekā vīriešu. Vidējos uzņēmumos vīriešu īpatsvars ar augstāko izglītību pārsniedz sieviešu īpatsvaru par 4,4 procentpunktiem, bet lielajos uzņēmumos - par vienu procentpunktu.

Ar *zemu* izglītības līmeni par 7,2 procentpunktiem vairāk nodarbināto ir lielajos uzņēmumos, salīdzinājumā ar vidējiem, un par 8,5 procentpunktiem vairāk nekā mazajos uzņēmumos.

3.4.2. Darbinieku skaita izmaiņu tendences un to iemesli

Pārsvarā pakalpojuma sektora uzņēmumos (80,4%) darbinieku skaits ir atbilstošs pašreiz sniegtajiem pakalpojumu apjomiem. Konjunktūras saldo sektorā ir mīnus 11,5 procentpunkti, t.i., darbinieku skaits ir mazāks kā nepieciešams. Īpaši to izjūt lielie un mazie uzņēmumi, kuros konjunktūras saldo attiecīgi ir mīnus 13,5 un mīnus 11,7 procentpunkti.

Darbinieku skaita izmaiņu prognozes nākošajiem 2 gadiem gan pakalpojumu sektorā gan dažāda lieluma uzņēmumu grupās, atbilstoši uzņēmuma pašreizējiem plāniem, redzamas 3.4.4. tabulā.

3.4.4. tabula

Darbinieku skaita izmaiņu prognoze pēc izglītības līmeņa nākamajiem 12 – 24 mēnešiem pakalpojumu sektora uzņēmumos

(% no respondentu skaita)

	Palielināsies	Nemainīsies	Samazināsies	Nezinu
Pakalpojumu sektorā: ar zemu izglītības līmeni	1,8	53,7	5,9	38,6
ar vidēju izglītības līmeni	17,2	58,0	4,5	20,3
ar augstu izglītības līmeni	24,4	52,4	1,6	21,7
Mazajos uzņēmumos: ar zemu izglītības līmeni	0,0	53,5	1,5	45,0
ar vidēju izglītības līmeni	17,2	59,1	2,0	21,7
ar augstu izglītības līmeni	24,2	52,5	1,0	22,2
Vidējos uzņēmumos: ar zemu izglītības līmeni	0,0	57,3	1,3	41,3
ar vidēju izglītības līmeni	9,3	58,7	5,3	26,7
ar augstu izglītības līmeni	20,0	58,7	1,3	20,0
Lielajos uzņēmumos: ar zemu izglītības līmeni	4,7	52,4	12,9	30,0
ar vidēju izglītības līmeni	20,6	56,5	7,1	15,9
ar augstu izglītības līmeni	26,5	49,4	2,4	21,8

Pakalpojumu sektorā un dažāda lieluma uzņēmumu grupās prevalē atbildes, ka darbinieku skaits turpmākajos 12-24 mēnešos nemainīsies (49,4% - 59,1%) vai arī uzņēmumu vadītāji nezina atbildes uz uzdoto jautājumu (15,9% - 45,0%).

Uzņēmumu vadītāji galvenokārt prognozē palielināt darbinieku skaitu ar augstāko izglītību, vidēji pakalpojumu sektorā 24,4% respondenti, bet vidējos uzņēmumos par 4,4 procentpunktiem vairāk un lielajos - par 2,1 procentpunktu vairāk nekā vidēji sektorā.

Uzņēmumu vadītāji pārsvarā (60,7%) plāno nemainīt darbinieku skaitu savos uzņēmumos. Pakalpojumu sektorā konjunktūras saldo ir 28,5 procentpunkti, kas liecina par darbinieku skaita

palielināšanu, mazajos uzņēmumos tas ir - 33,4 procentpunkti. Stabīlākā situācija darbinieku skaita izmaiņā ir vidējos uzņēmumos, kur 68% respondenti plāno darbinieku skaitu nemainīt.

Darbinieku skaita *palielināšanas* iemesli pēc to svarīguma pakalpojumu sektorā un dažāda lieluma uzņēmumu grupās parādīti 3.4.5. tabulā.

3.4.5. tabula

**Darbinieku skaita palielināšanas iemesli,
sadalījumā pēc to svarīguma, pakalpojumu sektora uzņēmumos**

(% no respondentu skaita)

	Pakalpojumu pieprasījums izmaiņas	Jaunu tehnoloģiju, izstrādāj. ieviešana	Darbaspēka izmaksu līmenis	Valdības pasākumi	Citi iemesli
Pakalpojumu sektorā: ļoti svarīgi	17,8	6,3	1,8	3,2	1,8
svarīgi	10,4	13,8	12,2	6,3	0,9
ne(tik) svarīgi	5,6	13,8	19,9	24,4	31,2
Mazajos uzņēmumos: ļoti svarīgi	19,7	7,6	2,0	2,5	1,5
svarīgi	12,6	14,1	13,6	7,1	1,0
ne(tik) svarīgi	4,6	15,2	21,2	27,3	34,3
Vidējos uzņēmumos: ļoti svarīgi	13,3	6,7	2,7	0,0	1,3
svarīgi	8,0	13,3	9,3	8,0	0,0
ne(tik) svarīgi	5,3	6,7	14,7	18,7	25,3
Lielajos uzņēmumos: ļoti svarīgi	17,6	4,7	1,2	5,3	2,4
svarīgi	8,8	13,5	11,8	4,7	1,2
ne(tik) svarīgi	7,1	15,3	20,6	23,5	30,0

Lai *palielinātu* darbinieku skaitu pakalpojumu sektora uzņēmumos, kā “*ļoti svarīgs*” iemesls tiek norādīts pakalpojumu pieprasījuma pieaugums - 17,8% atbilžu, arī kā “*svarīgu*” iemeslu to norāda 10,4% uzņēmumu vadītāji. Mazo uzņēmumu vadītāji minētā iemesla svarīgumu norāda par 6,6 procentpunktiem biežāk nekā vidējo un par 2,1 procentpunktu biežāk, salīdzinājumā ar lielo uzņēmumu vadītājiem.

Jaunu tehnoloģiju vai izstrādājumu ieviešana arī tiek norādīts kā viens no svarīgiem iemesliem darbinieku skaita palielināšanā - 13,8% respondenti. Atbilžu īpatsvars ir apmēram vienāds dažāda lieluma uzņēmumu grupās. Vienīgi mazajos uzņēmumos par 1,1 procentpunktu biežāk tiek norādīts, ka iemesls nav tik svarīgs darbinieku skaita palielināšanā, salīdzinājumā ar iemeslu “*svarīgi*”.

Darbaspēka izmaksu līmeņa izmaiņas tiek atzīmētas kā “*ne tik svarīgs*” iemesls – 19,9% atbilžu, darbinieku skaita palielināšanai, iemesla īpatsvars ir apmēram vienāds dažāda lieluma uzņēmumu grupās.

Valdības pasākumi, kā iemesls darbinieku skaita palielināšanai, tiek atzīmēts galvenokārt kā “*ne tik svarīgs*” – 24,4% atbilžu, kaut gan tiek minēts biežāk nekā darbaspēka izmaksu iemesls, bet tā īpatsvars arī apmēram vienāds dažāda lieluma uzņēmumu grupās. Apmēram 1/3 daļa respondentu kā “*ne tik svarīgu*” norāda citus iemeslus darbinieku skaita palielināšanai uzņēmumā.

Pakalpojumu sektora uzņēmumos tikai 5,4% respondenti plāno *samazināt* darbinieku skaitu, tādēļ neapskatīsim visu iemeslu svarīgumu, kādēļ notiks samazināšana. Kā būtiskāko iemeslu darbinieku skaita samazināšanai uzņēmumu vadītāji norāda nepietiekamo pieprasījumu - 2,0% atbilžu, pārējie iemesli tiek norādīti kā mazāk svarīgi.

Vērtējot respondentu atbildes, redzam, ka praktiski nepastāv ierobežojumi, kas neļautu uzņēmumu vadītājiem palielināt apgrozījumu, ja pieaugtu pieprasījums, tādēļ neapskatīsim arī ierobežojumu svarīgumu.

3.4.2.1. Darbinieku skaita izmaiņu tendences un to iemesli astoņās pakalpojumu nozarēs

Pārsvarā (53,8% – 90%) respondenti vērtē, ka darbinieku skaits pakalpojumu sektorā atbilst pašreiz sniegtajam pakalpojumu apjomam. Dati redzami 3.4.6. tabulā. Lielākais konjunktūras saldo ar mīnus zīmi, t.i., darbinieku skaits ir mazāks kā nepieciešams, ir zinātniski pētnieciskajā darbā – mīnus 30,8, datoros un ar tiem saistītajās darbībās – mīnus 26,7, kā arī tūrisma aģentūrās – mīnus 17,3. Vienīgi notekūdeņu un atkritumu likvidēšanas, attīrīšanas u.tml. darbības nozarē konjunktūras saldo ir pozitīvs, t.i., darbinieku skaits ir par 2,5 procentpunktiem lielāks nekā nepieciešams

3.4.6. tabula

Darbinieku skaita atbilstība pakalpojumu apjomam un tā izmaiņu tendences pakalpojumu sektorā un nozarēs

(% no respondentu skaita)

	Darbinieku skaits pašreiz ir			Darbinieku skaitu plānots		
	lielāks kā nepie- ciešams	atbilstošs	mazāks kā nepie- ciešams	palielināt	nemainīt	samazināt
Pakalpojumu sektorā	4,1	80,3	15,6	33,9	60,7	5,4
tai skaitā:						
viesnīcās un restorānos (NACE 55)	4,4	89,7	5,9	23,5	72,1	4,4
transportā (NACE 60-62)	4,4	81,7	13,9	39,1	54,8	6,1
tūrisma aģentūrās (NACE 63.3)	3,4	75,9	20,7	24,1	75,9	0,0
mašīnu un iekārtu nomā (NACE 71)	0,0	90,0	10,0	30,0	66,7	3,3
datoros un ar tiem saistītās darbībās (NACE 72)	2,2	68,9	28,9	40,0	53,3	6,7
zinātniskās pētniecības darbā (NACE 73)	7,7	53,8	38,5	46,2	46,1	7,7
citā komercdarbībā (NACE 74)	2,2	82,2	15,6	36,7	60,0	3,3
notekūdeņu un atkritumu likvidēšanas, attīrīšanas u.tml. darbībā (NACE 90)	10,0	82,5	7,5	25,0	62,5	12,5

Nākamajos 12 līdz 24 mēnešos pārsvarā (46,1% - 75,9%) respondenti plāno nemainīt darbinieku skaitu uzņēmumā. Konjunktūras saldo visās nozarēs ir pozitīvs, t.i., darbinieku skaits nozares uzņēmumos tiks palielināts. Plašāku darbinieku skaita pieaugumu plāno zinātniski pētnieciskajā darbā - konjunktūras saldo 38,5, citā komercdarbībā - 33,4, datoros un ar tiem saistītās nozarēs - 33,3 procentpunkti. Nevienš tūrisma aģentūras respondents nav norādījis, ka darbinieku skaits nākošajos gados samazināsies. Mazāk palielināt darbinieku skaitu plāno notekūdeņu un atkritumu likvidēšanas, attīrīšanas u.tml. darbības uzņēmumu vadītāji, konjunktūras saldo ir 12,5 procentpunkti.

Būtiskākais darbinieku skaita palielināšanas iemesls pakalpojumu sektorā un arī aptaujātajās nozarēs ir *pakalpojumu pieprasījuma izmaiņas*. Dati redzami 3.4.7. tabulā. Tūrisma aģentūru vadītāji to atzīmē kā pašu būtiskāko, nesniedzot nevienu atbildi uz pārējām divām iemesla svarīguma pakāpēm. Datoru un ar tiem saistīto darbību, mašīnu un iekārtu nomas uzņēmumu vadītāji šo iemeslu darbinieku skaita palielināšanai atzīmē kā ļoti svarīgu un svarīgu, neviens no respondentiem to nav atzīmējis kā ne(tik) svarīgu iemeslu. Kā mazāk būtisku iemeslu darbinieku skaita palielināšanā to norāda notekūdeņu un atkritumu likvidēšanas, attīrīšanas u.tml. darbības uzņēmumu vadītāji.

Jaunu tehnoloģiju vai pakalpojumu ieviešana uzņēmumā arī ir samērā svarīgs iemesls darbinieku skaita palielināšanai. Kā ļoti svarīgu un svarīgu iemeslu to norāda datoru un ar tiem saistīto darbību, zinātniskās pētniecības darba, kā arī citas komercdarbības uzņēmumu vadītāji. Kā mazāk svarīgu iemeslu darbinieku skaita palielināšanai to atzīmē viesnīcu un restorānu un transporta uzņēmumu vadītāji.

Darbspēka izmaksu līmenis nav tik svarīgs iemesls darbinieku skaita palielināšanā. Nevieni respondenti transporta, tūrisma aģentūru, kā arī notekūdeņu un atkritumu likvidēšanas, attīrīšanas u.tml. darbības uzņēmumos to nenorāda kā ļoti svarīgu iemeslu darbinieku skaita palielināšanai. Samērā svarīgas darbspēka izmaksas darbinieku skaita palielināšanā ir mašīnu un iekārtu nomas, datoru un ar tiem saistīto darbību, kā arī zinātniskās pētniecības darba organizācijās un uzņēmumos. *Valdības pasākumi* darbinieku skaita palielināšanā ir vēl mazāk svarīgs iemesls nekā darbspēka izmaksas. Kā ne(tik) svarīgu iemeslu to norāda transporta, zinātniskās pētniecības darba, datoru un ar tiem saistīto darbību, kā arī citas komercdarbības uzņēmumu vadītāji. Tomēr kā būtisku iemeslu darbinieku skaita izmaiņā to norāda mašīnu un iekārtu nomas uzņēmumu vadītāji.

3.4.7. tabula

Darbinieku skaita palielināšanas iemesli, sadalījumā pēc to svarīguma, pakalpojuma sektora un dažādu nozaru uzņēmumos

(% no respondentu skaita)

		Pakalpojumu pieprasījuma izmaiņas	Jaunu tehnoloģiju, izstrādāj. ieviešana	Darbspēka izmaksu līmenis	Valdības pasākumi	Citi iemesli
Pakalpojumu sektorā:	ļoti svarīgi	17,8	6,3	1,8	3,2	1,8
	svarīgi	10,4	13,8	12,2	6,3	0,9
	ne(tik) svarīgi	5,7	13,8	19,9	24,4	31,2
Viesnīcās un restorānos:	ļoti svarīgi	10,3	2,9	1,5	2,9	0,0
	svarīgi	8,8	5,9	8,8	5,9	4,4
	ne(tik) svarīgi	4,4	14,7	13,2	14,7	19,1
Transportā:	ļoti svarīgi	18,3	8,7	0,0	1,7	1,7
	svarīgi	11,3	13,0	15,6	7,8	1,0
	ne(tik) svarīgi	9,5	17,4	23,5	29,6	36,4
Tūrisma aģentūrās:	ļoti svarīgi	24,1	6,9	0,0	0,0	0,0
	svarīgi	0,0	6,9	10,3	6,9	0,0
	ne(tik) svarīgi	0,0	10,3	13,8	17,2	24,1
Mašīnu un iekārtu nomā:	ļoti svarīgi	20,0	10,0	13,3	10,0	3,3
	svarīgi	10,0	13,3	10,0	10,0	0,0
	ne(tik) svarīgi	0,0	6,7	6,7	10,0	26,7
Datoros un ar tiem saistītās darbības:	ļoti svarīgi	28,9	8,9	2,2	4,4	0,0
	svarīgi	11,1	20,0	15,6	6,7	0,0
	ne(tik) svarīgi	0,0	11,1	22,2	28,9	40,0
Zinātniskās pētniecības darbā:	ļoti svarīgi	15,4	7,7	3,9	11,5	7,7
	svarīgi	15,4	19,3	11,5	3,9	0,0
	ne(tik) svarīgi	15,4	19,2	30,8	30,8	38,5
Citā komercdarbībā:	ļoti svarīgi	21,1	3,3	1,1	2,2	2,2
	svarīgi	11,1	20,0	13,4	5,6	0,0
	ne(tik) svarīgi	4,5	13,4	22,2	28,9	34,5
Notekūdeņu un atkrit. likvidēš., attīr. u.tml. darb.:	ļoti svarīgi	5,0	5,0	0,0	0,0	2,5
	svarīgi	12,5	10,0	5,0	2,5	0,0
	ne(tik) svarīgi	7,5	10,0	20,0	22,5	22,5

Citi iemesli darbinieku skaita izmaiņā pārsvarā tiek vērtēti kā ne(tik) svarīgi. Nevieni tūrisma aģentūras, viesnīcu un restorānu, mašīnu un iekārtu nomas, datoru un ar tiem saistīto darbību, zinātniskās pētniecības darba, citas komercdarbības, kā arī notekūdeņu un atkritumu likvidēšanas, attīrīšanas u.tml. darbības uzņēmuma vadītājs to nenorāda kā ļoti svarīgu vai svarīgu iemeslu darbinieku skaita palielināšanai.

Tā kā nozīmīgākais iemesls darbinieku skaita palielināšanai ir pieprasījuma pieaugums, tad apskatīsim ierobežojumus, kas neļauj uzņēmumam palielināt apgrozījuma apjomu. Dati redzami 3.4.8. tabulā.

Būtiskākais iemesls, kas neļauj palielināt apgrozījuma apjomu uzņēmumā, ja pieaugtu pieprasījums, ir kvalificēta darbspēka trūkums. Pakalpojumu sektorā vidēji to norāda 33,2% respondenti. Kā ļoti svarīgu un svarīgu faktoru to atzīmē 44,4% datoru un ar tiem saistīto darbību, 42,2% citas komercdarbības un 38,4% zinātniskās pētniecības darba iestāžu, uzņēmumu vadītāji. Kvalificēta

darbaspēka trūkumu, pieaugošā pieprasījuma nodrošināšanai, retāk atzīmē tūrisma aģentūru, notekūdeņu un atkritumu likvidēšanas, attīrīšanas u. tml. darbības kā arī transporta uzņēmumu vadītāji.

Ierobežojumus darba laika elastīgumā gan sakarā ar tiesiskiem noteikumiem, gan līgumā noteiktā darba laika dēļ biežāk atzīmē viesnīcu un restorānu, kā arī notekūdeņu un atkritumu likvidēšanas, attīrīšanas u. tml. darbības uzņēmumu vadītāji. Biežāk tiek atzīmēti ierobežojumi darba laika elastīgumā sakarā ar tiesiskiem noteikumiem. Neviens zinātniskās pētniecības darba respondents nav norādījis šo iemeslu kā traucējošu pieprasījuma apjoma palielināšanai

3.4.8. tabula

**Ierobežojumi apgrozījuma palielināšanai, ja pieaug pieprasījums
pakalpojumu sektorā un dažādu nozaru uzņēmumos**

(% no respondentu skaita)					
		Kvalificētu pretendentu trūkums	Ierobežojumi darbalaika elastīgumā:		Ierobežojumi pagaidu darbinieku pieņemšanā
			sakarā ar tiesiskiem noteikumiem	līgumā noteiktā darba laika dēļ	
			Jā - 16,0	Nē - 84,0	
Pakalpojumu sektorā:	ļoti svarīgi svarīgi ne(tik) svarīgi	15,8 17,4 66,8	6,8 4,0 5,2	3,4 5,6 7,0	3,2 13,8 83,0
Viesnīcās un restorānos:	ļoti svarīgi svarīgi ne(tik) svarīgi	14,7 17,6 67,7	Jā - 20,6	Nē - 79,4	4,4 16,2 79,4
			8,8	2,9	
			8,8	11,8	
			3,0	5,9	
			Jā - 20,0	Nē -80,0	
Transportā:	ļoti svarīgi svarīgi ne(tik) svarīgi	13,0 14,8 72,2	10,4	6,1	0,9
			1,8	1,7	7,8
			7,8	12,2	91,3
			Jā - 6,9	Nē -93,1	
Tūrisma aģentūrās:	ļoti svarīgi svarīgi ne(tik) svarīgi	13,8 6,9 79,3	3,4	0,0	0,0
			0,0	6,9	13,8
			3,5	0,0	86,2
			Jā -13,3	Nē -86,7	
Mašīnu un iekārtu nomā:	ļoti svarīgi svarīgi ne(tik) svarīgi	16,7 13,3 70,0	6,7	6,7	3,3
			3,3	3,3	26,7
			3,3	3,3	70,0
			Jā - 11,1	Nē -88,9	
Datoros un ar tiem saistītās darbības:	ļoti svarīgi svarīgi ne(tik) svarīgi	20,0 24,4 55,6	0,0	2,2	4,5
			4,4	4,4	22,2
			6,7	4,5	73,3
			Jā - 0,0	Nē -100,0	
Zinātniskās pētniecības darbā:	ļoti svarīgi svarīgi ne(tik) svarīgi	19,2 19,2 61,6	0,0	0,0	3,9
			0,0	0,0	11,5
			0,0	0,0	84,6
			Jā - 16,7	Nē -83,3	
Citā komercdarbībā:	ļoti svarīgi svarīgi ne(tik) svarīgi	22,2 20,0 57,8	5,6	2,2	4,4
			6,7	8,9	11,1
			4,4	5,6	84,5
			Jā - 20,0	Nē -80,0	
Notekūdeņu un atkrit. likvidēš. , attīr.u.tml. darb.:	ļoti svarīgi svarīgi ne(tik) svarīgi	5,0 20,0 75,0	10,0 2,5 7,5	2,5 5,0 12,5	5,0 15,0 80,0

Ierobežojumus pagaidu darbinieku pieņemšanā kā ļoti svarīgu un svarīgu iemeslu, lai palielinātu uzņēmumu apgrozījumu, ja pieaugtu pieprasījums, biežāk atzīmē mašīnu un iekārtu nomas, datoru

un ar tiem saistīto darbību, kā arī viesnīcu un restorānu uzņēmumu vadītāji. Mazāk nozīmīgs šis iemesls uzņēmuma apgrozījuma palielināšanai ir transporta, tūrisma aģentūru un zinātniskās pētniecības darba iestāžu, uzņēmumu vadītājiem.

3.4.3. Darba laika un uzņēmuma operatīvo stundu struktūra

Pilnu darba laiku strādājošiem līgumā noteiktais vidējais darba stundu skaits nedēļā reāli pakalpojumu sektorā ir 40,13 stundas; mazajos uzņēmumos – 40,15 stundas; vidējos – 40,11 stundas, bet lielajos – 40,12 darba stundas.

Vidējais operatīvo stundu (kad uzņēmums ir atvērts klientiem) skaits nedēļā pakalpojumu sektorā un dažāda lieluma uzņēmumu grupās parādīts 3.4.9. tabulā.

3.4.9. tabula

Vidējais operatīvo stundu skaits nedēļā pakalpojumu sektora uzņēmumos

(% no respondentu skaita)

	Atbilžu daudzums uzņēmumos ar operatīvo stundu vidējo skaitu nedēļā						
	< 46	46 - 50	51 - 55	56 -60	61 -65	66 -75	= > 76
V i s i uzņēmumi	55,3	19,2	4,3	4,3	1,5	3,2	12,2
Mazie uzņēmumi	54,6	23,2	4,0	6,6	2,0	2,5	7,1
Vidējie uzņēmumi	52,0	18,7	8,0	4,0	0,0	2,6	14,7
Lielie uzņēmumi	57,6	14,7	2,9	1,8	1,8	4,1	17,1

Dati par iespējam variēt nedēļas operatīvo stundu skaitu gada periodā, atbilstoši savām vajadzībām, vidēji pakalpojumu sektorā un dažāda lieluma uzņēmumu grupās redzami 3.4.10. tabulā.

3.4.10. tabula

Iespējas variēt ar nedēļas operatīvo darba stundu skaitu gada laikā pakalpojumu sektorā un dažāda lieluma uzņēmumu grupās

(% no respondentu skaita)

	Izmaiņu iespējas ir	Izmaiņu veidi		Izmaiņu iespējas nav	Izmaiņu veidi	
		“svarī- gi”	“nesva- rīgi”		“svarī- gi”	“nesva- rīgi”
Iespējas pakalpojumu sektorā: mainot darba stundas (virsst.)	61,0	x	x	39,0	x	x
mainot strādājošo skaitu	x	36,8	24,2	x	9,5	29,5
uz laiku slēdzot uzņēmumu	x	24,9	36,1	x	11,5	27,5
	x	5,7	55,3	x	1,5	37,5
Iespējas mazajos uzņēmumos:	59,1	x	x	40,9	x	x
mainot darba stundas (virsst.)	x	33,8	25,3	x	8,6	32,3
mainot strādājošo skaitu	x	21,7	37,4	x	12,1	28,8
uz laiku slēdzot uzņēmumu	x	7,6	51,5	x	1,5	39,4
Iespējas vidējos uzņēmumos:	60,0	x	x	40,0	x	x
mainot darba stundas (virsst.)	x	36,0	24,0	x	14,7	25,3
mainot strādājošo skaitu	x	24,0	36,0	x	10,7	29,3
uz laiku slēdzot uzņēmumu	x	6,7	53,3	x	2,7	37,3
Iespējas lielajos uzņēmumos:	63,5	x	x	36,5	x	x
mainot darba stundas (virsst.)	x	40,6	22,9	x	8,2	28,3
mainot strādājošo skaitu	x	28,8	34,7	x	11,2	25,3
uz laiku slēdzot uzņēmumu	x	2,9	60,6	x	1,2	35,3

Vidēji pakalpojumu sektorā, kā arī visu lielumu uzņēmumu grupās pārsvarā strādā mazāk par 46 operatīvām stundām nedēļā - no 52,0% līdz 57,6% atbilžu. Gandrīz 1/5 daļā pakalpojumu sektora

uzņēmumos operatīvo stundu skaits nedēļā ir no 46 - 50 stundām. Īpaši mazajos uzņēmumos, kuros šāds operatīvo stundu skaits ir par 4 procentpunktiem augstāks nekā vidēji pakalpojumu sektorā. Pārējais operatīvo stundu skaita sadalījuma īpatsvars līdz 75 stundām ir apmēram vienāds visās uzņēmumu grupās, izņemot vidējā lieluma uzņēmumus, kuros par 3,7 procentpunktiem biežāk nekā vidēji pakalpojumu sektorā tiek norādīts, ka uzņēmuma operatīvo stundu skaits nedēļā ir no 51 - 55 stundām. Neviena vidējā lieluma uzņēmumu vadītājs nenorāda, ka uzņēmumā strādā no 61 līdz 65 operatīvām stundām nedēļā. 12,2% respondenti norāda, ka uzņēmumā strādā 76 un vairāk operatīvās stundas nedēļā, īpaši lielajos un vidējos uzņēmumos.

Variēt operatīvo stundu skaitu gada garumā uzņēmumā, atbilstoši savām vajadzībām, ir iespējams gandrīz vienādi visās uzņēmumu grupās, īpaši lielajos uzņēmumos - 63,5% atbilžu. Nav iespēju mainīt operatīvo darba stundu skaitu uzņēmumā ir 39% respondentiem, īpaši mazajos uzņēmumos - 40,9% atbilžu.

Svarīgākais veids kā variēt operatīvo darba stundu skaitu, ir mainīt darba stundu vai virsstundu skaitu - 36,8% atbilžu, īpaši lielajos uzņēmumos - 40,6% respondenti. Arī darbinieku skaita izmaiņas nozīmīgi ietekmē operatīvo darba stundu apjomu - 24,9% atbilžu, īpaši lielajos uzņēmumos - 28,8% respondenti. Nesvarīgākais faktors operatīvo darba stundu skaita maiņai ir uzņēmuma slēgšana uz laiku - 55,3% atbilžu, īpaši lielajos uzņēmumos - 60,6% respondenti.

Svarīgākais iemesls, kāpēc *nav iespēju mainīt* operatīvo darba stundu skaitu, ir grūtības strādājošo skaita izmaiņās - 11,5% atbilžu, īpaši mazajos uzņēmumos - 12,1% respondenti.

3.4.4. Operatīvo stundu skaita izmaiņu tendences

Pēdējos piecos gados operatīvo stundu skaits nedēļā pakalpojumu sektora uzņēmumos un arī dažāda lieluma uzņēmumu grupās nav mainījies - 72,2% atbilžu, vidējā lieluma uzņēmumu grupā - 73,3% respondenti. Nedaudz palielinājies operatīvo stundu skaits nedēļā ir 17,6% uzņēmumos, bet vidējā lieluma uzņēmumu grupā - 18,7% atbilžu.

Nedēļas operatīvo stundu skaita izmaiņas nākošajos 2 gados uzņēmumu vadītāji neparedz - 87,4% atbilžu, bet no mazo uzņēmumu vadītājiem šādas atbildes saņemtas pat 88,9% gadījumu. Nedaudz palielināt operatīvo stundu skaitu nedēļā prognozē 8,4% uzņēmumu vadītāji, bet vidējos uzņēmumos - 14,7% atbilžu.

Nevar uzņēmumu vadītāji paaugstināt saimnieciskās darbības rentabilitāti, palielinot operatīvo stundu skaitu - 84%, bet vidējos uzņēmumos šādas atbildes sniedz 86,7% respondenti. Tikai 16% uzņēmumu vadītāji, palielinot operatīvo stundu skaitu, domā paaugstināt saimnieciskās darbības rentabilitāti, bet lielajos uzņēmumos - 18,8% uzņēmumu vadītāji.

Pirmdatos ir minēti 8 veidu iemesli, kas ierobežo nedēļas operatīvo stundu skaita palielināšanu. Tā kā tikai 16% respondenti šajā jautājumā ir devuši pozitīvas atbildes, tad minēsim tikai nozīmīgākos iemeslus, kas ierobežo nedēļas operatīvo stundu skaita palielināšanu: administratīvie (tiesiskie) noteikumi ir "*ļoti svarīgs*" iemesls, kas ierobežo operatīvo stundu skaita palielināšanu - 4,7% atbilžu un kā "*svarīgu*" iemeslu to norāda 3,2% respondenti; nepietiekamo pieprasījumu kā "*ļoti svarīgu*" iemeslu norāda 4,1% respondenti un kā "*svarīgu*" - 4,3% atbilžu; kvalificētu darbinieku trūkumu kā "*ļoti svarīgu*" iemeslu atzīmē 3,8% respondenti un kā "*svarīgu*" - 5,9% atbilžu; tehnoloģiski/iekārtas ierobežojumus kā "*ļoti svarīgu*" iemeslu norāda 3,4% uzņēmumu vadītāji un kā "*svarīgu*" - 4,1% atbilžu.

3.4.5. Līdzekļi pētījumiem un uzņēmumu attīstībai

Līdzekļu izlietojums vai neizlietojums pētījumiem un attīstībai uzņēmumā un tā pietiekamības vērtējums parādīts 3.4.11. tabulā.

3.4.11. tabula

Līdzekļu izlietojums pētījumiem un attīstībai un tā pietiekamības vērtējums pakalpojumu sektora uzņēmumos

(% no respondentu skaita)

	Vai uzņēmums izlieto līdzekļus pētījumiem un attīstībai		Ja „Jā”, kopējie pētījumu un attīstības izdevumi ir:		
	jā	nē	vairāk kā pietiekami	pietiekami	nepietiekami
V i s i uzņēmumi	42,7	57,3	1,0	23,0	18,7
Mazie uzņēmumi	35,9	64,1	1,0	18,2	16,7
Vidējie uzņēmumi	36,0	64,0	2,7	22,6	10,7
Lielie uzņēmumi	53,5	46,5	0,0	28,8	24,7

Tikai 42,7% pakalpojumu sektora uzņēmumos izlieto līdzekļus pētījumiem un attīstībai, par 10,8 procentpunktiem vairāk nekā vidēji sektorā, līdzekļus šiem mērķiem izlieto lielie uzņēmumi.

Pārsvarā - 23%, pakalpojumu sektora uzņēmumu vadītāji vērtē, ka šāds līdzekļu ieguldījums pētījumiem un attīstībai ir pietiekams, bet lielo uzņēmumu vadītāji tā domā pat 28,8%. Kā nepietiekamu līdzekļu ieguldījumu pētījumiem un attīstībai uzņēmumā vērtē 18,7% respondenti, t.i., par 4,3 procentpunktiem mazāk nekā pietiekamā vērtējuma piekritēji. Mazāk kā 1/5 daļa respondentu - 18,7% uzskata, ka līdzekļu ieguldījums pētījumiem un attīstībai uzņēmumā ir nepietiekams, par 6 procentpunktiem vairāk respondentu tā domā lielajos uzņēmumos.

Diemžēl, 57,3% uzņēmumu vadītāji līdzekļus pētījumiem un uzņēmuma attīstībai neizlieto, pārsvarā mazajos un arī vidējos uzņēmumos - par 6,8 un 6,7 procentpunktiem vairāk nekā vidēji pakalpojumu sektorā.

3.4.6. Jaunu darbvieta ieviešana

Nodrošinājums ar jaunām darbvieta pakalpojumu sektorā un dažāda lieluma uzņēmumu grupās 3 gadu periodā redzams 3.4.12. tabulā.

Laika periodā no 2003.gada līdz 2005.gadam jaunu darbvieta ieviešanas tendence ir lejupslīdoša ar kāpumu 2004.gadā. Jaunas darbvieta uz 1000 strādājošiem pakalpojumu sektorā 2003.gadā bija 49, gadu vēlāk – 52, bet 2005.gadā plānotas 34 jaunas darba vietas. Jaunas darba vietas vidēji vienā uzņēmumā apskatāmajā periodā ir ieviestas vai tiks ieviestas attiecīgi pa gadiem: 5,5 - 5,8 - 3,8.

Vairāk jaunu darbvieta uz 1000 nodarbināto ir ieviestas mazajos uzņēmumos, attiecīgi, periodā no 2003.gada līdz 2005. gadam: 203,5 - 181,0 - 116,8. Lielākais kritums jaunu darbvieta izveidē uz 1000 nodarbināto ir vidējos uzņēmumos, attiecīgi pa apskatāmajiem gadiem: 120,2 - 108,9 - 57,6. Samērā vienmērīga jaunu darba vieta ieviešana uz 1000 nodarbināto ir lielajos uzņēmumos, attiecīgi, periodā no 2003.gada līdz 2005.gadam: 38,2 - 43,3 - 29,2.

3.4.12. tabula

Jaunu darbvieta ieviešanas dinamika pakalpojumu sektora uzņēmumos

	Jaunas darbvieta pavisam, <i>skaits</i>	t.sk.nepilnu darba laiku nodarbinā- tajiem <i>skaits</i>	Jaunas darbvieta uz 1000 nodarbināto		Jaunas darbvieta vidēji 1 uzņēmumā	
			pavisam	t.sk. ne- pilnu d/l darbiniek.	pavisam	t.sk. ne- pilnu d/l darbiniek.
<i>2003.gadā ieviestas:</i>						
pakalpojumu sektorā	2417	369	49,0	7,5	5,5	0,8
mazajos uzņēmumos	371	83	203,5	45,5	1,9	0,4
vidējos uzņēmumos	340	38	120,2	13,4	4,5	0,5
lielajos uzņēmumos	1706	248	38,2	5,6	10,0	1,5
<i>2004.gadā ieviestas vai plānotas:</i>						
pakalpojumu sektorā	2570	366	52,1	7,4	5,8	0,8
mazajos uzņēmumos	330	69	181,0	37,8	1,7	0,3
vidējos uzņēmumos	308	75	108,9	26,5	4,1	1,0
lielajos uzņēmumos	1932	222	43,3	5,0	11,4	1,3
<i>2005.gadā plānotas:</i>						
pakalpojumu sektorā	1681	128	34,1	2,6	3,8	0,3
mazajos uzņēmumos	213	46	116,8	25,2	1,1	0,2
vidējos uzņēmumos	163	20	57,6	7,1	2,2	0,3
lielajos uzņēmumos	1305	62	29,2	1,4	7,7	0,4

Jaunas darbvieta vienā uzņēmumā vairāk ir izveidotas lielajos uzņēmumos, attiecīgi pa gadiem: 10,0 - 11,4 - 7,7; bet mazāk - mazajos uzņēmumos, attiecīgi, periodā no 2003.gada līdz 2005.gadam: 1,9 - 1,7 - 1,1. Lielākais kritums jaunu darbvieta izveidē vienā uzņēmumā ir vidējos uzņēmumos, attiecīgi pa gadiem: 4,5 - 4,1 - 2,2.

3.4.6.1. Jaunu darbvieta skaits un izmaiņu prognozes pakalpojumu sektorā un astoņās pakalpojumu nozarēs

Laika periodā no 2003.gada līdz 2005.gadam pakalpojumu sektora astoņās nozarēs ir ieviestas vai plānots ieviest 6668 jaunas darbvieta, t.sk. ar nepilnu darba laiku – 863 jaunas darbvieta. Dati redzami 3.4.13. tabulā.

Jaunas darbvieta uz tūkstoti nodarbināto pārsvarā ir ieviestas vai plānots ieviest 2004.gadā, diemžēl, ar tendenci samazināties 2005.gadā

3.4.13. tabula

Jaunu darbvieta skaits un izmaiņu prognozes pakalpojumu sektorā un astoņās pakalpojumu nozarēs 2004.gada jūnijā

(% no respondentu skaita)

		Jaunas darbvieta darbiniekiem		Jaunas darbvieta uz 1000 nodarbināto		Jaunas darbvieta vidēji 1 uzņēmumā	
		pavisam	t.sk. ar nepilnu darba laiku	pavisam	t.sk. ar nepilnu darba laiku	pavisam	t.sk. ar nepilnu darba laiku
Pakalpojumu sektorā:	2003.g. ieviestas	2417	369	49,0	7,5	5,5	0,8
	2004.g. iev., plān.	2570	366	52,1	7,4	5,8	0,8
	2005.g. plānotas	1681	128	34,1	2,6	3,8	0,3
Viesnīcās un restorānos:	2003.g. ieviestas	448	84	102,1	19,2	6,6	1,2
	2004.g. iev., plān.	276	58	62,9	13,2	4,1	0,9
	2005.g. plānotas	82	9	18,7	2,1	1,2	0,1
Transportā:	2003.g. ieviestas	801	28	28,2	1,0	7,0	0,2

		Jaunas darbvietas darbiniekiem		Jaunas darbvietas uz 1000 nodarbināto		Jaunas darbvietas vidēji 1 uzņēmumā	
		pavisam	t.sk. ar nepilnu darba laiku	pavisam	t.sk. ar nepilnu darba laiku	pavisam	t.sk. ar nepilnu darba laiku
	2004.g.iev.,plān.	1141	31	40,2	1,1	9,9	0,3
	2005.g.plānotas	657	10	23,1	0,4	5,7	0,1
Tūrisma aģentūrās:	2003.g.ieviestas	60	48	157,5	126,0	2,1	1,7
	2004.g.iev.,plān.	69	65	181,1	170,6	2,4	2,2
	2005.g.plānotas	47	29	123,4	76,1	1,6	1,0
Mašīnu un iekārtu nomā:	2003.g.ieviestas	92	6	115,1	7,5	3,1	0,2
	2004.g.iev.,plān.	75	12	93,9	15,0	2,5	0,4
	2005.g.plānotas	43	12	53,8	15,0	1,4	0,4
Datoros un ar tiem saistītās darbības:	2003.g.ieviestas	166	25	78,8	11,9	3,7	0,6
	2004.g.iev.,plān.	176	77	83,5	36,5	3,9	1,7
	2005.g.plānotas	100	21	47,5	10,0	2,2	0,5
Zinātniskās pētniecības darbā:	2003.g.ieviestas	127	84	64,0	42,4	4,9	3,2
	2004.g.iev.,plān.	114	60	57,5	30,3	4,4	2,3
	2005.g.plānotas	27	13	13,6	6,6	1,0	0,5
Citā komercdarbībā:	2003.g.ieviestas	652	66	101,5	10,3	7,2	0,7
	2004.g.iev.,plān.	601	58	93,5	9,0	6,7	0,6
	2005.g.plānotas	696	33	108,3	5,1	7,7	0,4
Notekūdeņu un atkrit. likvidēš., attīr.u.tml. darb.:	2003.g.ieviestas	71	28	14,8	5,8	1,8	0,7
	2004.g.iev.,plān.	118	5	24,5	1,0	3,0	0,1
	2005.g.plānotas	29	1	6,0	0,2	0,7	0,0

Lielākais jaunu darbvietau skaits uz tūkstoti nodarbināto visos trijos gados ir tūrisma aģentūrās - no 123,4 līdz 181,1 darbvietai, kas liecina par samērā strauju nozares attīstību. Vairāk nekā vidēji pakalpojumu sektorā jaunas darbvietas uz vienu tūkstoti nodarbināto ir ieviestas viesnīcu un restorānu, mašīnu un iekārtu nomas, datoru un ar tiem saistīto darbību, kā arī citas komercdarbības uzņēmumos. Diemžēl, visās šajās nozarēs jaunu darbvietau ieviešanas tendence triju gadu periodā ir lejupslidoša, izņemot citas komercdarbības uzņēmumus, kuros lielākais jaunu darbvietau ieviešanas īpatsvars ir plānots 2005.gadā. Mazāk jaunu darbvietau uz tūkstoti nodarbināto triju gadu periodā tiks ieviests transporta, notekūdeņu un atkritumu likvidēšanas, attīrīšanas u.tml. darbības uzņēmumos. Krass jaunu darbvietau ieviešanas samazinājums 2005.gadā salīdzinājumā ar 2004.gadu (vairāk kā 4 reizes) ir plānots zinātniskās pētniecības darba iestādēs. To varētu skaidrot ar niecīgo finansējumu, kas mūsu valstī ir zemākais starp zinātniskās pētniecības darba iestādēm Eiropas Savienības valstīs.

Jaunas darbvietai vidēji vienā uzņēmumā no 2003.gada līdz 2005.gadam vairāk ir ieviestas 2004.gadā, vidēji pakalpojuma sektora vienā uzņēmumā - 5,8, bet ar samērā strauju samazinājumu 2005.gadā - 3,8. Virs pakalpojumu sektora vidējā līmeņa jaunas darbvietai ir ieviestas viesnīcu un restorānu, īpaši transporta nozares uzņēmumos, kā arī citas komercdarbības uzņēmumos. Diemžēl, pārējās pakalpojumu nozarēs jaunu darbvietau skaits vidēji vienā uzņēmumā ir ieviests mazāk nekā sektorā vidēji, īpaši zems līmenis ir notekūdeņu un atkritumu likvidēšanas, attīrīšanas u.tml. darbības, tūrisma aģentūru, kā arī mašīnu un iekārtu nomas uzņēmumos. To varētu skaidrot ar nostabilizējušos darbvietau skaitu atbilstoši pakalpojumu apjomam, vai arī uzņēmumu vadītāji neredz perspektīvu savas ekonomiskās darbības attīstībai.

Vairāk nekā vidēji pakalpojumu sektorā jaunas darbvietai uz vienu tūkstoti nodarbināto ir ieviestas viesnīcu un restorānu, mašīnu un iekārtu nomas, datoru un ar tiem saistīto darbību, kā arī citas komercdarbības uzņēmumos. Diemžēl, visās šajās nozarēs jaunu darbvietau ieviešanas tendence triju gadu periodā ir lejupslidoša, izņemot citas komercdarbības uzņēmumus, kuros lielākais jaunu darbvietau ieviešanas īpatsvars ir plānots 2005.gadā. Mazāk jaunu darbvietau uz tūkstoti nodarbināto triju gadu periodā tiks ieviests transporta, notekūdeņu un atkritumu likvidēšanas, attīrīšanas u.tml. darbības uzņēmumos. Krass jaunu darbvietau ieviešanas samazinājums 2005.gadā salīdzinājumā ar 2004.gadu (vairāk kā 4 reizes) ir plānots zinātniskās pētniecības darba iestādēs. To varētu skaidrot

arniecīgo finansējumu, kas mūsu valstī ir zemākais starp zinātniskās pētniecības darba iestādēm Eiropas Savienības valstīs.

Jaunas darbvietas vidēji vienā uzņēmumā no 2003.gada līdz 2005.gadam vairāk ir ieviestas 2004.gadā, vidēji pakalpojuma sektora vienā uzņēmumā - 5,8, bet ar samērā strauju samazinājumu 2005.gadā - 3,8. Virs pakalpojumu sektora vidējā līmeņa jaunas darbvietas ir ieviestas viesnīcu un restorānu, īpaši transporta nozares uzņēmumos, kā arī citas komercdarbības uzņēmumos. Diemžēl, pārējās pakalpojumu nozarēs jaunu darbvietu skaits vidēji vienā uzņēmumā ir ieviests mazāk nekā sektorā vidēji, īpaši zems līmenis ir notekūdeņu un atkritumu likvidēšanas, attīrīšanas u.tml. darbības, tūrisma aģentūru, kā arī mašīnu un iekārtu nomas uzņēmumos. To varētu skaidrot ar nostabilizējušos darbvietu skaitu atbilstoši pakalpojumu apjomam, vai arī uzņēmumu vadītāji neredz perspektīvu savas ekonomiskās darbības attīstībai.

Pakalpojumu sektorā pārsvarā strādā mazie uzņēmumi - virs 80%, tādēļ arī aptaujā atbildes tika saņemtas no 45% mazo uzņēmumu vadītājiem ar nodarbināto skaitu tikai 4% cilvēku. Aptaujas datu reprezentativitāti nodrošina 38% lielie uzņēmumi ar nodarbināto skaitu 90% visos uzņēmumos.

Pārsvarā nodarbinātie pakalpojumu sektorā strādā pilnu darba laiku (91,2%). Pilna darba laika strādājošie par 3,7 procentpunktiem vairāk ir nodarbināti lielajos uzņēmumos, salīdzinājumā ar vidējiem, un par 7,8 procentpunktiem vairāk nekā mazajos uzņēmumos.

Pakalpojumu sektora uzņēmumos pārsvarā, no 48,4%-67,4%, darbiniekiem ir *vidējā* izglītība. Lielajos uzņēmumos ar vidējo izglītību nodarbināto īpatsvars ir par 12,7 procentpunktiem augstāks nekā vidējos un par 19 procentpunktiem lielāks, salīdzinājumā ar mazajiem uzņēmumiem. Īpatnēji, ka visvairāk darbinieku ar *augstāko* izglītību ir mazajos uzņēmumos – 47,4%, tas ir par 7,6 procentpunktiem augstāk nekā vidējos un par 27,4 augstāk, salīdzinājumā ar lielajiem uzņēmumiem.

Pārsvarā pakalpojuma sektora uzņēmumos (80,4%) darbinieku skaits ir atbilstošs pašreiz sniegtajiem pakalpojumu apjomiem. Pakalpojumu sektorā un dažāda lieluma uzņēmumu grupās prevalē atbildes, ka darbinieku skaits arī pēc 2 gadiem nemainīsies (49,4% - 59,1%) vai arī uzņēmumu vadītāji nezina atbildes uz uzdoto jautājumu (15,9% - 45,0%).

Uzņēmumu vadītāji, kuri plāno palielināt darbinieku skaitu, kā ļoti svarīgs iemesls tā palielināšanai norāda pakalpojumu pieprasījuma pieaugumu – 17,8% atbilžu, arī kā svarīgu iemeslu to atzīmē 10,4% respondenti. Mazo uzņēmumu vadītāji iemesla ļoti svarīgumu norāda par 6,6 procentpunktiem biežāk nekā vidējo un par 2,1 procentpunktu biežāk, salīdzinājumā ar lielo uzņēmumu vadītājiem.

Vidēji pakalpojumu sektorā, kā arī visu lielumu uzņēmumu grupās pārsvarā strādā mazāk par 46 operatīvām stundām nedēļā - no 52,0% līdz 57,6% atbilžu. Gandrīz 1/5 daļā pakalpojumu sektora uzņēmumos operatīvo stundu skaits nedēļā ir no 46 - 50 stundām. Mainīt operatīvo stundu skaitu gada garumā uzņēmumā, atbilstoši savām vajadzībām, ir iespējams gandrīz vienādi visās uzņēmumu grupās, īpaši lielajos uzņēmumos - 63,5% atbilžu. Nav iespēju mainīt operatīvo darba stundu skaitu uzņēmumā ir 39% respondentiem, īpaši mazajos uzņēmumos - 40,9% atbilžu.

Pēdējos piecos gados operatīvo stundu skaits nedēļā pakalpojumu sektora uzņēmumos un arī dažāda lieluma uzņēmumu grupās nav mainījies – 72,2% atbilžu, vidējā lieluma uzņēmumu grupā – 73,3% respondenti. Nedaudz palielināties operatīvo stundu skaits nedēļā ir 17,6% uzņēmumos, bet vidējā lieluma uzņēmumu grupā – 18,7% atbilžu. Nedēļas operatīvo stundu skaita izmaiņas nākošajos 2

gados uzņēmumu vadītāji neparedz - 87,4% atbilžu, bet no mazo uzņēmumu vadītājiem šādas atbildes saņemtas pat 88,9% gadījumu.

Tikai 42,7% pakalpojumu sektora uzņēmumos izlieto līdzekļus pētījumiem un attīstībai, par 10,8 procentpunktiem vairāk nekā vidēji sektorā, līdzekļus šiem mērķiem izlieto lielie uzņēmumi. Diemžēl, 57,3% uzņēmumu vadītāji līdzekļus pētījumiem un uzņēmuma attīstībai neizlieto, pārsvarā mazajos un arī vidējos uzņēmumos - par 6,8 un 6,7 procentpunktiem vairāk nekā vidēji pakalpojumu sektorā.

Laika periodā no 2003.gada līdz 2005.gadam jaunu darbvietu ieviešanas tendence ir lejupslidoša ar kāpumu 2004.gadā. Jaunas darbvietas uz 1000 strādājošiem pakalpojumu sektorā 2003.gadā bija 49; gadu vēlāk – 52, bet 2005.gadā plānotas 34 jaunas darbvietas. Jaunas darbvietas vidēji vienā uzņēmumā apskatāmajā periodā ir ieviestas vai tiks ieviestas attiecīgi pa gadiem: 5,5 - 5,8 - 3,8. Lielākais *jaunu darbvietu skaits uz tūkstoši nodarbināto* visos trijos gados ir tūrisma aģentūrās – no 123,4 līdz 181,1 darbvietām, kas liecina par samērā strauju nozares attīstību.

3.5. DARBA TIRGUS KONJUNKTŪRA LAUKSAIMNIECĪBĀ

Lauksaimniecības darba tirgus apsekojumā tika aptverti visi *lauksaimniecības sabiedriskā sektora uzņēmumi*, kam pēc NACE-1, -2 vai -3 ir kāda lauksaimnieciska rakstura nodarbe – statūtsabiedrības, individuālie uzņēmumi, valsts un pašvaldību iestādes. Starp pēdējām ir arī mācību iestādes, zinātniskie uzņēmumi un mācību stacijas, pašvaldību uzņēmumi, sociālās aprūpes centri, pansionāti, slimnīcas, ja tie lieto lauksaimniecībā izmantojamo zemi vai mežus. Atšķirībā no citām nozarēm, dotās nozares darba tirgus aptauja tika veikta apvienojumā ar kārtējo konjunktūras aptauju lauksaimniecības uzņēmumos, izmantojot vienotu aptaujas lapu. Netika aptaujātas iedzīvotāju saimniecības (zemnieku, piemājas un palīgsaimniecību aptauja parasti notiek rudens mēnešos).

Apsekojuma *ģenerālo kopu* veido 568 uzņēmumi, saskaņā ar CSP Uzņēmumu reģistra datiem par 2004.g. janvāri (3.5.1. tabula). Derīgas atbildes tika saņemtas no 398 uzņēmumiem, kas sastāda 70% no ģenerālās kopas (turpat). Faktiski reālais *atbildētības līmenis* ir pat nedaudz lielāks – 75%, ja no nerespondējošo uzņēmumu skaita atskaita tos respondentus (37 uzņēmumi), kas tādā vai citādā formā paši paziņoja par savu neatbilstību lauksaimniecisko uzņēmumu kategorijai – mainījuši darbības profilu, pārreģistrējušies ar citu NACE kodu vai pat likvidējušies. Iegūto datu reprezentativitāte ir pietiekoši liela, jo aptaujā aptvertu uzņēmumu sastāvs pa veidiem ir ļoti tuvs to sastāvam ģenerālajā kopā (skat. turpat).

Lauksaimniecības uzņēmumu raksturošanai *pēc lieluma* izmantots vienkāršots to dalījums *mazajos - vidējos - lielajos* ar darbinieku skaitu tajos, attiecīgi, 1-19, 20-49 un 50 vairāk cilvēku (tāpat kā tirdzniecības un pakalpojumu sektoru datu apstrādē). Dati ir apstrādāti arī sadalījumā pa uzņēmumu veidiem pēc to juridiskā statusa. Iespējami arī citādi statistiskie grupējumi, izmantojot konjunktūras aptaujas rezultātus lauksaimniecības uzņēmumos, piem., atbilstu sadalījums pa uzņēmumu darbības nozarēm, kuras aptaujas lapās norādīja paši uzņēmumi – augkopība, lopkopība, zvejniecība, mežu izstrāde un pakalpojumi (tādi kā aršana, kultivēšana, graudu kaltēšana, meliorācija, u.c., kā arī lauku tūrisms uz savas produkcijas pamata).

Lauksaimniecības darba tirgus apsekojuma pamatrezultāti atspoguļoti 3.5_1. - 3.5_4. pielikumā, bet pilnākā apjomā dati atrodami Latvijas Statistikas institūta datu bāzē.

3.5.1. tabula

**Lauksaimniecības darba tirgus aptaujā atbildējušo respondentu raksturojums
2004.gada jūnija sākumā**

	Uzņēmumi				Darbinieki		
	ģenerālajā kopā		apsekojumā				
	skaits	īpatsvars nozarē, %	skaits	īpatsvars nozarē, %	cilvēki	īpatsvars nozarē, %	Vidēji vienā uzņēmumā, cilvēki
V i s i uzņēmumi	568	100	398	100	15 319	100	38,5
tai skaitā: mazie uzņēmumi	-	x	245	61,6	1 811	11,8	7,4
vidējie uzņēmumi	-	x	74	18,6	2 246	14,7	30,3
lielie uzņēmumi	-	x	79	19,8	11 262	73,5	142,6
SIA (sab. ar ierobež. atbildību)	347	61,3	248	62,3	7 124	46,5	28,7
AS (akciju sabiedrības)	27	4,8	21	5,3	5 011	32,7	238,6
PS (paju sabiedrības)	33	5,8	25	6,3	1 080	7,0	43,2
KS (kooperatīvās sabiedrības)	87	15,4	64	16,1	812	5,3	12,7
Individuālie uzņēmumi	40	7,1	23	5,8	180	1,2	7,8
Mācību iestādes	22	3,9	7	1,7	538	3,5	76,9
Zinātniskie uzņēmumi	5	0,9	5	1,3	380	2,5	76,0
Pašvaldību uzņēmumi, sociālās aprūpes centri, pansionāti, slimn.	5	0,9	5	1,3	194	1,3	38,8

Gandrīz 2/3 no visiem apsekotajiem respondentiem sastāda nosacīti **mazie uzņēmumi**, kamēr **vidējie un lielie** katrs aptver mazāk par 1/5 uzņēmumu. Taču mazajos un vidējos uzņēmumos strādā tikai 12-15% cilvēku, kamēr lielajos – kopumā vairāk kā 70% (3.5.1. tabula). Salīdzinājumā ar pakalpojumu un tirdzniecības sektoriem, lauksaimniecībā mazo uzņēmumu īpatsvars izrādās lielāks, bet lielo – mazāks, taču strādājošo kopskaita īpatsvars (minētie 12-15%) mazajos un vidējos uzņēmumos izrādās lielāks kā citās nozarēs un lielajos – mazāks. Tātad, jādoma, lauksaimniecības jomā sīko un mazo uzņēmumu loma ir daudz lielāka kā citās nozarēs, bet lielo uzņēmumu veidošanās vēl tikai pusceļā.

Analoģiskas proporcijas starp dažāda lieluma grupām ir arī pēc **vidējā nodarbināto skaita vienā uzņēmumā** (skat. turpat). Šis rādītājs ir visai informatīvs, taču dažāda veida uzņēmumos ir ļoti atšķirīgs, tāpēc prasa atsevišķu pētījumu. Vērtējot šos skaitļus, būtu jāņem vērā, ka ne visi darbinieki darbojas tieši lauksaimnieciskajā ražošanā (3.5.2-b. tabula).

3.5.1. Darbinieku struktūra

Lauksaimniecības uzņēmumos, līdzīgi kā visās citā nozarēs, lielā pārsvarā ir **pilnu darba laiku** strādājošie – 88% pret 12% nepilnu darba laiku nodarbinātajiem kopumā visos uzņēmumos (3.5.2-a. tabula). Mazajiem uzņēmumiem šis pārsvars nav tik liels (71 pret 29), vidējiem ir vidējs, toties īpaši liels - pat 92% pret 8% - ir lielajos uzņēmumos. Tātad uz pilnu darba laiku pieņemto īpatsvars aug līdz ar uzņēmuma lielumu, un pretēji – mazākos pēc strādājošo skaita uzņēmumos biežāk slēdz līgumus par *nepilnu darba laiku*.

Tāpēc jāpievērš uzmanība tam, ka arī **nepilna darba laika** darbinieku īpatsvars nav nemaz tik mazs, ja salīdzina ar citām nozarēm, kur tas caurmērā ir daudz mazāks (6-9%, piemēram). Turklāt, mazajos uzņēmumos nepilnu darba laiku strādājošie sastāda pat 29%, vidējos uzņēmumos – 17%, un vienīgi lielajos – 8% jeb ievērojami mazāk kā caurmērā. Iespējams, tas liecina par maza un vidēja lieluma uzņēmumu funkcionālo un finansiālo nestabilitāti.

Starp *pilnu* darba laiku strādājošiem ievērojami vairāk vīriešu, kamēr starp pieņemtajiem uz *nepilnu* darba laiku ir neliels sieviešu pārsvars, izņemot mazos uzņēmumos, kur arī nepilnu darba laiku strādā vairāk vīriešu (3.5_1.- 3.5_4. pielikums, skat.1. tabulu katrai uzņēmumu grupai).

Praktiski visi strādājošie lauksaimniecības uzņēmumos ir pieņemti darbā kā **pastāvīgie darbinieki** (94%; 3.5.2-a. tabula). Lielajos uzņēmumos viņu pārsvars ir nedaudz lielāks (95%), bet mazajos un vidējos - mazāks (92%), jo tajos relatīvi biežāk pieņem **pagaidu darbiniekus** uz noteiktu laiku (attiecīgi 8% no nodarbināto kopskaita). Iespējams, arī šie rādītāji liecina par maza un vidēja lieluma uzņēmumu funkcionālo nestabilitāti.

3.5.2-a. tabula

Darbinieku sastāvs sadalījumā pēc darba līguma formas lauksaimniecības uzņēmumos 2004.gada jūnija sākumā

(% no visu darbinieku kopskaita katrā grupā)

	Visu darbinieku sastāvā strādā :				Pagaidu darbinieku skaitā – - sezonas strādnieki
	pilnu / nepilnu darba laiku (kopā 100%)		pastāvīgi / uz laiku (pagaidu) (kopā 100%)		
V i s o s u z ņ ģ ģ m u m o s	88,3	11,7	93,8	6,2	4,1
tai skaitā: mazajos uzņēmumos	71,0	29,0	91,7	8,3	4,7
vidējos uzņēmumos	83,4	16,6	91,9	8,1	5,7
lielajos uzņēmumos	92,1	7,9	94,5	5,5	3,7

2/3 no nedaudzajiem *pagaidu darbiniekiem* lauksaimniecības uzņēmumos sastādīja **sezonas strādnieki**. Mazajos uzņēmumos to daļa ir mazāka, toties vidēja ranga uzņēmumos - pat 70%,

lielajos 68%. Sezonas strādnieku piesaiste vispār, bet jo sevišķi mazajos uzņēmumos, vērtējama tikai pozitīvi, jo iespējama tikai labi organizētā vidē, tātad tāda reāli pastāv. Lielāks to īpatsvars pagaidu darbinieku vidū lielajos uzņēmumos norāda uz vidējo un lielu uzņēmumu lielākām iespējām operatīvi reaģēt uz sezonu nomaiņu, pēc vajadzības palielinot-samazinot strādājošo skaitu jebkurā gadalaikā, kamēr maziem uzņēmumiem nākas iztikt ar nelielu skaitu pastāvīgo darbinieku. Jāpiebilst, ka sezonas darbinieku īpatsvari pašlaik ir zemāki, kā objektīvi varētu būt vispār lauksaimniecības nozarē, jo aptaujas laikā (reāli jūnijā-jūlijā) vēl nebija sākušies tipiskie sezonas darbi (bez tam šos datus iespaidoja arī tas, ka formāli ziņas tika prasīta pēc stāvokļa jūnija sākumā).

Tikai retais uzņēmums uzrādīja arī **gadījuma strādniekus** - visu darbinieku skaitā tie sastāda niecīgu daļu (mazāk par 0,5%). Tomēr šo mazo rādītāju jāvērtē piesardzīgi, kā neatbilstošu lauksaimniecības specifikai; tas liek domāt, ka kaut kādu apsvērumu dēļ aptaujā tiek noklusēti gadījuma strādnieku pieņemšanas apmēri un to skaits apzināti samazināts (iespējams, lai samazinātu nodokļu nastu uzņēmumā?).

No visiem lauksaimniecības uzņēmumos strādājošajiem (100%) vidēji 74% ir **nodarbināti tieši lauksaimnieciskā rakstura ražošanā vai lauksaimniecisko pakalpojumu sniegšanā*** (3.5.2-b. tabula).

* Ar to mēs saprotam to personāla daļu, kas fiziski izpilda lauksaimniecības sektora būtiskākās pamatfunkcijas - ņem tiešu dalību augu vai lopu audzēšanā, kopšanā, lauku apstrādē vai mežu izstrādē, un sagatavo produkciju uzglabāšanai vai realizācijai. Mūsdienās te nākusi klāt vēl lauku vides iekārtošana un izmantošana tūrismam, sportam, atpūtai. Šo kontingentu tādējādi veido gan visi fiziskā darba veicēji, tādi kā laukstrādnieki, strādnieki siltumnīcās, lopu kopēji, slaucējas, gan arī lauksaimnieciskā rakstura speciālisti – agronomi, veterinārsti un brigadierus. Tāpēc lūdzām *izslēgt* uzņēmuma vadītājus, grāmatvežus, transporta un apsardzes darbiniekus, inženierus un tehniķus, kā arī darbiniekus gatavās vai pusfabrikātu produkcijas ražošanā un realizācijā.

Visās trīs uzņēmumu lielumu grupās šis rādītājs ir samērā līdzīgs, robežās starp 71 un 75%, tātad līdz 4/5. Taču šis īpatsvars neliemas pārāk liels, ja saskata to, ka pārējais personāls (atbilstoši 25-29%) ir nodarbināts ar dažādām *palīgfunkcijām ārpus tiešās ražošanas* un tiešajiem pakalpojumiem – tādās kā darbu vadība, menedžments, grāmatvedība, komercstruktūras (lielajos uzņēmumos), iekārtu un citas tehnikas apkalpošana pašā uzņēmumā, produkcijas transportēšana, glabāšana, apsardze, u.tml.

3.5.2-b. tabula

Ražošanā nodarbināto un vadītāju un speciālistu īpatsvars lauksaimniecības uzņēmumos 2004.gada jūnija sākumā

(% no darbinieku skaita katrā grupā)

	Nodarbināti tieši ražošanā *		Vadītāju un speciālistu īpatsvars, % **
	cilvēki	% no visu darbinieku kopskaita** katrā grupā	
V i s o s uzņēmumos	11 322	73,9	18,3
tai skaitā: mazajos uzņēmumos	1 366	75,4	30,3
vidējos uzņēmumos	1 603	71,4	20,7
lielajos uzņēmumos	8 353	74,2	15,9

* Dotais kontingents definēts tekstā augstāk. ** Darbinieku kopskaitu skat. 3.5.1. tabulas 5.ailē.

Darbinieku sadalījums **pēc izglītības un/vai kvalifikācijas līmeņa** īsumā raksturojams šādi. Caurmērā visos uzņēmumos 63% strādājošo ir **vidējais** līmenis (3.5.3. tabula). Ar to lauksaimniecības sektors visumā maz atšķiras no citām nozarēm. Mazāka ranga uzņēmumos – pat vairāk (2/3), pārējos nedaudz mazāk kā caurmērā.

Nākas pievērst uzmanību visai lielajam **zema līmeņa** (22%) un relatīvi nelielajam **augsta līmeņa** (tikai 15%) nodarbināto īpatsvaram šajā nozarē. Savdabīgi, ka visvairāk *augsta*

līmeņa/kvalifikācijas strādājošo ir koncentrējušies tieši mazāka ranga uzņēmumos, nevis lielajos. Tas vedina domāt, ka mazos uzņēmumos vismaz pēdējos gados dibina un vada arvien vairāk uzņēmīgu cilvēku ar labu izglītību un profesionālo sagatavotību, tai pat laikā pamazām izjūk mazie uzņēmumi ar mazizglītotu personālu. Pretēji tam lielajos uzņēmumos relatīvi mazāks īpaši kvalificētu darbinieku īpatsvars ir tikai tāpēc, ka palielinātā nodarbināto kopskaitā dabiski samazinās jebkura līmeņa darbinieku daļa (protams, izņēmums ir zinātniskie uzņēmumi un pētniecības stacijas, arī mācību iestādes, kur tieši kvalificētu darbinieku vienmēr vairāk).

Kā jau bija sagaidāms, starp nodarbinātajiem ar zemu kvalifikācijas līmeni jūtami vairāk vīriešu (3.5_1.- 3.5_4. pielikumā, 1. tabula katrai uzņēmumu lielumgrupai). Negaidīts liekas vīriešu pārsvars arī vidēja līmeņa strādājošo skaitā, turklāt visu lielumu uzņēmumos. Vienīgi ar augstāko izglītību sievietes vairāk kā vīriešu visu rangu uzņēmumos.

3.5.3. tabula

**Darbinieku sastāvs lauksaimniecības uzņēmumos
pēc izglītības un dzimuma 2004.gada jūnija sākumā**

(% no darbinieku skaita katrā grupā)

	Sadalījums pēc izglītības / kvalifikācijas līmeņa			Sastāvs pēc dzimuma			
				visi nodarbinātie		t.sk. - tieši ražošanā	
	ar zemu	ar vidēju	ar augstu	vīrieši	sievietes	vīrieši	sievietes
V i s o s uzņēmumos	22,2	62,6	15,2	56,1	43,9	59,6	40,4
tai skaitā: mazajos uzņēmumos	15,1	67,4	17,5	62,4	37,6	68,7	31,3
vidējos uzņēmumos	24,7	62,2	13,1	51,4	48,6	53,8	46,2
lielajos uzņēmumos	22,9	61,9	15,2	56,0	44,0	59,2	40,8

Visai lielu daļu - 18% no kopējā nodarbināto skaita visos lauksaimniecības uzņēmumos kopumā sastāda dažāda veida **vadītāji un speciālisti** (3.5.2-b. tabula) – direktori, grāmatveži, pārziņi, brigadieru, agronomi, veterinārārsti, feldšeri, mežziņi, inženieri vai tehniķi, kaltes meistari, melioratori, u.c. Turklāt vislielākais šīs darbinieku kategorijas īpatsvars – 30% – ir tieši mazajos uzņēmumos; arī vidējos tas ir lielāks par caurmēra rādītāju (20%), kamēr lielajos – tikai 16%. Tomēr tas nenozīmē mazo uzņēmumu labāku kvalitāti par lielajiem uzņēmumiem, bet rāda tikai to, ka mazā strādājošo kopā vadītāju un speciālistu procents vienmēr būs relatīvi lielāks, nekā lielā kolektīvā. Jāpiezīmē, ka tieši tāda ir *lauksaimniecības nozares specifika*, ka liela daļa vadītāju un speciālistu ir tieši iesaistīti lauksaimnieciskās ražošanas un pakalpojumu procesā, un plaši izplatīta ir *profesiju apvienošana**

* No šī viedokļa raugoties, “vadītāju” izdalīšana personāla sastāvā ir vairāk formāla, nekā būtiska, un ir metodoloģiski maznozīmīga, tāpēc turpmāk aptaujās atceļama).

Vadītāju un speciālistu lielākai daļai lauksaimniecības sabiedriskajā sektorā ir augsta līmeņa kvalifikācija. Šo lielo īpatsvaru nosaka g.k vidēja lieluma un lielie uzņēmumi, kuru vadītājiem un speciālistiem biežāk ir augstākā kvalifikācija, nekā vidējā. Toties mazajos uzņēmumos lielākā daļa vadītāju un speciālistu ir nevis ar augstāko izglītības/kvalifikācijas līmeni, bet ar vidēju līmeni.

Praktiski visi vadītāji un speciālisti lauksaimniecības uzņēmumos ir pieņemti uz t.s. *pilnu darba laiku* un tikpat kā visi – ir *pastāvīgie darbinieki*.

Nodarbināto **sastāvam pēc dzimuma** lauksaimniecības uzņēmumos (kopumā) raksturīgs pastāvīgs *vīriešu pārsvars*, bet īpaši - tiešajā lauksaimnieciskajā ražošanā un pakalpojumu sniegšanā, turklāt līdzīgi visās trīs uzņēmumu lieluma grupās (3.5.3. tabula). Tāpat pretēji tam ārpus tiešās ražošanas sfēras jeb palīgfunkcijās sieviešu ir vairāk kā vīriešu.

Starp trijām uzņēmumu lielumgrupām visizteiktākais vīriešu pārsvars ir mazajos uzņēmumos. Iespējams, tam iemesls varētu būt zemāks mehanizācijas un darbu organizācijas līmenis.

3.5.2. Darbinieku skaita izmaiņu tendences un to iemesli

Darbinieku skaita **atbilstības** (pietiekamības), **prognožu un plānošanas** rādītāji visu trīs lielumu lauksaimniecības uzņēmumos redzami tabulās 3.5.4-a. un 3.5.4-b. Atbilstošie trīs aptaujas jautājumi bija tipiski konjunktūras jautājumi, kas paredz trīs vai četru vērtējumu gradācijas jeb pakāpes katram paredzētajam atbildes veidam (piem., *lielāks - pietiekams - mazāks, palielināsies - nemainīsies / 'nezinu' - samazināsies*), no kurām parasti vislielāko daļu sastāda neitrālās atbildes. Lauksaimniecības uzņēmumos uz nosauktajiem trim jautājumiem šādas neitrālas atbildes deva 50 – 82% respondentu (3.5.4-a. tabula).

Darbinieku skaita pietiekamība. Lauksaimniecības uzņēmumu lielākajā daļā (77%) darbinieku skaits *ir atbilstošs jeb pietiekams* pašreiz ražotās produkcijas un sniegto pakalpojumu apjomam. Daudz biežāk (82%) šādu visai neitrālu vērtējumu izteica vidējā lieluma uzņēmumu vadītāju, retāk – lielo (skat. turpat, 2. aile). Vienlaikus gandrīz 1/5 lielo uzņēmumu darbinieku skaits ir *'lielāks kā nepieciešams'*, kamēr tikai 2% – *'mazāks kā nepieciešams'* (turpat, 1. un 3. aile). Ja pirmā veida atbildi uzskatām par negatīvu, otro – pozitīvu, tad pirmo atbildi pārsvaru (konjunktūras atbildi *saldo*) nākas vērtēt kā sliktas situācijas pazīmi. Tādā nozīmē lielo uzņēmumu ar *mīnus 22 procentpunktiem* (turpat) ir kritiskā stāvoklī. Taču kopumā nozarē stāvoklis nav tik slikts, jo uzņēmumu loks ar *nepietiekošu* darbinieku skaitu ir kaut nedaudz – par +3 procentpunktiem - plašāks par to uzņēmumu loku, kuros darbinieku skaits ir *par lielu* (*'vairāk kā nepieciešams'*). Negaidīti veiksmīgākie, kā caurmērā nozarē, ir mazie uzņēmumi, jo saldo šajā grupā ir +9 %-punkti (turpat, 1.-4. aile).

3.5.4-a. tabula

Darbinieku skaita pietiekamība un gaidāmās tā izmaiņas lauksaimniecības uzņēmumos

(% no respondentu skaita katrā grupā)

	Darbinieku skaita pietiekamība:				Prognozējamās izmaiņas darbinieku skaitā tuvāko 1-2 gadu laikā*:			Kā plāno mainīt darbinieku skaitu:		
	lielāks kā nepiecieš. ("–")	atbilstošs ("0")	mazāks kā nepiecieš. ("+")	Atbilžu SALDO, %-punktos	palielināsies	nemainīsies / 'nezinu'	samazināsies	palielināt	samazināt	nemainīt
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Visos uzņēmumos	10,3	76,6	13,1	+2,8	13,8	68,4 / 7,6	10,1	27,2	16,3	56,5
mazajos uzņēmumos	7,3	75,9	16,7	+9,4	13,3	70,7 / 9,7	5,8	31,8	10,2	58,0
vidējos uzņēmumos	5,4	82,4	12,2	+6,8	15,8	66,2 / 3,6	14,4	25,7	16,2	58,1
lielajos uzņēmumos	24,1	73,4	2,5	-21,6	12,2	63,3 / 5,1	19,4	13,9	35,4	50,6

* Katrs īpatsvars šeit ir vidējais svērtais lielums no rādītājiem par trim izglītības līmeņiem, kas doti nākošajā - 4-b tabulā. Šie lielumi aprēķināti pēc absolūtā respondentu skaita atbildēs uz aptaujas jautājumu "2D" par sagaidāmo darbinieku skaitu atsevišķi ar zemāko, vidējo un augstāko izglītības līmeni.

Teikto zināmā mērā apstiprina uzņēmumu vadītāju atbildes par to, **kā varētu mainīties darbinieku skaits tuvāko 1-2 gadu laikā** atbilstoši uzņēmumu pašreizējiem plāniem, citādi sakot – **skaita prognozes** (nejaukt ar reāli plānojamo skaitu, kas apskatīts tālāk !). Arī šajā ziņā atbildes par gaidāmo palielinājumu – samazinājumu nosacīti uzskatām par pozitīvajām - negatīvajām.

3.5.4-a. tabulas 5.-7.ailē redzams, ka nozarē kopumā un mazo un vidējo uzņēmumu personāls galvenokārt *varētu palielināties* (27%, 32% un 26%), retāk – *samazināties*. Taču nosacīti pozitīvo atbildi pārsvars ir visai niecīgs (+3,7 procentpunktu nozarē un +7,5 mazajos un +1,4 vidējos uzņēmumos). Turklāt lielajos uzņēmumos vairāk sagaida darbinieku samazināšanos (mīnus 7,2).

Nākamā – 3.5.4-b. tabula rāda **prognozes saistībā ar izglītību/kvalifikāciju**. Pārsvarā prognozē vidējā līmeņa darbinieku skaita palielināšanos – caurmērā nozarē 24% respondenti, mazajos uzņēmumos nedaudz biežāk, bet lielajos – daudz retāk. Darbiniekus ar augstu izglītību visvairāk gaida vidējā lieluma uzņēmumi (skat. turpat). Vienlaikus ap 15 % uzņēmumu kopumā, bet vidējos

un lielajos – pat 26-30% – cer uz zemas kvalifikācijas darbinieku skaita samazināšanos pēc gada vai diviem.

3.5.4-b. tabula

**Darbinieku skaita izmaiņu prognoze pēc izglītības līmeņa tuvākajiem 2 gadiem
lauksaimniecības uzņēmumos**

(% no respondentu skaita katrā grupā*)

Uzņēmumu lieluma grupas	Palielināsies	Nemainīsies / 'Nezinu'	Samazināsies
V i s o s uzņēmumos:			
ar zemu izglītības līmeni	3,0	72,4 / 10,0	14,6
ar vidēju izglītības līmeni	24,1	58,3 / 5,8	11,8
ar augstu izglītības līmeni	14,3	74,6 / 7,0	4,0
Mazajos uzņēmumos:			
ar zemu izglītības līmeni	3,3	78,0 / 12,6	6,1
ar vidēju izglītības līmeni	26,5	57,1 / 7,8	8,6
ar augstu izglītības līmeni	11,4	77,1 / 8,6	2,9
Vidējos uzņēmumos:			
ar zemu izglītības līmeni	2,7	67,6 / 4,0	25,7
ar vidēju izglītības līmeni	24,3	59,5 / 2,7	13,5
ar augstu izglītības līmeni	20,3	71,6 / 4,0	4,0
Lielajos uzņēmumos:			
ar zemu izglītības līmeni	2,5	59,5 / 7,6	30,4
ar vidēju izglītības līmeni	16,5	60,8 / 2,5	20,2
ar augstu izglītības līmeni	17,7	69,6 / 5,1	7,6

* Īpatsvari par nozari kopumā un katru uzņēmumu grupu, abstrahējoties no rādītājiem par katru izglītības līmeni, sniegti iepriekšējā - 4-a tabulā, 5.-7.ailē.

Uzņēmumu konkrētie nodomi darbinieku skaita maiņā atšķiras no prognozēm, kas apskatītas augstāk. **Reāli plāno palielināt** darbinieku skaitu savos uzņēmumos 27% uzņēmumu vadītāji, bet 16% – *samazināt*; attiecīgi 57% *nemainīs* (3.5.4-a. tabula, 8.-10.aile). Tātad veidojas ap +11 procentpunktu liels *pozitīvais konjunktūras saldo*, ja vien uzskatām darbinieku skaita palielināšanu par pozitīvu momentu.

Pārsteidz *mazo uzņēmumu* aktivitāte: – šajā grupā par 22 procentpunktiem vairāk plāno personālu paplašināt, nekā sašaurināt. Toties *lielie uzņēmumi* arī šajā jautājumā, kā divos iepriekš minētajos, visbiežāk plāno darbinieku skaita samazināšanu, spriežot pēc *negatīvā saldo* mīnus 21 %-punkts. Šīs atbildes liek domāt, ka maziem uzņēmumiem vēl ir attīstības iespējas, neraugoties uz daudzu šo uzņēmumu nīkšanu ar skaita samazināšanās tendencēm lielas konkurences dēļ, bet lielo uzņēmumu attīstībā iestāties kādu būtisku pārmaiņu posms. Tās gan nenožīmē tikai negatīvus procesus, bet var būt arī darbības racionalizācijas, pārstrukturēšanās rezultāts (tās pašas konkurences dēļ).

Lauksaimniecības darba tirgus aptaujas anketē bija formulēti arī darbinieku **skaita palielināšanas** un **samazināšanas iemesli**. Atbilžu procentuālais sadalījums pa veidiem parādīts 3.5.5-a. un 3.5.5-b. tabulā.

Jāpiezīmē, ka aptaujā katru atbildes veidu varēja vērtēt trīs tipveida svarīguma pakāpēs jeb gradācijās: – “*ļoti svarīgi*” – “*svarīgi*” – “*ne (tik) svarīgi*”, atzīmējot, protams, vienu no šīm trijām pakāpēm. Abās minētajās tabulās doti visu aptaujā paredzēto atbilžu īpatsvari atsevišķi katrā gradācijā un arī abās “*svarīgajās*” gradācijās kopā. Vienkāršības labad galvenokārt vērtējam abas apstiprinošo jeb pozitīvo atbilžu gradācijas “*ļoti svarīgi*” un “*svarīgi*”, kopā ņemot, pretnostatot to kopējo rādītāju noliedzošajai atbildei “*ne (tik) svarīgi*”, jo pēdējo faktiski var uzskatīt par norādi uz atbildes trūkumu. (Trešo gradāciju faktiski var arī nepētīt, jo atbilžu procents tajā visos gadījumos mainās tieši pretēji abu pozitīvo gradāciju summārā īpatsvara maiņai; skat. abās minētajās tabulās).

3.5.5-a. tabula rāda, ka darbinieku **skaita palielināšanas piecu iemeslu** vidū pastāvīgi pirmais lielākais pēc atbildētāju daudzuma ir “Pieprasījuma līmenis izstrādājumiem”, vismaz nozarei kopumā un mazajiem un vidējiem uzņēmumiem. Otro vietu ieņem “Jaunu tehnoloģiju vai izstrādājumu ieviešana” (turpat). Vidēji populāra atbilde visos uzņēmumos ir “Optimālas darbaspēka izmaksas”, turklāt vienādi visām uzņēmumu lielumgrupām un nozarei kopumā. Visu

piecu iemeslu biežumu īpatsvari jeb svarīguma lielumi krītas no 29% līdz 8% virzienā no pirmā nosauktā iemesla uz pēdējo ("Citi"). Protams, tajā pašā virzienā aug atbilžu "ne (tik) svarīgi" īpatsvars, sākot no 11% pirmajam iemeslam tabulā līdz 30% pēdējā ailē ("Citi").

Nedaudz pārsteidz otrās svarīgākās pozīcijas lielais īpatsvars (tabulas otrā ailē), ja vadās no plaši izplatītā uzskata, ka jaunu tehnoloģiju ieviešana, līdzīgi racionalizācijai, var tikai samazināt, nevis palielināt nodarbināto skaitu. Taču pilnīgi iespējama arī pretēja sakarība. Izskaidrojums var būt tāds, ka aptaujā ir iekļuvis liels skaits nesen radušos uzņēmumu, kuros jaunu tehnoloģiju ieviešana *tiesām* notiek reizē ar jaunā personāla komplektēšanu un jaunu darbvietu radīšanu, tātad ar darbinieku skaita pieaugumu.

3.5.5-a. tabula

Darbinieku skaita palielināšanas iemesli, sadalījumā pēc to svarīguma, lauksaimniecības uzņēmumos

(% no visu atbilžu kopskaita katrā atbilžu gradācijā*)

	<i>Atbilžu svarīguma trīs gradācijas (katrā 100% atb.)</i>	Pieprasījuma līmenis izstrādājumiem	Jaunu tehnoloģiju vai izstrādāj. ieviešana	Optimālas darbaspēka izmaksas	Valdības pasākumi	Citi iemesli
		1	2	3	4	5
V i s o s uzņēmumos	<i>ļoti svarīgi **</i> <i>ne(tik) svarīgi</i>	23,5 29,3 34,0 11,4	24,3 24,7 25,0 15,7	20,9 20,8 20,8 19,2	20,0 17,0 14,6 22,8	11,3 8,1 5,5 30,5
Mazajos uzņēmumos:	<i>ļoti svarīgi **</i> <i>ne(tik) svarīgi</i>	25,9 30,0 33,0 11,8	23,5 24,6 23,7 17,0	19,7 20,2 20,6 19,8	19,7 17,4 15,5 22,2	11,1 9,0 7,2 29,2
Vidējos uzņēmumos:	<i>ļoti svarīgi **</i> <i>ne(tik) svarīgi</i>	13,6 28,0 39,3 11,1	13,6 24,0 32,1 15,5	31,8 24,0 18,0 15,5	27,3 18,0 10,7 22,2	13,6 6,0 --- 35,5
Lielajos uzņēmumos:	<i>ļoti svarīgi **</i> <i>ne(tik) svarīgi</i>	25,0 29,0 31,6 8,3	50,0 32,3 21,0 4,2	8,3 19,3 26,4 20,8	8,3 12,9 15,8 29,2	8,3 6,4 5,3 37,5

* Katrā vērtējumu gradācijā jeb rindā atbilžu kopskaits =100%. Atzīme "----" nozīmē, ka tādu atbildi neviens nav devis.

** Blakus atbilžu īpatsvaram abās pozitīvajās gradācijās dots to kopējais jeb vidējais svētais īpatsvars.

Nejaušības dēļ visi pieci nosauktie iemesli pēc atbilžu biežuma (%) – tātad pēc svarīguma – ir savirkņējušies burtiski tajā pašā secībā, kāda bija uzdota aptaujas anketē un lietota arī apskatāmajā 3.5.5-a. tabulā (skat.). Taču šī sakritība *ir arī zīmīga* vismaz vienā aspektā: - šāda secība ir izplatīta un tipiska ne tikai Eiropas valstīm, kas jau sen lieto doto grupējumu savās darba tirgus aptauju lapās, bet arī Latvijai.

Tabulā 3.5.5-a. nosaukto piecu iemeslu secība raksturīga praktiski visām trijām uzņēmumu lielumu grupām, ar diviem nelieliem izņēmumiem. *Lielajiem* uzņēmumiem "Jaunu tehnoloģiju un izstrādājumu ieviešana" kļuvusi par pirmo pēc svarīguma (32%), otrajā pozīcijā (29%) aizbīdot "Pieprasījuma līmeni izstrādājumiem", kurš vairumam uzņēmumu ir pastāvīgi pirmajā vietā. Līdzīgā kārtā vidēja lieluma uzņēmumiem "Optimālas darbaspēka izmaksas" (trešā aile tabulā) pēc īpatsvara ir svarīgākas par "Jaunu tehnoloģiju un izstrādājumu ieviešanu" (otrā aile).

Darbinieku **skaita samazināšanas deviņu iemeslu** vidū (3.5.5-b. tabula) visbiežāk kā "*ļoti svarīgi*" – "*svarīgi*" (ja abas šīs apstiprinošās atbildes skatām kopā) nosaukti trīs vai četri iemesli, kas relatīvi lielāku īpatsvaru dēļ izceļas visās uzņēmumu lielumu grupās: – [1] "Racionalizācija, jaunu tehnoloģiju ieviešana" (17%), [2] "Algu līmenis uzņēmumā" (15%), [3] "Konkurējošās cenas" (14%) un/vai [4] "Traucējoši valdības noteikumi" (14%). Vidēju svaru ieguvusi atbilde [5] "Citu darba izmaksu līmenis" (13%). Pieci pārējie paredzētie iemesli nosaukti reti.

Pievēršam uzmanību tam, ka vismaz trīs iemesli no tikko nosauktajiem ([2], [3] un [5]) ir finansiālas dabas iemesli no pieciem aptaujā paredzētajiem, kuru dēļ var būt vai pat ir *nepietiekama uzņēmuma peļņas norma* (3.5.5-b. tabulas 2.-5. aile). Savukārt, īpaši nopietnu vērību pelna tāds iemesls, kā “Traucējoši valdības noteikumi” [4], kas atspoguļo lauksaimniecības uzņēmumu lielo neapmierinātību ne tikai ar ekonomisko stāvokli valstī, bet arī valsts ekonomisko politiku, tai skaitā ar nesakārtoto likumdošanu ekonomikas jomā, biznesa attiecībās, nodokļu sfērā, u.c.

3.5.5-b. tabula

Darbinieku skaita samazināšanas iemesli, sadalījumā pēc to svarīguma, lauksaimniecības uzņēmumos

(% no visu atbilžu kopskaita katrā atbilžu gradācijā*)

Atbilžu svarīguma trīs gradācijas (katrā 100% atbilžu)	Nepietiekams pieprasījums	Nepietiekama peļņas norma sakarā ar :				Racionalizācija, jaunu tehnoloģiju ieviešana	Biežāka atteikšanās slēgt līgumu	Traucējoši valdības noteikumi	Citi iemesli
		konkurējošām cenām	algu līmeni uzņēmumā	citā darba izmaksu līmeni	citām izmaksām				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Visos uzņēmumos									
ļoti svarīgi	9,8	14,1	9,8	17,4	4,3	22,8	2,2	8,7	10,9
svarīgi	6,5	14,5	18,8	9,4	12,3	13,8	5,1	17,4	2,2
**kopumā svarīgi	7,8	14,3	15,2	12,6	9,1	17,4	3,9	13,9	5,6
ne(tik) svarīgi	13,2	9,0	8,4	10,1	12,4	7,0	15,8	9,3	14,6
Mazajos uzņēmumos:									
ļoti svarīgi	13,5	10,8	13,5	10,8	5,4	13,5	2,7	10,8	18,9
svarīgi	5,1	17,9	15,4	12,8	7,7	15,4	5,1	15,4	5,1
**kopumā svarīgi	9,2	14,5	14,5	11,8	6,6	14,5	3,9	14,5	11,8
ne(tik) svarīgi	12,1	9,4	9,4	10,7	13,4	9,4	14,8	10,1	10,7
Vidējos uzņēmumos:									
ļoti svarīgi	---	7,1	14,3	26,6	7,1	35,7	---	7,1	---
svarīgi	16,0	12,0	16,0	4,0	8,0	12,0	12,0	16,0	4,0
**kopumā svarīgi	10,3	10,3	15,4	12,8	7,7	20,5	7,7	12,8	2,6
ne(tik) svarīgi	11,6	11,6	8,7	10,1	13,0	5,8	13,0	10,1	15,9
Lielajos uzņēmumos:									
ļoti svarīgi	9,8	19,5	4,9	19,5	2,4	26,8	2,4	7,3	7,3
svarīgi	4,0	13,5	21,6	9,5	16,2	13,5	2,7	18,9	---
**kopumā svarīgi	6,1	15,6	15,6	13,0	11,3	18,3	2,6	14,8	2,6
ne(tik) svarīgi	15,3	7,3	7,3	9,5	10,9	5,1	18,2	8,0	18,2

* Katrā vērtējumu gradācijā jeb rindā atbilžu kopskaits = 100%. Atzīme “---” nozīmē, ka tādu atbildi neviens nav devis.

** Kopējais jeb vidējais svērtais īpatsvars abās gradācijās kopumā.

Zināmā mērā negaidīti, ka reti nosaukto iemeslu kārtā nokļuvis tāds iemesls, kā “Nepietiekams pieprasījums produkcijai” – tātad tas nav bijis būtisks it nevienā uzņēmumu grupā. Parasti konjunktūras aptaujās šī veida atbilde ieņem vadošo vietu, turklāt gan kā uzņēmuma darbības veicinošs faktors (ja ir pieprasījums), gan bremzējošs (ja nav pieprasījuma). Taču, pilnīgi iespējams, tā var būt arī laba pazīme, kas var liecināt par labiem konjunktūras apstākļiem ražošanas turpināšanai, kuru iespaidā ieprasījumam pievērsta mazāka vērība uzņēmumu atbildēs.

Savukārt, *mazajiem uzņēmumiem* ir četri būtiskākie iemesli ar praktiski vienādu īpatsvaru: – “Algu līmenis uzņēmumā”, “Racionalizācija, jaunu tehnoloģiju ieviešana”, “Traucējoši valdības noteikumi” un “Konkurējošās cenas” – visi ap 14% (3.5.5-b. tabula). Nedaudz mazāk svarīgs iemesls ir “Citu darba izmaksu līmenis” (12%). (Abi pēdējie iemesli – saistībā ar peļņas normas kritumu uzņēmumā; skat. turpat). Tiesa gan, tikpat bieži šajā uzņēmumu grupā tika atzīmēti arī “Citi iemesli”, turklāt kā “ļoti svarīgi” pat 19% gadījumos (šo iemeslu sadalījums apakšveidos pagaidām nav zināms, jo nav veikta tekstuālo ierakstu apstrāde par šo pozīciju aptaujas lapās).

Vidējos uzņēmumos ir šādi galvenie iemesli: – “Racionalizācija, jaunu tehnoloģiju ieviešana” (kopumā 20%, bet kā “*ļoti svarīgi*” pat 36% gadījumos), “Algu līmenis uzņēmumā”(15%), “Citu darba izmaksu līmenis” (13%, bet kā “*ļoti svarīgi*” pat 27% gadījumos), un “Traucējoši valdības noteikumi” (arī 13%, bet reti atzīmējot “*ļoti svarīgi*”).

Lielajiem uzņēmumiem svarīgākie likās šādi iemesli: - “Racionalizācija, jaunu tehnoloģiju ieviešana” (18%, bet kā “*ļoti svarīgi*” pat 27% gadījumos), “Konkurējošas cenas” (16%, bet ar 19% “*ļoti svarīgi*”), “Algu līmenis uzņēmumā” (16%), “Traucējoši valdības noteikumi” (15% kopumā, bet biežāk gan vienkārši “*svarīgi*” – pat 19%). Vidēji bieži (13%, bet kā “*ļoti svarīgi*” pat 19% gadījumos) nosaukts “Citu darba izmaksu līmenis”.

Dotajā uzņēmumu grupu raksturojumā zīmīgi, ka no pieciem aptaujā paredzētajiem peļņu samazinošajiem iemesliem (3.5.5-b. tabulas 2.-5. aile) *mazajos uzņēmumos* pietiekami svarīgi izrādās tikai divi, *vidēja lieluma* uzņēmumos – pat tikai viens, kamēr *lielajos* uzņēmumos – vismaz trīs iemesli (skat. iepriekšējā rindkopā; tāpat trešās grupas atbildes finansiālajā jomā noteikušas šo iemeslu sadalījumu arī visos uzņēmumos kopumā).

Savukārt, nesakārtoto likumdošanu, u.tml. traucēkļus darbības paplašināšanai (“Traucējoši valdības noteikumi” – kopumā 14% atbilžu) atsevišķi uzņēmumi izjūt ļoti līdzīgā mērā, neatkarīgi no to lieluma: – visās trijās uzņēmumu lielumgrupās 13-15% atbilžu no visiem iemesliem, kas samazina darbinieku skaita uzņēmumos (skat. iepriekšējā rindkopā un 3.5.5-b. tabulas 8. ailē).

Tomēr šeit ir kāda zīmīga īpatnība – kā “*ļoti svarīgs*” pakāpē šis iemesls tika atzīmēts visai reti visās uzņēmumu grupās, daudz biežāk kā “*svarīgs*”, un tikai *mazie uzņēmumi* relatīvi biežāk šo iemeslu vērtēja “*ļoti svarīgs*” pakāpē. Tas it kā apstiprina sabiedrībā valdošo uzskatu, ka mazie uzņēmumi daudz vairāk un sāpīgāk, nekā lielākie, cieš no nepārdomātas, nekonsekventas ekonomiskās politikas un likumu sistēmas, kamēr jaudīgāki uzņēmumi tādiem apgrūtinājumiem piemērojas vieglāk. Šajā jomā nopietna loma ir iespējām izmantot kvalificētu juristu un ekonomistu pakalpojumus, ko sīkie uzņēmumi parasti nevar atļauties.

3.5.3. Darba laiks un uzņēmuma darbības stundu skaita izmaiņas

Lauksaimniecības uzņēmumu **darba režīms** darba tirgus aptaujā tika raksturots divējādi: - ar *vidējo darba stundu skaitu nedēļā* un *uzņēmuma darbības stundu izmaiņām*. Otrais rādītājs, *atšķirībā no citām nozarēm*, dotajā nozarē aizvieto operatīvo darba stundu daudzuma rādītāju, kas tām ir būtisks, bet nav informatīvs lauksaimniecības jomā. Šeit ņemta vērā dotās nozares specifika: – pastāvīgā operatīvā darbība vairākās maiņās, taču bez noteikta maiņu ilguma un fiksētām brīvdienām, vairāku profesiju apvienošana, izteikta darbības sezonālitate; u.c.

Ar likumu ir noteikta *40 darba stundu nedēļa pilnu darba laiku strādājošiem*, un neviens uzņēmums arī nav atzīmējis lielāku stundu skaitu. Protams, reālos darba līgumos dažkārt nosaka arī īsāku darba nedēļu, tāpēc vidējais darba stundu skaits nedēļā nesasniedz likuma normu.

Vidējā darba nedēļa kopumā visā lauksaimniecības sabiedriskajā sektorā ir 38,81 stundu. Nevienā lauksaimniecības uzņēmumu lieluma grupā tā nav garāka par 40 stundām. Mazajos uzņēmumos tā ir īsāka, kā caurmērā nozarē - tā ilgst vidēji tikai 38,23 darba stundas, iespējams, dažādu ekonomiskās dabas grūtību iespaidā, kamēr vidējos un lielajos garāka – 39,65 un 39,81 stundas.

Atbildes par lauksaimniecības uzņēmumu **darbības stundu izmaiņām pēdējos 5 gados** rāda, ka vairāk kā puse – ap 60% - uzņēmumu līdz šim attīstījās, saglabājot *nemainīgu* savas darbības stundu daudzumu (3.5.6-a. tabula). Turklāt līdzīgā režīmā uzņēmumi darbojušies praktiski visās lielumgrupās (59% mazajos un vidējos, 63% lielajos).

3.5.6-a. tabula

Darbības stundu skaita izmaiņas pēdējos 5 gados lauksaimniecības uzņēmumos*(% no respondentu skaita katrā grupā)*

	Ievērojami samazinājās	Nedaudz samazinājās	Nav mainījušās	Nedaudz palielinājās	Ievērojami palielinājās
Visos uzņēmumos	8,5	15,1	60,0	14,3	2,0
mazajos uzņēmumos	12,2	11,8	59,2	15,5	1,2
vidējos uzņēmumos	1,3	24,3	59,5	12,2	2,7
lielajos uzņēmumos	3,8	16,5	63,3	12,7	3,8

Tomēr tai pašā laikā apmēram ¼ uzņēmumos (8% ‘ievērojami’ un 15% ‘nedaudz’) darbības stundu skaits pēdējos 5 gados tika *samazināts*, īpaši mazajos uzņēmumos, kuru visai liela daļa (12%) darbības laiku samazināja pat *ievērojami* (turpat). Visos citos uzņēmumos tas samazinājās biežāk ‘nedaudz’, nekā ‘ievērojami’ (saskaņā ar aptaujas atbilžu formulējumiem 3.5.6-a. tabulas 1. un 2. ailē). Šis process ir visai nozīmīgs, jo (kā zemāk tekstā būs redzams) ietekmē uzņēmuma rentabilitāti; iespējams, tas rāda darbu intensitātes un attīstības tempu samazināšanos, vai funkciju loka sašaurināšanos.

Pretēji šiem procesiem darbības laika (stundu) *pagarināšana* notikusi daudz retāk. Apskatāmajā laikposmā tas noticis tikai 16% uzņēmumu (14% ‘nedaudz’ un tikai 2% ‘ievērojami’), turklāt visai līdzīgos apmēros visās uzņēmumu lielumgrupās (turpat).

Tādējādi, visu līmeņu uzņēmumos pretēji vērsto konjunktūras *atbilžu saldo ir negatīvs* – kopumā nozarē mīnus 7 procentpunkti, tātad darbības laika samazināšanas virzienā; mazajos uzņēmumos – 6 %-punkti, vidējos pat –11 %-pp. un lielajos tikai –3 %-pp. Jāsecina, ka lauksaimniecības joma pēdējos 5 gados ir attīstījusies ar grūtībām.

Iespējams, tāpēc atbildēs par **darbības stundu izmaiņām tuvākos 1-2 gados** neitrālo atbilžu (‘*nemainīsies*’) pārsvars ir jūtami lielāks – ap 70% uzņēmumu (3.5.6-b. tabula), nekā nupat apskatītajās atbildēs par darbības laika izmaiņām iepriekšējos 5 gados. Reizē ar to saskatāms daudz lielāks optimisms atbildēs par turpmākām izmaiņām pretstatā augstāk apskatītajām atbildēm par iepriekšējiem gadiem, ja darbības laika palielināšanos pēc iepriekšējā stagnācijas perioda uzskatām par pozitīvu procesu.

3.5.6-b. tabula

Darbības stundu skaita paredzamās izmaiņas tuvāko 1-2 gadu laikā**lauksaimniecības uzņēmumos***(% no respondentu skaita katrā grupā*)*

	Ievērojami samazināsies	Nedaudz samazināsies	Nemainīsies	Nedaudz palielināsies	Ievērojami palielināsies
Visos uzņēmumos	4,3	9,3	68,1	17,1	1,3
mazajos uzņēmumos	6,1	7,8	67,3	17,1	1,6
vidējos uzņēmumos	---	9,5	71,6	18,9	---
lielajos uzņēmumos	2,5	13,9	67,1	15,2	1,3

* Atzīme “---” nozīmē, ka tādu atbildi neviens nav devis.

Atbilžu par darbības laika palielināšanos ir vairāk kā par samazināšanos – kopumā visos uzņēmumos šo pretēji vērsto *atbilžu pozitīvais saldo* ir +4,8 %-punkti (to izveido mīnus 4% ‘ievērojami’ un mīnus 9% ‘nedaudz’ samazināsies pret 17% ‘nedaudz’ un 1% ‘ievērojami’ palielināsies; skat. turpat). Šo atbilžu jomā uzņēmumu lielumgrupas jūtami atšķiras – mazajos un lielajos atbildes par darbības laika samazināšanos un palielināšanos ir visai līdzīgā skaitā, tāpēc

saldo tikai +2,8% un +0,1 %-punkti; vienīgi vidēja ranga uzņēmumi daudz biežāk izteikušies par darbības laika palielināšanu nekā samazināšanu (saldo pat +9,4 %-punkti).

Apskatītā atbilžu saldo zīmes maiņa un straujums, ar kādu mainās īpatsvaru lielumi mazajos un vidējos uzņēmumos, pārejot no atbildēm par bijušo periodu uz atbildēm, liek būt uzmanīgiem secinājumos. Katrā ziņā tas liecina par *abu šo uzņēmumu kategoriju funkcionālo nestabilitāti*, salīdzinot ar lielajiem, kuriem pagātnes – nākotnes vērtējumu amplitūda nav tik liela (augstāk minētie mīnus 3 un +0,1 %-punkti).

Aptaujā konstatēta neliela **saistība starp darbības intensitāti un uzņēmuma rentabilitāti**. Vismaz 24%, tātad 1/5 uzņēmumu vadītāju kopumā (mazajos un lielajos uzņēmumos pat 25-26%) apgalvo, ka varētu *rentabilitāti paaugstināt*, palielinot darbības stundu skaitu. Interesanti, ka šādi domājošo (minētā 1/5 daļa) ir vairāk, nekā augstāk minēto uzņēmumu, kas prognozēja savas darbības stundu daudzuma palielināšanos (caurmērā 18%; skat. 3.5.6-b. tabula, kopā 4. un 5. aile). Šo īpatsvaru starpība (6%) varētu nozīmēt, ka kādi 6% uzņēmumu no tiem, kas atzīst darbības stundu skaita palielināšanu kā līdzekli rentabilitātes paaugstināšanai, to nespēs īstenot.

3.5.4. Līdzekļi pētījumiem un uzņēmumu attīstībai

Līdzekļu piešķiršana pētījumiem un attīstībai uzņēmumā un tā pietiekamības vērtējums parādīts 3.5.7. tabulā.

3.5.7. tabula

Līdzekļu izlietojums pētījumiem un attīstībai un tā pietiekamības vērtējums lauksaimniecības uzņēmumos

(% no respondentu skaita)

	Vai uzņēmums izlieto līdzekļus pētījumiem un attīstībai		Ja „Jā”, kopējie pētījumu un attīstības izdevumi ir:		
	<i>jā</i>	<i>nē</i>	vairāk kā pietiekami	pietiekami	nepietiekami
V i s i uzņēmumi	36,7	63,3	1,0	10,1	25,6
	100	x	2,7	27,4	69,9
Mazie uzņēmumi	27,8	72,2	0,4	6,9	20,4
	100	x	1,5	25,0	73,5
Vidējie uzņēmumi	47,3	52,7	1,4	8,1	37,8
	100	x	2,9	17,1	80,0
Lielie uzņēmumi	54,4	45,6	2,5	21,5	30,4
	100	x	4,7	39,5	55,8

Līdzekļus pētījumiem un attīstībai lauksaimniecības sabiedriskajā sektorā izdala mazāk kā 40% uzņēmumu vadītāji, turklāt mazajos tikai 28%. Salīdzinājumā ar citām nozarēm tas (kopumā) notiek ievērojami retāk, tomēr vidēja ranga uzņēmumos un lielo uzņēmumu grupā gan nedaudz biežāk – 47% un pat 54% šī ranga uzņēmumu. Tātad, diemžēl, vairāk kā 70% mazo uzņēmumu un vairāk kā puse vidējā lieluma uzņēmumu līdzekļus pētījumiem un uzņēmuma attīstībai neizlieto.

Paši uzņēmumu vadītāji šādu stāvokli vērtē visai paškritiski. Tikai 27% no tiem atzīst līdzekļu ieguldījumus pētījumiem un attīstībai par *pietiekamiem*, vidējos uzņēmumos vienīgi 17%, mazajos 25%. Toties caurmērā ap 70% no visiem uzņēmumiem “atzīstas” *nepietiekamā* pētījumu finansēšanā, mazajos pat 73% un vidējos – pat 80% (skat. turpat). Tas nozīmē, ka arī lauksaimniecības nozarē, lai arī ar novēlošanos, notikusi uzskatu maiņa par labu zinātniski un ekonomiski pamatotai un ar jaunāko tehniku nodrošinātai darbībai (šeit domājam visus, nevis zinātniskos uzņēmumus), vienīgi joprojām trūkst līdzekļu to īstenot.

Piebildi prasa atbilžu ‘*vairāk kā pietiekami*’ mazie īpatsvari, kurus var uztvert divējādi. No vienas puses, tie vieš cerību, ja akcentējam, ka šobrīd *jau 3% uzņēmumu izdala ļoti daudz līdzekļu*

pētījumiem, neraugoties uz lauksaimniecības uzņēmumu finansiālām grūtībām šodien. No otras puses, tomēr, var saskatīt arī negatīvu saturu šīm atbildēm – *pētījumi finansēti par daudz*, pārmērīgi, resp. bez gaidītā efekta, salīdzinot ar izdevumiem. Diemžēl visvairāk šādu atbilžu (5%) devuši tieši lielie – spēcīgākie uzņēmumi, kas var būt visaktīvākie pētījumu atbalstītāji.

3.5.5. Jaunu darbvieta ieviešana

Nodrošinājums ar jaunām darbvieta lauksaimniecības sabiedriskajā sektorā tika uzskaitīts dinamikā par 3 gadu periodu, aptverot gadu pirms apsekojuma, tekošo gadu un nākošo gadu pēc apsekojuma.

3.5.8. tabula

Jaunu darbvieta ieviešana lauksaimniecības uzņēmumos 2003. – 2005. gadā

	Jauno darbvieta skaits				Jaunas darbvieta uz 1000 strādājošiem				Jaunas darbvieta vidēji vienā uzņēmumā			
	pavisam	nepilnu darba laiku strādājošiem	vadītājiem	sezonas strādniekiem	pavisam	nepilnu darba laiku strādājošiem	vadītājiem	sezonas strādniekiem	pavisam	nepilnu darba laiku strādājošiem	vadītājiem	sezonas strādniekiem
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Visos uzņēmumos:												
2003.gadā ieviestas	557	114	112	156	36,4	7,4	7,3	10,2	1,40	0,29	0,28	0,39
2004.gadā ieviestas / plānotas	545	61	120	180	35,6	4,0	7,8	11,7	1,37	0,15	0,30	0,45
2005.gadā plānotas	450	51	83	171	29,4	3,3	5,4	11,2	1,13	0,13	0,21	0,43
Mazajos uzņēmumos:												
2003.gadā ieviestas	234	37	47	104	129,2	20,4	25,9	57,4	0,96	0,15	0,19	0,42
2004.gadā ieviestas vai plānotas	239	46	50	111	132,0	25,4	27,6	61,3	0,98	0,19	0,20	0,45
2005.gadā plānotas	260	31	60	114	143,6	17,1	33,1	62,9	1,06	0,13	0,24	0,46
Vidējos uzņēmumos:												
2003.gadā ieviestas	105	25	8	18	46,7	11,1	3,6	8,0	1,41	0,33	0,11	0,24
2004.gadā ieviestas vai plānotas	151	10	16	28	67,2	4,5	7,1	12,5	2,04	0,13	0,22	0,38
2005.gadā plānotas	112	3	8	25	49,9	1,3	3,6	11,1	1,51	0,04	0,11	0,34
Lielajos uzņēmumos:												
2003.gadā ieviestas	218	52	57	34	19,4	4,6	5,1	3,0	2,76	0,66	0,72	0,43
2004.gadā ieviestas vai plānotas	155	5	54	41	13,8	0,4	4,8	3,6	1,96	0,06	0,68	0,52
2005.gadā plānotas	78	17	15	32	6,9	1,5	1,3	2,8	0,99	0,21	0,19	0,40

3.5.8. tabulas dati rāda, ka šajā laika periodā jaunu darbvieta ieviešanai lauksaimniecības uzņēmumos ir izteikti *lejupslīdoša tendence* visos rādītājos – ik gadu samazinās gan absolūtais vietu skaits, gan relatīvais vietu daudzums uz 1000 strādājošajiem un arī vidēji uz vienu uzņēmumu. Tātad situācija darba tirgū nevis uzlabojas, bet pasliktinās.

Šo vispārējā krituma tendenci pamatā nosaka lielie uzņēmumi, jo tajos ir arī vislielākais vidējais strādājošo skaits vidēji vienā uzņēmumā (skat. pirmo – 3.5.1. tabulu). Mazajos un vidējos uzņēmumos līdzīga krituma tendence vairāk izpaužas attiecībā uz jauno darbvieta skaitu priekš nepilna darba laika darbiniekiem.

Toties jauno darbvieta kopskaita izmaiņām *mazajos uzņēmumos* ir tieši pretēja tendence – palielināties: – tas jūtami pieauga līdz aptaujas gadam, un arī 2005.gadam tas tiek plānots ar jūtamā palielinājumu (3.5.8. tabula). Turklāt *mazajos uzņēmumos* ir arī vislielākie rādītāji visu citu uzņēmumu vidū, gan absolūtā, gan relatīvā izteiksmē (uz 1000 strādājošajiem). Lielāko daļu no

jauno darbvietau absolūtā skaita un arī relatīvā skaita, tai skaitā arī priekš nepilnu darba laiku strādājošajiem, nozarē nodrošina un plāno tieši mazie uzņēmumi, nevis lielle (skat. turpat). Tātad tieši šī uzņēmumu grupa *salīdzinoši* visvairāk ir ieviesusi un arī plāno ieviest jaunas darbvietaas. Mūsaprāt, viss tas rāda, ka mazie uzņēmumi nav mazāk perspektīvi kā pārējās grupas, bet vēl ir spējīgi uz pārstrukturēšanos un tālāku attīstību.

Jauno darbvietau nodrošinājums uz 1000 nodarbinātajiem visumā samazinās līdz ar uzņēmuma lielumu.

Pamatā jauno darbvietau nodrošinājuma rādītāji dotajā nozarē ir veidojušies liello uzņēmumu ietekmē, kuros šie rādītāji ir divkārt vai vairāk reižu zemāki nekā caurmērā nozarē (skat. turpat). Arī lielākais kritums jauno darbvietau izveidē, ieskaitot nepilnu darba laiku strādājošajiem, pa apskatāmajiem gadiem ir lielajos uzņēmumos (turpat). Samērā vienmērīgi jauno darbvietau izveide noris vidējā lieluma uzņēmumos.

Vienīgi vidējais jauno darbvietau skaits vienā uzņēmumā aug līdz ar uzņēmuma lielumu (turpat).

Kopumā jaunu darbvietau ieviešanu lauksaimniecības sabiedriskajā sektorā labi raksturo vidējie rādītāji par pēdējiem diviem gadiem jeb vidēji par 2003./2004.g. (aprēķins pēc 3.5.8. tabulas datiem 1.-2. ailē):

- 551 jauno darbvietau kopā visos apsekotajos 398 uzņēmumos jeb, pārrēķinot uz ģenerālo kopu – uz 568 uzņēmumiem, ap 786 vietām visos lauksaimniecības uzņēmumos valstī;
- to skaitā nedaudz vairāk kā 87 vietas *nepilnu darba laiku strādājošajiem* visos apsekotajos uzņēmumos jeb 16% no visām jaunajām darbvietaām. Pārrēķinot uz visiem uzņēmumiem ģenerālajā kopā - ap 125 vietas nepilnu darba laiku strādājošajiem visos lauksaimniecības uzņēmumos valstī (16% no visām jaunajām darbvietaām);
- papildus tam *sezonas darbu periodā* vēl 168 jaunas darbvietaas *sezonas strādnieku* piesaistei ražošanā visos apsekotajos uzņēmumos jeb ap 240 visos lauksaimniecības uzņēmumos. Pievēršam uzmanību, ka tas ir ievērojami vairāk kā nepilnu darba laiku strādājošajiem;
- 36 jauno darbvietau uz 1000 nodarbinātajiem, tai skaitā 5,7 - nepilnu darba laiku strādājošajiem un 11 (tātad vairāk) - *sezonas strādniekiem*;
- vidēji 1,4 jaunas darbvietaas vienā uzņēmumā, to skaitā vismaz 0,4 vietas sezonas darbu laikā.

Visus šos rādītājus nevar citādi vērtēt, kā visai pieticīgus. **Kopumā situācija lauksaimniecības darba tirgū** nevis uzlabojas, bet **pasliktinās**. Jauno darbvietau nodrošinājuma pamatrādītāji lauksaimniecības sabiedriskajā sektorā ir visai nelieli, salīdzinot ar citām nozarēm.

Tomēr ir arī cerīgs izņēmums - **sezonas strādniekiem paredzēto darbvietau nodrošinājums**, kas kopumā visu uzņēmumu lokā, bet it īpaši mazajos un vidējos uzņēmumos līdz šim ir uzlabojies un sola uzlabojumu tuvākos gados, vismaz mazajos uzņēmumos (3.5.8. tabula). Tas ļauj mums pieņemt, ka, neraugoties uz plaši zināmām grūtībām lauksaimniecības jomā, ieskaitot sīko uzņēmumu izputēšanu u.tml., mazie uzņēmumi visumā spēj pārstrukturēt savu darbību un izdzīvot visos dabas gada posmos, pateicoties intensīvākai darbībai sezonas darbu periodā.

Vēl vairāk, nevar izslēgt arī pieņēmumu, ka augstāk minētie sliktie vispārējie rādītāji lauksaimniecības jomai nav noteicošie, bet analītiskajos vērtējumos jābalstās vispirms uz sezonas rādītājiem. Protams, ar tādiem attiecīgi jāpaplašina konjunktūras aptauju programma.

Lauksaimniecības sabiedriskajā sektorā vairāk nekā pusi uzņēmumu sastāda **mazie uzņēmumi**, taču tajos strādā tikai 12% no visiem nodarbinātajiem.

Apskatāmajā nozarē pārsvarā 88% strādā **pilnu darba laiku**. Lielajos uzņēmumos ievērojami vairāk – 92%, taču arī **nepilnu darbalaiku nodarbināto** īpatsvars nozarē (12%) nav mazs; tas ir lielāks kā citās nozarēs.

Uz pilnu darba laiku pieņemto īpatsvars aug līdz ar uzņēmumu lielumu. Turklāt, mazajos uzņēmumos nepilnu darba laiku strādājošie sastāda pat 29%, vidējos uzņēmumos – 17%, kas varētu liecināt par šo uzņēmumu funkcionālo un finansiālo nestabilitāti.

Tikai 6% no strādājošo kopskaita sastāda **pagaidu darbinieki**, kas pieņemti darbā uz laiku; mazajos un vidējos nedaudz vairāk - vismaz 8%. Iespējams, arī šie rādītāji liecina par maza un vidēja lieluma uzņēmumu funkcionālo nestabilitāti.

2/3 no pagaidu darbiniekiem sastāda sezonas darbinieki, un to īpatsvars varētu vēl pieaugt rudens sezonā. Sezonas strādnieku plašāka piesaiste sevišķi mazajos uzņēmumos vērtējama ļoti pozitīvi, jo liecina par pietiekami labi organizētu vidi.

Vidēji 74% darbinieku ir iesaistīti **tieši lauksaimnieciskā rakstura ražošanā** vai pakalpojumu sniegšanā (ieskaitot lauksaimniecības speciālistus un mežkopjus, bet izslēdzot administratīvā darba un pakalpojumu funkciju veicējus).

Dotās nozares uzņēmumos strādājošiem pārsvarā - 63% - ir **vidējā izglītība/kvalifikācija**, mazajos pat 67%. Nozarē ir visai liels nodarbināto īpatsvars *ar zemu* izglītību/kvalifikāciju (22%) un relatīvi neliels īpatsvars (15%) - *ar augstu* tās līmeni. Īpatnēji, ka visvairāk pēc īpatsvara strādājošo *ar augstāko* izglītību ir mazajos uzņēmumos - 17%.

Visai lielu daļu - 18% no kopējā nodarbināto skaita visos lauksaimniecības uzņēmumos kopumā sastāda dažāda veida **vadītāji un speciālisti**. Turklāt visvairāk – 30% - tieši mazajos uzņēmumos; arī vidējos (20%) vairāk kā sektorā caurmērā rādītāju. Tomēr tas nenozīmē mazo uzņēmumu labāku kvalitāti, bet ir tikai lauksaimniecības nozares īpatnība:- liela daļa vadītāju un speciālistu ir tieši iesaistīti lauksaimnieciskās ražošanas un pakalpojumu procesā, un **plaši izplatīta ir profesiju apvienošana**.

Nodarbināto **sastāvam pēc dzimuma** lauksaimniecības uzņēmumos (kopumā) raksturīgs pastāvīgs *vīriešu pārsvars*, bet īpaši - tiešajā lauksaimnieciskajā ražošanā un pakalpojumu sniegšanā, turklāt visās trīs uzņēmumu lieluma grupās. Tātad pretēji tam ārpus tiešās ražošanas sfēras jeb palīgfunkcijās sieviešu ir vairāk kā vīriešu.

Lauksaimniecības uzņēmumu lielākajā daļā (77%) darbinieku **skaitis ir atbilstošs** pašreiz ražotās produkcijas un sniegto pakalpojumu apjomam; biežāk vidēja ranga uzņēmumos (82%). Caurmērā 10% uzņēmumu tas bija **lielāks kā nepieciešams**, taču reizē ar to 13% - **mazāks kā nepieciešams**. Sevišķi bieži (24%) strādājošo skaits pārsniedz nepieciešamo lielajos uzņēmumos, tātad tie nepaplašināsies.

Apskatāmajā nozarē kopumā un dažāda lieluma uzņēmumu grupās pārsvarā ir atbildes, ka darbinieku skaits **arī pēc 2 gadiem nemainīsies** (63%-71%) vai arī uzņēmumu vadītāji nezina atbildes uz uzdoto jautājumu (5-10%). Reizē ar to nozarē pastāv pozitīvs atbilžu saldo starp atbildēm par iespējamo skaita palielināšanos (plus 14%) un samazināšanos (mīnus 10%). Vienīgi lielajos uzņēmumos ievērojami biežāk sagaida darbinieku skaita samazināšanos (liels negatīvs saldo - mīnus 22%).

Reāli plāno palielināt darbinieku skaitu savos uzņēmumos 27% uzņēmumu vadītāji, bet 16% – *samazināt*, tātad ap +11 procentpunktu pozitīvs konjunktūras saldo. Mazie uzņēmumi ir visaktīvākie, jo par 22 %-pp. vairāk plāno personālu paplašināt kā sašaurināt. Toties lielie uzņēmumi, diemžēl, biežāk plāno darbinieku skaita samazināšanu (negatīvs saldo 21 %-pp.).

Trīs paši svarīgākie darbinieku **skaita palielināšanas iemesli visiem** lauksaimniecības uzņēmumiem un arī dažāda lieluma uzņēmumu grupās ir šādi: “Pieprasījuma līmenis izstrādājumiem”, “Jaunu tehnoloģiju vai izstrādājumu ieviešana” un “Optimālās darbaspēka izmaksas”. Vienīgi lielajiem uzņēmumiem “Jaunu tehnoloģiju vai izstrādājumu ieviešana” ir pirmā pēc svarīguma. Tas var liecināt par to, ka lielo uzņēmumu vidū ir jaunu, nesen radīto, kur jaunu tehnoloģiju ieviešana sakrīt ar personāla komplektēšanu.

Darbinieku **skaita samazināšanai visiem** uzņēmumiem kopumā būtiskākie iemesli ir šādi:- “Racionalizācija, jaunu tehnoloģiju ieviešana”, “Algu līmenis uzņēmumā”, “Konkurējošās cenas” un “Traucējoši valdības noteikumi” (visi četri ar visai līdzīgiem īpatsvaram). Pārējie pieci paredzētie iemesli nosaukti reti. Savdabīgi, ka nevienā uzņēmumu grupā nav būtisks tāds iemesls kā “Nepietiekams pieprasījums”, taču tas var liecināt par *labiem konjunktūras apstākļiem ražošanas turpināšanai*.

Vidējā darba nedēļa visā lauksaimniecības sektorā ir nedaudz īsāka, nekā paredz likuma norma – tā ilgst 38,8 stundas. Mazajos uzņēmumos – īsāka - 38,2, lielajos – garāka - 39,6 stundas vidēji.

Pēdējos 5 gados 60% uzņēmumu attīstījās, saglabājot *nemainīgu* savas **darbības stundu skaitu**. Tai pat laikā vismaz ¼ uzņēmumu darbības ilgums tika *samazināts*, īpaši mazajos uzņēmumos, kamēr šis laiks *palielinājās* tikai 16% uzņēmumu. Tas var liecināt par lauksaimniecības uzņēmumu attīstības grūtībām. **Tuvākos 1-2 gados** savas darbības stundu skaitu domā *saglabāt* ap 70%, *palielināt* 18% un *samazināt* – 13%.

Vismaz 1/5 uzņēmumu vadītāju kopumā (mazajos un lielajos uzņēmumos pat nedaudz vairāk) apgalvo, ka varētu *paaugstināt rentabilitāti*, palielinot darbības stundu skaitu.

Tikai 37% lauksaimniecības uzņēmumu izlieto **līdzekļus pētījumiem un attīstībai**, tātad 63% respondentu, diemžēl, šādu jomu nefinansē. Vairāk, nekā vidēji nozarē, līdzekļus šiem mērķiem izlieto lielie uzņēmumi – vismaz puse no tiem. No pirmajiem tikai 27% uzņēmumu atzīst nosauktos līdzekļus par *pietiekamiem*, toties caurmērā ap 70% - par *nepietiekamiem* (mazajos un vidējos pat vairāk), kas ļauj domāt, ka labvēlīgos apstākļos tomēr vajadzība pēc pētījumiem pieaugs.

Jaunu darbvietu ieviešanas jomā visiem rādītājiem ir izteikti *lejupslidoša tendence* – ik gadu samazinās gan absolūtais vietu skaits, gan relatīvais vietu daudzums uz 1000 nodarbinātajiem un arī vidēji uz vienu uzņēmumu (dati par 2003.- 2005.gadu). Šo vispārējā krituma tendenci pamatā nosaka lielie uzņēmumi, jo tajos ir arī vislielākais vidējais strādājošo skaits vidēji vienā uzņēmumā. *Mazajos un vidējos* uzņēmumos līdzīga tendence izpaužas vienīgi attiecībā uz jauno darba vietu skaitu nepilnu darba laiku strādājošajiem. Toties jauno darbvietu kopskaita izmaiņām *mazajos uzņēmumos* ir tieši pretēja tendence – palielināties: - tas jūtami pieauga līdz aptaujas gadam, un arī 2005.gadam tas tiek plānots ar jūtamu palielinājumu.

Diemžēl jaunu darbvietu ieviešanas jomā nozares kopējie rādītāji ir visai nelieli un pieticīgi:

- ap 785 jaunas darbvietas visos lauksaimniecības uzņēmumos valstī (pārrēķinot uz visiem uzņēmumiem ģenerālajā kopā);
- to skaitā ap 125 jaunas vietas *nepilnu darba laiku strādājošajiem* visos lauksaimniecības uzņēmumos (pārrēķinot uz visiem uzņēmumiem ģenerālajā kopā; 16% no visām jaunajām darbvietām);
- papildus tam *sezonas darbu periodā* vēl 240 jaunas darbvietas *sezonas strādnieku* piesaistei ražošanā visos lauksaimniecības uzņēmumos;
- 36 jaunu darbvietu uz 1000 darbinātajiem, tai skaitā 5,7 - nepilnu darba laiku strādājošajiem un 11 (tātad vairāk) - *sezonas strādniekiem*.

Kopumā situācija lauksaimniecības darba tirgū nevis uzlabojas, bet **pasliktinās**. Jauno darbvietu nodrošinājuma pamatrādītāji lauksaimniecības sabiedriskajā sektorā ir daudz mazāki kā citās nozarēs.

Izņēmums ir *sezonas strādniekiem* paredzēto darbvietu nodrošinājums, kas kopumā visu uzņēmumu lokā, bet it īpaši mazajos un vidējos uzņēmumos, ir uzlabojies līdz šim un sola uzlabojumu tuvākos gados, vismaz mazajos uzņēmumos. Nav izslēgts, ka augstāk minētie sliktie vispārējie rādītāji lauksaimniecības jomai nav noteicošie. Tāpēc konjunktūras aptauju programma turpmāk jāpaplašina ar sezonas rādītājiem.

4. NEFINANŠU INVESTĪCIJU IETEKME UZ STRĀDĀJOŠO SKAITA IZMAIŅĀM

Šajā sadaļā analizēti dati un salīdzināta dinamika par nefinanšu investīcijām un nodarbināto skaitu (Darbaspēka apsekojumu rezultāti), strādājošo skaitu (uzņēmumu statistiskie apsekojumu rezultāti). Informācija saņemta ne tikai no statistiskajiem biļeteniem, statistiskas gadagrāmatas, bet arī no statistikas darba materiāliem.

4.1. Nefinanšu investīcijas un darba vietu skaits

Saskaņā ar ekonomisko teoriju viens no pamatfaktoriem, kas ietekmē ražošanas platības palielināšanu, darba vietu skaitu valstī, ir investīciju darbības līmenis, kuru savukārt raksturo:

- investīciju apjoma līmenis;
- investīciju darbības nozaru un tehnoloģiskais virziens;
- investīciju projektu valsts regulēšanas formas;
- investīciju vide ārējo resursu piesaistīšanai un iznomāšanai;
- investīciju projektu pievilcīgums.

Nefinanšu investīcijas no teorētiskā viedokļa - ir reālie ieguldījumi uzņēmumu pamatlīdzekļos (ēkas, būves, iekārtas, transporta līdzekļi, instrumenti un citi), nemateriālie ilgtermiņa ieguldījumi un ieguldījumi apgrozāmo līdzekļu palielināšanai.

Statistika saņem datus no uzņēmumiem un publicē informāciju par nefinanšu investīcijām statistikas biļetenos tikai par ieguldījumiem pamatlīdzekļos, iekļaujot nemateriālus ilgtermiņa ieguldījumus. Saskaņā ar makroekonomisko teoriju, nefinanšu investīcijās pamatlīdzekļos jāiekļauj arī ieguldījumi ilgtermiņa stādījumiem un lopu iegūšanai. Tāpēc statistikas biļetenos nefinanšu investīcijās iekļauj arī šos datus. Uzņēmumos veikto ieguldījumu avoti ir pašu līdzekļi, kredīti, citu uzņēmumu ieguldījumi, ārvalstu fizisko un juridisko personu (ārvalstu tiešās investīcijas un portfeļinvestīcijas) līdzekļi, ziedojumi, dāvanas.

Nefinanšu investīciju datus dinamikā ticamāk salīdzināt ar datiem par strādājošo skaitu, jo abas informācijas saņemtas no uzņēmumiem saskaņā ar statistiskajiem apsekojumiem, bet, otrā informācija (nodarbināto skaits) - saņemta pēc faktiskās darba vietas no darba spēka statistiskā apsekojuma. Šajā nodaļā tiek lietots termins investīcijas, ar kuru jāsaprot nefinanšu investīcijas.

Nefinanšu investīcijās iekļauj ieguldījumus ne tikai pamatlīdzekļu iegūšanai un nemateriālos ilgtermiņa ieguldījumus, ieguldījumus zemes uzlabošanai, iekārtu, transporta, instrumentu remontēšanai, bet arī būvdarbu apjomu, tai skaitā jaunu ēku būvniecību (ieskaitot komunikācijas, elektro-, telelīnijas, ceļi), ēku un būvju kapitālo remontu un rekonstrukciju, projektēšanas un sagatavošanas darbus u.c.

Saprotams, ka iegūtie pamatlīdzekļi – tādi kā – iekārtas, transporta līdzekļi, instrumenti un citi, atšķiras pēc modernizācijas un produktivitātes līmeņa. Tāpat kā visā valstī, tā arī atsevišķās nozarēs investīciju apjomi ietekmēja ražošanas paplašināšanu, darba vietu samazināšanu, jaunu darba vietu izveidošanu. Tomēr jāatzīmē, ka katrā atsevišķā gadījumā ietekmēšanas virzieni var būt dažādi.

Nefinanšu investīciju apjomi ietekmē šādus darba vietu skaita izmaiņas virzienus:

- jaunu darba vietu izveidošana;
- darba vietu skaita samazināšana, veidojot darba vietas ar lielāku produktivitāti;
- darba vietu apstākļu uzlabošana;
- jaunu - pagaidu darbu vietu izveidošana (ceļu, citu būvju, ēku kapitālais remonts, rekonstrukcija) celtniekiem.

Valstī vienlaicīgi notiek procesi: gan darba vietu samazināšanās iekārtu nomaiņas rezultātā, gan darba vietu palielināšanās, paplašinot ražošanu; kā arī citi procesi. Kopumā investīciju apjomi valstī sekmē ekonomikas attīstību, tas ir, ražošanas paplašināšanu un uzlabošānu, IKP palielināšanu un darba vietu izveidošanu (sk 4._10. pielikumu un 4.1. tabulu).

4.1. tabula

Nefinanšu investīciju un strādājošo skaita dinamika

	1996	1997	2000	2003	Pieaugums		
					2000/1997	2003/2000	2003/1997
Nefinanšu investīcijas							
2003.g. cenās, milj.Ls	557,3	699,9	1106,9	1512,2	158,2	136,6	216,1
% no IKP	18,3	21,2	26,5	25,7	125,0	90,2	112,7
Strādājošo skaits pamatdarbā gada beigās, tūkst.cilvēku (pēc uzņēm. statist.apsekojumiem)		699,2	705,3	730,6**	100,9	...103,6	...104,5
Nodarbināto iedzīvotāju skaits - kopā, tūkst.cilvēku (pēc darbaspēka izlases veida apsekojuma)	949	990	941	1007	95,1	107	101,7

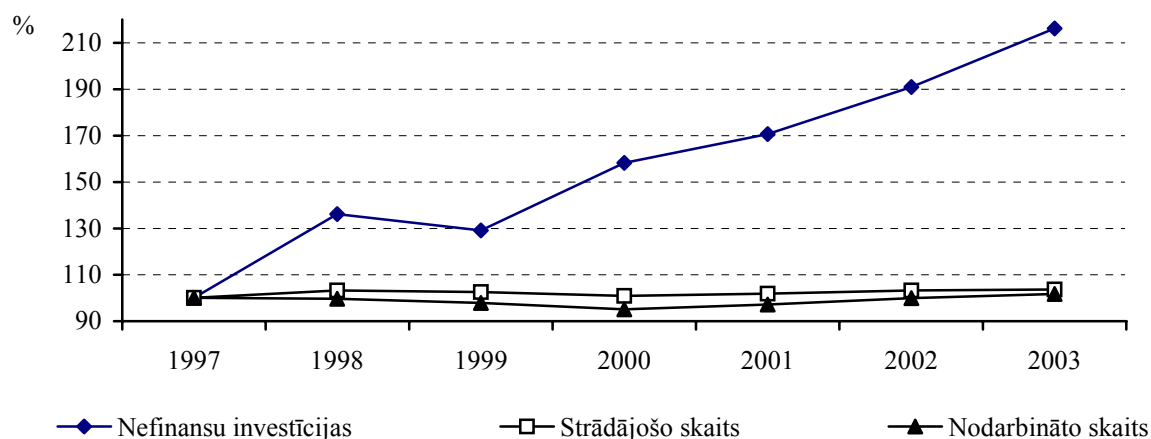
* Datu par strādājošo skaitu 1996.gadā nav

** Eksperimentāli aprēķināti dati

Analizējot datus periodā (no 1997.-2003.g.), vērojama tendence – no 1998.g. līdz 2000.gadam notiek strādājošo skaita un nodarbināto skaita (kopā un pamatdarbā) samazināšanās, bet no 2000. līdz 2003.gadam vērojams nodarbināto skaita pieaugums. Zināms, ka periodā no 1998. līdz 2000.gadam finansu krīze Krievijā ietekmēja strādājošo skaitu Latvijā. Pēc 2000.gada valstī ievērojami pieauga investīciju apjoms, līdz ar to pakāpeniski pieauga darbinieku skaits (sk. 4.1. zīmējumu).

4.1. zīmējums

Nefinanšu investīcijas un strādājošo skaita dinamika Latvijā (1997 = 100)

Tādējādi, vērtējot tendences ilgākā periodā, investīciju apjomu līmenis valstī pozitīvi ietekmē darba vietu skaita izmaiņas. Tāpat to ietekmē arī citi faktori.

4.2. Investīciju tehnoloģiskā struktūra un nodarbinātība

Latvijā pēdējos gados ir novērojams reālo ieguldījumu apjoma liels pieaugums pamatlīdzekļos (ieskaitot ilgtermiņa ieguldījumus) salīdzinājumā ar iepriekšējiem periodiem. Šis pieaugums palielinājās arī uz šo ieguldījumu pazemināšanās fona 90.gadu sākumā (sk. 4.2. tabulu). 2003.gadā salīdzinājumā ar 1990.gadu nefinanšu investīciju apjomi pamatlīdzekļos Latvijā sastādīja 85,3%.

4.2. tabula

Nefinanšu investīciju dinamika

	procentos					
	1995 pret 1990		2000 pret 1996		2003 pret 2000	
	kopā	vidēji gadā	kopā	vidēji gadā	kopā	vidēji gadā
Iekšzemes kopprodukts (IKP)	53,2	90,0	124,7	105,7	123,1	107,2
Nefinanšu investīcijas (NI)	20,8	77,0	198,6	118,7	136,6	111,0
tai skaitā:						
- būvdarbi	20,2	72,6	217,6	121,5	160,5	117,1
- iekārta instrumenti un inventārs	26,9	76,9	182,0	116,1	130,4	109,3
- pārējie kapitāldarbi un izmaksas	8,6	56,9	76,3	93,4	125,1	107,7
- kapitālais remonts	77,5	95,0	379,6	139,6	114,1	104,5

Kā redzams no tabulas, 1990.-1995.g. periodā novērojama investīciju samazināšanās kopumā un pa tehnoloģiskajiem veidiem. Sākot no 1995.gada un īpaši no 1996.gada, sākās liels investīciju pieaugums, sasniedzot 22 - 36% gadā pa atsevišķiem investīciju tehnoloģiskajiem veidiem (neskaitot citus kapitāldarbus - projektēšanas darbus, objektu sagatavošanu, apzaļumošanu un citus darbus). Šajā periodā Latvijā investīciju apjoms kopumā pieauga vidēji līdz 118,7% gadā. Raksturīgi, ka kapitālā remonta darbu apjomi (kā investīciju daļa), samazinājās laikā no 1990.līdz 1995.g. tikai par 22,5% un milzīgs šo darbu pieaugums bija novērojams laikā starp 1996.g. un 2000.g. (vidēji 139,6% gadā). Šo periodu (1996.g.-2000.g.) var saukt par "remontēšanas". Attiecīgu informāciju sk. 4.-6.pielikumā un 4._9.pielikumā. Nozīmīgs investīciju pieaugums šajā periodā (apmēram 2 reizes) neatļāva palielināt darba vietu un samazināt darba meklētāju skaitu. Šajā periodā nodarbināto skaits Latvijā samazinājās par 8 tūkst. cilvēku 15 - 64.g. vecumā un darba meklētāju skaits palielinājās par 8,5 tūkst. cilvēku, tā kā kapitālais remonts nedaudz palielināja ražošanas platības un darba vietu skaitu, pie tam, eksistē arī citi iemesli.

Konjunktūras apsekojuma dati (4._8.pielikums) parāda, ka no 1996.g.līdz 2000.g. rūpniecībā un būvniecībā investīciju izmantošanas pamatvirziens ir veco iekārtu aizvietošana. No 2001.gada ļoti palielinājās uzņēmumu skaits, kuri piedalījās aptaujā un, kuri savus ieguldījumu līdzekļus novirzīja ražošanas paplašināšanai. No konjunktūras apsekojuma rezultātiem un eksperimentālajiem aprēķiniem var secināt ka šajā periodā palielinājās investīciju apjomi ražošanas paplašināšanai un sastādīja ~ 10%. Pašlaik statistikai nav datu par investīciju izmantošanas virzieniem (aizvietošanai, paplašināšanai, modernizācijai). Lai šādu informāciju iegūtu, nepieciešama statistikas metodoloģijas pilnveidošana.

Raksturīgi, ka periodā 2000.-2003.g. krasi samazinājās kapitālā remonta pieauguma tempi, neskatoties uz to, ka to apjomi 2003.gadā bija 13,3% no kopējā investīciju apjoma (2000.gadā attiecīgi – 15,8%) (sk. 4.3. tabulu).

4.3. tabula

Nefinanšu investīciju apjomi un to struktūra pa tehnoloģiskajiem veidiem

	Investīcijas 2003.g. cenās, milj.Ls				Struktūra, %			
	2000	2001	2002	2003	2000	2001	2002	2003
Nefinanšu investīcijas - kopā	1106,9	1194,8	1336,3	1512,2	100,0	100,0	100,0	100,0
tai skaitā:								
- būvdarbi	329,2	381,0	394,2	528,4	29,7	31,9	29,5	34,9
no tiem								
- jauna būvniecība	132,3	211,4	156,6	186,5	12,0	17,7	11,7	12,3
- iekārtas, mašīnas, transports, instrumenti	564,4	577,2	679,8	736,0	50,9	48,3	50,9	48,7
- pārējie kapitāldarbi	37,9	35,9	60,1	47,4	3,4	3,0	4,5	3,2
- kapitālais remonts	175,4	200,7	202,2	200,4	15,8	16,8	15,1	13,3
no tiem								
- ēku un būvju kapitālais remonts	133,2	147,8	139,8	130,7	12,0	12,3	10,5	8,6

Investīciju apjoma ietekme uz jaunu darba vietu radīšanu atkarībā no investīciju tehnoloģiskām struktūrām - izpaužas daudzveidīgi. No vienas puses, jaunu ražošanas ēku būvniecība un nolaisto ēku rekonstrukcija, galvenokārt, pozitīvi ietekmē darba vietu skaitu. No otras puses, nolietoto un morāli novecojošo iekārtu nomaiņa ar modernākām iekārtām uzņēmos un iestādēs sekmē darbu vietu un darbinieku skaitu samazināšanu. Ēku kapitālais remonts, galvenokārt, veicina darba vietu stāvokļa uzlabošanu.

No būvniecības apjomiem tādi darbi, kā jaunbūve, rekonstrukcija - tie ir investīciju tehnoloģiskie veidi, kuri vairāk nekā citi investīciju veidi sekmē ražošanas pakalpojumu apjomu paplašināšanu un jaunu darba vietu izveidošanu Latvijā. Tāds investīciju veids analizējamajā periodā ir pārsvarā šādās nozarēs – ‘Vairum- un mazumtirdzniecība; automobiļu, motociklu, individuālās lietošanas priekšmetu un sadzīves aparatūras un iekārtu remonts’, kur investīcijas 2003.gadā salīdzinājuma ar 1995.g. palielinājās 7,8 reizes (kopā pa valstī attiecīgi tikai 4,1 reizes) un darbinieku skaits salīdzinājumā ar 1997.g. palielinājās 1,6 reizes vai par 51,3 tūkstošu cilvēku.

Kā redzams 4.2. un 4.3. tabulās, investīciju tehnoloģiskās struktūras pozitīvas izmaiņas pēdējos gados sekmē darbinieku skaitu palielināšanu valstī, jo vairāk palielinās ieguldījumi būvdarbos, nekā ieguldījumi iekārtām, mašīnām, transportam un pārējiem kapitāldarbiem. 2003.gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu būvdarbu apjoms palielinājās par 34%, savukārt, salīdzinājumā ar 2000.gadu - par 60,5%, kas ir daudz vairāk, nekā ieguldījumu apjoms iekārtām (2003.gadā salīdzinājumā ar 2000.g. tā palielinājums bija 30,4%). Bez tam, no kopējā KR apjoma palielinājās tikai iekārtas KR apjomi (2003.gadā salīdzinājumā ar 2000.gadu – 65,2%) un ēku un būvju kapitālais remonts šajā periodā samazinājās un 2003.gadā sastādīja tikai 8,6% no kopēja NI apjoma.

Dati par investīciju apjomiem, nodarbināto skaitu, darba meklētāju skaitu dinamikā (periodā no 1996.gada līdz 2003.gadam) – uzrādīti 4.4. tabulā. Valstī vērojamā kopējā tendence- pie nozīmīga

investīciju apjoma pieauguma pakāpeniski palielinājās un arī nodarbināto skaits šajā periodā palielinājās par 6%, darba meklētāju skaits samazinājās par 52% (sk. 4.4. tabulu).

Periodā no 1996.-2000.gadam viss IKP palielinājums kopumā 2003.gadā tika nodrošināts ar produktivitātes pieaugumu. Kopumā 2003.gadā salīdzinājumā ar 2000.g. nodarbināto iedzīvotāju skaits palielinājās par 7% un darba meklējošo skaits samazinājās par 25%. Tādā veidā IKP izaugsme valstī periodā no 2000.-2003.gadam. ir nodrošināta par 30% ar produktivitātes kāpumu un par 70% ir panākts sakarā ar darbinieku skaita pieaugumu.

4.4. tabula

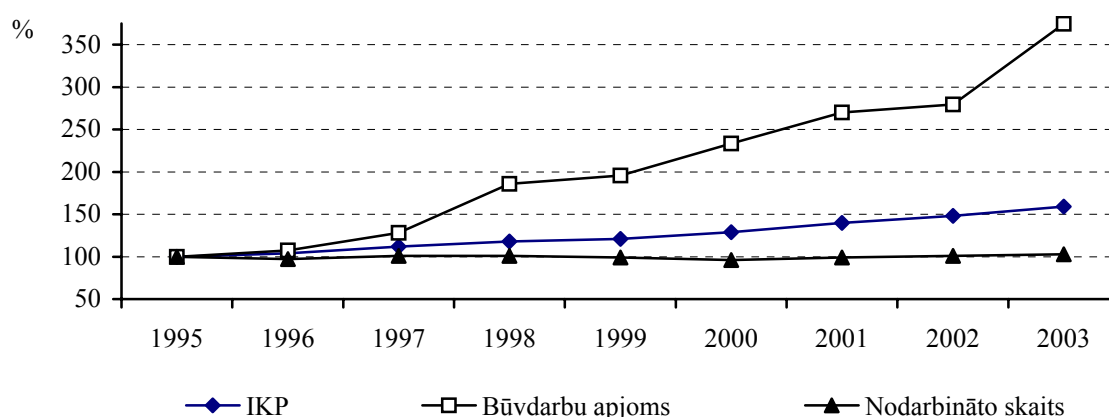
Nodarbināto iedzīvotāju skaita un nefinanšu investīciju dinamikas salīdzinājums Latvijā

	1996	2000	2001	2002	2003
Nefinanšu investīcijas (2003.g. cenās) - milj.Ls	557,3	1106,9	1194,8	1336,3	1512,2
no tām:					
% pret 1996.g.	100,0	198,6	214,3	239,5	271,3
% pret 2000.g.		100,0	107,9	120,6	136,6
Būvdarbi (no nefinanšu investīcijām) - milj.Ls	151,2	329,2	381,0	394,2	528,4
Nodarbinātie iedzīvotāji – tūkst.cilv. (reģ.dienestā) (15 - 64.g. vecumā)	925,6	917,6	937,5	962,5	981,5
% pret 1996.g.	100,0	99,1	101,3	104,0	106,0
% pret 2000.g.	-	100,0	101,3	105,4	107,0
Nodarbinātie iedzīvotāji (darbaspēka apsekojums) tūkst.cilvēku (15 - 74.g. vecumā)	949,0	941,0	962,0	989,0	1007
% pret 1996.g.	100,0	217,6	251,8	260,5	349,5
% pret 2000.g.	-	100,0	107,9	120,7	136,6
Darba meklētāji – tūkst. cilvēku (darbaspēka statistikas apsekojums)	247,0	159,0	145,0	135,0	119,0

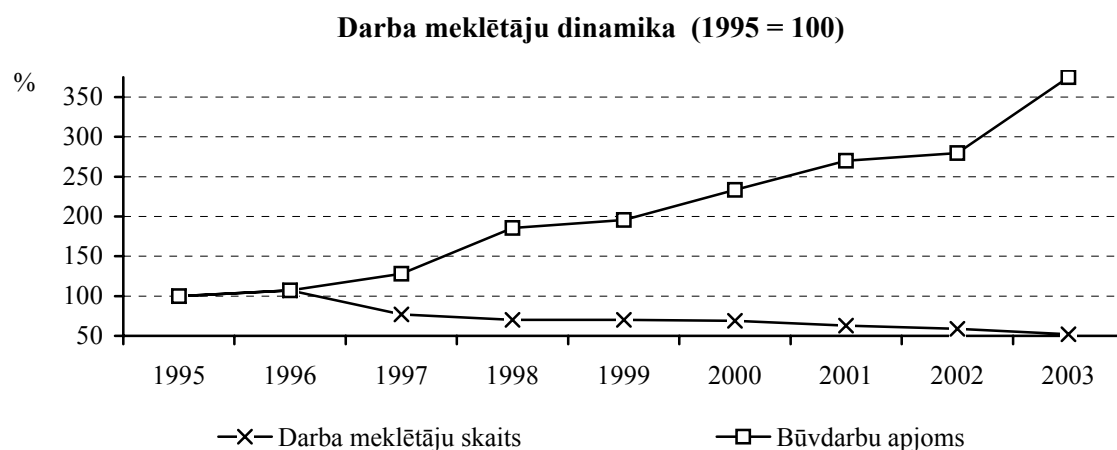
IKP, būvdarbu apjomu, nodarbināto iedzīvotāju skaitu, darba meklētāju dinamiku salīdzinājumu pēdējos gados var redzēt 4.2. zīmējumā un 4.3. zīmējumā.

4.2. zīmējums

Pamatrādītāju dinamika (1995 = 100)

4.3. zīmējums

2004.gadā turpinās iepriekš novērotās nefinanšu investīciju apjomu pieauguma tendences, tai skaitā, būvdarbu apjomu pieaugums. 2004.gada I ceturksnī nefinanšu investīciju apjoma pieaugums salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu sastādīja 13%, (tai skaitā būvdarbu apjoms - 14,1%). Pēc statistisko apsekojumu rezultātiem 2004.gada I ceturksnī salīdzinājumā ar 2003.g. I ceturksnī nodarbināto iedzīvotāju skaits palielinājās par 0,9 %. (4.4. pielikums).

Nefinanšu investīciju apjoma ilgtermiņa nemateriālo ieguldījumu daļā iekļauti pētniecības darbu un uzņēmuma attīstības izmaksas. Šo izmaksu lielums ietekmē uzņēmuma tehniskā līmeņa attīstību, konkurētspējas palielināšanu un sekmē jaunu tehnoloģiju ieviešanu. Latvijā pēc statistiskas informācijas, šie izdevumi, diemžēl nav pietiekami un pēdējos gados nepalielinās. 2003.gadā šie izdevumi sastādīja ļoti mazu īpatsvaru kopējā investīciju apjomā un ilgtermiņa nemateriālos ieguldījumos. (sk. 4.5. tabulu).

4.5. tabula

Ilgtermiņa nemateriālie ieguldījumi			
	2001	2002	2003
Ilgtermiņa nemateriālie ieguldījumi -			
- kopā valstī, milj. Ls	33,1	59,6	47,4
tai skaitā:			
- pētniecības darba un uzņēmuma attīstības izmaksas, milj. Ls	1,4	1,5	1,4
- % no ilgtermiņa nemateriālo ieguldījumu, %	4,2	2,5	3,0
- datorprogrammas, milj. Ls	14,3	22,6	28,4

Apstrādājošā rūpniecībā, tāpat kā visās nozarēs valstī, pētniecības darba un uzņēmuma attīstības izmaksas nav pietiekamas. Tomēr 2003.gada šīs izmaksas ir palielinājušās. 2001.gadā norādītie izdevumi apstrādes rūpniecības uzņēmumos sastādīja 0,16 milj. Ls (vai 3,2% no kopējiem nemateriāliem ieguldījumiem) un 2003.gadā jau - 0,48 milj. Ls (vai 10,4% no kopējiem nemateriāliem ieguldījumiem). Šo ieguldījumu palielināšana nākotnē dod iespēju izveidot jaunas darba vietas pētījumu darbībai un palielina uzņēmumu tehnoloģisko līmeni.

4.3. Nefinanšu investīcijas un nodarbinātība preču ražošanas un pakalpojumu sfērās

No 1995.gada nefinanšu investīciju nozaru struktūra nav daudz mainījusies. Pastāvīgi apmēram 2/3 no kopējā investīciju apjoma tika virzītas pakalpojumu sfērā. Tomēr periodā no 2000. līdz 2003.gadam ražošanas apjomu un nefinanšu investīciju pieaugums ražošanas sfērā jau pārsniedza attiecīgo pieaugumu pakalpojumu sfērā. Vienlaicīgi, pievienotās vērtības apjoma pakalpojumu īpatsvars 2003.gadā pakāpeniski pieauga un sastādīja 72,1%. To var izskaidrot ar lielāku cenu paaugstināšanos pakalpojumu sfērā nekā ražošanas sfērā.

2004.gada I ceturksnī investīciju apjoma pieaugums salīdzinājumā ar 2003.g. I ceturksni ražošanas sfērā ievērojami pārsniedz pieaugumu pakalpojumu sfēras nozarēs, izņemot vienu nozari - viesnīcas un restorāni (sk.4._4. pielikumu). Atsevišķo ekonomisko rādītāju dinamika un struktūra ražošanas un pakalpojumu sfērās Latvijā ir atspoguļotas 4.6. tabulā.

NI īpatsvars ražošanas sfērā periodā no 2000. līdz 2003.gadam ir palielinājies par 3,9 procentu punktiem, (attiecīgi samazinājies pakalpojumu sfērā), bet nodarbināto iedzīvotāju īpatsvars šajās sfērās praktiski nav mainījies. Tomēr tas ir tikai pagaidu stāvoklis un tuvākajā nākotnē gaidāmas attiecīgas izmaiņas.

Pēc mūsu domām, nākamajos gados ražošanas sfērā var gaidīt vairāk ieguldījumu, nekā pakalpojumu sfērā, un vienlaicīgi arī lielāku darbinieku skaitu piesaistīšanu ražošanas sfērai.

4.6. tabula

Ekonomisko rādītāju struktūra un dinamika par ražošanas sfērām Latvijā

	Struktūra, %			Dinamika, %		
	1995	2000	2003	2000/1995	2003/2000	2003/1995
Ražošanas nozares:						
- pievienotā vērtība	43,5	30,2	27,9	121,6	126,6	154,0
- nefinanšu investīcijas	39,5	30,3	34,2	230,2	154,5	355,6
- nodarbinātie	44,3*	40,9	40,8	91,5 ^{*)}	106,8	105,9
Pakalpojumi:						
- pievienotā vērtība	56,5	69,8	72,1	134,4	122,5	164,7
- nefinanšu investīcijas	60,5	69,7	65,8	346,3	128,9	446,2
- nodarbinātie	55,7*	59,1	59,2	103,1 ^{*)}	107,8	111,1

* 1995.gada informācija par nodarbināto skaitu aizstāta ar 1996.gada datiem

Lai izskaidrotu investīciju apjomu un to struktūras ietekmi uz darbinieku skaitu izmaiņu, nepieciešams analizēt to katrā nozarē atsevišķi. Korelācijas sakarības meklējuma mēģinājums nedeļa pozitīvo rezultātu. Ja kopumā pa valsti pastāv kopējas tendences starp rādītājiem par investīcijām, strādājošo skaitu, nodarbināto skaitu, tad nozaru griezumā, kā parāda analīze, korelācijas sakarība starp investīciju apjomu, kā faktoru pazīmi, un darbinieku skaitu, kā rezultatīvo pazīmi, neeksistē (sk. 4.7. tabulu).

4.7. tabula

Pamatnozaru grupējums pa investīciju apjomiem 1997. - 2003.gados

Nozaru grupas	Investīciju apjomi vienā gadā, tūkst. Ls	Gadu - nozares skaits	Strādājošo skaita pieaugums (+), samazinājums(-) nākošajā gadā pret iepriekšējo gadu – vidēji par visu periodu (cilvēki)
1	līdz 5,0		4
2	5,1 - 30,0	10	-329
3	30,1 - 55,0	24	517
4	55,1 - 80,0	11	2334
5	80,1 - 105,0	11	680
6	105,1 - 130,0	7	3784
7	130,1 - 155,0	7	1704
8	155,1 - 180,0	8	7693
9	180,1 - 205,0	2	2123
10	205,1 - 230,0	4	2466
11	230,1 - 255,0	2	-826
12	255,1 - 280,0	2	2076
13	280,1 - 305,0	1	-1580
Kopā		79	20642

Dati tabulā atspoguļo investīciju darbības ietekmi dažādos virzienos, neatkarīgi no investīciju apjomiem. Katrā atsevišķā nozarē investīciju apjomu ietekme uz strādājošo skaitu ir dažāda. Tāpēc, salīdzinot datus par investīciju apjomiem nozaru griezumā periodā no 1997. līdz 2003.gadam, redzams, ka starp investīciju apjomu un darbinieku skaitu proporcionālas sakarības nav.

Nozarēs ar augstu tehnoloģiju un izpaliekot konkurencei, piemēram, nozarēs – ‘Elektroenerģija, gāzes un ūdens apgāde’, ‘Transports, glabāšana un sakari’ - reālie ieguldījumi veicināja darbinieku skaita samazināšanos. Pirmajā nozarē 2003.gadā pamatdarbā fiksēts 15,4 tūkst. pret 19,8 tūkst. cilvēku 1997.gadā, otrajā attiecīgi – 68,5 un 70,0.

Darbietilpīgās nozarēs – ‘Veselība un sociālā aprūpe’, ‘Lauksaimniecība, medniecība un mežsaimniecība’ – darbinieku skaita samazināšanos sekmēja citi faktori (pieprasījums, darba algu līmenis u.c.), bet investīciju ieguldījumi maz ietekmēja darbinieku skaita dinamiku. Var teikt, ka ieguldījumi šajās nozarēs veidoja arī noteikumus darbinieku skaita saglabāšanai.

Nozarēs – ‘Valsts pārvalde un aizsardzība; obligātā sociālā apdrošināšana’, ‘Būvniecība’ - primārais faktors darbinieku skaita palielināšanai ir pieprasījuma pieaugums pēc šo nozaru darbiem un pakalpojumiem un pēc tam - investīciju ieguldījumi. Ēku un būvju kapitālo remontu nepieciešamība sekmēja darbinieku skaita un investīciju apjomu palielināšanos šajās nozarēs. Reālie ieguldījumi valsts pārvaldes nozarē arī sekmēja darba vietu apstākļu uzlabošanu.

Nozarēs – ‘Vairum- un mazumtirdzniecība; automobiļu, motociklu, individuālās lietošanas priekšmetu un sadzīves aparatūras un iekārtu remonts’, ‘Finansu starpniecība’, ‘Viesnīcas un restorāni’, ‘Operācijas ar nekustāmo īpašumu, noma un cita komercdarbība’ – investīciju ieguldījumi patiesi sekmēja darbinieku skaita palielināšanos (4._5. pielikums). Šajās nozarēs ēku un būvju jauna būvniecība, rekonstrukcija, kapitālais remonts kopā ar tirdzniecības un iestāžu iekārtu nomaiņu sekmēja saimnieciskās darbības paplašināšanu un darba vietu palielināšanu. Nefinanšu investīciju un nodarbināto skaita (1996.gadā datu par darbinieku skaitu nav) dinamika pēc iepriekš minētajām nozarēm atspoguļota 4.8. tabulā.

4.8. tabula

Nefinanšu investīciju un nodarbināto skaita dinamika

Nozares	Pieaugums, %					
	Nefinanšu investīcijas			Nodarbināto skaits (pēc darbaspēka apsekojuma)		
	2000/1996	2003/2000	2003/1996	2000/1996	2003/2000	2003/1996
Lauksaimniecība	189,2	348,3	659,1	84,3	101,0	85,2
Rūpniecība - pavisam	218,6	151,9	332,1	93,7	102,4	82,7
Būvniecība	135,8	125,6	170,7	109,8	132,9	145,9
Vairumtirdzniecība	265,2	132,6	351,6	123,9	105,2	130,4
Finanšu starpniecība	200,0	106,1	212,1	85,7	130,8	112,1
Operācijas ar nekustamo īpašumu	369,2	246,4	909,9	140,6	93,1	130,9
Viesnīcas un restorāni	387,0	88,9	344,2	137,5	112,4	154,4
Izglītība	353,7	82,7	292,5	91,6	90,3	82,7
Veselība un sociāla aprūpe	243,8	102,1	249,0	82,8	122,9	101,7

Investīciju ieguldījumu pieauguma, to struktūras maiņas un citu faktoru dēļ radās nodarbināto skaita struktūras izmaiņas. 2003.gadā salīdzinot ar 1996.gadu nozīmīgi palielinājās nodarbināto īpatsvars kopējā skaitā šādās nozarēs:

- Būvniecībā - par 2,0 procentu punktiem;
- Vairumtirdzniecībā - par 2,8 procentu punktiem;
- Viesnīcas un restorāni - par 0,8 procentu punktiem.

Attiecīgi, nozīmīgi samazinājās nodarbināto skaita īpatsvars nozarēs:

- Lauksaimniecībā - par 2,2 procentu punktiem;
- Izglītība - par 2,2, procentu punktiem;
- Veselība - par 0,2 procentu punktiem.

4.4. Attīstības tendences rūpniecībā

Arī rūpniecībā vērojama tehnisko un darbietilpīgo līmeņu apakšnozaru attīstības daudzveidīga aina. Līdz ar to ir arī daudzveidīga investīciju ietekme uz darba vietu (vai darbinieku skaitu) skaita izmaiņām. Kā pamatnozarēs, tā rūpniecības apakšnozarēs darbinieku skaita izmaiņas ir atkarīgas no investīciju apjoma, bet šī atkarība arī ir daudzveidīga. Salīdzinot rezultatīvās pazīmes (darbinieku skaita pieaugumu) vidējos lielumus pa investīciju izdalītajām grupām, var secināt, ka investīciju palielinājums rūpniecības apakšnozaru griezumā ne vienmēr izraisa darbinieku skaita palielināšanos t.i. kā šajā gadījumā (kā bija pamatnozaru griezumā) arī neeksistē tieša korelācijas sakarība (sk. 4.9. tabulu).

4.9. tabula

Rūpniecības apakšnozaru grupējums pa investīciju apjomiem 1997. - 2003.gados

Grupas	Investīciju apjomi vienā gadā, tūkst. Ls	Gadu - Nozares skaits	Strādājošo skaita pieaugums (+), samazinājums (-) nākošajā gadā pret iepriekšējo gadu - cilvēku skaits - vidēji par visu periodu
1	Līdz 500	16	-25
2	501 - 3000	21	77
3	3001 - 5500	16	194
4	5501 - 8000	10	265
5	8001 - 10500	6	134
6	10501 - 13000	2	-558
7	13001 - 15500	1	-400
8	40000 - 500000	3	-848
9	50101 - 60000	1	1351
10	60001 - 70000	1	-532
11	70001 - 80000	1	3036
12	80001 - 900000	1	-1132
13	900001 - 100000	1	-864
14	100001 - 110000	1	-2
Kopā		81	696

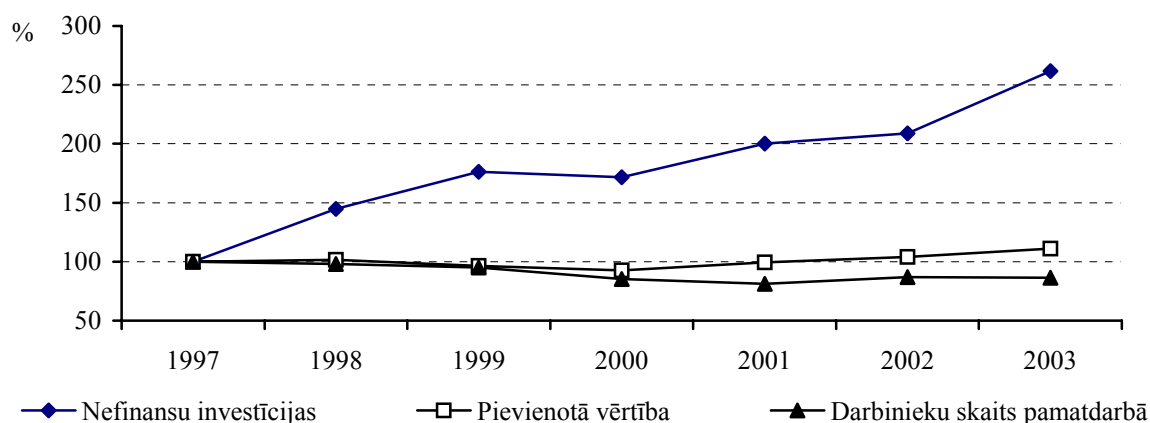
Lai veiktu atbilstošu analīzi pa rūpniecības apakšnozarēm, tāpat kā tautsaimniecības pamatnozarēm, nepieciešams izdalīt tās nozares, kurās investīciju ieguldījumi sekmē darbinieku skaita palielināšanos un nozares, kurās tie izraisa darbinieku skaita samazināšanos.

Piemēram, nozarē – ‘Elektroenerģija, gāzes un ūdens apgāde’ nefinanšu investīciju paaugstināšana veicināja strādājošo skaita samazināšanos periodā no 1999. līdz 2003.gadam par 3,4 tūkst. cilvēku vai par 23%. (pēc uzņēmumu statistiskā apsekojuma). Kopējā šīs nozares (kura valstī veido 10 - 11% no kopējā pievienotās vērtības apjoma) dinamika šajā periodā atspoguļota 4.4. zīmējumā. Bez tam, jāatzīmē, ka norādītā nozare atbrīvota no konkurences, kas arī ietekmē darbinieku skaita samazināšanos.

Rūpniecībā kopumā (C+D+E) vērojama izteikta darbinieku skaita samazināšanās 1999.gadā. Tomēr no 2000.gada līdz 2003.gadam tas pakāpeniski palielinājās, neskatoties uz to, ka nefinanšu investīciju apjomi pastāvīgi palielinājās jau no 1997.gada (sk.4._1. - 4._3. pielikumu). Tas nozīmē, ka rūpniecības darbību lielā mērā ietekmē ne tikai investīciju apjomi, bet arī citi faktori.

4.4. zīmējums

**Nefinanšu investīciju, pievienotās vērtības, darbinieku skaita dinamika
elektroenerģija, gāzes un ūdens apgādes nozarē
(1997 = 100)**

4.10. tabula

Rūpniecības īpatsvars no kopēja apjoma valstī, %

	1995			2000			2003		
	Pievienotā vērtība	NI	Nodarbinātie	Pievienotā Vērtība	NI	Nodarbinātie	Pievienotā vērtība	NI	Nodarbinātie
Rūpniecība - kopā	28,5	19,9	21,8	18,6	22,0	20,6	17,2	24,4	19,7
t.sk.									
-ieguves rūpniecība	0,2	0,1	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,3	0,2
-apstrādes rūpniecība	22,7	15,1	19,3	14,6	13,8	18,1	14,0	15,0	17,2
.....elektroenerģija, gāzes, tvaika un kārksta ūdens apgāde	5,6	4,7	2,2	3,9	8,0	2,2	3,0	9,0	2,1

4.10. tabula atspoguļo, kā samazinās rūpniecības īpatsvars tautsaimniecībā (pēc rādītājiem - pievienotā vērtība, nodarbināto skaits), neskatoties uz lielo NI pieaugumu 2000.-2003.g. periodā. To var izskaidrot ar lielāku citu nozaru attīstības pieaugumu.

Tajā pašā laikā 2003.gadā salīdzinājumā ar 2001. un 2002.gadu rūpniecības stāvoklis pēc galvenajiem ekonomiskajiem rādītājiem ievērojami uzlabojās.

Ieguves rūpniecība ieņēma ļoti mazu daļu Latvijas saimniecībā un pēdējos gados attīstījās ātrāk nekā apstrādes rūpniecība. 2003.gadā salīdzinājumā ar 2000.gadu šī nozares pievienotās vērtības apjoma pieaugums sastādīja 134,7% un nefinanšu investīciju apjoms - 211,1%.

Līdzīga aina ir apstrādājošajā rūpniecībā, kura sāk atjaunoties, un tās īpatsvars kopējā pievienotajā vērtībā valstī 2003.gada sastādīja 14,0%, 2004.gada I ceturksnī 14,4%. Ražošanas apjomu pieaugums šajā nozarē 2003.gadā palielinājās salīdzinājumā ar 2000.gadu 1,3 reizes un nefinanšu investīciju pieaugums šajā periodā palielinājās 1,5 reizes. Sakarā ar Eiropas fondu piešķirtajām investīcijām Latvijā ir cerība, ka tuvākajā nākotnē ievērojami palielināsies apstrādājošās rūpniecības apjomi un to īpatsvars ieņems vadošo vietu valstī. un attīstīsies tādas nozares, kā radio,

televīzijas un sakaru aparatūras, ražošana, automobiļu piekabju un puspiekabju ražošana, gatavo metalizstrādājumu ražošana u.c.

Pēdējā laikā (no 2001.gada) apstrādājošā rūpniecība attīstās ātrāk nekā iepriekšējā periodā (1995.-2000.g.) un šīs nozares ražošanas apjoma pieaugums ir lielāks, nekā visā rūpniecībā (sk. 4.11. tabulu).

4.11. tabula

Pamatrādītāju dinamika rūpniecībā

Rādītāji	Visa rūpniecība			Apstrādes rūpniecība		
	2001	2002	2003	2001	2002	2003
	% pret iepriekšējo gadu					
Pievienotā vērtība	109,6	106,6	109,4	110,2	107,2	110,9
Nefinanšu investīcijas	120,0	112,0	113,2	121,9	115,5	107,1
Nodarbināto skaits	91,2	109,7	102,6	91,2	107,1	104,2
Strādājošo skaits pamatdarbā	99,9	101,2	102,8 ^{*)}	100,6	100,3	104,6 ^{*)}

^{*)} no ceturkšņa pārskatiem

Darbinieku skaits apstrādājošajā rūpniecībā 2003.gadā salīdzinājumā ar 2000.g. palielinājās par 6,6 tūkst. cilvēkiem. No apstrādājošās rūpniecības apakšnozarēm jāizdala divas nozares ar lielāku strādājošo skaita pieaugumu (2003.gadā, salīdzinot ar 2000.g.):

- 1) 'Koksnes, koka un korķa izstrādājumu ražošana' nozare (20) - palielinājums par 2,7 tūkst. cilvēku;
- 2) 'Mēbeļu ražošanas' nozare (36) - par 3,5 tūkst. cilvēkiem.

Ražošanas apjoma un strādājošo skaita palielināšanos šajās nozarēs vairāk sekmēja produkcijas pieprasījuma palielinājums, nekā investīciju apjomi.

'Koksnes, koka un korķa izstrādājumu ražošanas' (20) nozarē analizējamajā periodā investīciju apjoma pieaugums nepārsniedza vidējo nozaru pieaugumu un 2003.gadā salīdzinājumā ar 2000.gadu sastādīja 125,9% un tāpēc nevarēja daudz ietekmēt darbinieku skaitu.

'Mēbeļu ražošanas' (36) nozarē ir mazs investīciju īpatsvars (2,5% no investīciju apjoma rūpniecībā - sk. 4. 7. pielikumu) un tāpēc šajā nozarē investīciju ieguldījumi nevarēja daudz ietekmēt darbinieku skaita nozīmīgu palielināšanos 2002. un 2003.gados. Lielais investīciju pieaugums šajā nozarē 2003.gadā (41,3%) pret iepriekšējo gadu atļaus palielināt ražošanas apjomus un darbu vietu skaitu turpmākajos gados.

Apstrādājošajā rūpniecībā lielākie investīciju ieguldījumi galvenokārt realizēti divās apakšnozarēs: 'Pārtikas produktu un dzērienu ražošanas' nozare (15) un 'Koksnes, koka un korķa izstrādājumu ražošanas nozare' (20), kurās investīciju apjomi dažādi ietekmēja darbaspēka skaitu (sk. 4.12. tabulu).

4.12. tabula

Investīciju un strādājošo skaita dinamika

	Investīciju īpatsvars kopējā rūpniecībā apjomā, %		Strādājošo pieaugums 2003.gadā salīdzinājumā ar 2000.g.	
	2000	2003	tūkst. cilvēku	%
Pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozare (15)	18,8	17,1	-1,5	-4,5
Koksnes, koka un korķa izstrādājumu ražošanas nozare (20)	21,1	17,4	+2,7	+9,1

Investīciju tehnoloģiskās struktūras analīze parāda, ka 15. nozarē investīcijas sekmēja veco iekārtu aizvietošanu un ēku kapitālo remontu, 20. nozarē - ražošanas paplašināšanos.

Apstrādājošajā rūpniecībā var izdalīt nozares, kur investīcijas sekmēja darbinieku samazināšanos un, kur investīcijas sekmēja darbinieku skaita palielināšanos. 4.13. tabulā izdalītas nozares, kurās investīcijas sekmēja darbinieku skaita samazināšanos un palielināšanos.

4.13. tabula

Investīciju dinamika un strādājošo skaita izmaiņas 2003.gadā salīdzinājumā ar 2000.gadu

Apakšnozares	Nozaru kodi	Investīciju pieaugums, 2003/2000, procentos	Strādājošo skaita izmaiņas, cilvēki
Apstrādes rūpniecībā - kopā		150,8	6599
tai skaitā:			
- tabakas izstrādājumu ražošana	16	1227,8	35
- gumijas un plastmasas izstrādājumi	25	232,9	895
- metālu ražošana	27	383,4	399
- citus neklasificētu elektrisko mašīnu un aparātu ražošana	31	244,7	486
....- automobiļu, piekabju un puspiekabju ražošana	34	503,2	264
.....- mēbeles ražošana; citur neklasificēta ražošana	36	248,8	3504
.....- koksnes, koka un korķa izstrādājumu ražošana	20	125,9	2683
.....- celulozes, papīra un papīra izstrādājumu ražošana	21	167,9	229
- ķīmisko vielu, to izstrādājumu un ķīmisko šķiedru ražošana	24	214,9	702
- gatavo metālizstrādājumu ražošana, izņemot mašīnas un iekārtas	28	209,0	745
.....- pārtikas produktu un dzērienu ražošana	15	137,9	-1572
.....- tekstilizstrādājumu ražošana	17	223,3	-1020
....- ādu mīcēšana un apstrāde	19	4,0	-699
....- izdevējdarbība, poligrāfija un ierakstu reproducēšana	22	108,8	-475
.....- radio, televīzijas un sakaru iekārtu un aparātūras ražošana	32	622,3	-131
- citur neklasificētu mašīnu un iekārtu ražošana	29	172,7	-261
- pārējo transportlīdzekļu ražošana	35	125,0	-612
- citas		145,1	1427

Apstrādes rūpniecībā vienlaicīgi notiek ražošanas atjaunošanas procesi un jaunu tehnoloģiju ieviešanas procesi. Apstrādes rūpniecības apakšnozarēs, tapāt kā pamatnozarē vērojama dažāda investīciju rezultātu ietekme uz darba vietu skaitu.

Secinājumi

Investīcijas Latvijā kopumā pozitīvi ietekmē jaunu darbavietu izveidošanu, to apstākļu uzlabošanu, to produktivitātes paaugstināšanu. Darba vietu skaitu ietekmē ne tikai investīciju apjomi, bet arī dažādi citi faktori.

Kā liecina korelācijas sakarības meklējumu rezultāti, strādājošo skaits valstī (palielināšanās vai samazināšanās) ir atkarīgs no investīciju nozaru struktūras, bet ne tik daudz no investīciju apjomiem. Strādājošo skaits (vai darba vietu skaits) katrā pamatnozarē vai rūpniecības apakšnozarē lielākā mērā ir atkarīgs no investīciju tehnoloģiskās struktūras un konkurences esamības.

Periodā 1995.-2003.g. investīciju līdzekļi lielākā mērā (2/3) tika realizēti pakalpojumu sfērā, bet pēdējā laikā (no 2001.g) vairāk pieaug investīciju apjomi ražošanas sfērā. Tam vajadzētu sekmēt arī darbinieku skaita pieaugumu šajā sfērā.

Lai uzlabotu analīzi par investīciju ietekmi uz darba vietu skaitu, nepieciešams pilnveidot statistiskās informācijas saņemšanas un apstrādes metodoloģiju, apkopojot to šādos griezumos:

- atbilstoši investīciju izmantošanas virzieniem:
 - ražošanas saglabāšanai;
 - ražošanas paplašināšanai;
 - ražošanas modernizācijai;
- investīciju tehnoloģiskā struktūra nozaru griezumā;
- investīciju novirzīšanai pa ražojamo preču veidiem:
 - patēriņa preču ražošanai;
 - kapitālo (investīciju) preču ražošanai;
 - starppatēriņa preču ražošanai.

5. PĒTĪJUMA PAMATSECINĀJUMI, PRIEKŠLIKUMI, NOVĒRTĒJUMI

1. Saskaņā ar koncepciju Par nodarbinātības veicināšanu, valstī izstrādā un īsteno Nacionālo rīcības plānus nodarbinātības veicināšanai ES Nodarbinātības stratēģijas prasību kontekstā un balstoties uz Eiropas Padomes apstiprinātajām nodarbinātības vadlīnijām.

Vadlīnijās formulētas galvenās prioritātes nodarbinātības veicināšanā, kuras ietver arī darbvieta radīšanas aspektus, lai sasniegtu visaptverošus mērķus: pilna nodarbinātība, darba apstākļu kvalitātes un produktivitātes paaugstināšana, sociālas atstumtības novēršana.

Ir noteikts, ka jāveicina vairāk labākas kvalitātes darba vietu radīšana, attīstot uzņēmējdarbību, inovācijas, investīciju piesaisti un labvēlīgu uzņēmējdarbības vidi visiem uzņēmumiem. Bez tam, īpaša uzmanība jāpievērš iespējām radīt darba vietas jaunos uzņēmumos, pakalpojumu sektorā, pētniecības un attīstības jomā.

Līdzšinējā pieredze rāda, ka viena no problēmām, izstrādājot politikas dokumentus par nodarbinātības jautājumiem, ir nepietiekama informācija, kas raksturo darbvieta radīšanu, saglabāšanu, likvidāciju, to struktūru (profesiju, nozaru, teritoriālajā aspektā utt.). Trūkst vienotas pamatotas jauno darbvieta noteikšanas un pārveidošanas aprēķināšanas metodikas. Līdz ar to grūti prognozēt **darba vietu (plašā nozīmē)** skaita izmaiņu dinamiku un attīstību nākotnē, un pilnveidot argumentētu valsts politiku, kas skar nodarbinātību.

Izstrādātajā pētījumā viens no pamatzdevumiem bija, veicot izpēti un izvēloties ticamākus informācijas avotus, iegūt rezultātus, kas raksturotu un ļautu analizēt darbvieta attīstības tendences tautsaimniecībā kvalitatīvā un kvantitatīvā aspektā. Nozīmīgi bija atspoguļot ne tikai esošo situāciju un vērojamās tendences, bet arī parādīt potenciālas iespējas un motivāciju darba vietu veidošanai, lai nodrošinātu darbvieta vairāk darbiniekiem.

Viens no pirmajiem jautājumiem jebkurā izpētē – pielietojamo terminu un definīciju izskaidrošana. Dotajā pētījumā šis process bija ļoti svarīgs, jo ieņēma izšķirošo lomu analīzes jautājumu virzības motivācijā. No plašā jautājumu loka tika izdalīti jautājumi un informācijas avoti, kuri, pēc pētnieku uzskatiem, bija visnozīmīgākie.

• Pētījuma gaitā ir izskaidrotas un precizētas šādas svarīgākās terminu un definīcijas

Plašā nozīmē lietots termins „darba vieta” izpaužas trijos terminos saskaņā ar attiecīgajām definīcijām:

- Darba vieta –darbam aprīkota vieta;
- Darbavieta – iestāde, uzņēmums;
- Darbvieta – tiešs vai netiešs līgums starp personu un rezidenta institucionālo vienību par darba izpildi, saņemot pretī atlīdzinājumu noteiktā periodā vai līdz turpmākam paziņojumam.

Pētījuma procesā parādījās nepieņemama izskatīt tēmas kontekstā jautājumus par nodarbinātajiem iedzīvotājiem un viņu saistību ar jautājumiem par darbvietām.

• Rekomendācijas terminu un definīciju piemērošanai

Pētījuma veikšana pierādīja nepieciešamību risināt problēmu par metodoloģiski vienotu pieeju terminiem un definīcijām, kuras aptver plaši izmantojams termins „**darba vieta**”, lietošanu statistikas pārskatos, apsekojumos un aptaujās un citos lietotāju izmantojamajos gadījumos.

Nepieciešams precīzāk lietot terminus „nodarbinātais” un „strādājošais” atbilstošos gadījumos.

Jāatzīmē, ka vārdam “nodarbinātais” ir dažāda loma uzņēmumā, iestādē, organizācijā apsekojumos un informācijā, kuru iegūst no Darbaspēka apsekojuma (mājsaimniecību apsekojums). Darbaspēka apsekojuma kopsavilkumu informācijā vārds “nodarbinātais” uzskaita vienu un to pašu personu tikai vienu reizi.

Terminam „nodarbinātais” nav dažādas nozīmes, bet ir dažādas uzskaites metodes. Darbaspēka apsekojumā personai jautā par viņa pamatdarbu un papilddarbiem, summējot iegūst nodarbināto skaitu pamatdarbā. Uzņēmumu pārskatos katrs darba devējs norāda viņa uzņēmumā strādājošo skaitu, no tiem izdalot pamatdarbā strādājošos, pārējiem darbs šajā uzņēmumā ir blakus darbs. Summējot valstī uzņēmumos pamatdarbā strādājošos, katrs cilvēks tiek skaitīts tikai

1 reizi.

Terminoloģijas atšķirības – nodarbinātie (gan darbaspēka apsekojumā, gan uzņēmumu, iestāžu, organizāciju pārskatos) ietver algotu darbu strādājošos un pašnodarbinātos (arī darba devējus un ģimenes locekļus), bet strādājošie ir tikai algotu darbu strādājošie (gan apsekojumā, gan pārskatos).

Tā kā viens un tas pats cilvēks var strādāt pie vairākiem darba devējiem, kā arī būt vēl pašnodarbinātais, tad vācot pārskatus un summējot uzņēmumos, iestādēs, organizācijās nodarbinātos, iegūst aizņemtās darbvietas nevis nodarbinātās personas, t.i. viena un tā pati persona tiek saskaitīta tik reizes, cik tai ir darbvietas.

2. Valstī ir veikti dažādi darba tirgus apsekojumi, aptaujas, pētījumi. Notiek regulāra statistikas pārskatu par strādājošajiem un darbvietaš no uzņēmumiem savākšana un apstrāde.

Atbilstoši pētījuma tēmai un noteiktiem uzdevumiem bija izvēlēti dažādu veidu apsekojumu rezultāti, kas iegūti pēc saviem metodoloģiskiem principiem (CSP Darbaspēka apsekojums, CSP uzņēmumu, iestāžu, organizāciju gada un ceturkšņu pārskati, NVA Darba devēju aptaujas). Statistikas institūts veica Darba tirgus konjunktūras apsekojumu un atbilstoši uzdevumam tā rezultātu analīzi. Izpētīti un rezumēti statistikas pārskatu un CSP Uzņēmumu reģistra projekta dati.

- **Darbaspēka apsekojums (DA) ir viens no plašākajiem informācijas avotiem par situāciju darba tirgū**

Viena no galvenajām sadaļām darbaspēka apsekojumā ir nodarbinātības raksturojums pēc nodarbinātības statusa, darbvietas ekonomiskās darbības veida, pilna vai nepilna darba laika.

DA rezultātu analīze rāda, ka kopumā valstī no 1998.gada līdz 2000.gadam darbvietaš skaits samazinājās par 4,4%. Lielākais samazinājums bija lauksaimniecībā, medniecībā un mežsaimniecībā (par 57,1 tūkst. darbvietaš), apstrādes rūpniecībā (par 12,7 tūkst. darbvietaš). Tomēr atsevišķos darbības veidos bija vērojams darbvietaš skaita pieaugums, piemēram: operācijās ar nekustamo īpašumu, nomā, datorpakalpojumu, zinātnē un citos komercpakalpojumu pieaugums veidoja 11,1 tūkst., viesnīcās un restorānos – 5,1 tūkst. Sākot ar 2001.gadu, valstī vērojams darbvietaš skaita pieaugums, it sevišķi apstrādes rūpniecībā, pakalpojuma sektorā kopumā, kas turpinājās arī nākošajos gados.

Pamatojoties uz DA, iegūtais rezultāts par darbvietaš skaitu 2003.gadā atšķiras no uzņēmumu pārskatu datiem, jo ar Darbaspēka apsekojumu ir aptvertas arī zemnieku saimniecības, pašnodarbinātās personas, kā arī algotu darbu strādājošie, ar kuriem nav noslēgts oficiāls līgums un viņi strādā pamatojoties uz mutisku vienošanos.

Informācijas **par aizņemtajām darbvietaš sadalījumu pēc profesiju pamatgrupām** saskaņā ar LR Profesiju klasifikatoru analīze rāda, ka vislielāko grupu veido kvalificēti strādnieki un amatnieki, pie kam, tas attiecināms uz visiem gadiem no 1998. līdz 2003.gadam.

Stabila darbvietaš skaita pieauguma tendence vērojama 5.pamatgrupā “Pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki”, kas izskaidrojams ar nodarbināto skaita pieaugumu pakalpojumu sektorā.

Darbvietaš skaita izmaiņas lielā mērā ietekmēja situācija lauksaimniecības nozarē, ko apstiprina arī tabulā uzrādītie dati par darbvietaš skaita izmaiņām 6.profesiju pamatgrupā “Kvalificēti lauksaimniecības un zivsaimniecības darbinieki”.

Pēdējos 2 gados palielinās darbvietaš skaits un īpatsvars papilddarbā. Kopš 1998.gada arvien pieaug darbvietaš skaits papilddarbā vecākajiem speciālistiem, kas liecina par lielākām iespējām šīs grupas pārstāvjiem atrast papildus ienākumu gūšanas veidu. Šīs grupas pārstāvju vidū jāmin vecākie veselības aprūpes, mācību iestāžu speciālisti, grāmatveži, juristi, radošo profesiju vecākie speciālisti. Līdzīga situācija vērojama dažādu nozaru speciālistu vidū.

Tajā pat laikā jāatzīmē, ka maz iespēju papilddarbam ir kalpotājiem, kā arī mašīnu un iekārtu operatoriem.

Informācijas teritoriālajā dalījumā pa reģioniem analīze liecina, ka nedaudz vairāk kā trešā daļa visu darbvietaš atrodas Rīgā, savukārt, tikai desmitā daļa Vidzemes reģionā.

Rīgā ir vērojams darbvietaš skaita pieaugums praktiski ik gadu kopš 1999.gada.

Latgales reģionā no 1998.–2000.gadam to skaits samazinājās par 20,5 tūkstošiem, kas veidoja gandrīz pusi no kopējā samazinājuma valstī. 2001.gadā darbvietu skaits palielinājās un sastādīja trešo daļu no kopējā pieauguma valstī.

Izmantojot statistikas pārskatu datus par faktiski aizņemto darbvietu skaitu vidēji 2003.gadā un brīvo darbvietu skaitu 2004.gada I un II ceturksnī, var novērtēt kopējo darbvietu skaitu 2003.gadā.

Kopējais novērtētais darba vietu skaits 2003.gadā:

faktiski aizņemto darbvietu skaits vidēji gadā + brīvo darbvietu skaits = $838,7 + 9,0 = 847,7$

• **Reāli dzimušo un reāli mirušo uzņēmumu skaita (pēc CSP Uzņēmumu un organizāciju reģistra projekta datiem) analīze, tendences un secinājumi**

Vislielākais dzimušo uzņēmumu īpatsvars vērojams operācijās ar nekustamo īpašumu, nomā, datorpakalpojumos, zinātnē un citos komercpakalpojumos (K) – 13-22%, finanšu starpniecībā (J) – 13-19%, sabiedrisko, sociālo un individuālo pakalpojumu uzņēmumos (O) – 12-18%.

2002.gadā tas deva jaunas darbvietas 19,4 tūkst. darbiniekiem (2001.gadā attiecīgi 17,2 tūkst.).

Nodarbināto skaits reāli dzimušajos uzņēmumos visu ekonomiski aktīvo uzņēmumu nodarbināto skaita vidū 2002.gadā veidoja 3,2%, kas ir vairāk nekā 2001.gadā (2,9%).

No jauna radīto darbvietu skaits pilnībā neraksturo situāciju, nepieciešams ņemt vērā arī likvidēto darbvietu skaitu.

Dzimušo uzņēmumu skaits ir lielāks nekā mirušo uzņēmumu skaits, un jaunās darbvietas ir vairāk nekā likvidētās. Tā, 2000. un 2001.gadā kopā reāli dzimušo uzņēmumu ir par 1,8 tūkst. vairāk nekā reāli mirušo uzņēmumu, bet darbvietu skaits ir par 15,7 tūkst. vairāk nekā likvidētās.

Pētījumā minēts, ka parasti uzņēmumos jaunas darbvietas visvairāk izveidojas darbības uzsākšanas pirmajā gadā. Pēc tam process (darbvietas rādīšana) palēninās un pat apstājas. Nodarbināto skaits reāli dzimušajos uzņēmumos pieaug tuvākajos darbības gados ar samazināšanas tendenci. Tā, reāli dzimušajos 2000.gadā uzņēmumos 2001.gadā nodarbināto skaits pieauga par 4,5%, bet 2002.gadā pret 2001.gadu – par 3,9%.

OECD ir aprēķinājusi darbvietu likvidācijas, izveidošanas un pārveidošanas līmeņus un secinājusi, ka visās valstīs ir raksturīgi, ka nodarbinātības izmaiņas vienmēr ir daudz mazākas, nekā darbvietu radīšanas vai likvidēšanas izmaiņas (pētījuma 1. sadaļa).

Dotā pētījuma analīze daļēji pierāda šo apgalvojumu. Piemēram, jaunās darbvietas jaunajos uzņēmumos 2002.gadā salīdzinājumā ar iepriekšējā gada jaunajām darbvietām jaunajos uzņēmumos bija par 12,4% vairāk, bet nodarbināto skaits 2002.gadā pieauga tikai par 2,0% attiecīgi.

Pozitīvu neto darbvietu radīšanu tautsaimniecībā un tās attīstību var sekmēt pozitīva neto dzimušo uzņēmumu, kā arī straujāka attīstība jau funkcionējošo uzņēmumu vidū atbilstoši strukturālajām reformām tautsaimniecībā. Valstī nepieciešams tuvojies ES vidējam uzņēmumu skaitam uz 1000 iedzīvotājiem. Pašlaik Latvija krietni atpaliek no tā (2003.gadā ES tas bija vairāk par 50, bet Latvijā bija 19).

Darbvietu precīzākam raksturojumam, diemžēl vēl nav izstrādāta vienota metodoloģija darbvietu pārveidošanas noteikšanai.

• **Rekomendācija metodoloģijas izstrādāšanai**

Lai pilnīgāk raksturotu situāciju un procesus darba tirgū valstī, nepieciešams izvēlēties vai izstrādāt vienotu metodoloģiju jaunu darbvietu un pārveidotu darbvietu noteikšanai.

• **Priekšlikumi situācijas par darbvietām tautsaimniecībā atbilstības ES prasībām apzināšanai**

Lai precīzāk apzinātu situāciju par darbvietām tautsaimniecībā un panāktu pilnīgāku atbilstību Eiropas Savienības prasībām, sākot ar 2004.gada pārskatiem, veiktas sekojošas izmaiņas

uzņēmumu, iestāžu, organizāciju regulārajā ceturkšņa pārskatā par darbu, kas saistītas ar pētāmo tēmu:

- darbinieku skaits uzņēmumā tiek dalīts pilna un nepilna darba laika darbiniekos;
- atjaunoti rādītāji par darbinieku kustību pārskata periodā;
- **ieviests jauns rādītājs par brīvo darbvietu skaitu.**

Atbilstoši ES prasībām, paredzēts, sākot ar 2005. gadu, veikt informācijas savākšanu par brīvajām darbvietām arī sadalījumā pa profesijām. Eurostat izstrādātā metodoloģija paredz datu savākšanu katru ceturksni un gada vidējo rādītāju noteikšanu.

Pēc Eurostat speciālistu vērtējuma gan 2004.gada 1., gan 2.ceturksnī brīvo darbvietu īpatsvaru visās 25 dalībvalstīs kopumā bija 1,7% no kopējā darbvietu skaita.
Latvijā šis rādītājs bija 1,1% un 1,0%.

• Secinājumi par informācijas par brīvajām darbvietām analīzi

Pārskata par darbu informācijas analīze liecina, ka 2004.gada jūnija beigās 19,0% no visām brīvajām darbvietām bija **tirdzniecības uzņēmumos, bet apstrādes rūpniecībā – 14,1%.**

Visvairāk brīvo darbvietu skaits vērojams vidējos uzņēmumos – 2,6 tūkst. (50% no brīvo darbvietu kopskaitā), bet vismazāk ir mazajos uzņēmumos – 0,6 tūkst. (12% attiecīgi).

• Rekomendācijas informācijas vākšanai par brīvajām darbvietām

Pētījuma rezultāti parāda, ka informācijas vākšanas par brīvajām darbvietām no uzņēmumiem pilnveidošanai nepieciešams:

- Ieviest vienotas terminoloģijas un metodoloģijas lietošanu.
- Lai pilnībā nodrošinātu ES prasības, reizi gadā nepieciešams savākt informāciju arī par brīvajām darbvietām sadalījumā pa profesijām.
- Vajadzētu atrisināt pagaidām neskaidros jautājumus par kopējo darbvietu skaita noteikšanu (piemēram, kā iekļaut sievietes, kuras atrodas grūtniecības un dzemdību atvaļinājumā).

Nodarbinātības valsts aģentūrai ir aktuāli papildināt statistikas pārskatus ar rādītājiem par brīvo darbvietu skaitu pa profesiju pamatgrupām un pilnveidot metodoloģiju, lai varētu nodrošināt ES statistikas biroju ar starptautiski salīdzināmu informāciju.

• Secinājumi par pilna un nepilna darba laika nodarbinātību analīzi

Analīze liecina, ka 2004.g. jūnija beigās uzņēmumos strādāja 673,9 tūkst. darbinieku, no kuriem 563,3 tūkst. jeb 83,6% bija pilna darba laika darbinieki un attiecīgi 16,4% nepilna darba laika darbinieki.

Vislielākais pilna darba laika darbinieku īpatsvars ir **valsts pārvaldes uzņēmumos – 96,5%.**

Savukārt, vislielākais nepilna darba laika darbinieku īpatsvars ir **izglītības uzņēmumos – 46,3%.**

Atsevišķās nozarēs lielāks nepilna darba laika darbinieku īpatsvars ir vidējos, nevis mazajos uzņēmumos.

Budžeta iestādēs pilna darba laika darbinieku īpatsvars ir 87,2%, bet nepilna – 12,8%.

• Secinājumi par informācijas par blakus darbā nodarbinātiem analīzi

Analīze liecina, ka aizvien vairāk cilvēku valstī līdzās pamatdarbam meklē vēl kādu citu darbu – blakus darbu. Blakus darbam ir gan pozitīvās, gan negatīvās puses, bet, tā kā pēc tā ir pieprasījums, blakus darbs veicina uzņēmējdarbības attīstību un jaunu darbvietu rašanos.

Darbinieku skaitam blakus darbā valstī ir tendence nepārtraukti pieaugt, par to liecina dati laika periodā no 1997. līdz 2003.gadam. 1997.gadā blakus darba darbinieku īpatsvars kopējā darbinieku skaitā bija 8,4%, bet 2003.gadā – jau 11,6%.

Darbinieku skaits pamatdarbā pēdējos trīs gados valstī pieaudzis par 5,6%, bet blakus darbā – par 19,2%. Blakus darba darbvietas attīstās straujāk nekā pamatdarba darbvietas.

- **Secinājumi par informācijas par uzņēmumu darbiniekiem sadalījumā pa profesiju pamatgrupām analīzi**

Pētījums liecina, ka Latvijas uzņēmumos vērojama tendence pieaugt darbinieku skaitam profesijās, kas saistītas ar uzņēmumu vadību, kā arī profesijās, kuru darbu izpildei vajadzīgs augsts teorētisko, profesionālo vai tehnisko zināšanu līmenis, vai pieredze dabas, sociālo vai humanitāro zinātņu nozarēs (1. līdz 3.pamatgrupa). Darbinieku skaits kopā šajās pamatgrupās sastāda gandrīz trešdaļu no visiem darbiniekiem (210,4 tūkst. jeb 32,5%) un no 1997.gada pieaudzis par 79,0 tūkst. jeb 60,1%.

Bez tam, sakarā ar tirdzniecības nozares attīstību, palielinās arī pakalpojumu un tirdzniecības darbinieku skaits (5.). No 1997.gada šādu darbinieku skaits pieaudzis par 33,4 tūkst. jeb 46,1%.

- **Nodarbinātības valsts aģentūras veicamās Darba devēju aptaujas situācijas darba tirgū apzināšanai.**

Aptaujas galvenie mērķi: prognozēt nodarbināto skaita izmaiņas nākamajos 6, gan arī 18 mēnešos, prognozēt darbvietu skaita palielinājumu un samazinājumu sadalījumā pēc profesijām, ekonomiskās darbības veidiem, reģioniem, veikt darbvietu skaita izmaiņu analīzi. Viens no galvenajiem uzdevumiem – darba devēju vēlmēs apzināšana par darbinieku vajadzību pēc profesijām. Tas nepieciešams lai savlaicīgu veiktu bezdarbnieku profesionālo apmācību un pārkvalifikāciju ar mērķi nodrošināt darba devēju ar kvalificēto darbaspēku un darbiniekiem izredzes uz darbvietām.

3. Īstenotais Latvijā 2004.gadā Darba tirgus apsekojums ar ES valstīm līdzīgu metodiku ir viens no visticamākajiem informācijas avotiem darba tirgus tendenču analīzei.

Apsekojumu rezultāti ir svarīgs pamats nodarbinātības politikas efektīvai pilnveidošanai.

Izstrādājot aptaujas anketas un metodiku, ņemta vērā citu valstu pieredze.

- **Aptaujas anketu novērtējums**

Aptaujas anketās tiešā saistībā ar dotā pētījuma uzdevumiem ietver arī papildus jautājumus:

„kvantitatīvā” rakstura - par nodarbināto skaitu un to struktūru uzņēmumā, par jaunu darbvietu ieviešanu, kā arī “kvalitatīvā” rakstura – par strādājošo izglītības līmeni, par līdzekļu izlietošanu pētniecībai un attīstībai pietiekamību u.c.

Apsekojums aptvēra: apstrādes rūpniecību, mazumtirdzniecību, pakalpojumu un lauksaimniecības sabiedrisko sektorus.

Darba tirgus apsekojums nenotika būvniecībā, kas pašlaik Latvijā attīstās visstraujāk. Tas izskaidrojams ar grūtībām darba tirgus aptaujas metodikas izveidošanā šajā sfērā. Darba sezonālais raksturs kavē vispārējo nodarbinātības tendenču noteikšanu.

Darbinieku skaita izmaiņu tendences apsekotajās Latvijas tautsaimniecības nozarēs dots 5.1. tabulā.

5.1. tabula

**Darbinieku skaita izmaiņu tendences
pēc apsekojuma datiem 2004.gada jūnijā**

(% no respondentu skaita katrā nozarē)

	Darbinieku skaits ir				Darbinieku skaitu turpmāk plāno			
	lielāks kā nepiecieš. ("++")	atbilstošs ("=")	mazāks kā nepiecieš. ("--")	atbilžu saldo	palielināt ("+")	nemainīt ("=")	samazināt ("--")	atbilžu saldo
Apstrādes rūpniecībā	6,53	81,89	11,58	5,05	30,95	60,63	8,42	22,53
Mazumtirdzniecībā	5,85	84,92	9,23	3,38	25,54	63,38	11,08	14,46
Pakalpojumu sfērā	4,06	80,36	15,58	11,52	33,86	60,72	5,42	28,44
Lauksaimniecībā	10,30	76,63	13,07	2,77	27,14	56,53	16,33	10,81

• **Darbinieku skaita uzņēmumos vērtēšana atbilstoši pašreizējam apgrozījumam**

Analīze liecina, ka lielāka daļa respondentu visās apsekotajās nozarēs uzskata, ka tas ir pietiekošs (no 76,6% atbilžu lauksaimniecībā līdz 84,9% mazumtirdzniecībā).

Tomēr konjunktūras saldo visās nozarēs ir pozitīvs, kas rāda, ka darbinieku skaits uzņēmumos ir mazāks kā nepieciešams. Īpaši tas attiecas uz pakalpojumu sektoru, kur konjunktūras saldo ir 11,5% un apstrādes rūpniecību (saldo 5,1%).

Tādējādi, ir redzams potenciāls jaunu darbvieta radīšanai šajās nozarēs. Vismazākās rezerves šajā ziņā ir lauksaimniecības uzņēmumiem (2,8%), turklāt lielajos uzņēmumos ir negatīvs un visai ievērojams nosaukto atbilžu saldo (-22 %).

Jāatzīmē, ka 1999.gada darba tirgus aptauja rūpniecībā uzrādīja pretēju tendenci. Toreiz uzņēmumu īpatsvars ar pārāk lielu darbinieku skaitu bija par 15 procentpunktiem lielāks par tiem, kuros darbinieku skaits bija mazāks kā nepieciešams.

• **Darbinieku skaita izmaiņu prognozes**

Līdzīga tendence ir vērojama kā esošo darbinieku skaita vērtējumā, tā arī darbinieku skaita izmaiņu prognozēs.

Uzņēmumu vadītāji pārsvarā prognozē nemainīt nodarbināto skaitu (56,5% atbilžu lauksaimniecībā, līdz 63,4% atbilžu mazumtirdzniecībā).

Tomēr kopumā visās nozarēs tiek prognozēts un plānots darbinieku skaita pieaugums, sevišķi pakalpojumu sfērā un apstrādes rūpniecībā, bet vismazāk to plāno lauksaimniecībā.

Apstrādes rūpniecībā kopumā un arī svarīgākajās tās apakšnozarēs ir gaidāma darba vietu skaita iespējamā palielināšanās. Vislielākais nodarbinātības saldo (+38,6) ir nozaru grupējumā, kurā noteicošā ir mēbeļu ražošana. Ar samērā laba līmeņa pozitīvo saldo atzīmējama arī tekstilizstrādājumu ražošana u.c. (+10,6).

Labāka situācija nekā citās rūpniecības nozarēs gaidāma biroja tehnikas un datoru ražošanā; citur neklasificētu elektrisko mašīnu un aparātu ražošanā kur strādājošo samazināšanu prognozē nepilni 2%, bet palielināšanu - trešā daļa respondentu.

Gandrīz tikpat labvēlīga gaidāmās nodarbinātības situācija ir nozaru grupā ar dominējošo mēbeļu ražošanu (NACE 36-37), kur daudz lielākā pārsvarā ir uzņēmumi, kas prognozē nodarbināto skaita palielināšanos, nekā tie, kas paredz samazinājumu. Tomēr, lai gan nozaru grupā (NACE36-37) atbilžu saldo ir visaugstākais, šajos uzņēmumos atbilžu „*palielināsies*” un „*samazināsies*” attiecība ir nedaudz sliktāka, nekā elektrisko mašīnu un aparātu ražošanas nozarēm (NACE 30-33).

Pakalpojumu sfērā 46,1% - 75,9% respondenti plāno nemainīt darbinieku skaitu uzņēmumā. Konjunktūras saldo visās apakšnozarēs ir pozitīvs, t.i., darbinieku skaits nozares uzņēmumos tiks palielināts. Plašāku darbinieku skaita pieaugumu plāno zinātniski pētnieciskajā darbā, citā

komercdarbībā, datoros un ar tiem saistītās nozarēs. Neviena tūrisma aģentūras respondents nav norādījis, ka darbinieku skaits nākošajos gados samazināsies.

Lauksaimniecībā nodarbināto skaita palielināšanu varētu veicināt ražotās produkcijas vai sniegto pakalpojumu pieprasījuma pieaugums, kā arī jaunu izstrādājumu ieviešana, kamēr galvenie skaita samazināšanās faktori ir racionalizācija un nepietiekama peļņas norma sakarā ar algu līmeni uzņēmumā un konkurējošām cenām.

- **Darbinieku skaita palielināšanas iemeslu novērtējums**

Darbinieku skaita palielināšanas iemesli labi analizējami, sagrupējot tos pa nozarēm 5.2. tabulā

5.2. tabula

**Darbinieku skaita palielināšanas iemesli,
sadalījumā pēc to svarīguma**

(% no respondentu skaita)

	Pieprasījuma līmenis izstrādā- jumiem	Jaunu tehnoloģiju vai izstrādā- jumu ieviešana	Darbspēka izmaksu līmenis	Valdības pasākumi	Citi iemesli
Apstrādes rūpniecība:					
ļoti svarīgi un svarīgi	25,5	20,7	13,3	8,2	4,4
ne(tik) svarīgi	5,5	10,3	17,7	22,8	26,6
Mazumtirdzniecība:					
ļoti svarīgi un svarīgi	19,4	14,2	10,2	10,8	6,8
ne(tik) svarīgi	6,2	11,4	15,4	14,8	18,8
Pakalpojumu sektors:					
ļoti svarīgi un svarīgi	28,3	20,1	14,0	9,5	2,7
ne(tik) svarīgi	5,6	13,8	19,9	24,4	31,2
Lauksaimniecība:					
ļoti svarīgi un svarīgi	19,1	16,1	13,6	11,1	5,3
ne(tik) svarīgi	8,1	11,1	13,6	16,1	21,9

Divi galvenie darbinieku skaita palielināšanas iemesli visās nozarēs ir pieprasījuma līmenis uzņēmumu izstrādājumiem (produkcijai) un jaunu tehnoloģiju vai izstrādājumu ieviešana, kuri visu iemeslu sarakstā kopā ņemot sastāda 35- 46 % no respondentu skaita. Trešajā vietā pēc atbilžu svarīguma ir darba spēka izmaksas, izņemot mazumtirdzniecību, kurā šis iemesls ir mazāk svarīgs kā valdības pasākumi.

- **Secinājumi par darbinieku skaita izmaiņu pēc izglītības līmeņa analīzi**

Analizējot darbinieku skaita izmaiņas nākošajos 2 gados pēc izglītības līmeņa, redzams, ka visu aptaujāto uzņēmumu vadītāji prognozē samazināt nodarbināto skaitu ar zemu izglītības līmeni. Piemēram, nodarbināto ar zemu izglītības līmeni skaita palielinājuma un samazinājuma attiecība (saldo) apstrādes rūpniecībā ir (-11,8%), mazumtirdzniecībā (-6,2%), bet pakalpojumu sektorā (-5,3%), lauksaimniecībā (-11,6%). Plašāka analīze par darbinieku skaita izmaiņu pēc izglītības līmeņa skatāma attiecīgajā aptaujas sektora sadaļā.

- **Līdzekļu izlietojums pētījumiem un attīstībai**

Līdzekļu izlietojuma pētījumiem un attīstībai raksturo dati 5.3. tabulā

5.3. tabula

Līdzekļu izlietojums pētījumiem un attīstībai un tā pietiekamības vērtējums

	Vai uzņēmums izlieto līdzekļus pētījumiem un attīstībai (% no respondentu skaita)		Izdevumi pētījumiem un attīstībai ir (% no atbildējošiem „jā”)		
	<i>jā</i>	<i>nē</i>	vairāk kā pietiekami	pietiekami	nepietiekami
Apstrādes rūpniecība	50,3	49,7	1,3	57,7	41,0
Mazumtirdzniecība	35,7	64,3	1,7	63,0	35,3
Pakalpojumu sektors	42,7	57,3	2,3	53,9	43,8
Lauksaimniecība	36,7	63,3	2,7	27,4	69,9

No saimniecības nozarēm un apakšnozarēm, kas piedalījās darba tirgus aptaujā, visvairāk līdzekļus pētījumiem un attīstībai izlieto *apstrādes rūpniecībā* - 50,3% respondenti. 59% no viņiem vērtē, ka līdzekļu izlietojums šiem mērķiem ir vairāk kā pietiekams un pietiekams. No apstrādes rūpniecības apakšnozarēm līdzekļus pētījumiem un attīstībai visvairāk izlieto pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē - 73,8% atbilžu.

Pakalpojumu sektorā tikai 42,7% respondentu izlieto līdzekļus pētījumiem un attīstībai. No viņiem 56% vērtē, ka līdzekļu izlietojums šiem mērķiem ir vairāk kā pietiekami un pietiekami. Zinātniskās pētniecības darba nozarē 92% iestāžu vadītāji izlieto līdzekļus pētījumiem un attīstībai, pie tam 69% no viņiem līdzekļu izlietojumu vērtē kā nepietiekamu.

Lauksaimniecībā vēl mazāk atbilžu – tikai 36,7% respondenti, kas izlieto līdzekļus pētījumiem un attīstībai. Uzteicami, ka no viņiem 70% šo līdzekļu izlietojumu vērtē paškritiski - kā nepietiekamu. Tomēr vismazāk līdzekļus pētījumiem un attīstībai iegulda *mazumtirdzniecībā* - 35,7% atbilžu, pie tam 63% uzņēmumu vadītāji šo līdzekļu ieguldījumu vērtē kā pietiekamu.

- **Jaunu darbvieta ieviešanas novērtējums**

Apskojuma rezultāti rāda, ka visos aptaujātajos uzņēmumos jaunu darbvieta ieviešanas skaits uz 1000 nodarbinātajiem laika periodā no 2003.gada līdz 2005.gadam ir lejupslīdošs.

Tendence spilgti izteikta ir mazumtirdzniecībā, kur 2003.gadā bija ieviestas 99,1 darbvieta, bet 2005.gadā plānots ieviest tikai 45,5 darbvieta uz 1000 nodarbinātajiem. Visvairāk jaunas darbvieta uz 1000 nodarbināto 2004.gadā tiks ieviestas tieši mazumtirdzniecībā - 53,4, bet ievērojami mazāk apstrādes rūpniecībā - 34,8 un lauksaimniecībā - 35,6.

Jaunas darbvieta vidēji vienā uzņēmumā 2004.gadā vairāk tiks ieviestas pakalpojuma sektora uzņēmumos - 5,8, bet mazāk - lauksaimniecībā, tikai 1,4 darbvieta vienā uzņēmumā.

Jaunu darbvieta ieviešanas tendence laika periodā no 2003.gada līdz 2005.gadam redzama 5.4. tabulā.

5.4. tabula

Ieviestas (plānots ieviest) jaunas darbvietas uzņēmumos

	Jaunas darbvietas		Jaunas darbvietas uz tūkstoti nodarbināto		Jaunas darbvietas vidēji vienā uzņēmumā	
	pavisam darbiniekiem	darbiniekiem ar nepilnu darba laiku	pavisam darbiniekiem	darbiniekiem ar nepilnu darba laiku	pavisam darbiniekiem	darbiniekiem ar nepilnu darba laiku
Apstrādes rūpniecībā						
2003.g. ieviestas	2972	145	43,6	2,1	6,3	0,3
2004.g. ieviestas vai plānotas	2372	181	34,8	2,7	5,0	0,4
2005.g. plānotas	1708	96	25,1	1,4	3,6	0,2
Mazumtirdzniecībā						
2003.g. ieviestas	2075	89	99,1	4,3	6,4	0,3
2004.g. ieviestas vai plānotas	1119	104	53,4	5,0	3,4	0,3
2005.g. plānotas	953	53	45,5	2,5	3,0	0,2
Pakalpojumu sektors						
2003.g. ieviestas	2417	369	49,0	7,5	5,5	0,8
2004.g. ieviestas vai plānotas	2570	366	52,1	7,4	5,8	0,8
2005.g. plānotas	1681	128	34,1	2,6	3,8	0,3
Lauksaimniecībā						
2003.g. ieviestas	557	114	36,4	7,4	1,4	0,3
2004.g. ieviestas vai plānotas	545	61	35,6	4,0	1,4	0,2
2005.g. plānotas	450	51	29,4	3,3	1,1	0,1

Jauno darbvieta veidošanas samazināšanas tendenci uzņēmumos varētu daļēji izskaidrot secinājums (1.sadaļā), ka „ES veiktos dažos pētījumos ir atzīmēts tāds fakts, ka parasti uzņēmums rāda visvairāk jaunas darbvietas darbības uzsākšanas pirmā gadā. Pēc tam process (darbvieta radīšana) palēninās pat apstājas un atkal straujāk turpinās, kad uzņēmums nozīmīgi paplašina savu aktivitāti” un iespējama to aktīvo uzņēmumu, kuriem nav plānota tuvākajos laikos strauja attīstība, liels īpatsvars apskatāmajās nozarēs (skat. arī 5.1. tabulu par darbinieku pietiekamību)

- Operatīvo stundu skaita analīzes secinājumi**

Analīze dod iespēju secināt, ka atšķirība starp operatīvo stundu skaitu (vienas darba vietas noslodze) un nodarbināto vidējo darba stundu skaitu nedēļā raksturo nodarbinātības palielināšanas iespējas.

Viena no iespējām kā noslogot darba vietas, ir maiņu darba ieviešana. Apstrādes rūpniecībā (skat.5.3. tabulu) šī starpība ir liela un ir redzama iespēja jaunu darbvieta radīšanai. Pie tam, 2004.gadā salīdzinājumā ar 1999.gadu šī starpība ir palielinājusies.

Salīdzinot maiņu darba izplatību abās darba tirgus aptaujās rūpniecībā, redzams, ka 1999.gadā 51% uzņēmumu darbs notika maiņās, bet 2004.gadā - tikai 37% apstrādes rūpniecības uzņēmumu strādā maiņās.

Operatīvo stundu skaita prognoze tuvākajiem diviem gadiem apstrādes rūpniecībā galvenokārt orientēta uz situācijas nemainīgumu (79,4% uzņēmumu) vai operatīvo stundu pārsvarā nelielu pieaugumu, (15,6% uzņēmumu). Visvairāk operatīvo stundu skaita palielinājumu paredz vidējie uzņēmumi - 21% no tiem prognozē nelielu, 3,2% ievērojamu pieaugumu, kas nav raksturīgi citās apstrādes rūpniecības uzņēmumu grupās.

Vidējais darba stundu un operatīvo stundu skaits nedēļā

	Latvijā				ES valstīs	
	2004		1999		1999	
	Vidējais operatīvo stundu skaits nedēļā	Līgumā noteiktais darba stundu skaits nedēļā, vidēji	Vidējais operatīvo stundu skaits nedēļā	Līgumā noteiktais darba stundu skaits nedēļā, vidēji	Vidējais operatīvo stundu skaits nedēļā	Līgumā noteiktais darba stundu sk. nedēļā, vidēji
Apstrādes rūpniecībā	64,3	39,9	49	39	71	38
Mazumtirdzniecībā	56,6	40,0	61	41	56	39
Pakalpojumu sfērā	50,5	40,1	x	x	x	x

Darbvietu pieaugumu var motivēt tāda situācija, kurā visās apsektotās nozarēs (DKA) darbinieku skaits kopumā uzņēmumos ir mazāks kā nepieciešams (skat. 5.1. tabulu kur attiecīgais konjunktūras saldo ir pozitīvs), it sevišķi pakalpojuma sektora, un tas liecina par potenciāla esamību jaunu darbvietu radīšanai.

Operatīvo stundu skaita (vienas darba vietas noslodzes) iespējama palielināšana ir viens no svarīgākajiem avotiem darbvietu skaita palielināšanai.

- **Secinājumi par darba tirgus konjunktūras apsekojuma metodoloģiskajiem jautājumiem**

Darba tirgus aptaujas anketu aizpildīšanā respondentiem radās vairākas metodoloģiskas problēmas. To analīze varētu palīdzēt uzlabot nākošo šāda tipa darba tirgus apsekojumu Latvijā, pilnveidojot aptaujas anketas un aizpildīšanas instrukcijas.

- Respondentiem sagādāja grūtības uzrādīt darbinieku skaita struktūru.

Anketās bija prasīts uzrādīt uzņēmuma darbinieku skaitu pēc izglītības līmeņa. Sakarā ar to, ka konjunktūras apsekojums tika veikts ar nodomu gūt iespēju salīdzināt darba tirgus stāvokli starp Eiropas valstīm, izglītības līmeņa grupējumi pietuvināti citām Eiropas valstīm. Latvijas uzņēmumos un organizācijās darbinieku uzskaitē notiek pēc citiem izglītības līmeņa daļījumiem.

- Sarežģīti ir no kopējā darbinieku skaita izdalīt tos, kas nodarbojas tieši ar konkrētās nozares saimniecisko darbību (rūpniecībā - nodarbinātie ražošanas procesā, mazumtirdzniecībā, pakalpojumu sektorā sniedz pakalpojumus). Ļoti bieži īpašnieks ir gan vadītājs, gan konkrētā darba darītājs. Tāpat arī ģimenes uzņēmumos ir grūti nodalīt katra cilvēka funkcijas, iekļaujot tās standarta kategorijās.

- Tāpat kā 1999.gadā arī 2004.gada aptaujā apstrādes rūpniecībā respondentiem radās grūtības ražošanas procesa raksturošanā, izvēloties vienu no uzdotajiem trīs veidiem. Bieži uzņēmumos darbs mainās organizēts gan ar pārtraukumu katru nakti, gan ar pārtraukumu katru nedēļas nogali.

- Aizpildītājiem grūtības sagādāja darbinieku procentuālais sadalījums pēc darba režīma. Tāpēc uz šo jautājumu atbildēm kopumā ir formāls raksturs.

- Mazumtirdzniecības izlasē ir grupa uzņēmumu, kas tirgojas ar automašīnām un to rezerves daļām. Starp tiem ir daudzi uzņēmumi ar samērā lielu darbinieku skaitu, bet 'iesaistīti pārdošanas aktivitātēs' tikai daži cilvēki.

4. Nefinanšu investīciju analīze saistībā ar darba vietu/darbvietu veidošanu

Darba vietu/darbvietu skaitu ietekmē daudz faktoru, starp kuriem nozīmīgu vietu ieņem investīciju apjomi.

Pētījuma 4.sadaļā tiek lietots termins investīcijas, ar kuru jāsaprot nefinanšu investīcijas.

Analīzes rezultāti liecina, ka investīcijas valstī kopumā pozitīvi ietekmē jaunu darba vietu/darbvietu izveidošanu un to apstākļu uzlabošanu.

Strādājošo skaita dinamika (dati iegūti no uzņēmumiem) un nodarbināto skaita dinamika (darbaspēka apsekojuma rezultāti) raksturīgi attēlo salīdzinājumu ar investīciju dinamiku.

No 1995.gada līdz 2003.gadam investīcijas pārsvarā bija apgūti **pakalpojumu sfērā**, bet pēdējā laikā (sākot no 2001.gada) vairāk pieaug investīciju apjomi ražošanas sfērā. Tam vajadzētu sekmēt arī darbinieku skaita pieaugumu šajā sfērā.

Nefinanšu investīciju apjoma ilgtermiņa nemateriālo ieguldījumu daļā iekļauti pētniecības darbu un uzņēmuma attīstības izmaksas. Šo izmaksu lielums ietekmē uzņēmuma konkurētspējas palielināšanu, sekmē jaunu tehnoloģiju ieviešanu un līdz ar to darba vietu/ darbvietu kvalitātes paaugstināšanu. Kā liecina statistiskās informācija, diemžēl šie izdevumi kopumā Latvijā nav pietiekami.

- **Rekomendācijas statistiskās informācijas savākšanas un apstrādes metodoloģijai**

Investīciju lomas darba vietu/darbvietu skaita izmaiņās parāda, ka analīzes līmeņa tālāka paaugstināšana prasa pilnveidot statistiskās informācijas savākšanas un apstrādes metodoloģiju. Pilnveidota metodoloģija dos iespēju saņemt rezultātus par investīciju izmantošanas virzieniem, investīciju tehnoloģiskā struktūra nozaru griezumā, investīciju novirzīšanu pa ražojamo preču veidiem.

Pētījums „Darba vietu attīstības tendenču analīze tautsaimniecībā un atbilstošas statistiskās novērošanas pilnveidošana” saskaņā ar izvirzītiem mērķiem un uzdevumiem reprezentē izpētes rezultātus, kuri attēlo kopējo ainu par aktuāliem jautājumiem, saistītiem ar darbvietām tautsaimniecībā, atsevišķus detalizētus raksturojumus, sekmējošus un bremzējošus faktorus, potenciāla avotus, lai izveidotu vairāk un labākas darbvietas/darba vietas/darbavietas.

Kaut arī paliek daudz jautājumu un problēmu, kas saistītas ar pētāmo tēmu un kuri jāizskata nākotnē, un ne vienmēr izdarītie secinājumi ir visaptveroši, tomēr izstrādātais materiāls varētu noderēt par bāzi citiem darba tirgus pētījumiem un tālākai darbvietu problēmu analīzes pilnveidošanai, secinājumiem par darbvietām/darbavietām/darba vietām un rekomendācijām statistiskās novērošanai vēl vairāk detalizētākiem formulējumiem.

GALVENIE INFORMĀCIJAS AVOTI:

1. Ekonomikas, lietvedības un darba organizācijas termini. LZA Latviešu valodas institūts, 1995., Rīga.
2. Eiropas Kontu Sistēma. 1995., EKS.
3. Uzņēmumu, uzņēmēj sabiedrību, iestāžu regulārais pārskats 2-darbs”Pārskats par darbu” (ceturkšņa).
4. Pārskati par bezdarbniekiem, NVA.
5. Darbaspēka apsekojumi, CSP.
6. Nodarbinātības valsts dienesta gada pārskati. NVD, Rīga.
7. Darba devēju aptaujas rezultāti, NVA.
8. Ziņojumi par gada darba rezultātiem. NVA, Rīga.
9. CSP Uzņēmumu un organizāciju reģistra dati.
10. Pārskats par darba samaksas struktūru (reizi četros gados).
11. Latvijas statistikas Gadarāmata.2004., Rīga.
12. Latvijas statistikas ikmēneša biļeteni.
13. Latvijas Nacionālais 2004.gada rīcības plāns nodarbinātības veicināšanai. 2004., Rīga.
14. Employment in Europe 2004, European Commission.
15. Council Decision of 22 July 2003 on guidelines for the employment policies of the Member States (2003/578/EC).
16. Communication from the Commission
Strengthening the implementation of the European Employment Strategy
Proposal
Council Decision on guidelines for the employment policies of the Member States, 2004/0082(CNS).
17. Indicators for monitoring the 2003 Employment Guidelines. European Commission, 2003.
18. T. Pļevako, I. Katkovska. Valsts investīciju vieta investīciju procesā Latvijā. 2003., LSI, Rīga.
19. Investīcijas Latvijā. Nr.3, Rīgā.
20. Uzņēmējdarbības finansiālie pamatrādītāji.2002., Rīga.